

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

JACOB HOLM
EN DANSK STORKØBMAND

Indholdsfortegnelse

	<i>Side</i>
<i>Gæring og Grøde</i>	7
<i>Den unge Mand</i>	29
<i>Den rige Vækst</i>	67
<i>Fabrikberren</i>	101
»Holms Lyst« og »Oliegreen«	115
<i>Reberbanen</i>	127
<i>Skibbygning</i>	153
<i>Pladser og Huse</i>	181
<i>De mindre Virksomheder</i>	203
<i>Oliemøllen</i>	221
<i>Holms Huse</i>	235
<i>Mennesket Jacob Holm</i>	251
<i>Eftertiden</i>	277

JACOB HOLM

EN DANSK STORKØBMAND

Af

JOHANNES LEHMANN

1944

*J. D. Qvist & Komp. Bogtrykkeri, Aktieselskab
København*

*Dette Skrift udsendes af
Jacob Holm & Sønners Fabriker A/S
i Anledning af
150 Aars Dagen for Firmaets Grundlæggelse
den 24. December 1794.*

JACOB HOLM
MALT AF J. F. MØLLER

GÆRING OG GRØDE

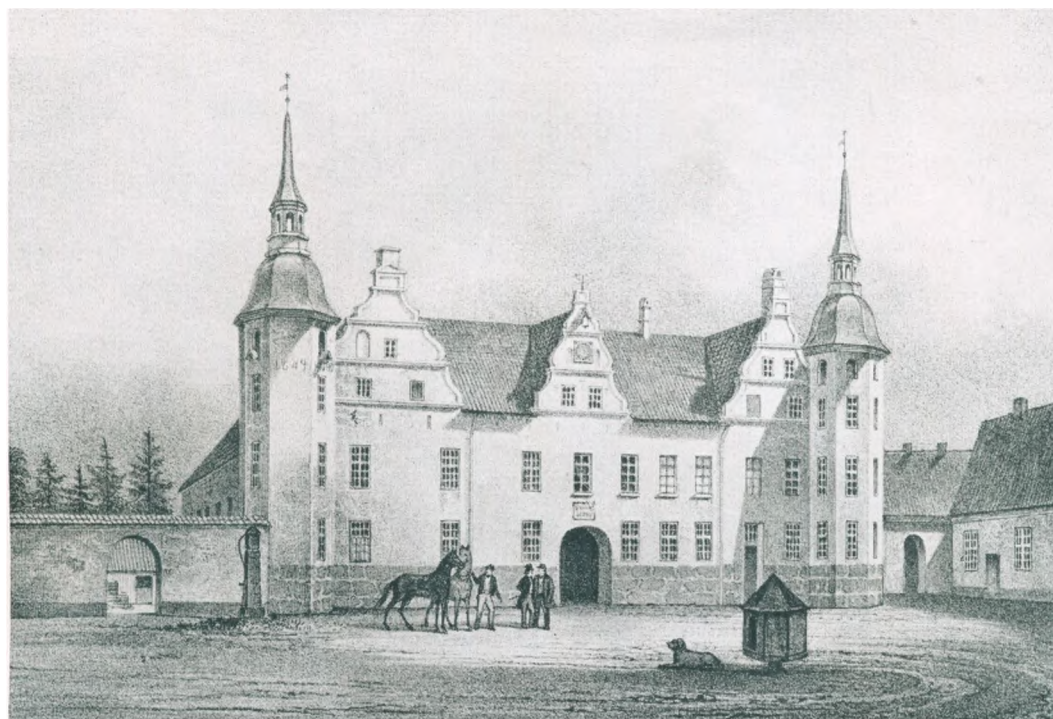
Velsignet er den Gavn, vi har af Modgang.

SOM MAN BEHAGER, Akt 2, Scene 1.

Da JACOB HOLM fødtes den 29. September 1770 i den lille Landsby Skafterup i Fuirendal Sogn, der hørte under det gavmilde og gode Grevskab Holsteinborg, midtvejs mellem Næstved og Skelskør, var der Gæring overalt i Europa. Frankrig var endnu stærkt præget af Straaleglansen fra Ludvig den Fjortendes Hof. Der gik over hele Verden »en stadig og livlig Reportage om hvordan man levede i Frankrig, der vel havde Enevælde men som i Amerika saa et beundret Frihedsland«. Hver og en, der tænkte over Tingene, var paa det rene med, at der var en ny Tid i Vente med nye politiske Forhold. Alt tegnede en Tid lang lyst, og Optimismen var stor. Der var en for vore Øjne ejendommelig Tyrkertro paa Fremtiden, der var høj Luft over Menneskenes Liv, og deres Tanker var Søndagstanker. Ude om i den store Verden var det Haabets og Ungdommens Aar; den længe ventede Guldalder var endelig kommet — troede man da. Halvfjerdserne i det attende Aarhundrede mente at have fundet den simpleste Recept for Menneskelykke derved, at den enkelte fik Lov til Udfoldelse i fuldkommen Frihed. Nærede en og anden Tvivl, henvistes til Filosofterne, som dengang sad til Højbords i de Lande, som betød noget. Vel var den franske Revolutions Udbrud ret nær, men det var kun et lidet Mindretal, som øjnede Skyerne ude i Horisonten. Syndfloden, Ludvig den Femtende nu og da havde profeteret om, kunde maaske helt udeblive. Der var i hvert Fald ingen Grund til at tage Forskud paa Bekymringerne. Meget muligt havde den gamle Digter Ret, naar han i skønne Vers sang om Natten, der for altid var veget for Morgendagens kølige og klare Friskhed. For længe havde man været tilbøjelig til kun at se al Ting sort i sort. Det var sundere at slaa helt om.

Det var Frankrig, som var det førende Land i denne det frisin-
dede Maadeholds Tid – og det blev ogsaa dette, som maatte betale
dyrest, da Revolutionen krævede Hævn for Fortidens mange Syn-
der. Men inden da havde det længe trukket mere og mere sammen;
det maatte før eller senere komme til det store Opgør. Den 4. Juli
1776 – seks Aar efter at Jacob Holm var kommet til Verden – kom
den nordamerikanske Uafhængighedserklæring, og Franklin tog til
Frankrig for at faa det til at gaa med ind i Kampen mod den fælles
Fjende: England. Her gjaldt det et enten – eller. Amerika havde
indstillet sig paa alt andet end en politisk Død. Det vilde tvært-
imod befæste sin Stilling i den allerførste Række i det store poli-
tiske Spil.

England stod i disse grødefulde Aar paa Højden af sin Magt.
Dets Marine herskede over Havene, sammen med Preussen havde
det knækket Frankrigs Herredømme. Men Tanken paa Revanche
var levende i hver Franskmand, og Franklin fiskede derfor i rørte
Vande og havde Heldet med sig. Den 6. Februar 1778 kommer For-
bundet i Stand mellem Frankrig og Fristaterne, og den 17. Juni – saa
langsomt gik det dengang – brød Fjendtlighederne mellem Frank-
rig og England ud. Fra nu af gaar det Slag i Slag. Den 28. Juni 1779
kom Spanien med, og efter voldsomme diplomatiske Sammenstød,
der i deres Noteudveksling skal op til Nutiden for at finde sin Lige,
erklærer England endelig Holland Krig den 20. December 1780. Der-
med var alle de store søfarende Lande kommet i Krig. Samhandelen
lammedes ved Opbringelse af Koffardiskibe, Privatejendom paa
Søen var en god Prise, og for ret at kunne ødelægge den gensidige
Handel, gav de forskellige Regeringer Kaperbreve til private Redere,
store som smaa; for egen Regning udrustede disse saa Skibene, at
de kunde gaa i Kamp for fjendtligt Bytte. Det var Havenes Dron-
ning, England, der gik i Spidsen med Kapervæsenets for vore Øjne
saa fordømmelige Uvæsen; det var beskyttet af Folkeretten, var
indbringende og fristede derfor mange. Dristigheden og Hensyns-
løsheden var stor, og Ødelæggelserne var saa omfattende, at de stri-

Holsteinborg ca. 1800.

dende Parters Tab blev større og større. De krigsførende Staters Søhandel standsede lidt efter lidt.

Men den enes Død er den andens Brød. Standsningen gav vor danske Skibsfart hidtil uanede Konjunkturer. Takket være A. P. Bernstorff's i mange Henseender geniale Udenrigspolitik lykkedes det at holde Danmark neutralt under hele Krigen. Den store Statsmand var ikke mindst Handelspolitiker, han var fra første Færd klar over, at Danmark som neutralt Land kunde tjene ved at besørge den Fragtfart mellem de ikke-krigsførende Lande, som tidligere var blevet overdraget de stridende Staters Handelsflaade. Dette gjaldt især Farten paa Middelhavet og Indien; men desuden kunde Danmark med sine mange og gode Skibe hjælpe til at drive de kæmpendes egen Handel ved for egen eller fremmed Regning at bringe det fjendtlige Gods til Bestemmeshavnene. Forudsætningen for, at dette kunde lykkes, var, at Dannebrog som neutralt Flag ved-

blev at være uantastet. Som vort Lands Udenrigsminister hævdede A. P. Bernstorff gennem vor Udsending i London, at »Frit Skib gør fri Ladning«, og at »ingen Havn kunde anses for blokeret, medmindre Blokaden var effektiv, at Visitationsretten var indskrænket til Skibspapirerne, og at Begrebet Contrebande skulde forstaas i Overensstemmelse med, hvad der var slaaet fast ved Utrechtfreden af 1713«.

Den i mange Henseender forsømte danske Flaade blev nu i Stillehed sat i god Stand, saa den kunde convoyere vore Handelsskibe langs Norges Kyst, i Middelhavet og ved Det gode Haabs Forbjerg. Tillige skulde vi værne preussiske og russiske Koffardifarere.

Paa udtømmende Maade har Edvard Holm og Julius Schovelin paavist, hvor vanskeligt Danmark blev stillet, da Krigen i 1779 tog en farlig Vending for England. Nu kom vort Land pludselig ind i Storpolitiken. Det saa ud, som om Frankrig i Magt og Vælde vilde rejse sig paa det britiske Riges Ruiner. At dette ikke vilde være til Gavn for Danmark og dets Handel, havde Bernstorff forlængst indset, og han havde derfor beflittet sig paa at overholde en ganske upolitisk Holdning overfor England. Bernstorff vilde ikke lade sig friste til sammen med Rusland selv indirekte at begunstige dette Rige. Men da Lejligheden i Efteraaret 1779 frembød sig til paa en tydelig Maade at lade de engelske Interesser vederfares fuld Retfærdighed, benyttede han den straks. En nordamerikansk Kaper blev tvunget af Stormen til at ty ind i Bergens Havn med to engelske Priser, og da den danske Regering ikke havde anerkendt Nordamerika som krigsførende Nation, lod den straks disse opbragte Skibe udlevere til Englænderne. Paa den anden Side følte Bernstorff sig paa ingen Maade opbygget ved Tanken om, at det muligt for Danmarks egen Skyld kunde blive klogt at bryde Neutraliteten, oven i Købet til Gunst for England. Bernstorff besvarede alle engelske Frierier og Tilbud om Aktioner med at henvise til »frit Skib, fri Ladning«. Meget længe ventede man at faa vort Land med til i Forening med Rusland at optræde som en Art væbnet Mægler. Der

var imidlertid mange Vanskeligheder, og for at faa Rusland og Danmark til at beslutte sig i en Fart foreslog England i 1780 Bernstorff en Triplealliance, som skulde tvinge Frankrig til en billig Fred eller til at fortsætte Krigen mod alle tre Magter paa een Gang. Til Gengæld lovede England at være eftergivende overfor Danmark i det folkeretlige og handelspolitiske Mellemværende. England stod nu, hvor Bernstorff altid havde villet det; hans Politik havde fremsynet haft til Maal, at den britiske Regering frivilligt og endeligt skulde indrømme Danmarks Handel den fornødne Sikkerhed mod en Hjælp fra Ruslands og vor Side.

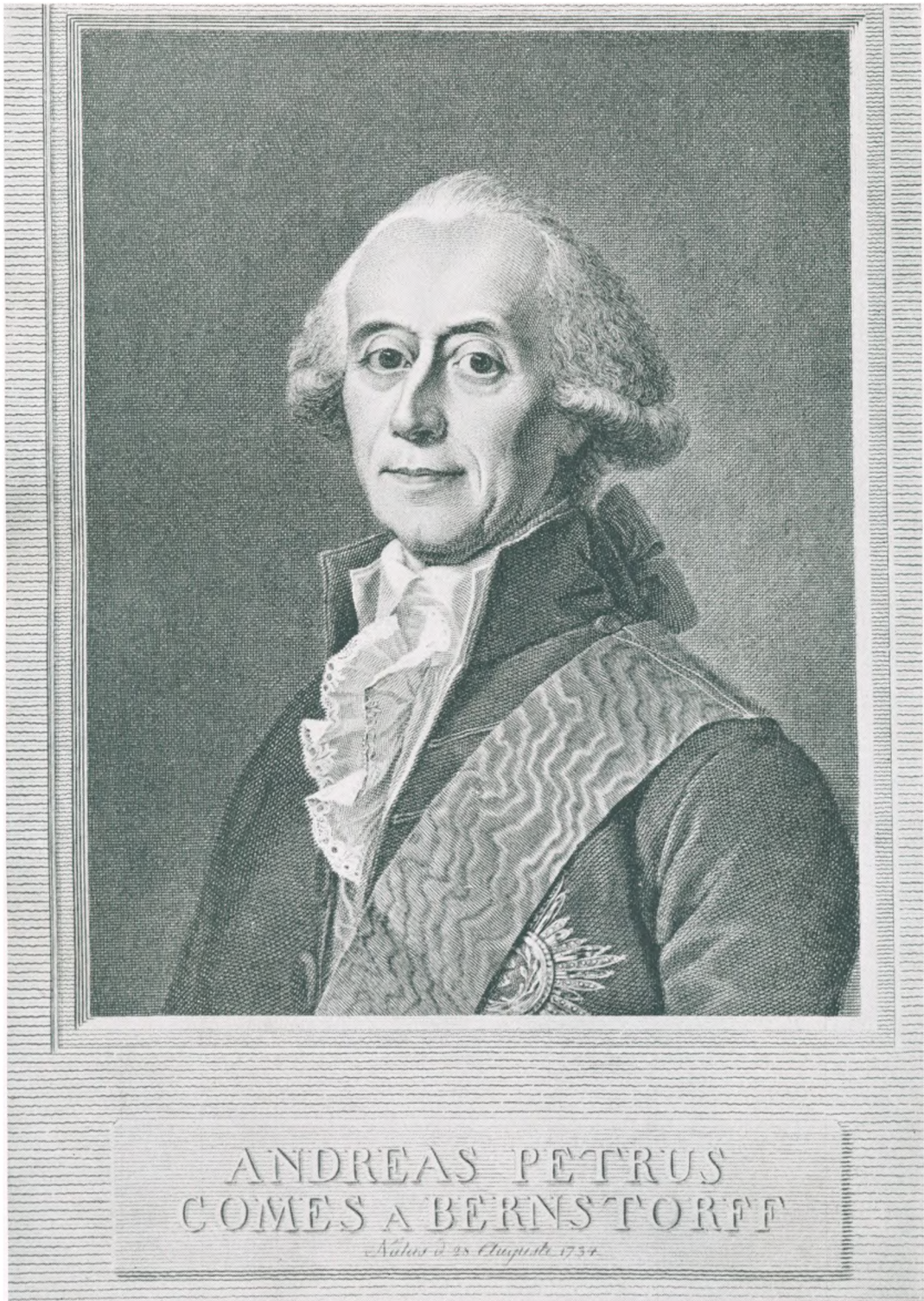
Til Statsraadet skriver A. P. Bernstorff under den 17. Marts 1780 sin historisk navnkundige Beretning »Danmarks sande System«, et Dokument, som Linie for Linie og Blad for Blad viser ham som en af vore faa virkelig store politiske Tænkere, der til Punkt og Prikke ved, hvorledes der skal handles i den praktiske Politik. Klart og overlegent pointerer han med smidig Pen, at det sande System er det, som har »Landets Sikkerhed og Velstand til Hovedformaal«. Det ledende System maa være det handelspolitiske, der bygger paa Kendskab til Rigets naturlige Fjender og Beskaffenheden af den for dets Vel uundværlige Handel.

Vort Lands egen Historie havde forlængst vist Datiden, at Naboer Sverige var og altid havde været vor »utrættelige og uforsonlige Modstander«. Dets Fjender var England og Rusland. Derfor maatte disse to Stater blive vore Venner. Det var saa enkelt, at enhver maatte forstaa det. Naar A. P. Bernstorff viede Sverige saa megen Interesse, skyldtes det i første Række det Forhold, vort Land havde haft gennem Aarhundreder til Naboer paa den anden Side Øresund. For Bernstorff var det saadan, at Danmark ikke havde nogen anden naturlig Fjende end Sverige, »saa længe de til Holsten grænsende Provinser ere i saadanne ringere Magters Besiddelse, som ikke kunne maale sig med os«. Denne lille Udtalelse, dette kølige Ræssonnement viser os, i hvor høj Grad A. P. Bernstorff evnede at se ud over sin Tid og erkende, hvad der bestemte vort Lands

strategiske Position. Havde den store Statsmand levet saa længe, at han havde set Preussen vokse op til at blive Stormagt og senere faa baade Holsten og Kielerhavn, havde han forstaaet, at derefter var Tyskland først og sidst den Magt, Danmarks Udenrigspolitik skulde regne med, saavel i Venskab som i Fjendskab.

For Bernstorff var det klart, at Danmarks naturlige Ven England nu var paa Nippet til at miste sin Verdensmagt. Det voldte ingen større Sorg; man vilde tværtimod gerne se England knægtet. Men for os gjaldt det først og fremmest om at faa en Handelstraktat i Stand, der kunde betrygge hele vor Skibsfart; og dertil kom, at ingen dansk Købmand følte sig interesseret i, at England skulde afstaa sin politiske Indflydelse til Frankrig, der var og blev et Rige, som ikke frygtede os, fordi vi ikke kunde skade det. Gennem henvend et Par hundrede Aar havde det Gang paa Gang krænket Danmark uden nogen Sinde at være det til større Gavn eller Nytte. Med god Grund fulgte man ogsaa Nord-Amerika med nogen Interesse, fordi man i politiske og handelspolitiske Kredse var klar over, at det kunde blive os en haard og farlig Modstander. Staterne havde nøjagtig de samme Udførselsvarer som vi og Norge. Naar Tiden var belejlig, kunde vi komme til at staa overfor en Konkurrence, der kunde blive farlig for os.

Det var disse alvorlige og vel overvejede Betragtninger, som førte A. P. Bernstorff ind paa »vort Systems anden Basis« — hvorved han forstod »vor Fordel i Handelen, som efter Europas nuværende Forhold ikke mere kan skilles fra de politiske Forbindelser«. Det var jo derfor klart, at England var det Land, som Danmark-Norge fremfor noget andet havde økonomisk Brug for. Saa Købmændene deres Regnskaber igennem, maatte de alle indrømme, at det var de engelske Indkøb, der gav den positive Handelsbalance. Naar A. P. Bernstorff med stor Fasthed betegnede vor gunstige Handelsbalance som afhængig af England, laa dette ikke i det danske Markeds daværende Handel, som ikke i noget større Omfang førtes paa England, men derimod i den Omstændighed, at Danmark den Gang

ANDREAS PETRUS
COMES A BERNSTORFF
Natus d. 28. Augusti. 1734.

J. P. Bernstorff.

udgjorde et økonomisk sammenhængende Hele med Norge, hvis Udførselsvarer hovedsagelig gik til England. Derfor var der dem, som ræsonnerede med Suhm derhen, at »Danmark fortærer, hvad Norge fortjener«. Men denne Paastand er gal og bliver ikke bedre ved at gentages helt op til vor Tid. Man oversaa ganske Danmarks store Kornexport til Norge. Det var med den, vi købte norske Veksler paa England, det var de norske Vekselkrav paa England, der overhovedet satte Danmark i Stand til at importere saa meget, som det gjorde.

Den travleste Mand i de forenede Riger var A. P. Bernstorff; paa samme Tid skulde han skøtte Udenrigspolitikken og tage Vare paa vor Handelspolitik. Med Mesterskab forhandlede han med alle de Stater, som da betød noget. Spanien bøjede sig helt for hans politiske Anskuelse, med det mægtige Rusland sluttede han i 1780 en Traktat om den væbnede Neutralitet, og endelig afsluttede han en særskilt Overenskomst med England om den gensidige Forstaaelse af et af de for den danske Handel betydningsfuldste Stridspunkter mellem os og England. Nu blev det gjort klart, hvad der retteligt skulde forstaaes ved Begrebet Kontrabande. Til uvurderlig Gavn for vor Handel forstod A. P. Bernstorff at spille sine store Trumfer ud mod et England, der havde saa mange Fjender, at det vel vilde vogte sig for at faa flere. Da Forhandlingerne var tilendebragt, var det fastslaaet, at Fisk, Kød, Korn, Mel og i det hele Levnedsmidler ikke skulde regnes for at være Kontrabande. Det samme gjaldt Raajern og Fyrreplanker. Derimod alt andet Skibstømmer samt Tjære, Beg, Kobber, Hamp og Tovværk.

Paa Baggrund af denne Traktat maa vor Handelspolitik ses i den sidste Del af det attende Aarhundrede. Uden nærmere Kendskab til den vil man ikke forstaa de Bevægelser, som da gjorde sig gældende. Genialt havde A. P. Bernstorff forstaaet at spille paa begge Strengene paa sin Bue. Han havde ført de store Neutralitetsgrundsetninger saa langt frem, at de vandt en Slags væbnet Gyldighed ved ogsaa at blive virksomt optaget af Rusland. Men paa den anden

Side var det lykkedes for ham at vedligeholde et venskabeligt Forhold til England. Gennem sin personlige Indsats gjorde han det forstaaeligt for de engelske Myndigheder, at Danmark under ingen Omstændigheder ønskede at bryde dette Forhold. Ved en beundringsværdig Blanding af Bøjelighed og Fasthed havde A. P. Bernstorff formaaet at slutte Overenskomster til begge Sider og gennemføre en konsekvent Handelspolitik, der var til største Gavn for vort Land.

Netop derfor var hans politiske Skæbne saa tragisk, og det bekræftedes til Overmaal, at Utak er Verdens Løn, og maaske mest i Politik. Som alle Mænd af Format havde ogsaa A. P. Bernstorff mange Fjender — og nogle af dem havde baade Vilje og Magt. De mistænkeliggjorde ham for det tvestrengede Spil, han havde bedrevet, og de satte ondt for ham. At Hoffet var med i denne Intrige, kan ikke undre nogen, der kender til den stadige Trækken i Traadene mellem dem, der stod nærmest ved Tronen. Rusland viste Tænder, fordi A. P. Bernstorff helt var gaaet paa egen Haand, og Guldberg blev saa forskrækket, at han lod Bernstorff falde. Det var anden Gang, han blev styrtet. At det var bittert for ham, er givet. Han følte sig dybt forurettet, fordi ingen af dem, som burde være seende, vilde være det. Saa meget større af ham var det otte Aar efter at sige til sin lærde Ven Balthasar Münter, at »om man sender mig ti Gange bort og kalder mig ligesaa mange Gange tilbage til at tjene mit Land efter min Overbevisning, saa kommer jeg igen«. Siden den 26. April 1773 havde denne Mand staaet for den danske Udenrigspolitik, just i de vanskeligste Aar, vi havde kendt i lange, lange Perioder. »Og ved sin sikre Tro paa sig selv, sit Genis medfødte Myndighed og sit store Hjerte havde han vidst at vinde det danske Folks ubegrænsede Tillid og varme Hengivenhed«. Til ham sigter utvivlsomt først og fremmest Lovordene paa Dronninggaards Søjlemonument: »den viise og milde Styrelse«. At han ikke havde tøjlet Hoffets Intrigemagere, var forstaaeligt; dertil følte han sig for stor. At slaas med disse talentløse Junkere var han hævet over.

Da den milde og vise Mand gik ud af en Tjeneste, der endnu burde have givet ham mange og store Opgaver, som kun han kunde løse, fik han mangt et Vidnesbyrd om, at Intelligensen i Folket — hvad der ikke var ensbetydende med at have Magt — stod forstaaende overfor ham. Der var stor Utryghed ved denne Demission, og den kom forbavsende dristigt til Orde. Den Venlighed han mødte, fik ham til at røbe sig overfor Svigerinden Louise v. Stolberg, Brødrene Reventlows Søster; til hende skrev han denne smukke Bekendelse: »Hvor megen Aarsag har jeg ikke til at elske en Nation, der bevidner mig sit Venskab næsten uden Grænse, og som vover at tilstaa det højt i et Øjeblik, hvor Egennyttens gør det sikrere ikke at tale«.

Gennem mere end syv Aar, og det er mange for en Udenrigsminister i en dybt kritisk Tid, havde A. P. Bernstorff i dansk Politik og i vort danske Styre været den eneste, som øvede Stordaad. Temperamentets Flamme brændte stærkt, klart og varmt i ham. Ene af alle saa han, hvorledes Tingene skulde gribes an. Det laa ham altid paa Hjerte, hver Gang det eneste rigtige blev gjort, da at lade det efterfølge i den samme Aand. Usvigelig var hans Retssans, at øve Ret var ham en Nødvendighed. Hoffet fandt ham ofte arrig og paa-staaelig; men da han var hængt ud, følte de nærsynede og indskrænkede Gehejmestatsraader Svimmelhed og Frygt for de strenge Tider, som nu rykkede nær. Og det var ikke uden Grund, de saa Fremtiden i Møde med bange Anelser. Der var jo ikke mere nogen, som kunde lodde den. Bernstorff var gaaet, og kun fjorten Maaneder efter hans Fald døde den gamle Skatmester Heinrich Carl Schimmelmann. Dermed havde den danske Stat mistet de to eneste Mænd, som forstod, hvad Politik var, og hvad der maatte kræves af den, naar der skulde være fri Lejlighed til Handelens Udfoldelse efter de største Mønstre.

Hvor strenge end Tiderne var, og hvor megen Usikkerhed der end gjorde sig gældende overalt, var der dog stor Lyst til at gaa i Lag med nye og dristige Handelsforetagender i virkelig stor Stil.

Hen i April 1774 androg Firmaet de Coninck og Reiersen, Købmand John Brown og Hofagent C. H. Thalbitzer Commercie-Collegiet om Tilladelse til at maatte benytte et i Udlandet bygget Skib, da man med dette agtede at foretage intet mindre end en privat Ekspedition ud til Indien. Den samlede Sum, som skulde bruges for at faa alt bragt i Orden, blev anslaaet til 300.000 Rdl., hvoraf de to Trediedele blev sammenskudt i 390 Andele à 500 Rdl. En Del af disse mange Penge blev skaffet til Veje af H. C. Schimmelman, der paany viste, at han havde stor Sympati med alt kommercielt Initiativ. Beredvilligt lovede han ogsaa at lade sin Geværfabrik ved Helsingør skaffe 1000 Stk. Flinter med Bajonetter.

Det vakte den største Opsigt i alle Handelskredse, at Regeringen gik ind for denne Sag. Det var første Gang, der forsøgtes ordnet en Privathandel paa disse fjerne Egne, og det opfattedes af mange som et direkte Stød mod Asiatisk Compagni, der nærmest var at betragte som en Stat i Staten, og som gjorde alt, hvad det evnede for at bevare denne Position saa stærk som muligt. Ude i Indien havde det Fæstninger og Forter og regerede mere eller mindre enevældigt over store og rige Kolonier. Det havde Ret til at føre Krig og slutte Forbund, det kunde træde i selvstændig Forhandling med Tyrkerne ude i det fjerne Asien. Var der Brug for Segl, var det Danmarks Rigssegl, som anvendtes. Over Bygninger og Skibe vajede det danske Splitflag. Lidt efter lidt havde Kompagniet faaet talrige Begunstigelser og Rettigheder, som det forstod at udnytte med Talent. Det kan i denne Forbindelse være nok at henvise til, at de Kapitaler, der var anbragt i Selskabet, var fri for enhver Art af Tyng, Skibene var fri for Told, Konsumtion og Accise, Havne-, Laste- og Slavepenge. Nye Skibe fik endog en Tid lang en Præmie af 15 Rdl. pr. Commercelast, der senere erstattedes med Ret til Toldfrihed for indførte Materialer til Skibe. Ved enhver Udkommando tilstodes der 3 Rdl. i Konsumgodtgørelse for hvert Medlem af Skibsmandskabet. Derimod maatte der betales Konsumtionsafgift af den Proviand, Skibene indtog. Kompagniet stod stærkt, og fra Statens Side

blev det stadig behandlet med al tænkelig Varsomhed. Det var i Merkantilismens Dage, og Kompagniet var til de mindste Enkelt-heder indstillet paa at tjene den merkantilistiske Politik. Af Hensyn til den indenlandske Silkefabrikation skulde saaledes alle indførte Silketøjer paany udføres af Landet, og Selskabet havde endelig den Forpligtelse med hvert Skib at udføre indenlandske Fabrikater til en Værdi af 3000 Rdl., naar det vel at mærke gik til Ostindien, 4000 Rdl., naar det gik til Kina, imod sædvanlig Udførselspræmie. Denne udbetales dog kun for egentlige Manufakturvarer – Klæde – der var den eneste danske Vare, der kunde sælges til Kina. Ved Oktroyen af 1772 beholdt Kompagniet sit Handelsmonopol paa det sidstnævnte Rige. Derimod blev den ostindiske Handel frigivet, og allerede i 1767 havde det indenfor Asiatisk Compagni været paa Tale for fri Regning at udsende Ekspeditioner til de indiske Kolo-nier. Trods det at H. C. Schimmelmann gik stærkt ind for Forslaget, blev det udsat. Men saa var det, at de Coninck kom frem med sine Planer; han mødte overordentlig Modstand, men lod sig ikke gaa paa. Han holdt ud, vandt sig formaaende Venner i mange Kredse, og allerede i 1775 gik de to første Privatskibe »Grev Bernstorff« og »Minerva« fra den danske Hovedstad til Indien. Det var en stor Begivenhed i Datidens København; det samme var ogsaa Tilfældet, da de første Privatskibe i 1776 kom hertil direkte fra Indien. En ny Handelsepoke var ved at blive indledet.

Krigene skabte gunstige Konjunkturer for dansk Handel og Skibsfart paa alle Have og Havne; det gjaldt dog især de oversøiske Pladser og Middelhavet. Opgangen i Importen er jævn fra 1765–76, men tager derpaa meget stærk Fart. Med stor Tydelighed fremgaar det af det statistiske Materiale, at det ene og alene er Opsvinget i Københavns Importhandel, der er bestemmende for den samlede Opgang i Landets Indførsel. Medens Importen af fremmed Korn var meget forskellig efter Aargangen, var de øvrige Varetilførslers Art og Omfang saa nogenlunde stabil. De vigtigste Leverandører i Udlandet var Preussen, Lybæk, Frankrig, Rusland, Kurland, Sve-

rige, England, Holland, og Polsk Preussen over Danzig. Hvad der især importeredes hertil i de glimrende Aar fra 1782 og det attende Aarhundrede ud er Hør, Hamp, Talg, Tjære, Stenkul, Naaletræstømmer, Egetømmer, Sejldug, Humle, Brænde, Lærred, Flasker, Jern i Arbejde, Olier, Papir, Raasilke, Kaffe, Tobak, Vin og Frugter. — Endnu spiller Raa- og Hjælpestoffer en betydelig Rolle i Importen til København; men hertil kommer fra 1782 mange forskellige Industriartikler suppleret med de saakaldte Velstandsartikler som Kolonialvarer og Tobak. Hvad Udførslen angaar, havde København ikke den samme Overvægt for Eksporthandel som for Importforretningens Vedkommende. Det var først efter 1771, at Hovedstaden kommer i Spidsen, og Aaret derpaa er dens Udførsel to Trediedele af hele Landets. Mod Slutningen af Halvfjerdsene og i Begyndelsen af Firserne vokser den københavnske Handel først jævnt og senere i et rivende Tempo. Det var Udførslen, der løb længst frem og højst op. Stadens Transithandel især med vestindiske Produkter havde tillige en meget stor Betydning for Byens Eksport. Det var navnlig Sukker og Kaffe, som kom ind til Hovedstaden i ligefrem imponerende Omfang. Vi forsynede ikke blot os selv, men ogsaa Sverige, Østersølandene, hele Nordtyskland og til Dels ogsaa Frankrig.

Hjembringelsen af disse gode Sager fra Kina og Ostindien skete ved det Asiatiske Compagni. Men saa genudførtes Varerne enten direkte for Selskabets Regning eller bortauktioneredes til Grossererne. Det Asiatiske Compagni tjente overmaade mange Penge, men paa Grund af dets tunge Administrationsapparat løb der alt for store Omkostninger paa. Styrelsen var og blev bureaukratisk, Ledelsen var embedsmæssig og omstændelig, og Overskudet var derfor ikke saa stort som hos dem, der drev privat Forretning. Derfor stod de Coninck stærkt, da han slog til Lyd for, at det nu gjaldt om at erobre hele den ostindiske Handel for den private Driftighed. Hvad denne fremsynte Mand ogsaa havde bidt Mærke i, var den Kendsgerning, at den asiatiske Handel ikke i Held og Uheld var saa bunden til Krigens

Hændelser og Danmarks Neutralitet som Hovedstadens øvrige Handel. Det var derfor Tid for det private Initiativ til at lægge ud. De Regnskaber, Asiatisk Compagni kunde komme med — og den enorme Stigning i Aktiernes Kurs — viste det. Endnu langt bedre vilde private Handelsfolk være stillet, fordi de havde For-delene af økonomisk Enkeltmandsdrift. De kunde gribe til, saa snart der bød sig en gunstig Lejlighed, og de havde langt lettere ved at disponere. Da det fjerne Østen først var blevet aabnet, var der rig Mulighed for at øge vor Handelsflaade. Skibsrum var meget efterspurgt, og Fragterne derfor saa høje, at Købesummen for et Skib slet ikke spillede nogen Rolle. Der kunde jo vindes op til 200 pCt. Derfor heller intet Under, at den danske og især den københavnske Handelsflaade voksede stærkt. Schovelin peger i sin fortrinlige Bog om den danske Handels Empire paa det gamle Ord, som siger, at Havn ikke skaber Handel, men Handel derimod Havn. Det er helt rigtigt, og Københavns Handel har alle Dage været nøjet knyttet til og bestemt af dens Skibsfart. Men i Jacob Holms første Købmandsaar gjaldt det i endnu højere Grad end før, at Stadens Handel var Søhandel. Da den for største Delen tillige var Transit, gav den dobbelt Anledning og Lejlighed til Udfoldelse af Stadens Skibsfart. Den stærke Udvikling nødvendiggjorde en gennemgribende Udvidelse af Havnen, hvor der maatte skaffes Bolværksplads, Pakhus- og Oplagsrum. Trangen til foreløbig Lagerplads var allerede fra Halvfjerdserne i det attende Aarhundrede saa stor, at Havnens Kanaler og Sejlløb blev opfyldt af Pramme og gamle Skibe. Trafikken blev stærkt hæmmet derved, og det blev derfor i 1778 forbudt Købmændene at lægge deres Pramme inde i Sejlløbene. Samtidig indsaa Byens vise Fædre, at Tiden nu var inde til i stort Omfang at sørge for Udvidelser i og ved Havnen, og Opmærksomheden fæstede sig endeligt paa de store Strækninger langs Havneløbet fra Toldboden sydpaa til Skt. Annæ Plads, hvor der dengang stadig henlaa ledige Tømmerpladser. Først blev der paa Toldbodens egen Grund i 1779 opført en stor Bygning paa Statens Regning. Det var Harsdorff, der havde

tegnen den, og den kom til at ligge bagved Toldbod Vinhus i Nærheden af »Røde Hav«. Det skulde være Pakhus for alle Oplagsvarer, der midlertidigt oplagredes i Havnen med den Bestemmelse atter at udføres. Paa den anden Side af »Røde Hav« opførtes dernæst under Harsdorffs Ledelse i Firserne det saakaldte Vestindiske Pakhus, som endnu staar der, men nu anvendes af Toldvæsenet. Det øvrige store og meget velegnede Terræn sydpaa ned til Skt. Annæ Plads var i 1776 blevet skænket til den grønlandske Handel og Fiskefangst, og paa denne Strækning byggedes først i Nærheden af det vestindiske Pakhus det gule Pakhus, og ved Siden deraf det store grønlandske Pakhus. Før dette var færdigt, blev det overladt til det Østersøisk-guinesiske Handelskompagni, der var oprettet i 1781. Der byggedes endnu to store østersøiske Pakhuse af den samme Størrelse ved Siden af hinanden. »Røde Hav« blev fyldt op i 1782, da Mangelen paa Bolværksplads var meget følelig. Øvre paa Christianshavnsiden fik den grønlandske Handel sin Plads, medens den islandske Handel laa paa Krøyers Plads. Den ret omfattende færøske Handel havde sit eget Pakhusrum i det gamle kongelige Bryghus bagved Slottet. Syd for den grønlandske Handelsplads laa Wilders Plads, som var overordentlig godt indrettet. Her var Skibsværft med Køl-halegrav, Bradbænke og fortrinlige Slæbesteder. — Det ene med det andet gav Københavns Havn just i disse Aar det kraftige Fysiognomi, som den siden har vidst at bevare. De store Pakhuse viste sig at være ikke for store. Tværtimod blev Handelen saa levende i det attende Aarhundredes sidste Aarti, at de altid var fulde af Varer. Der var Fart og Flugt over den danske Handel i disse Aar, da Jacob Holm lagde ud. Det var en ny Handelsæra, som oprandt for Danmark. Mange Vanskeligheder var der selvfølgelig at kæmpe imod, men det viste sig, at Modgangen ikke slog ned, men tværtimod virkede i høj Grad stimulerende. Det var i disse rige Aar, der blev skabt en Købmandsstand, som var i Stand til at sætte haardt imod haardt, da Omslaget kom. Forrest blandt dem var i mange Henseender Jacob Holm. Med alle Sanser vaagne havde han som ung Mand

fulgt vor Handel, Skibsfart og Udenrigsomsætning. Han havde forstaaet, hvorfor Søkrigene gav den glimrende Epoke, og det var gaaet ham i Blodet, at Lykken staar den kække bi, saa Lønnen kommer som fra et Overflødighedshorn til den dristiges Skød. Hvor Jacob Holm saa hen i de første Aar af hans Købmandsliv, mødte han Røre og Driftighed. Det gav ham hans Præg. Handelspladserne vrimlede med Arbejdere, paa Skibsværfterne og ved Havnen havde Tusinder Beskæftigelse. Mange fremmede kom til den danske Hovedstad, hvor Byggeriet florerede. Transithandelen gjorde København til et Hovedoplagssted for hele Nordeuropa af fremmede og fremmedartede Produkter, hentede fra de fjerneste Havne. Her var oversøiske eller sydeuropæiske Luksusartikler, som havde saa lidet at gøre med vort lille og i mange Henseender saa fattige Lands Tarv og Trang.

Den ledende handelspolitiske Tanke i hele denne Forretning var ifølge disse Varers Natur saa at sige udelukkende den, at man herfra kunde forsyne andre og rigere Lande med disse Produkter. Da Jacob Holm kom ind til København, saa han, der drømte stort og dristigt, og som havde Viljen til at ville frem, Ladning paa Ladning af Eventyrlandenes Skatte blive slæbt ind i Havnen i denne Krinkelkrogens Residensstad, der synes ham i saa mange Maader at ligge paa Vranken af Tilværelsen. Men i Jacob Holms Ungdom blev denne afsides og nordlig liggende, meget snavsede og uskønt byggede Søstad en Udfaldsport for Verdenshandelen. Hele Transitforretningen blev nu kun ført af de københavnske Grosserere med deres egne Skibe; og hvad mere var, de lod dem i meget stort Omfang gaa i Fragtfart mellem fremmede Havne. De besørgede den indbyrdes Omsætning mellem de krigende Nationer eller mellem disse og Middelhavslandene, Vestindien og Asien. Flere drev det saa vidt, at de indkøbte fremmede Skibe i fremmede Havne. De gjorde paa den Maade vort Flags dækkende Neutralitet til en skattet Handelsvare. Dog blev Forretningen dermed altid gjort paa den københavnske Grossists egen Regning og Risiko.

Det var levende Tider, da Jacob Holm lagde ud, men ogsaa farlige Tider for dem, der ikke passede nøje paa. Risikoen var stor, og dog tænker vi i Almindelighed som oftest mere paa den saa ganske aabenbare Risiko for Opbringelse af Krigsskibe og Kapere, der dog efterhaanden, efter at den væbnede Neutralitet var en Kendsgerning, blev forholdsvis lille. Men i en Tid, da der hverken var Telegraf eller et gennemorganiseret Postvæsen eller sikre internationale Retsregler, var Storhandel og Fragtfart et sandt Vovespil. Det indrømmede ingen mere beredvilligt end Mændene i engros Handelens Lav og i Gehejmeraadet. Det var Hasard at sidde i København og derfra dirigere Masser af Transaktioner hele Verden over. Hver eneste drejede sig jo efter vore hjemlige Forhold om Formuer. Skete der Uheld, kunde det give fuldkommen ruinerende Tab. Vilde man være med i det store Spil, maatte man være i Besiddelse af en kæk Tillid og vurdere egne Evner højt. Først og fremmest skulde der Handledygtighed til – men ogsaa Held. Uden dette var alt omsonst.

Jacob Holm var et Barn af sin Tid. Der var Grøde og Gæring i ham, og han var sig bevidst, at han i sit Livs Arbejdsdag vilde saa den gode Sæd og føre sin Høst til Huse. Han sagde engang om sig selv, at da han lærte Købmandskab, var det en Ungdommens og Haabets Tid. Da han forberedte sig til at øve sin store Indsats, var hans Rigdom Ungdommens Haab og Ungdommens Tro; han havde i sig en smittende Glæde blot ved at være til. Denne sejrrige Tillid til, at netop hans Tid var inde, gav ham hans Præg.

At han saa helt rigtigt, vil de følgende Blade vise. Fra første Færd havde Jacob Holm Blikket aabent for de Livsværdier, som skabes ved Købmandsfærd og Købmandssnille og Købmandsrigdom.

DEN UNGE MAND

*Godt Navn og Rygte er Sjælens kosteligste
Ædelsten for Mand og Kvinde.*

OTHELLO, 3. Akt, Scene 3.

Paa sine ældre Dage holdt Jacob Holm af at pointere, at vel var han kommet af smaa Kaar, men det var godt Blod, som løb i hans Aarer; og fra saavel den fædrene som mødrene Slægt havde han arvet Egenskaber, der havde hjulpet ham frem. En Lykke for ham var det, at han alt fra Barn havde lært at respektere Arbejdet som en stor Velsignelse; den Sans for Nøjsomhed og Orden, som fulgte ham Livet igennem, ansaa han for at være lig med en Formue. Overfor sin egne Børn blev han aldrig træt af at pege paa, at den første Betingelse for at gøre sig gældende var den, at man til de mindste Enkeltheder vogtede paa og værnede om det Pund, hver enkelt fik beskaaret som en kostelig Gave.

Det er tidligere berørt, at Jacob Holm fødtes i Landsbyen Skafterup ved Næstved den 29. September 1770. Faderen var Skoleholder Knud Holm, der var født i 1736, og Moderen Kirstine Sophie Kampmann, der kom til Verden i 1739. Om Hjemmet nær det smukke Holsteinborg vides ikke ret meget. Da Jacob Holm kun var fire Aar gammel, døde Faderen — vistnok af en tuberkuløs Lidelse — og Moderen sad da tilbage med fire uforsørgede Børn, der alle var Drengene. Henrik, der var den ældste, var kun fjorten Aar, Peter elleve og Amdin otte. Lønnen for en Skolelærer var i de Dage overmaade ringe, bestod mest af Naturalier og en saare jævn Bolig. Det var at klare alt fra Dag til Dag, fra Haand til Mund. Da Knud Holm døde, var Enkens Kaar derfor meget trange, hvad der da ogsaa fremgaar med tilstrækkelig Tydelighed fra den gejstlige Skifteprotokol for Flakkebjerg Herred. Det hedder i den bl. a.: »Skifte-Forretning efter den ved Døden afgangne Knud Holm, forrige Skoleholder i Skafterup. Begyndt 2. Januar og sluttet 11. August 1775.

Anno 1775 2. Januar om Mandagen indfandt sig Sognepræsten Herr Promme i Kvislemark tilligemed tvende med sig tagende Mænd og Vidner, nemlig Gaardmand Niels Rasmussen i Skafterup og Maleren Hans Bergman i Nyrup hos Skoleholder-Enken Mdme. Sal. Holm i Skafterup Skole, for at foretage en lovlig Forseglings- og Registrerings-Forretning efter hendes d. 25. December afvigte Aar ved Døden afgangne Mand Knud Holm Skoleholder i Skafterup, som har efterladt sig en Enke, navnlig Kirstine Sophie Kampman, og fire umyndige Børn, alle Sønner, navnlig Henrik 14 Aar, Peter 11 Aar, Amdin 8 Aar, Jacob 4 Aar. Hvornæst Enken blev tilspurgt, hvem hun havde udvalgt til sin Lavværge. Hun svarede: »Velædle Hr. Birkedommer Lyster i Rude«, som af Forfald denne Gang var fraværende. Illigemaade tilspurgtes, hvem der skulde være Børnenes Formynder. Enken svarede: »Saasom ingen nærmere Formynder var skulde hendes Broder Peter Amdinsen Kampman i Kvislemark være det«, hvorpaa Forseglingen og Registrerings-Forretningen begyndte.

Boet taxeredes til 61 Rdl. 5 M. og 2 Sk. Der fandtes Bohave til to Værelser, deriblandt en Egetræs-Dragekiste, et Stueur, Køkkentøj samt en Ko, fem Faar, en Vædder, en Kalv, en Gaas og en Gase. — Enken begærede tillige med Laugværgeren, at hun uden Auktion maatte beholde det foran anførte indregistrerede Bohave og Kreaturerne. Derefter skulde Skiftet behandles mellem hende og Børnene, da hun var villig til at betale den Stervboet hæftende Gæld. Hertil erklærede Børnenes Formynder, at han ikke havde noget imod dette, da han var forsikret om, at Enken vilde opdrage Børnene, saaledes som hun kunde forsvare det overfor Gud. »Hvilket paa nærværende Tid beror paa S. T. Hr. Provstens behagelige Resolution«.

Denne bestemte imidlertid, at der skulde afholdes Auktion, og det endelige Resultat blev, at der til Deling mellem Enken og Børnene var 39 Rdl. 2 M. 11 Skilling. Heraf fik Madame Holm 19 Rdl. 4 M. og 5½ Sk., og hver af Drengene tilkom der det store Beløb af fire Rdl., fem M. og 9⅜ Sk. Enken fik sin Part udbetalt; hvad Børnene angik, bestemtes det, at den forblev »under Hr. Provstens Forva-

ring, indtil den, om muligt, med andre smaa Arve kan vorde indsat paa Rente mod sikkert Pant«. En lille Bemærkning, som giver et fortrinligt Billede af hele Tiden med dens forsigtige Nøjsomhed.

Der var ingen Pension til en Skoleholders Enke i de Dage og heller ingen offentlig Hjælp til Børnene. Kirstine Sophie Holm var helt henvist til sig selv; det var haardt, men intet tyder paa, at hun af den Grund tabte Modet. Tværtimod peger alt, hvad vi ved om hende, i Retning af, at hun var en gennemenergisk Kvinde, som altid vidste at finde Udveje. Ved en lille, beskeden Traadhandel, som hun fik sat paa Benene ved Hjælp af Grevskabet paa Holsteinborg, kunde hun give Børnene deres Opdragelse i Hjemmet. Det siger sig selv, at Undervisningen kun var maadelig; den foregik i den lille Landsbys Skole, med en Lærer, som var mere interesseret i alt andet end at bibringe Børnene Kundskaber; naar alle Holms alligevel klarede sig saa vel, som Tilfældet var, skyldes det Moderens Paavirkning. Gennem hendes Eksempel saa de, hvad den daglige Flid betyder. Det var en Lov for det lille Familiesamfund, at hvad der kan gøres i Dag, bør aldrig udsættes til i Morgen. Der var Fart og Præcision over alt og alle — og intet takkede Sønnerne hende senere for i en højere Grad end dette. De faa Træk, der er bevarede om hende — hun døde først i 1811 — giver os Forestillingen om en ansvarsbevidst Kvinde, der i alle Situationer vidste, hvad hun kunde naa, og hvad hun vilde. Hun var bestemt, men ikke streng; Hænderne sad ikke løse paa hende. Sit lille Rige styrede hun med den Autoritet, der kom fra hendes stærke Personlighed. — Ved Folketællingen 1787 var alle Børnene kommet ud for at tjene deres Brød. Da boede hun i et lille Hus med en Pige; hun kaldte sig da Huskone, d. v. s. hun drev et lille Husmandsbrug. Saa vidt man kan skønne, handlede hun dog stadig med Traad og Garn, og et og andet tyder paa, at hun ogsaa har tjent lidt ved Vævning.

Naar man spurgte den store Jacob Holm om, hvordan den lille af samme Navn havde været, svarede han paa den lidt underfundige Maade, der klædte ham saa godt, at han ikke i Skolen og ej heller i

den første Ungdom havde vist nogle særlige Anlæg. Han stod for sig selv som et ganske almindeligt Menneske, som ved »Akkuratesse og ved Paapasselighed« kunde blive til, hvad det skulde være indenfor en snævrere Ramme. Dog, skulde han have valgt, troede han nok, han vilde være blevet Slagter, ikke for Slagtningens Skyld, men fordi der hos en fattig Landsbydreng opstaar en Længsel efter at være med, naar han ser Landsbyslagteren fare af Sted med sin Vogn og tage ganske gode Penge ind. Der blev imidlertid ikke noget af disse Barsedrømme. Moderen vilde have, han skulde være Urtekræmmer som den ældste Broder Henrik, og med dette for Øje fik hun sat ham i Lære hos den velagtede Købmand Martin Hendrik Stenniche i Ringstedgade 109-10 i Næstved. Det var en stor blandet Forretning, og Købmanden nød Ry for at være en dygtig Lærimester, der gerne tog sig af sine unge Medarbejderes private Forhold. At have været hos Stenniche var en anbefaling senere i Tiden. Pladserne var derfor altid eftertragtede; bl. a. af unge Mennesker fra København. Naar Jacob Holm straks blev antaget, efter at han Søndagen efter Paaske 1784 var blevet konfirmeret i Sct. Peders Kirke i Næstved, var det, fordi Købmanden holdt af den Aand og den Stræbsomhed, som var i Jacob Holms Barndomshjem. Den Agtelse, den fattige Moder nød, kom nu hendes Søn til Gode.

Det varede ikke længe, førend Faget tog Jacob Holm. At handle med de mange forskellige Ting morede ham, og det er karakteristisk for ham, at han meget nøje lagde Vægt paa, hvilke Varer der var den store Fortjeneste ved, og han fulgte Efterspørgslen med stor Interesse. Gennem de seks Aar, han var i Næstved, lærte han ogsaa en Kundepsykologi, som senere i Livet var ham til stor Nytte. Det var i Næstvedtiden, han fik Blikket aabnet for, at visse Folk indeholder mere end andre, at man skal passe paa somme, men kan vise Tillid overfor heldigvis flere. Dette Spørgsmaal om den gensidige Tillid i al økonomisk Gøren og Laden kom med Aarene til at spille en større og større Rolle for ham. Nu og da blev han bittert skuffet, det kunde ikke undgaas, men hans Teorier viste sig at holde Stik i en forbavsende Grad.

Næstved ca. 1800.

Da Læretiden var omme, tog han ind til København, hvor han i et Par Aar var Svend hos sin Broder Henrik, der var Urtekræmmer paa Hjørnet af Vestergade og Gl. Torv. Det var en anselig Forretning, som var blevet oparbejdet i Løbet af faa Aar. Et Par Gange menes der at have været tale om et varigt Kompagniskab, men det blev ikke til noget; Jacob Holm har sikkert allerede da tænkt paa at ville naa endnu videre frem, og for at lære mere tog han i et Par Aar Stilling hos en vis Bernhard Overbeck. Medens han havde haft hundrede Rigsdaler om Aaret hos Broderen, fik han nu halvandet hundrede. Med denne ringe Løn slog han sig ikke blot godt igennem, men kunde lægge en Del til Side til den paatænkte Etablering. Samtidig med at være Kommis hos Overbeck drev han nogen Handel for egen Regning. Hans første Hovedbog, der øverst paa Side I bærer Indskriften I. N. J. — in nomine Jesu — viser os, at han i 1792 handlede med Baand, Tobak, Svinebørster, Vox, Krudt, Nankin, Pølse, Ost, glasserede Tagsten og meget andet. Han paatog sig ogsaa Kommissioner og indførte Pølser — Mettwurst — fra Lübeck, hvorfra han tillige fik noget af den da saa højt estimerede Limburger Ost; fra Amsterdam kom Stoltzer Ost, medens de øvrige Varer indkøbtes hos de større Handlende i København. Saa optraadte Jacob Holm som Mellemand til andre Købmænd i Hovedstaden eller i Næstved. Lidt efter lidt fik han et udstrakt Personalbekendtskab, Folk kunde lide ham, og de forstod, at der i ham var den rette Købmandsaand; Jacob Holm solgte kun godt Kram. Hans før omtalte Hovedbog, som er nærmest sirligt skrevet, viser os, at han i 1793 tjente $\frac{1}{2}$ Procent Courtage paa 10451 Rdl. med 52 Rdl. ved Salg for Bernhard Overbeck. Det fremgaar ogsaa af Bogen, at han i det samme Aar betalte 40 Rdl. halvaarlig for Kost og Logi, samt at han tog Undervisning i Dans og gik til Manuduktion med dem, som vilde tage den danske juridiske Eksamen. Der var ved denne Tid kommet noget ambitiøst over ham. Var han end rundet af smaa Forhold, havde dog Faderen forstaaet at gøre sig saa stærkt gældende, at han huskedes af dem, han havde haft Forbindelse med; og alle, der havde truffet

Moderen, fik Respekt for hende. Med fuld Ret, men uden opblæst Stolthed, kunde Jacob Holm derfor skrive, at han var kommet af Godtfolk.

De fire Aar, han havde lovet Bernhard Overbeck at blive, var nu ved at være til Ende, og han vilde til at virkeliggøre sin gamle Plan og blive selvstændig. Der er noget meget tiltalende over den unge Jacob Holm i det Herrens Aar 1794, der for ham kom til at betyde saa overmaade meget. Vi møder en Mand ladet med Energi og med megen Optimisme, men dog samtidig Realpolitiker til Fingerspidserne. Naar Jacob Holm skal lægge Grunden til sin fremtidige Virksomhed, skal det gøres saaledes, at der ikke bliver noget større Spillerum for et Sammenbrud. Derfor regner han de mindste Enkeltheder meget nøje igennem, stiller det ene op mod det andet, taler tillidsfuldt med Forretningsforbindelser, hvis Venskab er ham en Glæde og Støtte — og han gaar som den gode Søn altid til sin Moder. Han ved, hun vil ham det vel, hun er klog. Uden at have forhandlet med hende vil han ikke foretage det alvorlige Skridt at sætte Foden under eget Bord. De taler da sammen om Nutid og Fremtid, den unge Købmand, der skulde naa Verdensformatet, og den jævne Husmandskone, og de har let ved det. For da Jacob Holm som ung Handelsbetjent af sin meget knebne Løn lagde lidt til Side, tog han Moderen til Byen, for at hun i Hovedstaden kunde være i hans umiddelbare Nærhed. Et Træk, som viser os et Hjærte og en Karakter. Den i al sin stakkatoagtige Knaphed saa talende Hovedbog fortæller, at Moderen fra Maj 1793 har boet i København, hvor Jacob Holm betalte hendes Kost og Logi. Det var ikke store Penge, men de vejede dog til paa hans lille Budget.

Lidt efter lidt svandt hans mange Betænkeligheder, og Beslutningen om at nedsætte sig som selvstændig Købmand blev taget, da han i 1794 kunde faa et Laan, og da der var passende Lokaler i Lille Torvegade, Matr. Nr. 73; denne Ejendom købte han af Urtekræmmer Sven Larsen Bang for tilsammen 8.200 Rdl. Skødet er dateret den 20. December 1794. Brand Forsikrings Cassen for Gaarde og

Huse i Kjøbenhavn gav ham et Laan paa 6000 Rdl. For dette udstedte han en Panteobligation med første Prioritets Sikkerhed i Ejendommen af samme Dato; den blev tinglæst den 22. December. Endvidere forpligtede han sig til Lauget den samme Dag, efter at have faaet kongelig Bevilling til at indtræde i dette, en nødvendig Foranstaltning, fordi han ikke havde lært i København. Den 24. December løste han endelig Borgerskab som Urtekræmmer. At det var med store Forventninger, han saa det kommende Nytaar i Møde, er der næppe nogen Tvivl om. Hidtil havde alt jo føjet sig meget vel for ham, det var gaaet ham godt. Medens han endnu var Kommiss, drev han en stigende Handel som Kommissionær. Nu blev han selvstændig Detailhandler i en beskeden Bod. Men han havde Marskalstaven i Tornystret. Snart skulde han blive Kaperreder, Fabrikant, Grosse- rer, Skibsreder i meget stor Stil og Skibsværftsejer. Men ikke nok hermed — og det var dog meget — Jacob Holm skulde vise sig som sin Tids Foregangsmand i Storfiskeri; han blev vor første Reder til Sydhavsfærd, han var Pioner paa mange nye og store Ruter. En ejendommelig Mand var han i al sin Færd. Med Aarenes Mængde blev han maaske paa mange Punkter noget af en Særling. Men han vidste alle Dage, hvad han vilde. Han var vistnok den første store Handelsmand i vort Land, som altid og med største Konsekvens anvendte kun dansk Arbejdskraft. Længe før andre var han klar over den Betydning i social Henseende, Arbejdsboliger havde. Livet igennem var den personligt saa nøjsomme Mand en god Arbejdsgiver. »Den, som trækker med paa en Vogn, skal ogsaa have godt Foder —«, kunde man høre ham sige, og han handlede derefter. Den Løn, han udbetalte til sine Folk, var altid paa Højde med, hvad der var gængs; kom en Arbejderhustru af en eller anden Grund i Nød, havde han en aaben Haand, især hvis der var Børn. »Der er ingen, som bedre end jeg ved, hvad en god Moder betyder for hele Livet«. Han talte her af egen Erfaring. Da han var en af »Kjøbenhavns 32 Mænd«, og der var Tale om sociale Foranstaltninger, var han som oftest at finde blandt de ikke mange i Salen, som viste en dybere Forstaaelse.

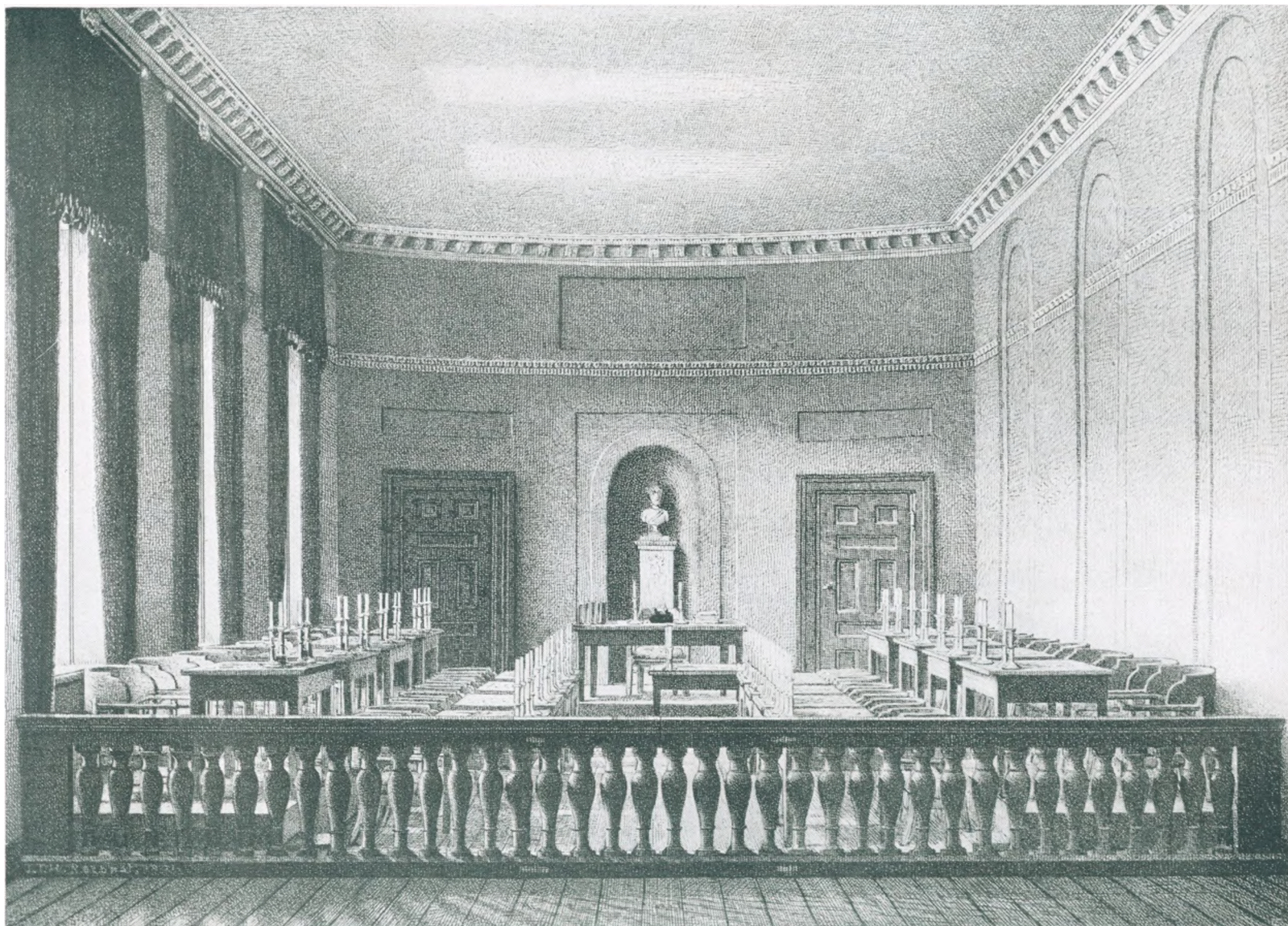

Parti fra Christianshavn ca. 1810.

Alle sine Dage vidste Jacob Holm, hvad Penge var, og han kendte deres mangesidige Værdi. Endnu kun Læredreng og Kommiss tog han Betaling for alle Ydelser. Betegnende er det saaledes paa hans Regnskab for 1793 at finde denne Post: »Diætpenge for at køre til Dragør – to Rdl.«. Da han ordnede sin Bod i Torvegade, saa det hele meget godt ud; men der var det Minus ved det, at Jacob Holms faa opsparede Penge var gaaet med til Butikkens Indretning. Varerne havde han faaet paa Kredit hos de større Handlende, og da nu alt var sat paa Plads, og han skulde aabne, »var Glæden stor og nedstemtes kun ved at gjøre Betragtninger over, hvad der egentlig tilhørte ham selv; Resultatet blev da, at det eneste af Varerne, som var betalt kontant, indskrænkede sig til tolv Pund Chokolade«. Det var saaledes med en vis Frygt, han tænkte paa, hvorledes han skulde faa alt betalt. Denne Ængstelse kan synes ubegrundet; men det hørte

alle Dage til Jacob Holms Særkende, at han vilde være aldeles sikker paa at svare enhver sit. Til sin sidste Stund var han en ligefrem fanatisk Modstander af »Gæld, der ingen Udsigt var til at faa ud af Verden, som lovet«. Da han ordnede sin Bod, var han klar over, at det nu kunde komme til at betyde Knald eller Fald, for »jeg havde med Vorherres Hjælp kun mig selv at stole paa«. Det gik dog, takket være hans Flid og Udholdenhed i nær Forbindelse med hans sjældent udmærkede Blik for Handel, bedre end han havde turdet vente. Hen i Juni Maaned 1795 ydede Jens Uttenthals Enke, af hvem Jacob Holm købte store Kvanta Baand, ham et kontant Laan paa 1500 Rdl. For disse mange Penge indfrieede han en Obligation til L. S. Bang og gav Enkefru Uttenthal en anden Prioritets Obligation med Pant i Huset i Torvegade.

Dette Sted var uden Tvivl godt valgt. Al Passage fra Amager maatte nødvendigvis her forbi, og selv om Huset var ombygget af S. L. Bang ca. 1778, var det en Ejendom, hvori der i lange Tider havde været Urtekræmmerforretning; i 1728 ejedes Bygningen saaledet af Urtekræmmer Henrik Weye. Ud mod Gaden var der et tre Etages Forhus i fire Fag med brudt Tag, hvortil der sluttede sig en lille Sidebygning, der kun rummede Trappen, samt en Bagbygning, der var bestemt til Pakhus. Omkring 1806 tilbyggede Jacob Holm et lille Sidehus, hvori han indrettede Vaskehus i underste Etage, medens han i anden Etage fik to Sovekamre, der var skilt fra den øvrige Lejlighed ved Trappen. Da Ejendommen blev omvurderet i 1807, var det et meget smukt Hus, man havde med at gøre. Nedgangen til Kælderen hvor Butikken i tre Fag var, saa nu glimrende ud, fordi den var dækket af et Skur paa Konsollen af Sandsten fra Bornholm. Der var en ydre Dobbeldør af Træ og desforuden ved selve Indgangen Glas-Fyldingsdøre. Loftet i Boden var paneleret og malet, Væggene besatte med Reoler, hvori der var 200 Skuffer. Desuden fandtes der et dobbelt Glasskab og en Disk med 22 Skuffer. Bag Boden var der et Værelse med gitret Loft, Plankegulv og marmorede Vægge. Tillige var der en stor to Etages Vindovn og et fast

Raad- og Dombuset i København med Borgerrepræsentationens Sal, ca. 1850.

Hjørneskab. Et andet Rum havde en Vandrende til en indmuret Jernkedel paa tredive Potter og en Kobberkedel paa tres Potter. Til dette Lokale førte en Trappe fra Gaarden.

Adgang op til første Etage fandt Sted ved en udvendig Trappe med Trin og Vængestykker af bornholmsk Sandsten samt en indvendig Trappe, hvorfra en Gang førte ud til Trapperummet. Oppe i »første Trappe«, som det da kaldtes, menes det bestemt, at Jacob Holm har boet. Her fandtes til Gaden en Stue i tre Fag med dobbelte Døre. »Loftet gibset«, hedder det i en samtidig Beretning, »i Midten to Cirkelslag, ziret med en udarbejdet Roset og otte mindre dito, Væggene, foruden Bryst- og Pillepanel, betrukne med Lærred, som arabisk er malet og indfattet i Friser, hvorom ere malede Lister, en tre Etages Vindovn med Blikopsats paa fire Messingfødder, derunder Marmorfliser, Kakkelovnspladsen marmoreret, og for Vinduerne indvendige Skodder«. Bagved fandtes et Værelse paa to Fag af lignende Udstyrelse, kun var Væggene bemalet med Løvværk i Stedet for Arabesker, samt Køkkenet med aaben Skorsten, Kappen hvilende paa en Jernpille, og bl. a. udstyret med en Retterbænk (Anretterbord). Oppe i andet og tredje Stokværk var der til Gaden to Værelser paa to Fag af lignende Udstyrelse som i første Etage.

Som man ser, et stort Hus, ret en af Datidens Borgerejendomme. Dertil ogsaa en Bygning, som skulde vise, at »her boede en Mand, det ikke var saa let at overse«. Dertil kom saa Pakhuset og alt, hvad der stod i Forbindelse med det.

Skødet stipulerede, at medens Huset iøvrigt skulde afleveres til Paaske Flyttetid, skulde Kælderen og Pakhuset være ryddede og afleverede den 27. December. Men ifølge en Tradition i den Holm'ske Familie ordnede Jacob Holm allerede sit Udsalg den 24., og der skal straks have været stor Søgning. Lageret, som han havde overtaget efter S. L. Bang og suppleret fra sin ældste Broder, blev solgt ud den samme Dag. En Hændelse, den vordende Storkøbmand tog som et godt Varsel for Fremtiden, og en Begivenhed, som fik Kaldsfæller rundt i Byen til at spidse Øren. De var fra første Dag klare over,

at Jacob Holm havde Varekundskab og forstod at vælge den Plads, hvorfra han vilde sælge, hvad der var til Salg. Men Kollegerne var tillige sikre paa, og det var paa sin Vis bedre, at Jacob Holm i al sin Færd var en redelig Mand. Med Glæde hilste de fleste — og det var i dette Tilfælde de bedste — ham velkommen i Lauget.

Bøgerne viser, at det daglige Salg var paa ca. 35 Rdl. Det var meget for en nystartet Forretning. Om Lørdagen kunde det komme op paa 40 til 50 Rdl. Boden var aaben om Søndagen, og Salget kunde da være endog større end om Lørdagen. Det var selvfølgelig mest Folk fra Kvarteret, som var Kunder i den første Tid, men allerede i Foraaret 1795 var der kommet en fast Kreds inde fra det egentlige København. Det var blevet kendt, at Jacob Holm altid førte de bedste Ting og aldrig ved Hokus Pokus søgte at sætte Priserne i Vejret. Hvad der solgtes mest af var Traad, Blærer, Amager-Piber, Plys, Propper, Lys, Pryssing, Salpeter, Niptange, brændte Mandler, Chokolade, Sæbe og Rom, som var af en særlig god Kvalitet. Paa Store Bededag var Boden ogsaa aaben, men Regnskaberne fra 1795 beretter, at Omsætningen da kun var paa 26 Rdl. Det ringe Resultat skyldes efter Jacob Holms Opfattelse »den Kendsgerning, at den københavnske Borgerstand ikke vilde overtræde den store Helligdags Bud om saa vidt muligt at holde sig i Ro«.

Der var mere end nok at gøre for Jacob Holm personlig, fordi han ikke vilde have Folk hos sig, »førend der var nødvendig Brug for dem, og førend det kunde betale sig«. Den eneste Hjælp han havde, var en Karl, der fik een Rdl. om Ugen. Fra aarle Morgen til silde Aften maatte han være overalt i Boden og i Gaarden, »trille Tønderne og skylle Karrene, køre Varerne ud til Kunderne og modtage nye Ordre fra dem. Dertil kom, at Karlen ogsaa skulde holde det Gadestykke rent, som var udenfor Huset«. At Jacob Holm hurtigt vandt Ry for at være en god Husbond, viser den Kendsgerning, at der altid var Rift om at komme i Tjeneste hos ham; han var vel nok streng i sine Fordringer, men altid retfærdig. Blev et Arbejde godt udført, var han ogsaa den Mand, som forstod at paaskønne det

— mere i Ord end i Mønt, og han krævede jo selv meget af sig. For at komme i Gang havde Jacob Holm laant Penge af sin Broder Henrik Holm; og Regnskaberne viser, at denne fik 400 Rdl. tilbagebetalt den 14. December 1795. Det var, før Jacob Holm var forpligtet dertil, men »da der nu var Penge i Kassen, var det ligesaa godt at faa Gælden bragt ned«. Samme Maaned købte Jacob Holm en Lysekroner til 25 Rdl., et Par nye Bukser til 8 Rdl. og 50 Pund Allehaande for 9 Rdl. Blandt Indkøbene i 1795 maa endnu nævnes et Guldur med Staalkæde for 75 Rdl. og et Chatol, som han erhvervede af Fyrværker Lind for 20 Rdl. Alt er bogført med stor Nøjagtighed, og man har Indtrykket af, at intet af disse Køb er foretaget uden nøje Overvejelse.

Naar Jacob Holm etablerede sig netop i Torvegade, var det foruden de før nævnte Grunde ogsaa, fordi han lagde Vægt paa at faa Amagerne til Kunder. Befolkningen derude paa den flade Ø var vel ikke rig, men havde dog jævnt stabile Indtægter — »og den var ikke forvænt med Handlende, som fulgte med Tiden og forstod dens Krav«. Derfor var han overbevist om, at der var noget at gøre. Hans Forhaabninger slog ikke Fejl. Der var stadig Fremgang, og Hovedbogen den 11. Januar 1798 fortæller tydeligt om, hvordan Sagerne stod.

Mit Boed Huus	8.500 Rdl.
Varer i Pakhuset og Butiken	10.319 Rdl.
Møbler og Effekter	872 Rdl.
Debitorer	6.327 Rdl.
Kasse	1.067 Rdl.

Balance 27.086 Rdl., Kreditorer 9.687 Rdl. Huset var brandassureret med 6000 Rdl., i første Prioritet, og Madam Uttenthal havde 1300 i anden Prioritet. Aaret efter stod Huset til 10.000 Rdl., og Varelageret var opført til 11.985 Rdl. Debitorerne repræsenterede 9.949 Rdl., og Møbler m. m. var sat til 900 Rdl. Hovedbogen er altid i de første Aar ført af Jacob Holm personlig, og det karakteriserer Manden,

at han meget stærkt har understreget Balancen Aar for Aar. Dens Tal har han ogsaa indført med spærret Skrift og tykkere Blæk. Det er, som om enhver skal kunne se, hvor stor og stadig Fremgangen var. Med ikke ringe Selvfølelse har han staaet ved sin Pult og prentet de stadig stigende Tal, som viste, at der var Fremdrift og Opdrift. Men flittig »som en Bi ved Sommertid« var han ogsaa. Kun med et Par korte Spisepauser var han i uafbrudt Aktivitet fra fem Morgen til ni Aften; der var derfor kun liden Tid og Lejlighed til at føre noget Privatliv. Og dog længtes han mere og mere »efter ogsaa at faa Del i, hvad man almindeligvis kalder for den huslige Lykke«. Derfor tænkte han alvorligt paa at gifte sig — og hans Valg af kommende Ægtefælle var ikke svært. Fra han var flyttet ud i Torvegade, havde han staaet paa den bedste Fod med sin Nabo, den »velagtede Borger i Staden Høker Niels Nielsen Lock« (eller Lorck), og han omtalte ham altid til sin Familie som »en Mand, hos hvem der var meget at lære, fordi han vidste, hvad Forretning var, og altid forstod at sætte Tæring efter Næring«. Var der Lejlighed til det, var han inde »hos den gode Høker paa Hjørnet«, og det varede ikke længe, førend han fik Interesse for Datteren Maren, der »var god, flittig og ærbar«. Ret meget ved man ikke om hende, men hun skildres af dem der har kendt hende, som et elskværdigt og hjælpsomt Menneske. Efter en kort Forlovelsestid giftede Jacob Holm sig med den da nittenaarige Pige, den 9. December 1795. Vielsen fandt efter Tidens Skik Sted »i Huset«, og Forloverne var Urtekræmmer Henrik Holm — Jacobs ældste Broder — og Svigerfaderen. Ægteskabet varede i 16 Aar og var lykkeligt. Der fødtes fem Børn, som imidlertid alle døde som mindreaarige; det var haarde Slag for Jacob Holm, »og det tog meget paa Børnenes Moder«. Hun »blev efterhaanden undergravet i Helbredet«, og efter nogen Tids meget alvorlig Sygdom døde hun den 8. Februar 1811. En lille Maaned før var Datteren Julie død kun fem Aar gammel, og den 4. Juli mistede han sin tooghalvfjerdsaarige Moder, der nu boede hos Sønnen Peter i hans Ejendom i Nyhavn. Det var sorte Skyer over en ellers solbeskinnet Vej. Tungt

følte Jacob Holm det — men han søgte Glemsel for Sorgerne i Arbejdet, der nu lagde mere Beslag paa ham end nogen Sinde. Han havde i de foregaaende Aar udviklet sig til Købmand i den store Stil.

Den udenrigspolitiske Situation i Forbindelse med de »almindelige Handelsforhold her og i det Fremmede« havde vakt Jacob Holms Interesse for Skibsfart, og han besluttede sig dristigt, men dog gennemtænkt til at købe Parter i Skibe. Første Gang han vovede Springet, er ved Skøde af 15. September 1798, der viser, at han er gaaet sammen med Agent Bertelsen og Søn, Grosserer Andreas Buntzen og Broderen, Urtekræmmer Henrik Holm. Hver havde de en Fjerdedel i Briggen »Najaden«. Prisen var 2500 Rdl. — hvad der var billigt for en Baad paa 39¹/₂ Læster. Den var ganske ny, bygget i Carlebye 1797, og den for paa Norge, Østersøhavnene, Frankrig og Spanien. Det var en ualmindelig god Baad; i 1803 ansattes Værdien til 3.230 Rdl., og efter Jacob Holms Raad — han var korresponderende Reder for den — solgtes Skibet den 1. August 1804 til Justitsraad Frisch for 4.200 Rdl. En særdeles god Avance. Dertil kom, at »Najaden« havde tjent store Penge ind i de fem Aar, Konsortiet havde haft den. Derfor intet Under, at Jacob Holm fik Blod paa Tanden og mere og mere koncentrede sig om Rederivirksomhed, dog endnu uden at aane, at han skulde blive den førende i sin Tid.

Pladsforholdene i Lille Torvegade blev for trange, efterhaanden som Virksomheden udvidedes, og paa Aarets sidste Dag i 1799 købte Jacob Holm derfor den store Ejendom i Strandgade — det nuværende Nr. 8 — af den islandske Købmand Friderich Lyngé. Her var baade Pakhus og Staldrum, »og alt gjorde i det hele taget et stort og smukt Indtryk«. Prisen var saare rimelig — 10.500 Rdl. — og »det vakte almindelig Tilfredshed, at just denne Patricierejendom blev købt af Jacob Holm, der vilde vide at værne den gamle Gaard«, som i det væsentlige var opført i Slutningen af det syttende Aarhundrede. Den ejedes i 1731 af Ivar Grøngaard og senere bl. a. af Kaptajn Knud Christian Ytrecht, Agent Johan Christopher Amberg og Tobaksfabrikant Jørgen Bech.

Den store Gaard bestod af et tre Etages Forhus med Kælder samt Portrum, to Sidebydninger til venstre i Gaarden, af hvilke Jacob Holm vistnok i Trediverne ombyggede den ene og udvidede den i Dybden. Det andet Hus, som indeholdt Vognremise og Stald til tre Heste, blev bygget om i Tredserne. Endvidere var der en lille Bygning med Stald til en Ko; Mellearhuset blev anvendt til Magasin.

Folketællingslisterne fra 1801 viser, at Jacob Holm da havde to Læredrenge, en Gaardskarl og tre Tjenestepiger; de boede alle hos ham, saadan som det da var Skik. Desforuden havde han lejet en Lejlighed ud til en Familie paa fire Personer. Ellers benyttede han hele Huset selv. Der var ikke noget pralende eller storagtigt heri; de daglige Vaner var stadig meget spartanske, streng Økonomi var en Ledetraad for Husførelsen; men Jacob Holm var paa den anden Side klar over den Reklame, der laa i at bo stort og ved passende Lejligheder at kunde holde Hus for de Forbindelser, han mente at skyldte noget.

Krigen med England i 1807 kom helt bagpaa de fleste her i Landet. Det gjaldt ikke mindst Handelsstanden. Den var ganske uforberedt, og derfor gik det mange saa ilde, som det gjorde. En Undtagelse var Jacob Holm. Dermed være ikke sagt, at han havde ventet den og dens Udfald. Men de politiske Forhold havde længe foruroliget ham, og i god Tid havde han derfor sørget for at fordele sin Risiko. Med andre Ord: han var parat til at trodse Stormen, da den satte ind. Det er ikke det mindst store ved ham. Medens saa mange maatte bukke under i de strenge Dage, voksede Jacob Holms Virksomheder og blev konsoliderede.

Ved Englændernes Bombardement af København den 2. til den 5. September 1807 var det navnlig den nordlige Del af Staden, Kvarteret omkring Vor Frue Kirke og Universitetet, det gik haardt ud over. Alt i alt ødelagdes mere end 300 Huse foruden en Mængde uerstattelige Bogsamlinger og Arkivsager. Dog blev Universitetsbiblioteket saa godt som skaanet. Det var anbragt oppe paa Trinitatis Kirkeloft. Der faldt et Par enkelte Bomber, som pudsigt nok

ramte den forholdsvis lille Afdeling for Politik og Moral. Paa Jacob Holm, som paa alle andre Danske, gjorde det et vældigt Indtryk at se »Flammehavet over Hovedstaden«. Men han blev ikke først hjertebeklemmt og saa hysterisk som Adam Oehlenschläger, der da var i Paris sammen med Arkæologen Peter Ole Brøndsted. Da Kapitulationen var undertegnet den 7. September, og da Englænderne bortførte Orlogsflaaden, forstod Jacob Holm, at en ny Handels-epoke var ved at oprinde, og at det nu gjaldt om at være vaagen som ingen Sinde før. For ham som Reder var det ogsaa om at gøre at lodde Stemningen ikke mindst i det fjendtlige England. Derfor lyttede han spændt til, at den engelske Opposition fordømte Togtet og Angrebet paa Danmark. Det tydede dog paa, at »Krigssituationen ikke skulde være vedvarende« — hvad mange mente — og Jacob Holm citerede fortrøstningsfuldt den engelske Avis, der skrev: »Naar man paa Børsen, Lloyds Kaffehus eller i et londonsk Selskab vil tale om en Fornærmelse mod Delikatessen, om en Troløshed, kort sagt om en skændig Handling, saa siger man almindeligt: »Det er æreløst som Togtet til København«. Rundt om i Europa saa man i det britiske Overfald en politisk Forbrydelse. Led Jacob Holm end store Tab paa Skibe og Ladning, »ventede han en Opgang inden altfor længe«. Heri adskilte han sig fra de fleste i Samtiden, der ikke forstod sig det mindste paa Politik i den større Stil. Men han bestyrkedes i sin Tro, da den engelske Regering gennem en offentlig Deklaration den 25. September 1807 søgte at retfærdiggøre Angrebet; men Hensigten blev ikke naaet. Oppositionen gjorde opmærksom paa, at det ikke havde været nødvendigt at foretage nogen ekstraordinær Foranstaltning for at afholde Danmark fra at kaste sig i Armene paa Frankrig. Tværtimod havde Danmark netop gjort sig rede til med Vaabenmagt at modsætte sig en ventet Fordring fra Napoleons Side om at slutte sig til Englands Fjender. Dette var ogsaa den historiske Sandhed. Det tragiske ved Englændernes Overfald paa os var netop dette, at vor Regering havde taget sit Standpunkt. Naar den skulde træffe sit Valg, vilde den uden den mindste

Vaklen slutte sig til England. Omkring Aarskiftet 1807 havde den ogsaa givet den herværende engelske Gesandt Garlike Forsikring om, »at hvis Frankrig skred til at bruge Vold mod os for derved at ville paatvinge os en Lov, der stred mod en Uafhængighed, vilde vi ved et saadant Skridt, uden at nogen foregaaende Overenskomst behøvedes, være Englands naturlige Forbundsfælle«. Efter Freden i Tilsit den 7. til 9. Juli 1807, som fik Englænderne til at foretage Overfaldet paa København, forsøgte Napoleon af al Magt at drive Danmark ind i en Krig med Storbritannien. De Konsekvenser, dette kunde føre til, var Jacob Holm klar over, maaske mere end nogen anden indenfor den danske Handel, og »han tørstede efter at høre Nyt, ud fra den rigtige Erkendelse, at det vilde være af den største Vigtighed for ham og hans Forretning at følge med i det politiske«. Paa en Maade er han den første af vore Handelsmænd paa den Tid, som har en dyb Forstaaelse af, at intet kan være vigtigere end at være udenrigspolitisk orienteret for en Mand, der vil drive Samhandel med fremmede Lande. Da det kom til den danske Offentligheds Kundskab, at den store og kloge Talleyrand havde forhandlet med vor Gesandt Dreyer i Paris, spidsede Jacob Holm Øren. Nu kunde der jo ske alt. Vor Minister erklærede overfor den franske Diplomat, at selv om Frankrig og Fastlandsmagterne vilde bruge Vold og Undertrykkelse mod Danmark, vilde de Ulykker og Farer, dette derved kunde blive udsat for, »ikke kunde sammenlignes med dem, hvormed England kunde overvælde os, og at vi følgelig ikke kunde være i Tvivl, naar vi havde at vælge imellem paa den ene Side en forbigaaende Fare for vore Fastlandsforbindelser og paa den anden Side den Fare at miste vor Tilværelse som Sømagt«. Hen i Juli 1807 besatte Bernadotte Hansastæderne, dels for at spærre Trave, Elben og Weser for Englænderne og dels for at lægge Tryk paa Danmark. Napoleons Politik gik ganske enkelt ud paa at stille den danske Regering overfor et Enten – Eller. Som Stillingen havde udartet sig havde vi ikke andet at gøre end at vælge England. Dette fandt Jacob Holm var fuldstændig i sin Orden; han bedømte vor

Handelssituation paa langt Sigt. Men nu hændte der det, at det tidligere Whig-Ministerium, med den meget danskvenlige Lord Howick som Udenrigsminister, i April var blevet afløst af et Tory-Ministerium med George Canning paa den udenrigsministerielle Taburet. Den nye Mand var saa ophidset og uligevægtig efter Freden i Tilsit, at han ikke vilde afvente den naturlige Udvikling af Begivenhederne. Mistroisk over al Maade stoledede han ikke et Øjeblik paa Danmarks Forsikringer, men fik trumfet igennem at England skulde »forvisse sig om Danmarks Sindelag ved at sende en Flaade til Østersøen«.

Til alt dette stødte et slemt Uheld. En engelsk Diplomat Earl Pembroke kom i Slutningen af Maj til København paa Gennemrejse fra Wien, og her hørte han Rygter om, at den danske Orlogsflaade var ved at blive udrustet. Han underrettede Udenrigsminister Canning, og denne troede straks, vi nu vilde falde en Ekspedition i Ryggen, som netop af England var sendt til Stralsund. Det var det rene Opspind, Flaaden laa aftaklet paa Toldboden. Det nyttede imidlertid ikke noget, at den herværende engelske Gesandt sendte sin Regering en sandfærdig Redegørelse. Den naaede frem til London den 10. August, men allerede den 19. Juli var der taget Beslutning om at sende Francis Jackson som ekstraordinær Gesandt til Kronprins Frederik, der da opholdt sig i Kiel. De Instrukser, Engelskmanden havde med, gik ud paa, at man fra engelsk Side var villige til at slutte en Forbundstraktat med Danmark; men man maatte have Sikkerhed for, at Danmark ikke vilde svigte — og derfor maatte England have den fulde Raadighed over den danske Flaade. Med andre Ord fik vi Valget mellem Alliance eller Krig. Den Situation som nu var skabt, fulgte den unge Købmand Jacob Holm med alle Nerver spændte i den sikre Forvisning, at det gjaldt om at være rede »til at indrette sig efter helt nye Forhold«. Da det var blevet bekendt, at Jackson var kommet til Kiel den 6. August, viser Jacob Holm sig som en snedig Politiker. Han er klar over, at de Beslutninger, som skal tages, vil blive truffet i Hovedstaden »af dem, som skal bære

det virkelige Ansvar«. Derfor søger han ad mange Veje frem til de Nyhedskilder, han vil øse Viden af; og det lykkes ham at være mere end godt orienteret. Et Træk, som igen viser den kommende Handelsmand i Verdensformat.

Som forudset af Jacob Holm talte Kronprins Frederik kun kort og ret konventionelt med den engelske Udsending, som henvistes til at forhandle videre om alle Spørgsmaal med Udenrigsminister Chr. Bernstorff. Hvorpaa Kronprinsen i en noget ophidset Tilstand ilede til København for der at udstede øjeblikkelig og almindelig Mobiliseringsordre den 9. August. Stemningen i Residensstaden »var saare ufornuftig«, siger Jacob Holm. Regenten blev modtaget med ganske overdreven Begejstring, som dog »ikke formaaede at binde ham til Staden«. For allerede to Døgn efter, at han var kommet, rejser han hemmeligt af Sted om Natten med det Maal for Øje snarest at komme tilbage til Kiel. Forholdene forekom ham saa usikre og vaklende, at Kronprinsen straks besluttede at tage sin sindslidende Fader med. Paa den nøgterne Jacob Holm, der som Købmand spejder ind i Fremtidens for de fleste lukkede Land, gjorde disse Hændelser et stærkt Indtryk, og han kunde ganske slutte sig til Historikeren Laurids Engelstoft, der skrev, at »Kongen og Kronprinsens Bortrejse gjorde jo ikke den heldigste Sensation, især Kronprinsens, da man ansaa hans Nærværelse saa god som 10.000 Mand«.

Disse Dages Begivenheder kom til at spille den største Rolle for Jacob Holms Planer om at udvide sin Virksomhed fra en større Handel til virkelig Storhandel. Det er betegnende, at just det, som faar ham til at holde Hovedet koldt og Blikket aabent, er de andres Konfusion. Det stod til hans sidste Stund som en Gaade for ham, hvorledes man kunde forhandle med Englands Udsending uden at faa klaret Spørgsmaalet, om Danmark vilde overlade England sin Flaade i Pant – med andre Ord stille den under britisk Kommando – og aldrig forstod Jacob Holm, at man var i den Grad overfladisk, at der end ikke holdtes noget Statsraad om Sagerne. Vel var han som alle Landsmænd i de Dage forbitret over den

Maade, England optraadte paa overfor os netop i det Øjeblik, da der var Sandsynlighed for, at Frankrig vilde bryde Danmarks Neutralitet og derved tvinge os til at blive Englands Forbundsfælle. Men den unge Købmand ude paa Christianshavn lagde ikke Skjul paa, omend han baade med Mund og Pen alle Dage var en forsigtig Mand, at det havde været mere statsmandsmæssigt, om vi havde bidt Forbitrelsen i os og i Stedet gjort gode Miner til et Spil, der jo egentlig kun i sin ydre Form var fornærmelig slet. Den Vej, den danske Regering nu i sin Vaande valgte, udsatte Landet for den største Fare. Senere holdt Jacob Holm stejlt paa, at alt kunde være ordnet paa en ganske anden Maade, der i mange Henseender havde været bedre for Danmark, hvis vor Regering uden Tøven havde accepteret Forbundet, saa Forhandlingerne derefter kun var kommet til at dreje sig om, hvorvidt den danske Flaade skulde staa under britisk Kommando. Vi skulde med andre Ord have sat alt ind paa at nægte at gaa ind paa de for os saa ydmygende og for Englænderne i Virkeligheden saa taabelige Vilkaar. Da var det den unge – og senere ogsaa den ældre – Jacob Holms Overbevisning, at man fra engelsk Side havde slaaet af paa Kravene. Bombardementet den 2. September »truede med at ødelægge den fordum saa blomstrende danske Hovedstad«. For Jacob Holm var det klart, at faldt København, vilde Staten ogsaa gaa til Grunde. Den forholdsvis store By var og vilde altid være Statens Hjerte. Englændernes Landgang lod som i et Lysglimt Jacob Holm forstaa, at alle Vilkaar for Handel herhjemme og paa Udlandet kunde blive helt ændrede. Vor Regering befalede at anholde alle engelske Undersaatter og beslaglægge alt engelsk Gods, der fandtes i den danske Konges Riger og Lande. Men denne uventede Forholdsregel besvaredes straks med den engelske Regerings Beslaglæggelse og Embargo paa alle de danske og norske Skibe. Den 25. September var Antallet allerede naaet op til 335 – og blandt dem var der adskillige af Jacob Holms Fartøjer. Endelig tvang en stærk engelsk Eskadre den danske Kommandant paa Helgoland til at kapitulere med hele sin Garnison. Paa den anden Side Atlanter-

Kronprins Frederik.

havet blev de vestindiske Øer besat i Julen 1807, og Trankebar, »den skønneste Frugt, et dansk Øje kan skue«, som Digteren sang, blev tvunget til at kapitulere i Februar 1808. Allesammen Begivenheder, »som kunde faa det til at sortne for Blikket, jo mere man tænkte sig om«. At Krigen meget vel kunde blive af lang Varighed, var Jacob Holm klar over, da han fik Kendskab til, at den engelske Konge den 25. September »havde udtalt Lyst til at slutte en venskabelig Overenskomst med Danmark – men samtidig lod det staa hen, om Krigen skulde vedvare eller ikke«. Det var i Samklang hermed, at Canning Dagen efter indledte sine Forhandlinger med vor Repræsentation i London om Mulighederne for en Tilnærmelse mellem de to Regeringer. Vor Chargé d'affaires Rist nøjedes med at modtage det engelske Forslag, som oversendtes til København med Legationssekretær Hennings. Faa Dage efter sendte den engelske Regering en særlig Diplomat til København for at komme til Forhandling med vor Regering. Mange samstemmende Vidnesbyrd fortæller os, at de vaagne indenfor Handelsstanden – og til dem hørte i høj Grad Jacob Holm – saa med vagtsomme Øjne paa disse Dages store Begivenheder. Som man kunde vente det, var der mange mindre gode Hjerner, der kogte over i national Begejstring, som overhovedet ikke tog noget Hensyn til de udenrigspolitiske Kendsgerninger. Men heldigvis for os var der dog ogsaa nogle der bevarede Hovedet koldt. Til dem hørte i første Række Fr. Tutein, der var en af de mest ansete Mænd i Grosserersocietetet. Med det Initiativ, med den intense Interesse, der var saa karakteristisk for ham, greb han Pennen og skrev til Grev Ernst Heinrich Schimmelmänn, som Tutein kendte vel, og pointerede, at det nu fremfor alt gjaldt om at finde den modige og uafhængige Mand, som har Kærlighed til Fædrelandet, og som vil sætte noget ind for at frelse det i Nødens Time. Hvad det betød for Danmark at komme i Krig med England, forstod Tutein saa klart som nogen, og han kunde da ogsaa understrege disse Ord i sin Skrivelse. »Hvad venter der denne fordum saa blomstrende By? Vil man da virkelig lade den falde og med den Staten, thi den

er Statens Hjerter, som ved sin Handel og Kredit har pumpet Blodet ud i alle Rigets de mindste Aarer. Der er jo intet bleven aftalt ved Byens Kapitulation til Sikring af Handelen og Skibsfarten, af Norges og Koloniernes Skæbne — alle Mennesker er nedsunkne i den grusomme Usikkerhed, som Spørgsmaalet, om man virkelig vil føre Krig med England, uvilkaarligt maa vække«.

Overfor »den lille Marquis«, som Friedrich Tutein kaldtes af Venner indenfor det københavnske Bourgeois og i den københavnske Handelsverden, udtalte Jacob Holm senere, at han følte sig overtydnet om, at Henvendelsen til Schimmelmann var et sikkert Udtryk for, hvad der rørte sig i det københavnske Borgerskabs Sind. Der var selvfølgelig dem, der mente, det hele ikke betød saa meget, »fordi alt nok ordnede sig lidt efter lidt«. Men vide Kresen i Hovedstaden tænkte dog ganske anderledes ædrueligt og saa Sandheden lige ind i Øjnene. Det var langt fra, man elskede Englænderne, men hvor oprørende de end havde baaret sig ad, vilde det dog være den rene Ødelæggelse for Danmarks Land og Folk, om man gav Engelskmændene Lejlighed til at gaa videre i Fjendtlighederne ved ligefrem at erklære dem Krig. Dette gjorde Jacob Holm sig til Talsmand for hos forskellige Medlemmer af Grossererersocietetet, og de maa have syntes godt baade om ham og hans politiske Ræsonnementer, for det var dem, der i første Række var ivrige for at faa ham til at løse Grossererborgerskab et Par Aar senere. Købmænd, som gav sig af med den større Politik, var den Gang en næsten lige saa sjælden Foreteelse som nu.

Naar det imidlertid gik saa galt, som det gjorde, var det, fordi Kronprins Frederik trods alle Advarsler vilde ind i en Krig med England. Tidspunktet var af mange Grunde meget daarligt valgt af os, fordi den britiske Regering først nu for Alvor kom med Tilnærmelser, der kunde have ført til en Løsning. Den bedste Del af den københavnske Forretningsverden blev maalløs af Forfærdelse og »var klar over, hvor det maatte bære hen«. Noget af det første, som gennemførtes, var et kategorisk Forbud overfor alle fra de storbri-

tanniske Besiddelser kommende Skibe mod at indløbe i nogen dansk-norsk Havn. Alle vore Købmænd, som havde Varer af britisk Oprindelse paa Oplag eller til Salg pr. Kommission, skulde hurtigst muligt anmelde det. Viste det sig at være engelsk Ejendom, hvad der ofte var Tilfældet, blev alt, Skib og Varer og mere til, taget i Forvaring af Øvrigheden. Alle Veksler og Fordringer, som tilhørte Englænderne, skulde indbetales til en i den Anledning nedsat Komité, hvorimod alle Fordringer, som storbritanniske Undersaatter maatte have i Stats-, Bank- eller andre statsgaranterede Instituters Obligationer, endvidere i Livrenter, Tantiëmer og Renter, blev at indbetale til det slesvig-holstenske Laaneinstitut i Kiel, hvor det var Mening, de foreløbig skulde deponeres. Alle Breve, der kom fra eller var bestemt for England, og alle Breve, hvilke som helst Steder fra til engelske Undersaatter skulde indsendes til Stiftamtmanden og ikke sendes efter Adressen. Det befaledes yderligere, at enhver, der var i Besiddelse af en Veksel, som var trukken eller endosseret af en engelsk Undersaat, skulde nedlægge denne hos den nysnævnte Kommission for der nærmere at godtgøre, om det var hans eller britisk Ejendom. Det bestemtes endelig, at engelske Fordringer eller Ejendele ligefrem skulde kunne konfiskeres. Det siger sig selv, at disse forskellige og i saa høj Grad rigoristiske Foranstaltninger vakte den største Bestyrtelse i den københavnske Forretningsverden, og allerede den 13. November 1807 indleverede Stadens Handlende en lang Adresse til Kongen. At Grossereretsocietetet gik i Spidsen, var kun naturligt. Det var jo i Virkeligheden det, som ved sin Autoritet satte Prikken over i'et.

Dette forstod Jacob Holm, og i Breve fortæller han, at han var klar over, at en af Vejene frem var den, at ogsaa han skulde være Medlem af Grossererstanden. Maaske har der allerede i disse Ufredens Aar foresvævet ham et og andet om at komme til at spille en stor handelspolitisk Rolle. Det kom jo til at gaa, som han ventede, omend Gangen blev en anden, end han havde kunnet tænke sig i de endnu unge Aar.

A Conto. paa min Løn som Mester
paa Reberbanen er mig af J. C. Holm
betalt Rdlr. 100 siger Et Hundrede Rigsbk.
Daler N. V. hvorfor herved quitteres.
Christianshavn d. 22 Febr. 1818.

indført

J. C. Holm

1818.

Jacob Holms Underskrift.

(Kopi af en Kvittering fra Mester J. C. Holm paa Reberbanen.)

A Conto paa min Løn som Mester paa Reberbanen er mig af J. C. Holm betalt Rdlr. 100 siger Et Hundrede Rigsbk. Daler N. V., hvorfor herved quitteres. Christianshavn d. 22. Febr. 1818. J. C. Holm. Indført.

NB. Aarstallet paa ovennævnte Kvittering maa tydes som 1818; der kan ikke staa 1808, da Jacob Holms Reberbane anlagdes 1811.

Kronprins Frederik stillede sig i sin Uforstand unaadig til Handelsstandens Henvendelse. Paa det Tidspunkt var den danske Regering kun skredet til at condemnere og endnu ikke at konfiskere engelsk Ejendom, og derved mente man at have taget alt fornødent Hensyn til Undersaatternes Tarv. Ved nu med et Slag at standse Condemnationerne troede de kloge Hoveder, at Kapervæsenet vilde standse eller i hvert Fald hæmmes. Derfor satte den betydningsfulde Forordning af 14. September Kapervæsenet i formeligt System. Kronprinsens Svar paa Kongens Vegne henviste derfor de Handlende til at søge Erstatning for deres Tab og samtidig at tjene Fædrelandet ved at udruste Kapere; men at brevveksle med Fjenden om Handelsaffærer ansaa den kongelige Redegørelse for at være i grov Strid med Anordninger, som netop havde til Hensigt at afskære den engelske Fjende alt Handelssamkvem og Brevveksling med Fastlandet. Og, hedder det i Kronprinsens Brev, »i et Land som Danmark, hvor Anordninger ej gives paa Skrømt, kunde det derfor umuligt tillade en saadan Hensigten tilintetgørende Modifikation, ligeledes heller ikke det øvrige ansøgte kunde bevilges«. Det var et Afslag saa klart og utvetydigt, som tænkes kunde. Da denne Erklæring kom frem i Collegial-Tidende, fortæller Anders Sandøe Ørsted, at »man glædede sig temmelig almindelig over den«, men Marcus Rubin hælder til den Anskuelse, at »denne Stemning næppe har været upaavirket af Embedskredsens Forhold til Købmandstanden«.

Der er meget, som taler for, at dette er rigtigt.

Ved at gennemgaa Jacob Holms Historie fra disse Aar vil man Gang paa Gang støde paa en Harme — som han dog holdt godt i Tømme — over, at Handelsstanden ikke var saa vel placeret i social Henseende, som den efter hans Mening burde være det. Heri saa han et Misforhold, der ved Handelens egne Kræfter burde rettes i en ikke for fjern Fremtid. For det var jo dog Købmændene i den store Stil, som satte Pengene i Omløb og bragte det lille Danmark i nær Berøring med den store Verden.

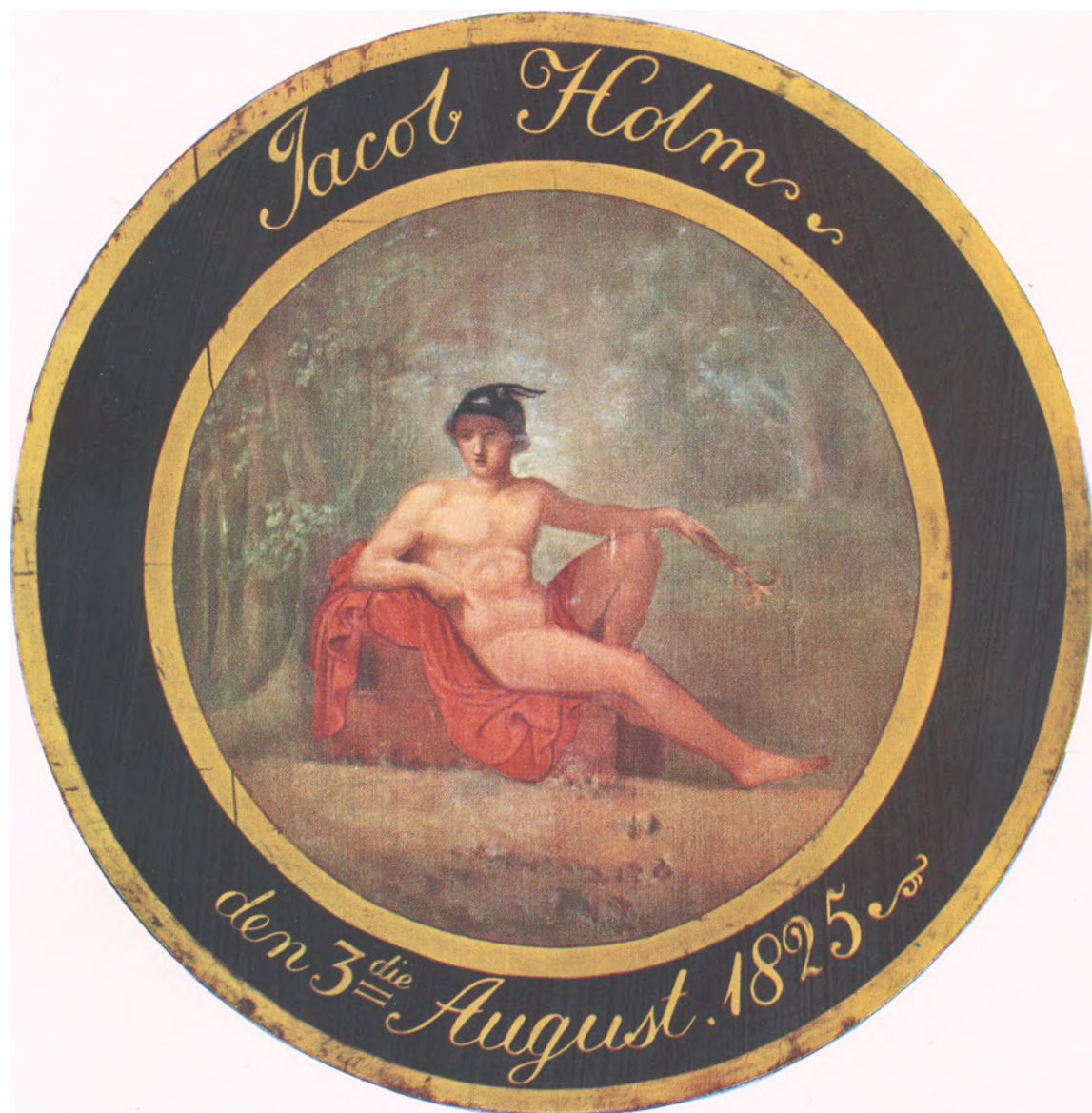
Paa sine ældre Aar kunde Jacob Holm for sine nærmeste i Familie- og Vennekreds understrege, at han havde set rigtigt paa de store Begivenheder her i Landet i 1801 og især i 1807. Det kunde den personligt saa beskedne Mand have Lov til at rose sig af. En Krig Danmark og England imellem forekom ham altid at ville være en Absurditet. Danmarks Nederlag var paa Forhaand givet, fordi den stærkeste som Regel vinder over den svageste — og især naar den ene er meget stærk og den anden er det ganske modsatte. Den Forudanelse, Jacob Holm havde haft, og som han altid havde givet Udtryk for, slog da ogsaa til. Den danske Krigsførelse gik i alle Henseender værst ud over os selv, fordi der ved Krigens Udbrud »var langt mere af dansk Formue i engelsk Værge end omvendt«, denne danske Formue mente Jacob Holm ikke vilde være gaaet tabt i nogen nævneværdig Grad, hvis ikke de engelske Fordringer paa danske Undersaatter var blevet konfiskeret. Marcus Rubin anfører saaledes, at samtlige Konfiskationer af Fordringer og Varer, som fandtes i Danmark og Norge, da Krigen begyndte, og som tilhørte Engleskmændene, beløb sig til fire en kvart Million Rdl. Derimod var Englændernes Fordringer paa danske Undersaatter ganske sikkert langt over det dobbelte.

Der er dvælet meget i det foregaaende ved de indenrigs- og udenrigspolitiske Forhold, og ingen vilde bifalde dette mere end netop Jacob Holm. Da han i 1823 gik ind i Det kongelige danske Skydeselskab, efter at have været opfordret dertil i flere Aar — men han undslog sig, fordi han ikke havde den fornødne Tid — holdt han ifølge Overleveringer i Selskabet en saare karakteristisk Tale den Dag, han afleverede sin Skydeskive med den hvilende Merkur. Han fortalte om sin Barndom i de meget trange Kaar, om Lysten til at blive Handelsmand. Det blev han ogsaa, »men det, som gjorde mig til Storkøbmand, Fabrikant, Skibsreder og maaske meget mere, var det, jeg oplevede i de sørgelige Aar fra 1801 over 1807 til Statsbankerotten. Det var de store og svære Prøvelser fra denne Tid, der lærte mig at se. Ved den Lære, man da kunde høste, forstod jeg,

hvad der var nødvendigt for at drive Handel efter saavel inden- som udenlandsk Maalestok — som var en Maalestok ud over det almindelige. De urimeligt og uretfærdigt haarde Tider, vi maatte friste, fratog mig dog aldrig den sikre Forvisning om, at stor Nedgang følges af stor Opgang. Mange saa jeg bukke under, Firmaer og Huse, som jeg selvfølgelig havde set op til med Respekt og Veneration, men jeg har den Dag i Dag ikke forstaaet, at ikke de store Gamle kunde trodse Modgangens Strøm; men det var maaske, fordi de netop var for gamle til at manøvrere i den høje Sø, som Krigene skabte. Alle de ekstraordinære Forordninger krævede Smidighed og vel ogsaa Ungdom; det var vanskeligt at komme igennem. Men ser jeg tilbage paa mine første Aar, ja til Dagene indtil for faa Aar siden, gør jeg mig det ej til Skamme at hævde, at der var meget at lære. En god Skole er nemlig ogsaa en streng Skole — og Livet er aldrig let i nogen Maade«.

Derpaa vendte Jacob Holm sig mod de økonomiske Forhold og dvælede ved de ganske revolutionære Begivenheder, han havde været igennem, da han fra at være Kræmmer i en liden Amagerbod gennem mange Stadier voksede sig stor og stærk. Og for at forstaa Styrken i Personligheden Jacob Holm, i den Mand, som sejrede, medens saa mange andre tabte totalt, er det nødvendigt at se den statsfinansielle Baggrund, han havde at virke paa.

Efter Handelskrisen i 1799 var det danske Finansstyre saa forkomment og medtaget, at det maatte gennem en skarp Kur for overhovedet at komme til Kræfter igen. Der var en lille Opgang at spore, men saa kom Tilbagegangen paa Grund af 1801. Den følgende meget urolige Tid forlangte hvert Øjeblik det næsten utrolige af Staten. Dens Ydeevne blev sat paa en meget haard Prøve, og der stilledes de største personlige Krav til Ernst Schimmelmänn. Men sin Vane tro — han havde jo ogsaa været ude for lidt af hvert — tog han med Alvor og Omhu fat paa at søge, om det var muligt at hidføre en Bedring af varigere Natur. Staten udbød et indenlandsk Laan paa $2\frac{2}{5}$ Mill. Species i fire pCt.s Obligationer. Disse var uopsigelige fra

Malet Skive paa den kgl. Skydebane.

begge Sider og kunde overdrages fra den ene Besidder til den anden ved en simpel Transport i Statskassens Bøger. Derfor kaldtes de ogsaa for transportable Statsfond. Mod manges Forventning lykkedes det at afhænde hele Obligationsbeløbet, og det Revenu, der indvandt, blev overdraget Depositokassen til Inddragelse af Courant-Sedler. Derved standsedes Forøgelsen af de omløbende Sedler, og i Overensstemmelse hermed bestemtes det i 1802, at Depositokassen ikke maatte modtage flere Sedler fra Courantbanken, end den havde faaet. Den omløbende Seddelmængde var derefter i Tiden fra 1802—1807 26 Mill. D. C., og Kurserne svingede mellem 133 og 153. Hen paa Sommeren 1806 udstedtes der en Serie af transportable Statsfonds paa to en halv Mill. Species-Daler, og den nominelle Rente var tre pCt.; men da Obligationernes Paalydende var en Trediedel højere end det indbetalte Beløb, blev den effektive Rente fire pCt. — foruden en lille Præmie. Der afsattes heraf for 628.000 Species, saa at det Beløb, der kom i Omløb, var ca. 837.000 Species. For at give det betrængte Finansvæsen endnu en Støtte gennemførtes den store Reform i Ejendomsskatterne den 1. Oktober 1802. Næste Aar kom Skatkammerfonden til Bestridelse af de militære Udgifter, og fra nu af gik det Slag i Slag.

Alle disse ekstraordinære Foranstaltninger, som man saalunde efterhaanden maatte gribe til, nødvendiggjordes dels af Krigen, dels af Pengevæsenets stærkt fremadskridende Forværrelse. Aar for Aar blev Stillingen daarligere, og som det næsten altid gaar under saadanne Omstændigheder, forsvandt efterhaanden alle Metalmonter; de opkøbtes, blev lagt til Side eller smeltedes om. Regeringen gik forsaavidt i Spidsen hermed. Navnlige i 1810 lod den paa Auktionerne opkøbe store Mængder af Guld og Sølv og udførte dem for derved at skaffe sig Grundlag for Tratter til sine udenlandske Betalinger. Skønt der i selve Pengeomløbet væsentlig kun var Skillemønt tilbage, blev denne dog hurtigt paa Grund af Pengesedlernes stærke Værdifald mere værd end den egentlige Hovedmønt. En af Følgerne var en ganske ubeskrivelig Mangel paa Smaamønt; adskillige

begge Sider og kunde overdrages fra den ene Besidder til den anden ved en simpel Transport i Statskassens Bøger. Derfor kaldtes de ogsaa for transportable Statsfond. Mod manges Forventning lykkedes det at afhænde hele Obligationsbeløbet, og det Revenu, der indvandt, blev overdraget Depositokassen til Inddragelse af Courant-Sedler. Derved standsedes Forøgelsen af de omløbende Sedler, og i Overensstemmelse hermed bestemtes det i 1802, at Depositokassen ikke maatte modtage flere Sedler fra Courantbanken, end den havde faaet. Den omløbende Seddelmængde var derefter i Tiden fra 1802—1807 26 Mill. D. C., og Kurserne svingede mellem 133 og 153. Hen paa Sommeren 1806 udstedtes der en Serie af transportable Statsfonds paa to en halv Mill. Species-Daler, og den nominelle Rente var tre pCt.; men da Obligationernes Paalydende var en Trediedel højere end det indbetalte Beløb, blev den effektive Rente fire pCt. — foruden en lille Præmie. Der afsattes heraf for 628.000 Species, saa at det Beløb, der kom i Omløb, var ca. 837.000 Species. For at give det betrængte Finansvæsen endnu en Støtte gennemførtes den store Reform i Ejendomsskatterne den 1. Oktober 1802. Næste Aar kom Skatkammerfonden til Bestridelse af de militære Udgifter, og fra nu af gik det Slag i Slag.

Alle disse ekstraordinære Foranstaltninger, som man saalunde efterhaanden maatte gribe til, nødvendiggjordes dels af Krigen, dels af Pengevæsenets stærkt fremadskridende Forværrelse. Aar for Aar blev Stillingen daarligere, og som det næsten altid gaar under saadanne Omstændigheder, forsvandt efterhaanden alle Metalmønter; de opkøbtes, blev lagt til Side eller smeltedes om. Regeringen gik forsaavidt i Spidsen hermed. Navnlige i 1810 lod den paa Auktionerne opkøbe store Mængder af Guld og Sølv og udførte dem for derved at skaffe sig Grundlag for Tratter til sine udenlandske Betalinger. Skønt der i selve Pengeomløbet væsentlig kun var Skillemønt tilbage, blev denne dog hurtigt paa Grund af Pengesedlernes stærke Værdifald mere værd end den egentlige Hovedmønt. En af Følgerne var en ganske ubeskrivelig Mangel paa Smaamønt; adskillige

Handlende maatte saaledes selv udstede en Art Papirpenge, naar de f. Ex. gav igen paa en større Seddel. Disse Coupons, som de kaldtes mellem Købmænd, blev saa modtaget ved senere Betalinger. For at »kunne svare hver sit«, som Jacob Holm sagde, var det nødvendigt ogsaa for ham at udstede »Betalingsedler«. Han skrev sit Navn og Beløbets Størrelse paa en ganske almindelig Lap Papir. Denne tog Modtageren med Glæde, fordi den regnedes for sikrere end de egentlige Møntsedler fra den danske Stat. Det var jo unægtelig meget forsmædeligt for Landet, men det var en Kendsgerning, der ikke var til at komme udenom. Hvad for Tanker Jacob Holm har gjort sig, kan man ikke være i Tvivl om. Slemst var det, men han saa, at det vilde blive endnu værre; og han fik Ret. Den 5. Januar 1813 udsendte Regeringen en Forordning, der begyndte med Ordene: »Da Statens hidtilværende Pengevæsen er rystet i sit Inderste« — og som saa kommer ind paa en indgaaende Omtale af den fortvivlede finansielle Stilling, som Landet var stedt i. De enorme Kurser, der var foraarsagede af det meget store Seddelomløb, skabte en grænseløs Forvirring, og Prisniveauet steg og steg og viste slet ikke nogen Tendens til at ville standse. Det viste sig nemlig, at man ved Statsbankerotten ikke havde skaaret dybt nok ned. Det var lige ved, at man som oppe i Norge maatte skride til paany at reducere Penge-repræsentativernes Værdi ad Lovens Vej. Det forekommer, som om Hovedfejlen var den, at Rigsbanken fik Lov til foruden det Beløb, den havde Tilladelse til at anbringe i Omsætningen, at udstede 15 Mill., der afgaves til Finanserne, og som udstedtes ud over det Beløb, der var paaregnet til den gamle Courantseddel-Mængdes Inddragelse efter det fastsatte Kursforhold. Som man ved, fik den danske Stat desværre godt nok Brug for alle disse Penge, som Følge af at det Haab, man i Begyndelsen af Aaret havde næret om at faa Fred med England, fuldstændig brast, og den i Stedet for skærpede Krigsførelse krævede nye og vældige Udgifter. Hertil kom, at man overfor Hertugdømmerne — som Jacob Holm en Tid var særlig interesseret i at handle med — blev nødsaget til at ophæve den

ved Forordningen af 5. Januar 1813 truffe Bestemmelse, hvorefter Pengevæsenet skulde være ensartet i hele det danske Monarki og de nye Rigsbanksedler ogsaa være tvungent Betalingsmiddel i disse Landsdele. Naar Jacob Holm, som det kunde synes, ret pludselig fik saa stor »Sans for vore Hertugdømmer, som der ellers kun var liden Handel med og ringe Fortjeneste paa«, er det saare betegnende for ham. Det viser, hvor vaagen han var, og hvor godt han fulgte med i det politiske og økonomiske. Sagen var nemlig den, at man hidtil havde haft Held til i Hertugdømmerne at opretholde et fuldstændigt sundt, paa virkelig Metalfundering hvilende Pengevæsen. Dette var et Gode, som Jacob Holm vilde og forstod at drage Nytte af, saa længe det var muligt. Han handlede dristigt, men paa kort Sigt — og han vandt, saa længe Hertugdømmernes Seddelsystem var, hvad Marcus Rubin kalder for den danske »Finansbygnings sidste gode Tømmerbjælke, da ogsaa denne bøjede sig, opgav man Ævret og lod Bygningen ramle sammen«. Men da det hændte, var Jacob Holm forlængst ude af alle Engagementer. Han havde sit paa det tørre.

Da Jacob Holm paa Frederik den Sjettes Sølvbryllupsdag den 31. Juli 1815 udnævntes til Ridder af Dannebrog, hvad der var ualmindeligt tidligt — han var kun godt 45 Aar gammel — skrev han sine Vita til Ordenskapitlet og pointerede her, hvad han i udvidet Form gentog paa Skydebanen seks Aar efter, at uden Krigens haarde Aar var han ikke blevet den, han var. »Det var 1801 og 1807 og Ulykkerne i og efter 1813, som fik mig til at vokse, og som lærte mig, at Gud giver Menneskene Modgang og Hindringer, for at de kan blive stærke nok til at overvinde dem til egen Gavn og til Fædrelandets Lykke«.

DEN RIGE VÆKST

DEN RIGE VÆKST

*Erfaring vindes kun ved Flid og modnes
i Tidens raske Løb.*

DE TO HERRER FRA VERONA, Akt 1, Scene 3.

De store inden- og udenrigspolitiske Begivenheder slog mange dygtige danske Handelsmænd i Stykker; de forstod ikke, at Tiderne var ved at blive helt andre, og de disponerede derfor ikke derefter. Ganske anderledes var det med Jacob Holm. Han var paa samme Tid fremsynet og forsigtig, og hans vel førte Regnskabsbøger viser da ogsaa en stadig Stigning i saavel Omsætning som Fortjeneste. Kundekredsen i Boden blev større og større, og den kom efterhaanden til at tælle næsten lige mange fra begge Sider af Havnen. Fra at være begyndt som en ganske almindelig Kramhandel, der lagde særlig Vægt paa at faa Tag i Christianshavnerne, var den nu blevet hele Byens Forretning. Daglig kørte Karlen baade til Frederiksberg og Østerbro med Vognen fuld af Varer, og det lykkedes Jacob Holm at faa de største Huse til at købe hos sig. Med forbausende stor Fart rygtedes det, at hos ham var det Kvaliteten, der blev set paa ved Indkøbene. Gik man til Jacob Holm, var der Sikkerhed for, at det var »friske og sunde Ting, han havde i Bod og i Kælder«. Dette gode Omdømme forstod Jacob Holm at drage Nytte af.

Skønt Forretningen kun var nogle faa Aar gammel, maatte den regnes for at høre til de absolut solide. Det var al Anerkendelse værd, at dens Grundlægger var naaet saa langt paa saa kort en Tid. Havde han ikke haft større Planer for sig selv »og for dem, som maatte komme efter mig, om Gud det vil saa«, havde han kunnet stille sig tilfreds med at være endt som en velrenommeret københavnsk Købmand, der havde rigeligt paa Kistebunden og ret havde været en Borger af den Art, »som bar Landet frem i Med- og Modgangstider«. Men Jacob Holm havde Fantasiens stærke Vinger spændt paa sin Ryg, og han havde til sin Død meget af Falkens skarpe Blik, der kunde se, hvad der var skjult for andre. Og dertil kom, at han fra de unge Aars første

Begyndelse havde Forstaaelsen af, hvad det betyder at have de rigtige Forbindelser. Helt blank i denne Henseende var han, den fattige Lærersøn fra Landet, kommet ind til den store Hovedstad; men saa at sige samtidig med, at han satte Foden under eget Bord, kom han ved Flid i Kontakt med en Del af de helt rigtige Folk. De undrede sig over den hurtigt indhøstede Erfaring, den unge Købmand snart raadede over, og inden længe blev Jacob Holms Kontor et Samlingssted for en lille Kreds af begavede Folk, som vilde noget, og som var overbeviste om, at de ogsaa kunde udrette et godt Arbejde.

Boden og alt, hvad den angik, lagde stærkt Beslag paa Jacob Holms Kræfter, men ikke nok, da den først var kommet i Gang. Den »djærve Handelsmand«, som Niels Loch kaldte ham, havde et stort Overskud af Kraft, der maatte have Udløsning. Det kom, førend det var ventet. Det var de internationale Handelsforhold, som bevirkede det – og som til en Begyndelse var Skyld i, at det gik saa godt, som det gjorde.

Rundt om paa Verdensbørserne var der en stigende Interesse for Skibe. Kurserne steg, og Markederne laa faste. Det var f. Eks. herhjemme »en god Tid lang saa at sige umuligt at faa bygget en Baad, uden at der var en meget lang Expektance«. Men den, der raadede over Tonnage, kunde være sikker paa at faa noget at sejle med. Dette forstod Jacob Holm; han kunde gøre Forretninger, som var til Gavn for den danske Handel i Almindelighed, og som kunde give mange Penge til den eller dem, der havde Skibene. Sin Vane tro gennemtænkte han først alle Eventualiteter meget nøje og gik saa med Planerne til »de formaalende Venner«, Agent Bertelsen og Søn, Grosserer Andreas Buntzen og Urtekræmmer Heinrich Holm; alle tre var de straks klare over, at Jacob Holm »havde Ret i sine Ræsonnementer«, og de vilde gaa ind i et Engagement under Forudsætning af, at Jacob Holm selv gik med. Da det jo netop var hans Agt at ville begynde Rederivirksomhed i det smaa, kom man hurtigt til Enighed, og ved Skøde af 15. September 1798 købtes Briggen »Najaden«, der var paa 39½ Kommerce Læster. Hver af Ejerne havde en Fjerdedel, og Prisen var

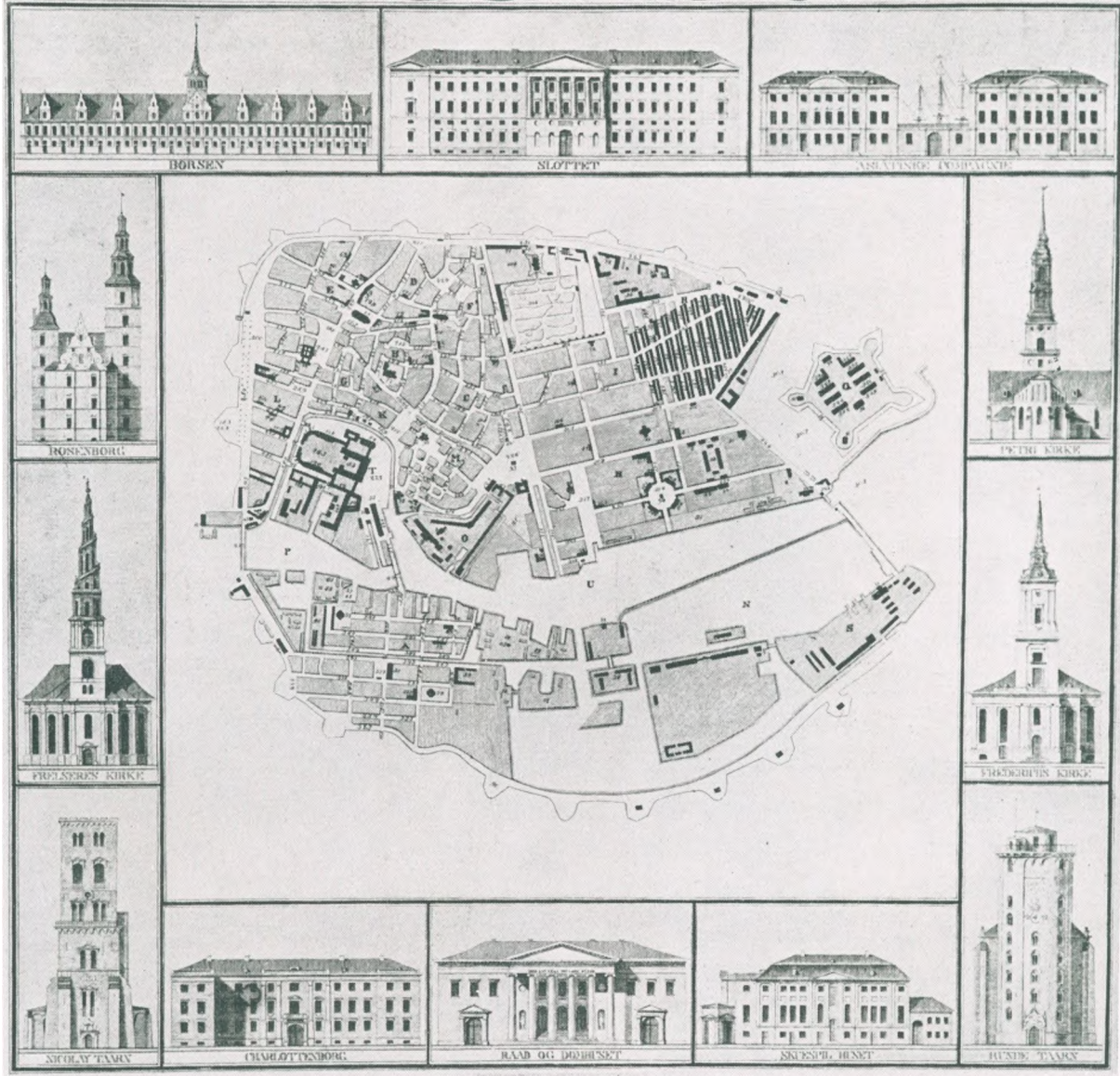
*Børsen paa Jacob Holms Tid.
(Det kgl. Bibliotek.)*

2.500 Rdl. Det var en fortrinlig Baad, som var bygget i Ny Carleby 1797, og »den udmærkede sig foruden ved stor Lasteevne ved ogsaa at være særdeles smuk. Hvor man saa den, maatte man lægge Mærke til dens sjældne Rejsning. Dertil kom, at den laa saa godt i Søen i alt Slags Vejr«. Saa snart Briggen var erhvervet, sattes den i Fart paa Norge, Østersøhavnene, Frankrig og Spanien. Som korresponderende Reder fik Jacob Holm rig Lejlighed til at sande, at han havde set rigtigt, da han forudsagde, at der vilde blive gode Fragter; »Najaden« var aldrig lagt op, der var nok at gøre i det faste Marked, og allerede i 1803 blev Baadens Værdi ansat til 3.230 Rdl. Da der Aaret efter kom et Tilbud fra Justitsraad Frisch, som vilde give 4.200 Rdl., slog man til og solgte Skibet.

Oprindelig var det Meningen at begynde smaat, men Jacob Holm pointerede i det første Møde med sine Medejere, at det gjaldt om, at

man ikke fortsatte i for beskeden en Stil. Omkostningerne ved at have et lille Antal gode Baade stod ikke i noget Forhold til Indtjeningsmulighederne, og allerede den 25. Oktober 1798 erhvervede Jacob Holm en Fjerdedel i Jagten »Anne Margrethe«, som ved Overtagelsen blev døbt om til »Michaeline«. Den sejlede mest paa de danske Provinsbyer, men i Krigsaarene blev den med stor Beredvillighed fra Jacob Holms Side stillet til Raadighed for Regeringens Brændselskommission, og paa ilsomme Farter hentede den det meget efterspurgte Brændsel til Hovedstaden. Den lossede som Regel ud for Børsen, og det gik i en Fart, da det gjaldt om at faa Baaden ud igen for at hente ny Ladning. De endnu bevarede Bøger fra Rederiet i disse Aar viser, at Jacob Holm satte et stort Arbejdshold ind, naar »Michaeline« fortøjede, og var der nogen Mulighed for det, arbejdedes der til langt ud paa Aftenen. Hver anden Maaned indtjente denne Jagt fra 300 til 550 Rdl., hvad der maa siges at være særdeles godt. Selv om Skibet var stillet til Statens Disposition, var det dog i mangt og meget Jacob Holm, som dirigerede det. Under en Periode, da der i Sundet laa megen Is, som havde forvoldt stor Skade ved sine Skruninger, protesterede han saaledes paa det bestemteste mod, at »Michaeline« lagde ind til Kaj, »medmindre der holdtes aabent Vand omkring det«. Man studsede i Kancelliets Kontorer, den Tone var man ikke vant til fra de private Erhverv, men man føjede sig uden Knurren efter Jacob Holm. En Del af Holmens faste Stok blev sat til at hugge Isen op Døgnet rundt, og de maatte ligeledes lave en bred Rende, da Jagten paany skulde ud i det næsten isfri Øresund. — Dette gode Skib forliste i Begyndelsen af 1811 i Nærheden af Vordingborg, og Vraget blev solgt ved Auktion i Gaasetaarnets By den 30. Marts 1811 for 885 Rdl. Storsejlet gik for 300 Rdl., Inventaret for 298 Rdl. Efter langvarige Forhandlinger, hvor Jacob Holm ofte viste Løvens Klo og »demonstrerede sin stærke Vilje«, udbetalte Brændselskommissionen den 18. Oktober 1811 ialt 1347 Rdl. Men Jacob Holm havde »paa meget ædruelig Vis« takseret Jagten til 7.200 Rdl. Denne Sum vilde Brændselskommissionen imidlertid ikke anerkende. Men

Grundteuing af Kiøbenhavn 1831.

Kort over København 1851.
(Bymælet.)

Jacob Holm stod som korresponderende Reder paa sit, han vilde i hvert Fald have mere, end han havde faaet, koste saa, hvad det koste vilde. Hans Partnere var flere Gange villige til at begrave Stridsøksen, de vilde ikke ligge i Krig med en af de offentlige Institutioner; men Jacob Holm »vilde se et eller andet Resultat, som var et værdigt Resultat«. For saa vidt vandt han en Sejr for sit Rederi og høstede en stor personlig Triumf, da Brændselskommissionen d. 19. Marts 1814 betalte Rederiet 2.590 Rdl. for Fragt- og Bjærgningsarbejde. Paa det Tidspunkt ejede Jacob Holm $\frac{11}{24}$ Part i Jagten og fik udbetalt 1.136 Rdl. En bitter Kamp var ført til Ende, og den havde vist Jacob Holm, »at der var en stor Sandhed i det gamle engelske Mundheld: "Never give up"«.

Det var gode Tider for Skibsfart, Jacob Holm havde set rigtigt, da han fik sine Venner med som Parthavere, og da han selv viste sig at være en ualmindelig dygtig Reder, som havde Blik for, hvor der var lønnende Fragter, var det kun selvfølgeligt, at der var Brug for stadig mere Tonnage. »Med et hartad forbavsende Haandelag« forstod Jacob Holm at skaffe de rette Skibe frem. Det gik Slag i Slag. Den 9. Marts 1799 overtog Jacob Holm Halvparten i Briggen »Enigheden«, der var paa $44\frac{1}{2}$ Læster og bygget i Flensborg to Aar før. Den fór paa Norge, Portugal og Frankrig og viste sig straks som et udmærket sødygtigt Skib. Lasterne var meget forskelligartede, men Fragterne var tilfredsstillende, især for Partigods. Men i 1801 blev Briggen taget af en Kaper og ved Admiralitetsretten indkasseredes fra London den 18. Juni 1802 Nettoprovenuet for Fragt fra Oporto til Bordeaux, ialt 255 £ = 1.456 Rdl. Den 18. Januar 1804 erlagde Kaperne, som tog den ind, 71 £ = 436 Rdl. i Erstatning. Den Kaper, som havde taget »Enigheden«, var engelsk. Under Forhandlingerne med de engelske Myndigheder møder vi paany Jacob Holm som den meget selvbevidste Mand, der vilde høre paa andre, men ikke vilde vige en Tøddel fra den Vej, han nu mente var den rette. Naar man tager hans sparsomme Uddannelse i Betragtning, er det forbavsende at være Vidne til, med hvilken Lethed han tumler alle de handels-juri-

diske Problemer. Der er den strengeste Logik i ham; ofte kan han synes lidt smaatskaaren, men lige saa ofte er han meget storsindet. Da man engang foreholdt ham dette, svarede han paa sin tørre, lidt sarkastiske Maade, at han altid satte Sejlet, eftersom Vinden blæste. For ham gjaldt det om at vinde Medbør.

Fragtmarkedet laa vedvarende godt, og med smaa Mellemlum købte Jacob Holm Parter i en lang Række Baade. Det er betegnende for ham, at han altid selv vil syne Skibene, førend han overtager Interesser i dem. Rederiet var ved Indgangen til det nittende Aarhundrede blevet saa stort, at det rent administrativt blev udskilt fra Købmandshandelen, og det var udlærte Shippingfolk, som kom paa Kontoret. Men alligevel vilde Chefen selv være med i alt, og de bevarede Korrespondancer giver os et tydeligt Indblik i, at ingen vigtigere Disposition blev truffet, uden at den først havde været forelagt for Jacob Holm, som behandlede den hurtigt. Men den var altid vel gennemtænkt.

Den 9. Marts 1799 overtog Jacob Holm en Fjerdedel = 475 Rdl. i Hukkerten »Deligentia«. Den havde oprindelig heddet »De fire Venner« og var kun et lille Skib, der i et Par Aar anløb norske Havne. Selv om der ikke var noget at klage paa Forretninger, fandt man dog, at denne Type var uhensigtsmæssig, og Jacob Holm afhændede derfor sin Part til Føreren, Kaptajn H. Brondé, som kort efter forliste. — Det følgende Aar, 1800, købte Jacob Holm en Fjerdedels Part i Galeasen »Elisabeth«, der var bygget i Pommern 1782. Den samlede Købesum var 2.400 Rdl., og Jacob Holm udredede hele Beløbet sammen med sin Broder Henrik Holm. Dette store Skib blev fortrinsvis benyttet af Jacob Holm selv til Forsendelse af hans egne Varer. Købmandshandelen var nu »paa Erobringstogt ikke blot i Danmark, men ogsaa i Norge« — og da var det godt at kunne disponere over et Skib. Det styrkede i hvert Fald Anseelsen, naar Baaden kom til en dansk eller norsk Havn og kun havde Produkter med fra Handelen paa Christianshavn. Omkring 1803 blev J. Kier og P. Holm Medredere — og paa denne Tid fragtedes Galeasen af Rentekam-

meret ved Overkrigskommissær Schmidt, og den bragte Brænde til København. Senere sattes den ind i den højtbetalte Kornfart paa Norge og tjente store Penge. Men »det norske Korneventyr« fik en Ende. Den 9. Maj 1809 nævnes i Jacob Holms Skibsbog: »Assurancen 3.000 Rdl. udbetalt for »Elisabeth« og Ladning Byg«. Der kommer saa en nærmere Specifikation, som slutter med disse talende Ord: »hvilket altsammen blev taget af Vores Røver Fiende Englænderne og Condemneret hos Vore Venner i Gothenborg«. For den Trediedel, Jacob Holm havde af Bygladningen, fik han 611 Rdl. — Omtrent samtidig med, at man interesserede sig i »Elisabeth«, købtes »Minerva«, en meget smuk Galéase paa 57 Læster. Den var bygget 1786 i Wolgast og købtes af Jacob Holm den 7. November 1800 i Rederi med Kaptajn S. Rüber og Kaptajn P. Landgreen fra Tutein & Co. Købesummen var 2.200 Rdl., hvad Jacob Holm ansaa for at være meget billigt. »Det stolte Skib foretog flere Rejser til Riga, London og Finmarken, og det var altid godt i Søen«. Da der kom et Tilbud paa det fra Bergen i 1803, hvorved der paa eet Bræt kunne tjenes 2.429 Rdl. netto, lod Jacob Holm det gaa. Men dog kun paa den Betingelse, at han i tre Aar maatte have Tilbagekøbsret, om han ønskede det. Han kom dog ikke til at gøre Brug af denne Tilstaaelse; simpelthen fordi han »føjte med sig selv, at han havde Skibe nok til at betjene den stadig større og større Fragt«.

Endnu en Bark ved Navn »Elisabeth« interesserede Jacob Holm sig i, før 1801 var til Ende. Den var paa 75 Læster og var blevet bygget i Norge Aaret før. Det var Skibets Fører Johan Landgreen, som fik Jacob Holm med, og lidt efter lidt »gik den energiske Reder paa Christianshavn over til at blive næsten Eneejer«. Havde han Mønt tilovers, og det var slet ikke saa sjældent Tilfældet, erhvervede han en Part til i Baaden, som sejlede paa Østersøen, England og Frankrig. Under Krigen blev den i fransk Havn og solgtes i Bordeaux i April 1809 for 30.676 Frs. — Ved et heldigt Tilfælde kom Jacob Holm i Slutningen af 1802 under Vejr med, at Briggen »De tre Venner« paa 45 Læster var til at købe, og ved Skøde af 6. No-

S. T. Her Capt. Schrule har betalt Tilskud til Kaper Expeditionen med Skonnerten Fortuna førendes af Capt.
 I. I. Finck for sin deri havende Actie Nr. 29 med 175 Rdlr., for hvilke Et Hundrede Fem og Halvfierdesindstve
 Rigsdaler herved quitteres.
 Kjøbenhavn d. 17. Maj 1810.
 Jacob Holm

175 Rdlr.

Debiteret fol. 83.

Kopi af en Kvittering.

S. T. Her Capt. Schrule har betalt Tilskud til Kaper Expeditionen med Skonnerten Fortuna førendes af Capt. I. I. Finck for sin deri havende Actie Nr. 29 med 175 Rdlr., for hvilke Et Hundrede Fem og Halvfierdesindstve Rigsdaler herved quitteres. Kjøbenhavn d. 17. Maj 1810. Jacob Holm. 175 Rdlr. Debiteret fol. 83.

vember 1802 kom Skibet ind under Rederiet og blev senere Jacob Holms personlige Eje. Det sejlede i Aarenes Løb paa danske Provinshavne, Norge, Østersøen, Spanien, Italien, Portugal, Frankrig, Finland, Færøerne, Rusland, England og Holland, og det blev efterhaanden et af de givtigste Skibe. Det forliste totalt ved Englands Kyst nær ved Newcastle i 1834. — Et Stykke ind i 1801 købte Jacob Holm og Interessenter »Engelke«, der var en Snau paa 48½ Læster. Den var bygget i Sverige 1798 og sendtes til Østersøen og Portugal, men nævnes 1808 som solgt til England, vistnok som kondemneret efter at have lidt Havari. Papirerne fortæller, at Mandskabet fik Afregning i London 1807, og Folkene blev Fanger i England. Hvor længe vides ikke, men Baadsmand Nystrands Kone fik udbetalt en mindre Understøttelse i nogle Aar. Den 14. Maj 1808 fik Jacob Holms Broder Peter udbetalt 124 Rdl. for den Ottendedel, han havde

i Skibet, og dets Fører, Kaptajn H. C. Juul, overtog denne Part. Den 7. Januar 1802 købte Jacob Holm Galeasen »Enigheden«, der oprindeligt havde heddet »Lucie Margrethe«. Det var et ualmindeligt godt Skib i Søen, maalte 38½ Læster og fór paa Island, Norge, Frankrig og Italien, til det forliste ved Bordeaux 1808. Noget Inventar reddedes og solgtes. De efterfølgende Aar erhvervede Jacob Holm Baade eller Parter i dem i stor Stil. Sidst i Marts 1803 købtes Galeasen »Elisabeth« for 2.900 Rdl. Den sendtes til Norge og Østersøen og forliste totalt ved Rygenwalde den 10. Oktober 1803. Galeasen »Sankt Andreas« sejlede mest paa Norge og Holland, i Krigsaarene paa Provinshavnene for Brændselskommissionen. Den kunde tage 95 Favne og var kendt for sin Hastighed i Søen; da Jacob Holm, som personlig ejede det meste af Baaden, fik et Tilbud fra Nordmanden Ole Egis paa 8.000 Rdl., lod han den gaa i 1813. En særlig bemærkelsesværdig Brig var »Justina«, der oprindeligt hed »Duchesse of York« og var bygget i England 1792; den kom til København 1799, og allerede da indledte Jacob Holm Forhandlinger om at overtage den. Der kom imidlertid ikke noget ud af det, førend i September 1803, da Købet gik i Orden for 8000 Rdl., og der dannedes et Interessentskab bestaaende af Jacob Holm med $\frac{5}{12} = 4.549$ Rdl., Kaptajn P. Landgreen med $\frac{1}{4} = 2.729$ Rdl., Peter Holm med $\frac{1}{12} = 909$ Rdl. og endelig Kaptajn J. Henrichsen med $\frac{1}{8} = 1.364$ Rdl. Lidt senere kom Overstyrmand N. C. Krogh til og fik $\frac{1}{8} = 1.364$ Rdl. Kaptajn Landgreen, der efterhaanden var blevet en personlig Ven af Jacob Holm, fortsatte som Fører. Kort efter Overtagelsen sejlede den ud til Dansk Vestindien og fór siden paa Portugal, Danzig, Frankrig og Vestindien. Den kom godt hjem derfra i 1807 efter en meget eventyrlig Sejlads og var ikke i Fart 1808. Det følgende Aar solgte Jacob Holm Skibet til Berndt Zorek & Co. i Königsberg for 15.000 Rdl. Foruden sin Andel tog Jacob Holm $\frac{1}{2}$ pCt. i Provision ved Salget. »Den smækre Jagt »Sophie Birgitte« erhvervedes 1804 og sejlede paa Østersøen og Holland, til den solgtes »her fra Staden« i 1808. Briggen »Josefine Dorethea« gik paa Norge og Frankrig og slap i 1807 ind i fransk Havn og blev

*Dokken paa Christianshavn, bygget 1739.
Kobberstik i Thurobo: Den danske Vitruvius I. Del. Tab. 46.*

liggende der, saa længe Krigen varede; i 1809 solgtes den i Bordeaux for 20.000 Frcs. = 5.626 Rdl. Paa et Interessentskabs Vegne købte Jacob Holm i 1805 Fregatten »Juliane Jacobine« for 6000 Rdl., som udbetaltes til Regimentskvartermester Drewsen. Den gjorde »to meget givtige Vestindienrejser«, og i Oktober 1809 overdrog Rederiet »pro forma« Fregatten til Kaptajn J. Schruld for 6.000 Rdl. og sendte ham over Haderslev til Rotterdam med Midler til at købe en Ladning for og gaa til Norge med den. Ladningen blev solgt i Egersund for 7.240 Rdl., der bogførtes i København den 24. November 1811. Samme Aar forliste Skibet totalt ved den norske Kyst. Fra 1807 og og til Jacob Holms Død i 1845 købtes eller erhvervedes der Parter i henved firs Baade, der alle havde Jacob Holm til Reder. Den 28. December 1807 gik han halvt ind med sin Broder Peter Holm om Briggen »Carl Ferdinand«, der kostede 2.046 Rdl. Rederne indbe-

talte ialt 5.848 Rdl. til dens Køb, Istandsættelse og Udrustning, og kort efter sendtes den til Pernau, hvorved der indtjentes 1.197 Rdl. i Fragt. Paa Grund af Krigsurolighederne blev den i Østersøen, og den blev solgt i Riga for 9.841 Rdl. i December 1808. Det gav saaledes en særdeles god Fortjeneste.

Betegnende for Jacob Holm som Reder er det, at han ofte solgte sine Baade, naar han havde haft dem i et Par Aar. Rundt om paa Havnepladserne, især i Frankrig og Norge, havde han Agenter, der skulde holde Øje med, om der var Mulighed for at sælge snart den ene og snart den anden Baad. Var der Udsigt til at faa et Overskud, var Jacob Holm aldrig sen i Vendingen med at slaa til. De samme Agenter, som Regel tidligere Skibsførere, skulde ogsaa undersøge, om der var passende Tonnage at købe. Paa denne Vis var der stadig Vekslen i Flaaden. De Summer, Jacob Holm i Aarenes Løb tjente ind ved Køb og Salg af Skibe, var meget betydelige. Hans stærke Blik for finansielle Transaktioner viste sig aldrig sikrere, end naar »han var ude i Omsætningen af Skibe. Her havde han en saare heldig Haand og kom til at danne Skole for flere i Samtiden. Men ingen naaede hans Snilde«, hedder det i et Brev fra 1833.

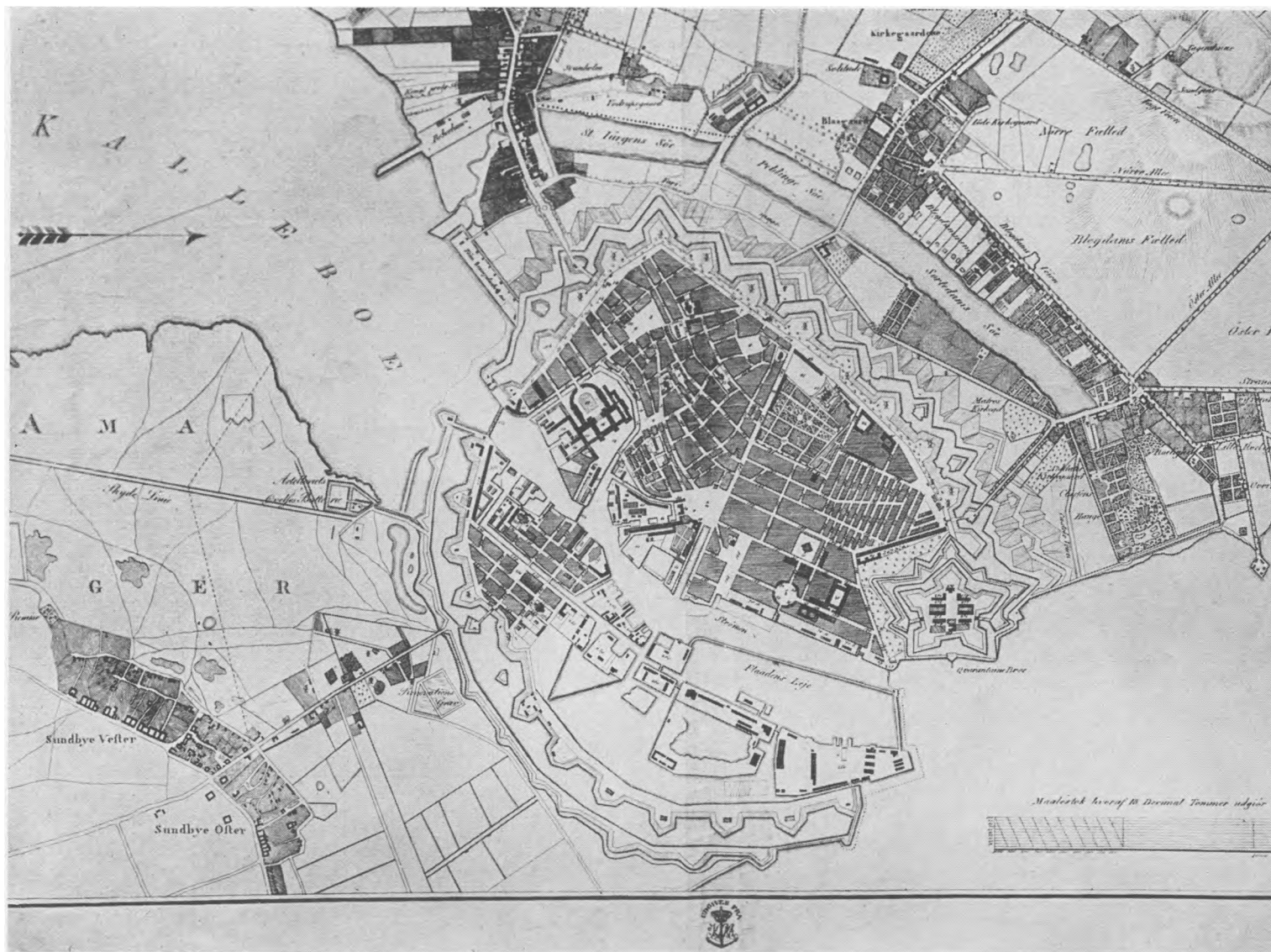
En af de første Kaperere, der udrustedes efter Krigens Udbrud i 1807, var »Bonaparte«; Jacob Holm var Reder, og der udstedtes Kaperbrev for den 6. November 1807. Hele Besætningen bestod af Styrmand, der alle havde Andel i Kaperen. Til Kaptajn valgtes Hans Jensen Schrud. Der var en større Kanon, og Besætningen talte 12 Personer. Allerede midt i November 1807 kom den i Bataille Syd for Amager. En engelsk Koffardibrig blev jaget og entret efter et Par Timers Forløb. Briggens Mandskab var netop blevet gennet ned under Dækket, og Kursen var sat mod Hovedstaden, da der pludselig dukkede en stor engelsk Orlogskutter op. Samtidig kom Kaperen »Makrellen« til, og det gjaldt nu først og fremmest om at kunne hamle op med Fjenden. Efter Samraad med sin Besætning tog Kaptajn Schrud »Makrellen« med i lige Deling, og begge Kaperne skød da løs paa Kutteren, medens de bugserede Prisen ind. Det lykkedes at

faa den velbeholden ind til Kalvebodstrand. — En anden Kaperchalup var »Tigeren«, der havde to Kanoner og 24 Mand om Bord. Den solgtes i August 1808 af Kaptajn Jens Møller til Jacob Holm. Under Førerskab af Kaptajn Morten Jensen indbragte den hen under Aften den 4. November 1808 to Krigsskibe til Undersøgelse i Aalborg. Fra Marts 1809 førtes den af Peter Holm, der den 8. Juni 1809 gik paa Kryds med den. Kutteren eller Sluppen »Peter Wessel« udrustedes i Slutningen af 1808 med Jacob Holm som korresponderende Reder. Selv havde han kun en Tolvtedel. Købesummen var 2000 Rdl., som betaltes den 2. December 1808, og Jacob Holm tog 236 Rdl. i Provision. Kaptajn var »den for sin personlige Tapperhed saa velkendte Michael Møller«. Der er endnu bevaret nogle Regnskaber fra dette Skib, og de giver et fortrinligt Billede af Tiden i disse meget urolige Aar. Sjøver- og Entringspenge var 391 Rdl., og den 23. December betaltes 10 Rdl. for »Gehæng«. Krudt kostede 26 Rdl., Sabler 16 Rdl., 14 Pund Lunter fra F. C. Brock 3½ Rdl., Diverse fra Jacob Holm 112 Rdl., en Kanon fra Kaptajn Duus 50 Rdl., to Kanoner til Ballast 59 Rdl., og endelig var der for fire Rdl. fint Krudt.

Allerede den 9. Januar var »Peter Wessel« med til at opbringe »Britania« i Isen ude i Sundet. Prisen udlossedes i Stevns og bestod af 1.800 Skippund Hamp, 5.050 Stænger Jern, 900 Maatter og 250 Planker. Hele den store Ladning bragtes ind til København og solgtes der ved Auktion den 22. September. Prisepengene til Mandskabet paa »Peter Wessel« udbetaltes den 17. December 1809. Hver af de 10 Mand fik 250 Rdl. Den 17. August 1809 var Kaperen blevet sat til Auktion og indbragte med Armatur 2254 Rdl. brutto. — Kaperchalupen »Spekulationen« var vistnok paa fire Kanoner og havde en Besætning paa 24 Mand. Den udrustedes den 6. September 1808 og fik Kaptajn Corfix Nielsen til Fører. Den løb over til Bornholm og fik den 29. September nord for Hammeren et engelsk Skib i Sigte og gjorde Jagt paa det. Efter at have givet det 9 Skud, hvoraf to Træffere, strøg det. Men da Kaptajn Corfix Nielsen med sine Folk entrede det, var der kommet to Kapere til, og »Spekulationen« maatte

dreje af for ikke at løbe dem i Sænk. Skibet »Hector« blev bordet af Folkene fra den bornholmske Kaper »Fortuna« under Nicolai Kofoed. »Hector« blev bragt ind til Rønne og prisedømtes den 13. Oktober 1808 til lige Deling mellem »Spekulationen« og »Fortuna«. Paany løb »Spekulationen« ud til Kryds under Corfix Nielsen den 13. Marts og 15. Juli 1809. Regnskaberne viser, at denne store Baad, som solgtes ved Auktion den 8. November 1809, gav sine Interessenter og dermed i første Række Jacob Holm ret store Tab. Det var umuligt for Rederen at faa den til at forrente sig, og da den blev taget af Englænderne den 14. April 1810, udtalte Jacob Holm til nogle af sine Venner: »Det er meget godt saa, »Spekulationen« var alle Dage en Ulykkesfugl«. Helt anderledes var det med de allerfleste af de andre Skibe. Briggen »Sankt Jacob« er et udmærket Eksempel paa, hvormeget Jacob Holm kunde tjene som Reder og Skibshandler. Denne store Baad hed oprindelig »The Sprightly« og førtes af Kaptajn Wm. Hill. Den toges i 1808 af Kronborg Fæstning og prisedømtes 25. Maj 1808, dog saaledes at Kaperførerne Svend Geertzen og Johannes Backe hver fik $\frac{1}{16}$ af Prisepengene. Skibet solgtes ved Auktion den 31. Juli 1808 til Jacob Holm, der havde $\frac{7}{8}$ Part, og til Kaptajn Hans Isac Kofoed, der havde $\frac{1}{8}$ Part. Den samlede Købesum var 4000 Rdl., men allerede den 9. September 1808 afhændedes Baaden til Jacob Kabruun i Danzig for 14.000 Rdl. Unægtelig en god Avance paa saa kort en Tid.

Kaperbaaden »Vennerne« havde to Kanoner og en Besætning paa 20 Mand. Den ejedes oprindelig af Kaptajn Hans Jensen Schrudl, indtil Jacob Holm købte den i 1808 og lod den føre af den tidligere Næstkommanderende Hans N. Poulsen. Denne Baad bistod 1810 Kaperen »Salomon« ved Opbringelsen af det store engelske Skib »The Swift«, der prisedømtes i Aalborg med hele sin kostbare Lading af Rosiner og Vin. Til Belysning af de meget smaa Udrustningsbeløb, kan disse Tal anføres fra Skibsregnskaberne: En Bog hvidt Karduspapir 4 Mark 8 Skilling., Kaperbrevet 2 Rdl., 60 Pund Kanonkrudt 24 Rdl., 16. September 1808 nyt Kaperbrev 2 Rdl., Kob-

85

Kort over København og nærmeste Omegn. Afdelen af 19. Aarhundrede.
(Bymædet.)

berkedler 16 Rdl. — Under den 16. August 1809 er der opført Prise-
penge til Mandskabet med 1326 Rdl, et ikke ubetydeligt Beløb. Noget
hen i 1809 toges Prisen »Christine«, og i Januar 1810 fik Kapermand-
skabet 5001 Rdl. i Prisepenge for det; Jacob Holms egen Fortjeneste
paa denne Kaper maa have været ret stor. Alene Styrmanden Chr.
Iversens Prisepenge fra »Christine« var 555 Rdl. — En anden Kaper-
baad, der i de Dage blev talt meget om, var »Søhunden«, som i 1809
»udrustedes af Urtekræmmer Jacob Holm med Morten Jensen som
Kaptajn«. Denne Baad indbragte den 5. Juli den amerikanske Skon-
nert »Sally« til Aalborg, og den blev prisedømt den 19. Juli med sin
Ladning af 900 Kasser Sydfrugter. Den 3. August 1809 mødte »Sø-
hunden« nogle Mil fra Bornholm Desertørerne fra Christiansø. De
var om Bord i to Priseskibe, der medførte to store Baade. Morten
Jensen tvang dem til at opgive Baadene, som han førte ind til Born-
holm. Men de to Skibe maatte han lade fare. Den 30. Januar 1810
fik Mandskabet 5.508 Rdl. i Prisepenge. Aaret før blev der betalt
Tøjhuset 209 Rdl. »for bortebleven Armatur«, og Interessenterne fik
6.611 Rdl. Alene »Sally« gav 11.517 Rdl. »Søhunden«s Udrustning
havde kostet 5.600 Rdl.

Kaperhuggerten »Dannebrog« var en af de Baade, Jacob Holm
havde stor Glæde og Vinding af. Den var bygget i København og
havde en Kanon og 20 Mands Besætning. Den 25. August 1810 fik
den Kaperbrev, og lige efter tog den Skibet »Der junge Heinrich«,
der indbragtes til Kalundborg og prisedømtes. Paa Auktionen over
Skib og Ladning den 8. Januar 1811 solgtes der 4000 Pund fin Bom-
uld, 5000 Pund Shellak, 34000 Pund Kaffe, 8000 Pund Kakao, 24000
Pund raffineret Sukker og 7000 Pund Favnetræ. Som man ser, store
og eftertragtede Varepartier, der gav store Penge, ikke mindst til
Jacob Holm, der fik baade som Reder og Ejer af de fleste Parter i
Skibet. — Kapervæsenet »fik mere og mere hans Interesse, dels fordi
der var meget at tjene ved det, og dels fordi det var retfærdigt at
kapre«. Derfor gik han nu over til at bygge Kaperskonnerter, »som
var indrettet praktisk efter det Formaal, de skulde tjene«. Hen paa

Aaret 1810 stiller han sig i Spidsen for et Interessentskab, der lod bygge »Fortuna« paa Kaptajn Krøjers Plads. Selve Skibet kostede 1.700 Rdl. Paa Dækket stod to Stykker Metalkanoner med Gafler, der havde kostet 278 Rdl. Desuden var der to Haubitze og Haandgeværer til alle 22 Mand i Besætningen. Kaperbrevet løste Jacob Holm personlig den 2. Maj 1810 for 27 Rdl. Skibet førte overmaade »store og stærke Sejl«, og Sejlmagerregningen var da ogsaa paa 1.723 Rdl. Under Kaptajn Jens Peter Johansen Finch opbragte »Fortuna« Skibet »Catherina and Jayn«, som solgtes i København den 2. August 1810 med hele sin Ladning af 1600 Kasser Appelsiner og nogle Kasser Citroner. Ogsaa ved denne Lejlighed tjente Interessentskabet og Jacob Holm en god Skilling. Men for ham gjaldt det, at Sol og Vind kunde skifte brat. Det var ikke alt, som gav Overskud. Den 15. Oktober 1810 købte Jacob Holm personlig ved Auktion i »Det mellemrigske Handelsselskab« Galeasen »Frederik« for 6.500 Rdl. Betalingen med Omkostninger erlagdes den 14. November 1810 og beløb sig til 6.681 Rdl. Da han havde faaet Skødet i Orden, sendtes Baaden med Jacob Birck som Fører til Bergen. Den fik gode Fragter, men den 26. Oktober 1812 blev den taget af Englænderne og prisedømt med sin Ladning. Det personlige Tab, Jacob Holm led, var paa intet mindre end 19.597 Rdl. — saare mange Penge i de Tider. Men det rystede ham ikke, og saa stærk ansaa man ham for at være i økonomisk Henseende, at »der paa ingen Maade sattes nogle Rygter i Gang«. Det var selvfølgelig et Slag, men han kom straks over det. — En anden Skuffelse havde han med Kufskibet »Sankt Jacob«, der var bygget i Holland, men som den 25. Januar 1811 blev Jacob Holms Eje. Det sendtes med en stor Ladning til Danzig, hvor det imidlertid blev »stoppet i 1812 af Franskmændene, som lod det ligge stille i lange Tider«, vistnok til Fredsslutningen i 1814. Fra 1815 kom det igen i Fart og fór paa Sct. Petersborg eller Riga og derfra til Cadiz, Malaga og andre Steder ved Spaniens Kyst. Senere sattes dette Skib ind paa Holland, men forliste totalt ved Texel i 1821. Kaptajn M. P. Grønbeck og hele Mandskabet druknede. »Det gjorde et

meget dybt Indtryk paa Jacob Holm, som altid stod i et godt patriarkalsk Forhold til sine Folk paa Søen«. Men dertil kom, at Ladingen ikke var blevet forsikret, da Ulykken indtraf. Paa Grund af en Række sammenstødende Omstændigheder var Papirerne ikke bragt i Orden, og Jacob Holm mistede for sin egen Del godt og vel en halv Snes tusinde Rigsdaler. Men ogsaa dette Tab bar han med den største Fatning. Da Venner af ham beklagede Ulykken, svarede han kort og karakteristisk: »Man kan ikke altid have Medbør, og naar Skæb-
nen vil ramme, er det dog godt, den gør det overfor en, der kan bære de tunge Slag; jeg er ikke slaaet ned, men kan tværtimod tænke paa Nyrejsning og nye Udvidelser, til Gavn for de almene Fortjenester«. Saadan argumenterer kun en virkelig Stormand, der har det nødvendige Overblik og det sunde Vovemod. Tabte Jacob Holm paa en eller anden Front, var han straks parat til at vinde paa en anden. Mindst af alt tænkte han nogensinde paa at lade sig slaa ned. Om han havde haft noget Valgsprog, kunde det have været, at Vanskeligheder er til for at overvindes. Han beviste det med sandt Mesterskab sit lange Liv igennem.

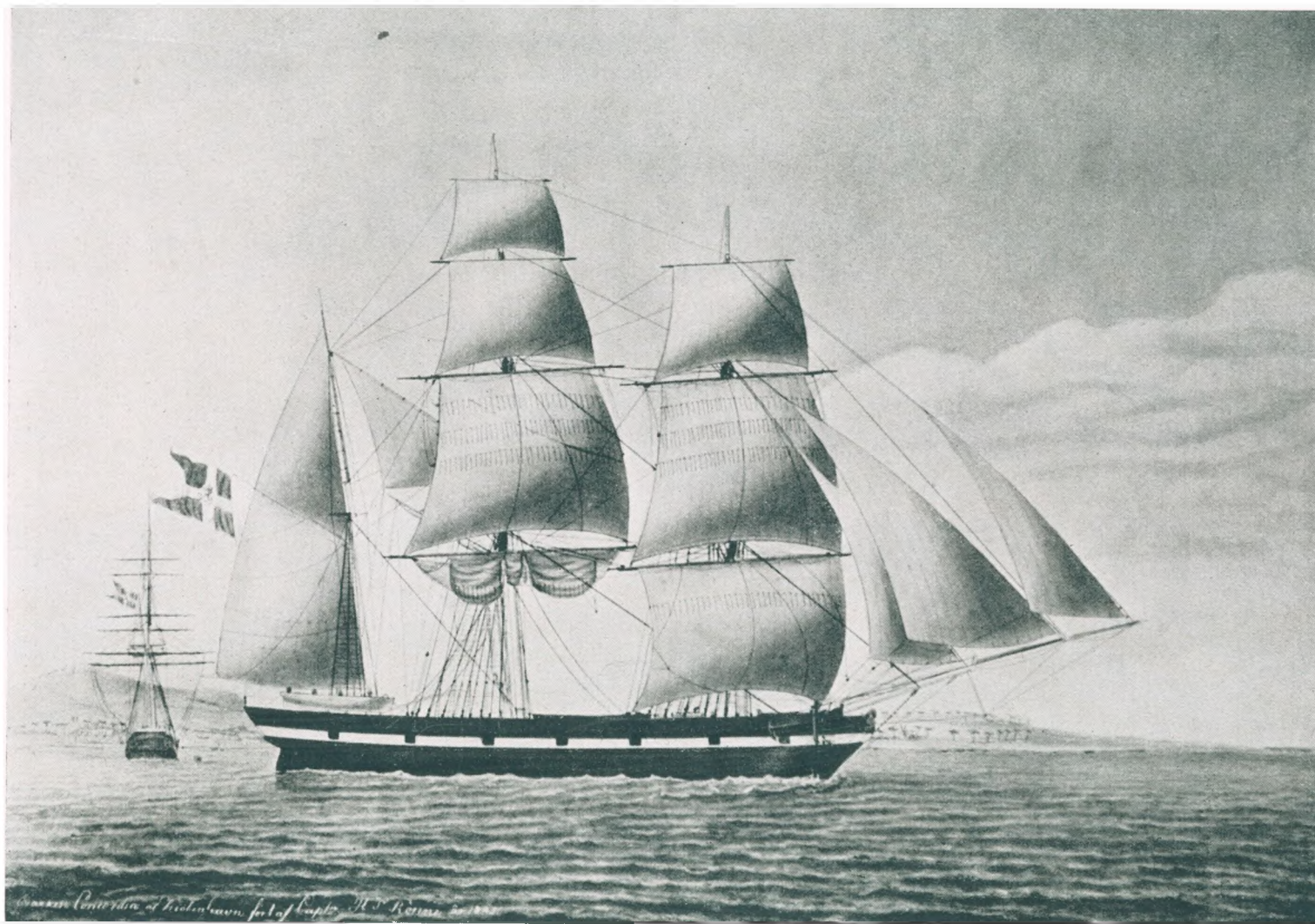
De mere end hundrede Skibe, han dirigerede som Reder og delvis ejede, sejlede efterhaanden med Laster af alle Slags. Oprindeligt havde Jacob Holm ved Starten af Rederiet kun tænkt paa, at det vilde være et Gode, at have saa megen egen Tonnage til Raadighed, at han altid var sikker paa at faa sine egne Varer hjem til Boden og derfra ud til Kunderne. Men meget hurtigt tog Rederiet et Omfang, han selv næppe havde turdet drømme om, og det blev nu Opgaven at skaffe fulde Laster fra Havn til Havn. Det lykkedes, fordi han havde det Held, hjulpet af sin Menneskekundskab, at faa de rette Agenter paa snart sagt alle Pladser. De arbejdede frit og saa at sige uden Kontrol — men de skulde bestille noget. Skaffede de Last, var de paa den anden Side sikre paa en rundelig Provision. Det laa ikke for Jacob Holm at være smaalig.

Varernes Art var legio. Det vil være lettere at nævne, hvad han ikke har fragtet, end det modsatte, og fra det første Aarti i det nitten-

de Aarhundrede er der næppe en større Havn, hvor Jacob Holm ikke viste det danske Flag. Danske Varer bragte han ud og tog de fremmede hjem. Her var den rette Vekselvirkning, som gav den rige Vækst, og Erfaringen vandt Jacob Holm ved sin egen uopslidelige Flid. Der findes Beretninger om ham fra disse grundlæggende Aar under de mange Krigsuroligheder. De fortæller om en Mand, som var i høj Grad hjemme i sin store Virksomhed; han kendte alle sine Folk i Land og til Søs og vilde gerne »være noget for dem, uden derfor at blive blødsøden«. Af sig selv og sine nærmeste krævede han saare meget, derfor fandt han, at det var hans simple Ret at forlange »helt Arbejde« af dem, der var i hans Brød. De skulde lægge sig i Selen, men var da ogsaa sikre paa deres gode Udkomme og paa personlig Velvillie og Interesse fra Jacob Holm. Da han havde drevet Forretning i nogle Aar med flere Folk, havde han faaet Ord for at være en udmærket Arbejdsgiver — et Prædikat, han satte Pris paa og gjorde sit til at bevare uantastet.

Skibsekspeditionerne løb op i Hundredvis — »Jacob Holms Flag var fra Tyverne i det nittende Aarhundrede kendt i saa at sige hver en Havn« — og det vil være overflødigt her at komme nærmere ind paa dem, end Tilfældet alt har været. De ligner ogsaa hinanden meget. Kun om en Ekspedition, den første Verdensomsejling og den første Hvalfangerfærd under dansk Flag, vil der være Grund til nu at fortælle udførligt, da den var noget helt for sig og betegner paa en Maade Kulminationen af Jacob Holms Fantasi og købmandsmæssige Dristighed. Naar vi ved saa meget om disse Togter, skyldes det i første Række den udmærkede Historiker, Hovedarkivar i Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet H. Hjorth-Nielsen. Det følgende støtter sig da ogsaa meget paa hans Opgivelser i en Artikel i »Berlingske Tidende« den 30. Maj 1943. Han begynder med at pege paa, at alle i hvert Fald af Omtale kender Korvetten »Galathea«s berømmelige Jordomsejling i Aarene 1845-47 under Kaptajn, senere Admiral Steen Billes Kommando. »Togtet bragte udmærkede Resultater og blev dygtigt gennemført, men hvad der ogsaa har bidraget

til, at det er blevet staaende i Historien som noget særligt fremragende, var, at det var den første Jordomsejling, der blev foretaget under det danske Orlogsflag. Forud for dette Togt var der imidlertid under Handelsflaget foretaget tre Togter, der sikkert er de første Jordomsejlinger, d. v. s. ud over det ene Kap og hjem over det andet. Ogsaa disse Togter har Krav paa at mindes nu et Aarhundrede senere. . . . Føreren paa alle Togterne var Thomas Jepsen Sødring, født i Aalborg 1806. Han var kommen til Søs i 1819 og tog 1824 Styrmands-eksamen. I Aarene 1828-34 var han i engelsk Tjeneste i Fart mellem Kina, Indien, Ny Holland, vendte saa hjem til Danmark og førte dansk Skib i europæiske Farvande i nogle Aar. Under Farterne i Sydhavet havde han haft Lejlighed til at se, hvorledes Hvalfangerne bragte store og værdifulde Ladninger til Sydney, og han havde undret sig over, at Danmark ikke gjorde en Indsats i denne Fangst, Danmark, der, som han skriver i sin Dagbog, havde Verdens bedste Søfolk. »Har man i sin Tid havt at gjøre med de fleste af Europas, ja, næsten hele Verdens Skibsmandskaber, da, ja da lærer man først ret at skjønde derpaa«. Han talte med mange herhjemme om, at ogsaa Danmark burde tage Del i Fangsten, men mødtes med Indvendinger og Betænkeligheder. Men da hændte det uforudsete; Jacob Holm havde hørt om Sødrings Planer og kendte hans Argumenter for deres Gennemførelse — og han bad ham komme til sig. Men vel at mærke, først efter at Jacob Holm gennem Læsning havde sat sig ind i, hvad Hvalfangst i stor Stil var. Under alle Omstændigheder fik Jacob Holm Blod paa Tanden, hans Fantasi blev sat i Sving, og da han havde talt nogle Gange med Sødring, sendte han ham omkring Nytaar 1838 til Havre, for at han der kunde sætte sig nærmere ind i Hvalfangstens Teori. Saa vidt man kan skønne, gik han meget grundigt til Værks, og da han atter var tilbage i Danmark, kunde han forelægge Jacob Holm en udarbejdet Plan. Denne var saa vel underbygget, at Jacob Holm straks slog til og stillede Fuldskipet »Concordia« til Disposition for Sødring; han fik frie Hænder til at udruste en Ekspedition, der beregnedes til at skulle vare i to Aar. Sød-

16

«Concordia».

ring lod Skibet omrigge til Barkskib, lod det nykobre i Bunden, fik installeret Brænderi og iøvrigt forsynet det med alt nødvendigt til Fangsten; 11. Maj 1839 gik Sødring om Bord, mærkeligt nok netop tyve Aarsdagen for hans første Trin paa et Skibsdæk som Skibsdreng, og Spillet blev straks bemanded. Snart efter var Skibet under Sejl.

Sødring gør i sine Dagbøger ret udførligt Rede for Enkelthederne paa Rejserne, Enkeltheder, der dog kun har Interesse for maritime Læsere, og som derfor her kun meget kort kan berøres. Derimod skal fremdrages nogle enkelte af de Hændelser, han iøvrigt beretter om.

Under Udturen var Baadførerne og Harpunererne naturligvis travlt beskæftiget med Udrustning af Baadene og andre nødvendige Forberedelser til den forestaaende Dyst med Stordybets Kæmper, men mærkeligt nok havde Ekspeditionen ikke sørget for at faa forhyret Folk, der tidligere havde været med i Hvalfangster, navnlig da Harpunerere, og dette skulde komme til at svide til dem.

Den 9. August anløb Skibet Tristan da Cunha for at faa friske Grøntsager, hvilket dog ikke lykkedes. Man mærker gennem hele Beretningen Frygten for Sømandens værste Fjende paa de lange Rejser, Skørbugen, som det gjaldt om at bekæmpe ved Hjælp af Grøntsager, der ofte var svære at skaffe Den 22. August passeredes Kap det gode Haab, og 6. Oktober naaedes Indløbet til Basstrædet, der skiller Van Diemens Land fra Ny Holland. Herfra sattes Kursen mod Hobbarttown, og samme Dag fik man »den første rette Sort Hvalfisk« i Sigte, uden at de udsatte Baade dog var i Stand til at naa op til dem. Den 10. Oktober gik »Concordia« til Ankers lige ud for Hobbarttown og viste for første Gang Dannebrog her. Sødring nærede et meget spinkelt Haab om, at Flaget kunde tilkalde mulige derboende Danske, men stor blev hans Glæde, da Skibet kort efter blev bordet af ikke mindre end to Danske, nemlig en Urmager Hekscher, født i Aarhus og en Ungdomsven af Sødring, samt en Broder til den kendte Ur- og Kronometermager paa Østergade Fritz Jürgensen, hvis Kronometres Paalidelighed Sødring gentagne Gange roser i Dagbogen. Hekscher var 7 Aar tidligere kommet der til

Landet uden at eje det mindste, men havde nu, efter eget Sigende, tjent sig en Formue paa omkring 7.500 engelske Pund som Urmager og Juvelerer.

Den 19. Oktober stod »Concordia« til Søs igen, og allerede Dagen efter kom man ind paa Livet af en Flok Hvaler, men et Forsøg paa Fangst mislykkedes ganske paa Grund af Folkenes Ukendskab hermed. Den ene Baadfører fik sin Haand forstrakt af Linen, og en anden maatte kappe og lade Hvalen løbe med Linen. Faa Dage efter fik man paany en Flok i Sigte og firede Baadene af, men heller ikke her lykkedes det at fange nogen, til Trods for, at Baadene kom op paa Hvalernes Langsider. Begge Baadstyrere »missede«, og Sødring bestemte sig til, næste Gang man kom i Nærheden af Hvalen, selv at gaa i Baadene for at vise Folkene Vejen. Samme Eftermiddag fik man atter Øje paa en enkelt stor Hval, som det lykkedes at komme tæt ind paa, men da Hvalen i det samme rejste sig i Vandet og pustedede, blev Folkene saa bange, at de holdt op med at ro. Hvalen gik straks ned uden at være blevet ramt. Nu var Sødring blevet ked af disse forgæves Forsøg, og han bestemte sig til at søge Hjælp paa Ny Zeeland. Den 1. November gik »Concordia« da ind i Cookstrædet og satte sit Anker paa 16 Favne Vand. Skibet blev straks omringet af en Mængde Indfødte, der ved Pantomimer gav deres Beundring over det smukke røde Flag, som de aldrig før havde set, til Kende. Ved en engelsk Matros, der levede iblandt dem, forespurgte de, om Skibet havde hjemme i Nærheden af »Oui, Oui«. Hermed mente de Frankrig, fordi de idelig havde hørt disse Ord, naar franske Hvalfangere ankrede op ved Øen.

Ved at henvende sig til Skipperne paa en engelsk Ankerligger fik Sødring at vide, at han vistnok paa den anden Side af Øen kunde forhyre kyndigt Mandskab, og Sødring begav sig straks paa Vej til Thawatee, hvor han traf to Englændere, der erklærede sig villige til at tage Hyre. Da Sødring kom tilbage til sit Skib samme Eftermiddag, kom han til at overvære en mærkelig Scene. En stor Mængde Indfødte af begge Køn opfyldte Dækket, hvor de sang Salmer,

som de havde lært af engelske Missionærer. For at faa Akkompagnement til deres ensformige Sang bad de om Tilladelse til at ringe med Skibsklokken, og dette syntes i enhver Henseende at tilfredsstille deres musikalske Sans.

Foruden de to engelske Søfolk hyrede Sødring fem unge Ny Zeelændere, der i flere Aar havde deltaget i Hvalfangst, og som ytrede Lyst til at gaa med. Efter at have forsynet sig med en større Portion Kartofler lettede »Concordia«, men man var næppe kommet under Sejl, førend flere indfødte Høvdinge med talrigt Følge kom om Bord. De udviste en ret truende Holdning og støjende Opførsel, hvoraf det fremgik, at deres Hensigter ikke netop var de fredeligste. Det viste sig, at de følte sig fornærmede over, at Sødring uden deres Tilladelse og uden at give dem Gaver havde taget fem af deres Folk med, men da Sødring forstod, at det hele gik ud paa at aftvinge ham en Tribut, svarede han, at de godt kunde tage Folkene med sig. Det hjalp, og Høvdingen erklærede, at dette ikke var deres Hensigt, men at de ønskede nogle Foræringer. For hurtigst muligt at slippe af med dem gav Sødring dem to Geværer og en Pistol, hvormed de var nogenlunde tilfredse, og de forlod Skibet, idet de dog klagede over, at Vaabnene kun var enkeltløbede og ikke saa gode som engelske Vaaben. Under hele Opholdet kunde Sødring ikke lade være med at tænke paa, at han befandt sig paa de samme Kanter, hvor »Adventure«s Besætning i 1773 var blevet overmandet og myrdet, og han ønskede kun at slippe bort saa snart som muligt. De fem Indfødte viste sig at være udmærkede Baadfolk, der roede deres Aarer til Fuldkommenhed, svømmede som Fisk og var ligegyldige overfor alle Farer. Det var udmærkede, smukke og velvoksne Folk, tre af dem fem Fod og ti Tommer høje, velskabte og kraftigt byggede. De ytrede straks Ønske om at faa europæiske Klæder, idet de var kommet om Bord i deres sædvanlige Paaklædning, Maatter flettet af Straa og Hovederne smykkede med Fjer af Mallemukker og Albatrosser, men de vilde dog ikke have andre Klæder paa, førend deres Landsmænd havde forladt Skibet, rimeligvis fordi de frygtede, at Vennerne skulde

tilvende sig Broderparten af de nye Klæder som en kær Erindring om de bortdragne.

Den 7. November var »Concordia« naaet frem til den udsete Fiskegrund, men først d. 12. i samme Maaned blev den første Hval dræbt. Baadene blev firet af Kl. 10 om Formiddagen, og Kl. 12 laa Hvalen langs Siden; i den følgende Tid gik Fangsten mere eller mindre heldigt . . . Det kan anføres, at Skibet naaede saa langt Syd paa som til Pireque Bay, hvor man gjorde gode Fangster og iøvrigt ikke led særligt under Kulden, til Trods for at man her var paa et Punkt mellem 41. og 42. Breddegrad. Herfra gik Skibet til Claude Bay, hvor de to engelske Søfolk blev afmønstrede, formodentlig fordi de danske nu var blevet fortrolige med Fangsten. Efter at Skibet var kommen til Ankers, gav Sødring Besætningen Landlov for en Dag, og denne benyttede nogle af Folkene til at komme i Klammeri med nogle Indfødte, saa de kom om Bord forslaaede og med iturevne Klæder. Dette fik et ganske komisk Efterspil, da nogle Indfødte Dagen efter mødte op med en Kammerat, der havde Hovedet stærkt indbundet, og paa-stod, at han var blevet skamslaet af »Concordias« Folk. Da Sødring ikke ansaa Paastanden for ubegrundet, og da han gerne vilde staa sig godt med Befolkningen, gav han den saarede en Pistol og Høvdingen et Gevær og fik samtidig Tilladelse til at fylde saa meget Vand, som han ønskede. Næppe var denne Deputation forsvundet, før en anden mødte op med ganske samme Foregivende. Nu fik Sødring Mistanke, og med et rask Tag rev han Forbindingen af den foregivne saarede og saa, at han var aldeles uskadt. Da Sødring bebrejdede dem dette Bedrageri, skyndte de sig ned i deres Kanoer og roede bort under Støj og Latter, men kom senere tilbage og bad Sødring om ikke at være vred og lade være med at bruge sine Kanoner mod deres Landsby, hvad han sikkert ikke havde tænkt paa.

Den 9. August forlod »Concordia« denne Ankerplads og gav sig ud paa et nyt Kryds efter Hvaler, men saa ingen førend den 28. September; i denne Maaned krydsedes Greenwich Meridian, og der skulde saa skiftes Dato. Hertil valgte Sødring den 22., der var hans

Bryllupsdag, og han holdt saaledes det Aar to Bryllupsdage. Fra den 28. September til den 5. December vekslede Fangsterne, men sidstnævnte Dag havde man faaet Lasten fuld. Dagen fejredes med Festmaaltid paa det ene af de to Svin, man havde om Bord, og Skibet blev gjort ryddeligt til Hjemreisen. Saaledes blev Brænderiet kastet over Bord, hvilket lettede Skibet betydeligt. Den 30. December gik »Concordia« til Ankers i Talcahuano paa Chiles Kyst for at ekvipere og proviantere for Rejsen rundt Kap Horn. Da man ankom til Talcahuano, gik Skibslægen, cand. med. S. Møller, fra Borde, da han mente at kunne skabe sig en Eksistens der paa Stedet. Den 20. Januar havde man faaet provianteret for fire Maaneder og satte nu Kursen mod danske Farvande. Den 5. Februar lænsede »Concordia« rundt Kap Horn i en frygtelig Storm, og nu gik Rejsen nordpaa. To Dage efter, at de til Togtet beregnede to Aar var forløbne, satte »Concordia« sit Anker paa Københavns Red. Den første Hvalfangerfærd og den første Verdensomsejling under dansk Flag var endt under de mest gunstige Forhold. Paa hele Rejsen var der ikke indtruffet et eneste Dødsfald, ja ikke et eneste Sygdomstilfælde. End ikke et Sejl, ikke nogen Mast eller Stang havde man mistet. Det eneste, der var gaaet tabt, var et enkelt Bramsejlsspir. Ladningen, der bragtes hjem, realiseredes og indbragte henved 50.000 Rdl., og saa havde Skibet endda paa Ny Zeeland afhændet over 48 Tønder Olie for at faa Midler til at klare nogle løbende Udgifter.

Det siger sig selv, at Jacob Holm havde al mulig Grund til at være veltilfreds med »denne stolte Ekspedition«, som »Københavns-posten« omtalte den i en længere Artikel. Kaptajn Thomas Jepsen Sødring blev samme Dag, han kastede Anker ved København, inviteret hjem til Jacob Holm — hvor der ikke var andre til Stede end Hustruen og Børnene. Saa snart man havde spist, trak Jacob Holm og Sødring sig tilbage til Kontoret, og her talte de om Forretningen under fire Øjne og fik alt klaret. Nu havde Jacob Holm hele det Kendskab, han ønskede, til det finansielle ved en Hvalfangerfærd — og »med fuld Tryghed bad han derfor otte Dage senere til stort Sel-

1re St Martin yslé de Ré den 28de Junij 1809. B. P^o M B^{co} 520. 3.

 A Trois Usances il nous plaira payer ^{dans Hambourg} par cette premiere de change a l'ordre de Monsr L. L. Fournier la Somme de Cinq Cent Vingt Marck trois Schelling Lybsk de Banque valeur reçue pour les besoins de mon Navire Anne Caroline que passerez au Compte de O. T. G. Suivant l'avis de Notre très humble Serviteur Monsieur ~~Christian Eliassen Dahl~~ ^{godnøst fra hundert og tyve} Mark og tre skilling Banco ~~Monsieur Mr Jacob Holm. Neg^t a Coppenhague.~~ ^{Heinr. Menck in Hambg. Jacob Holm.}

1809 11 28 PPF 6842

Tratte afgivet paa Jacob Holm.

1re 28 Sept. St Martin yslé de Ré den 28de Junij 1809. B. P^o M B^{co} 520. 3. A Trois Usances il vous plaira payer dans hambourg par cette premiere de change a L'ordre de Monsr L. L. Fournier La Somme de Cinq Cent Vingt Marck trois Schelling Lybsk de Banque valeur reçue pour les besoins de mon Navire Anne Caroline que passerez au Compte de O. T. G. Suivant L'avis de Votre très humble Serviteur — gode for fem hundrede og tyve Marck og tre skilling Banco. Christian Eliassen Dahl. Monsieur Mr Jacob Holm. Neg^t a Coppenhague. Angenommen zb bey ?? Heinr. Menck in Hambg. Jacob Holm.

Oversættelse:

1re 28. Sept. St. Martin yslé de Ré den 28. Junij 1809. God for M. B^{co} 520. 3. Per 3 Maaneder bedes De betale i Hamborg mod denne Prima-Vexel Ordre Herr L. L. Fournier den Sum Fem Hundrede Tyve Mark tre Skilling Lybsk Banco Valuta modtaget for Behov paa mit Skib Anne Carolinne og som De vil føre i Regning for O. T. G. ifølge Advis fra Deres meget ydmyge Tjener — gode for femhundrede og tyve Mark og tre Skilling Banco. Christian Eliassen Dahl. Herr Jacob Holm. Købmand i København. Accepteret betalbar hos ?? Heinr. Menck i Hambg. Jacob Holm.

Paa Bagsiden findes følgende Endossements og Notater:

de Coninck & Co

A Usance de ce jour payez à L'ordre de Messieurs Mallet freres & Co valeur en Compte St Martin yslé de Ré 4 Octobre 1809. L L Fournier & Co.

Payez à l'ordre de Monsieur Martin J. Jenisch, Valeur en compte, Paris 13 Oct^{br} 1809. Mallet frères & Co.

In B^{co} an M. J. Jenisch.

Noteret ? 35.

skab for Sødring og med mange interesserede fra Handel og Søfart. Her fortalte Sødring livligt og fængslende om alt, hvad han og hans Folk havde oplevet. Man kom begribeligvis ikke ind paa nogle Tal, der kunde sætte andre ind i, hvad Art økonomisk Forretning der var ved slig en Ekspedition«. Ved Festens Slutning gav Jacob Holm en Skibsjournal til Kaptajn Sødring, og paa dens Bind var der en

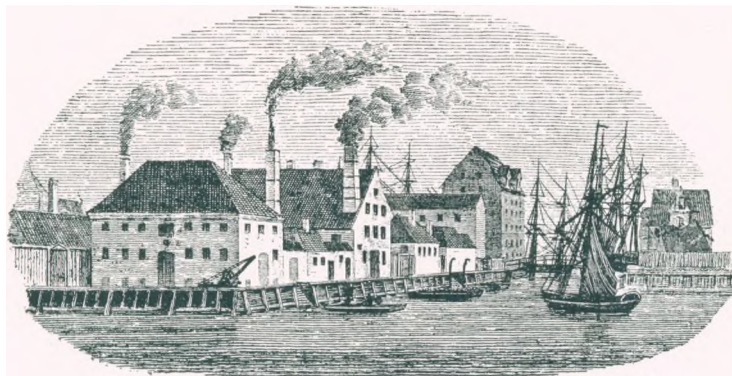
Sølvplade med dette Citat fra den ældre Edda, hvor det hedder i »Hymiskviða« V. 21:

Op den stærke Hyme løfted
tvende Hvaler paa sin Angel.

Resultatet af denne første Ekspedition havde været i alle Henseender saa tilfredsstillende for Jacob Holm, at han »gik løs paa Kaptajn Sødring« for at faa ham til at lede en ny Hvalfangerfærd. Dette gik Sødring med til, der skulde ogsaa efter hans Mening handles, medens det var Tid, og der endnu ikke var kommet nogen dansk Konkurrence. Han vilde gerne have udrustet et større Skib, og Jacob Holm var villig til at gaa med dertil, men det var imidlertid umuligt at skaffe det med saa kort Varsel, og det blev derfor paany »Concordia«, som skulde benyttes. Ogsaa denne anden Rejse, som paabegyndtes den 24. August 1841, var beregnet at skulle vare i to Aar. Men den gennemførtes paa kun 20 Maaneder. Skibet var hjemme igen den 30. Maj 1843. Denne lange Rejse gik lige saa heldigt som den første og med lige saa godt et Udbytte. Derfor intet Under, at Jacob Holm mere og mere blev klar over, »at der for ham laa en stor Mulighed i at gaa paa Hvalfangerfærd«.

Endnu et tredie Togt sattes i Værk af Jacob Holm og med Kaptajn Sødring som Fører. Denne Gang var det ikke »Concordia«, der blev benyttet, men et større Fartøj, »Neptun«, og dette gennemførtes ogsaa med Held. Men da Skibet kom hjem efter Rejsen, mødtes det med det triste Budskab, at dets Reder, gamle Jacob Holm, var død. Det betød intet mindre end, at Danmarks Deltagelse i Hvalfangerekspeditioner nu var forbi. Kaptajn Sødring søgte at interessere Sønnerne for endnu et Togt, men de vilde ikke indlade sig paa den store Risiko, der var forbundet hermed. Det var saa helt og holdent Seniorchefen, som havde været Nerven i alle tre Udsendelser. Nu han ikke var mere, »vilde man koncentrere sig om andre og nærmere liggende Opgaver og se at faa dem løst paa den bedste Vis.«

De tre Togter, Jacob Holm satte i Gang, blev paa den ene Side en saare ærefuld dansk Indsats, paa den anden Side en Skuffelse, fordi man ikke saa sig i Stand til at fortsætte dem, trods det relativt gode økonomiske Udbytte. Men derfor bør det altid erindres, at der af den danske Storkøbmand Jacob Holm – og af ham alene – blev sat noget ind, for at Danmark ogsaa kunde være med i Fangsten af Stordybets Kæmper. Disse stolte Togter blev til smukke Blade i den Mindernes Krans, der nu pryder det gamle Firma, som Jacob Holm grundlagde for 150 Aar siden. Da han som den første sendte Skibe Jorden rundt under Dannebrog og paa Hvalfangerfærd, slog han det fast for alle og enhver, at Jacob Holm var Jacob Holm, det vil igen sige sin Tids mest fremsynte Storkøbmand, der havde Fantasi og Vovemod til at gaa i Lag med de største Opgaver, som de andre i Samtiden maatte lade ligge. Uden store Ord pløjede han dybt i Land og paa Verdenshavene – og Lykken for mange fulgte i hans Spor.

Parti fra Københavns Havn ca. 1810.

FABRIKHERREN

Saa grib da Tiden, forinden den gaar.

SOM MAN BEHAGER, Akt 5, Scene 3.

Tiden for Jacob Holms store Gennembrud som Købmand, Skibsreder og Fabrikherre var broget og fantastisk, og ingen kan undre sig over, at han »ofte maatte opbyde megen Kraft for at kunne følge Begivenhederne og forstaa, hvad de vilde medføre«. Slaget paa Reden i 1801 efterfulgtes af Københavns Bombardement i 1807; i 1813 kom Statsbankerotten, der greb saa dybt ind i alle Forhold, det følgende Aar mistede vi Norge, og saa kom det skæbnesvangre 1815 med Napoleons Genkomst og Kejserdømmet paa de hundrede Dage. Det er rigtigt, hvad Jens Baggesen skrev, at alt var saa ilsomt og omskifteligt, at ingen vidste, hvad man skulde tro. Det var kun de færreste givet at kunne følge med. Men til dem hørte som alt nævnt Jacob Holm, til Held for ham og det Samfund, hvori han levede og virkede.

Folkets store Flertal var trohjertede og taalmodige Mennesker, som levede i tarvelige Kaar; omkring dem var alt graat i graat — kun brudt af ganske enkelte Lysstriber ude i Kimingen. Netop paa denne Baggrund var det let at røre og ryste Datidens unge Sjæle. Hjerterne blev beklemte af Ingemanns Digte, de mere fremmelige slugte Hoffmanns »Phantasie-Stücke«, og man blev aldrig træt af at citere den forgudede Jean Paul. Det var, som Joh. Schovelin saa træffende har sagt, ogsaa Venskabernes gyldne Tid, de lange følsomme Brevskriveriers Tid; man udgød sig i alenlange Vers, digtede gyselige Sonetter og »Geburtstags-Carmina«, man sværmede, man spillede paa Fløjte. Den nyskabende Rossini afskyede og foragtede man, fordi han modigt gik sine egne Veje; Mozart blev tilbedt med samme Entusiasme som i Dag, Kuhlau fik Bifald, fordi man var stolt af ham, og al Borgerskabets Taarestrømme flød rigeligt naar

Weyse fantaserede hen over Tangenterne. De mere dannede i Borgernes Kreds »bøjede sig i Ærbødighed for Schelling og Fichte, agtede Schiller, dyrkede Tieck, brændte Virak for Goethe — og læste lige saa gerne de aandsforladte »Musenalmanache«. Det hele var saa underlig stillestaaende og trivielt, og det blev ikke bedre ved, at man alle Dage spidsborgerligt passede sin Dont og om Aftenen svælgede i bevægede Stemninger. Vilde man røre Benene, var det paa Klubballernes Maskerader, hvor det som oftest gik mere raat end flot til. Var man indenfor Hjemmets fire Vægge, blev der spinket og sparet; »Smalhans var Herre i Køkkenet — men kom der Fremmede, kunde der dog af og til vanke et Glas Punch«. Men smaat i smaat var det, og ingen kan undre sig over, at Befolkningen som Helhed havde vanskeligt ved at vænne sig til denne Armod, der bredte sig ligeligt »fra Kongens Taffel og Garderobe til Smaaborgernes Spisekammer og Klædeskab«.

Fra Aarhundredskiftet og lidt ind i det »paa saa mange Maader mærkelige nittende Sekel« havde det danske Borgerskab tillagt sig en hel Del flotte Vaner, som bl. a. den unge Købmand Jacob Holm drog stor Fordel af; derfor kunde han importere saa rigelige Mængder af oversøiske Luksusprodukter, og gaar man hans Regnskaber for Kaffe og Sukker, The og Citroner igennem, skulde man tro, han leverede til det hele Land. Det gjorde han selvfølgelig ikke, men den enkeltes Forbrug var rent vanemæssigt ret usædvanligt stort. Nu kom de nedknugende og dvalebundene Aar; det gjorde ondt at komme igennem dem, og meget ødelagdes, førend der atter kom en Opvaagnen. — Hen til det fatale 1813, der for mange i Landet blev saa beskæmmende, havde Forholdene aabnet mangan en Lejlighed til god Fortjeneste for den driftige Forretningsmand, som forstod Faren ved at specialicere sig i en Branche, og som derfor spredte sig ud over mange Felter og tog Chancerne, hvor de var at finde. Den saakaldte »glimrende Handelsperiode«, der havde udviklet sig under Revolutionskrigene, fortsattes under Napoleons mange store Felttog. Krisen i 1799 bragte en midlertidig Standsning, men straks det

Pr. Af Omstaaende Saldo Rdr. 7537.2 1/2 1/3
Skelmsens Capitain H. I. Schrudl
Partter Rdr. 1256.17
Christianshavn d. 2. Marts
1810
Jacob Holm

I Følge denne Afregning er mig paa Skibscapitain Schrudls Vegne og imod at jeg har ekstraheret de mig givne Beviser af S. T. Hr. Grosserer Holm betalt 1/18 Part af det Hele eller 417 Rdlr. 4 8 8. For disse Fire Hundrede og Atten Rigsdaler 4 8 8 kvitteres skyldigt. Christianshavn den 3. Maii 1810.

Jacob Holm

Skrudl

En Opgørelse fra Jacob Holm til en af hans Kaptajner.

Pr. Af Omstaaende Saldo Rdlr. 7.537,2 1/2 1/3 tilkommer Capitain H. I. Schrudl 1/18 Partter Rdlr. 1256,17 7- Christianshavn d. 2. Marts 1810. Jacob Holm. I Følge denne Afregning er mig paa Skibscapitain Schrudls Vegne og imod at jeg har ekstraheret de mig givne Beviser af S. T. Hr. Grosserer Holm betalt 1/18 Part af det Hele eller 417 Rdlr. 4 8 8. For disse Fire Hundrede og Atten Rigsdaler 4 8 8 kvitteres skyldigt. Christianshavn den 3. Maii 1810. Køhler. Indført.

nye Aarhundrede var begyndt, kom der en mærkelig mangesidig Opblomstring. Marcus Rubin peger paa, at det især var fra 1803—06, at der kom gode Tider baade for København og Hertugdømmerne; Kontinentsspærringen, som begyndte i November 1806, tog ikke Modet fra Hovedstadens Handelsstand. Men saa kom, hvad Jacob Holm havde forudset: Englands Forbud mod alle Fastlandshavnes Besejling af neutrale Skibe. Det var slemt. Haard var ogsaa Freden i Tilsit, »og dybt alvorligt blev det, da København bombarderedes i August, og Orlogsflaaden røvedes«. Helt pompøst, uden at gøre Krav paa at skulle tages aldeles bogstaveligt, talte Marcus Rubin om »de engelske Bomber, som skød Hundreder af kjøbenhavnske Huse i Grus og som ogsaa gav den kjøbenhavnske Storhandel Grundskud«. For en Mand af Jacob Holms Fremsyn var det tidligt klart, at hele den danske Skibsfarts Trivsel hang uadskilleligt sammen med Bevarelsen af Rigets Neutralitet, og som før nævnt hævdede denne meget nationalt følende Mand, »der var Kongen og Øvrigheden tro og hengiven, saadan som han nu mente, det var den gode Borgers Pligt«, at det engelske Overfald ikke havde behøvet at føre til en Spionkrig med den ganske overmægtige Sømagt. Saa ung Jacob Holm endnu var, saa nyt hans Firma og saa lidet kendt udenfor en ret snæver Kres — det blev med Aarene helt anderledes — gav han dog sit Besyv med for at hindre den store Katastrofe, der kunde ødelægge Danmark totalt. Der var dem, som benyttede den vanskelige Situation som et personligt Springbræt. Til dem hørte Jacob Holm ikke. Der er intet, som tyder paa, at han nogen Sinde har villet spille en handelspolitisk Rolle. Det er sagt før og gentages her. Det var for ham Sagen og atter Sagen. Sin Person tog han i denne Forbindelse kun meget lidt Hensyn til. Et Træk som giver et smukt Bidrag til hans Karakteristik.

Da Krigen imidlertid var en uigenkaldelig Kendsgerning, var den danske Storhandels Skæbne beseglet for lange Tider. Det fik Jacob Holm at føle maaske haardere end nogen anden. Udførligt er det vist, hvorledes den ene af hans Baade blev taget efter den

anden, nogle maatte søge ind til fremmed Havn. Det er derfor værd at lægge Mærke til, for det viser os hans Genialitet som Storkøbmand, at da Danmark blev afskaaret fra sine oversøiske Forsyningskilder, da det berøvedes en Mængde af sine Skibe, da de regelmæssige Varetilførsler udeblev, tabte Jacob Holm ikke Hovedet. Mange gik ned — men han gjorde det Mesterstykke at forøge sin Eksport-Afsætning, der var ret betydelig i Forvejen. Hvad betød 1801 og især 1807? Der var Krig, og Københavns Indbyggere oplevede Ilddaaben gennem et volsomt Bombardement, der sønderskød saa og saa mange store og værdifulde Bygninger. Men Folk af Jacob Holms Type, der var ganske vist ikke mange, saa gennem Rædslerne, at det tillige var Danmarks grundmurede Velstand, der var ved at synke sammen. En Købmand og Reder som Jacob Holm var klar over, at Københavns Handel og Skibsfart var bygget op paa Neutraliteten, der nu var brudt saa eftertrykkeligt. Men han delte ikke sine Medborgeres og Kollegers Stemninger og Synsmaader. Vel var han behersket af Nuet, som skiftede fra Situation til Situation, men i grel Modsætning til de fleste i Tiden gjorde han sig klart, hvad Fremtiden vilde bringe Danmark — og han drog sine Slutninger af de Begivenheder, som førte til Fredsbrudet. Selvfølgelig følte ogsaa Jacob Holm, at det var ydmygende for Landet, at København havde overgivet sig, og Flaaden var udleveret. Det var nationalt beskæmmende. Men der var dog den Trøst at se hen til, at der vilde komme en Dag ogsaa efter disse. Sket var nu sket — men nu de dystre Genvordigheder var overstaaet, nærrede Jacob Holm et sikkert Haab om, at de økonomiske Tab dermed var overvundet. Det burde være gaaet, som han havde ventet; men han var ikke Politiker og var ikke klar over, at de, der i disse Dage stod ved Danmarks Ror, handlede saa uklogt og snævert, som det overhovedet var muligt. Det gjaldt især »Kronprins Frederik, som i lige Grad rasede over Albions Troløshed, den efter hans — uretfærdige — Mening altfor ringe og kortvarige Modstand, Briten havde mødt, og vel ogsaa over sin egen Malconduite (som man altid har vanskeligt ved at tilgive

andre); han maatte formelig hidse sit Folk op til sit eget Højtryk af Harme over Englændernes Færd. Ved tænderskærende Proklamationer og drakoniske Forbud mod hver Trævl og Traad af alt, hvad britisk var, lykkedes det ham ogsaa ret grundigt, men paa den Vis blev man dog først efterhaanden arbejdet ind i den Forestilling, at den nationale Ære ved det britiske Overfald var blevet krænket saaledes, at Folket for at skaffe den Oprejsning maatte finde sig i et hvilket-somhelst Formue- og Indtægtstab, altsaa ogsaa i Fragtfartens og Mellemandelens Ruin«. Optimisterne haabede dog paa Fred mellem Danmark og England eller satte deres Lid til, at Napoleon nok skulde ordne Sagerne. Til disse blaaøjede hørte endog den danske Udenrigsminister Chr. Bernstorff, der i 1807 skrev til vor Chargé d'affaires Rist i London: »Vi maa sætte vort eneste Haab til Englands Ydmygelse«, og man bed ikke mindst i den danske Handelsverden Mærke i, at Kejser Napoleon den 14. Oktober 1807 havde sagt til vor Gesandt C. V. Dreyer, som baade Majestæten og den almægtige Talleyrand viste en ganske særlig Fortrolighed: »Je vous ferai un jour rendre votre flotte«. Hvad der som bekendt ikke slog til.

Danmarks Handel med Udlandet standsede ikke paa een Gang trods Kontinentalspærringen og Englands store Overlegenhed paa

Forklaring til bowtaaende Brev:

Nedenstaaende er en nøjagtig Kopi af et Brev, dateret Christiania d. 3. Juni 1811. Brevskriverens daarlige Ortografi samt Mangel paa Tegnsætning har bevirket, at der efter Kopien er vedføjet en Gengivelse paa Højdansk.

Christiania d. 3. Juni 1811. S. T. Hr. Jacob Holm. I dette Øyeblik haver ieg Slutet En liden fragt for ikke at lege Stelle for at lade i Drammen og gaa til Newcastel for 4 £ pr. 100 Bord med 5 p. c. Caplagen Returen til Bage 2500 Rdlr. D. C. med fri L: Som ieg inde Seer at det kan verre Bedre En som at lege Stelle naar ieg hafde Selv haft L: Konde ieg faat 5 £ denne Reyse Maa ieg nu gøre for det første og see vad der vel komme ud af mine Omkostninger i Newcastel er ikke Sverre alt saa hoer ieg at fortienne lidet som er dog Bedre En som at lege Stelle. Alting er vel ombord. Deres Erbødigste Tiænnere Morten Jansen. Skrivet i Storst Hast for medels Postens afgang.

Ovenstaaende Brev lyder paa Højdansk:

Christiania, d. 3. Juni 1811. S. T. Hr. Jacob Holm. I dette Øjeblik har jeg sluttet en lille Fragt for ikke at ligge stille, for at lade i Drammen og gaa til Newcastle for 4 £ pr. 100 Bord [?] med 5 pro Cent Kaplak og for Retur tilbage 2500 Rdlr. Dansk Courant med fri L: [?], som jeg indser, at det kan være bedre end som at ligge stille. Naar jeg selv havde haft L: [?], kunde jeg have faaet 5 £. Denne Rejse maa jeg nu gøre for det første og se, hvad der vil komme ud [der]af. Mine Omkostninger i Newcastle er ikke svære; altsaa haaber jeg at fortjene lidt, hvilket dog er bedre end at ligge stille. Alting er vel ombord. Deres ærbødige Tjener Morten Jansen. Skrevet i største Hast formedelst Postens Afgang.

100.
Til
Hr Jacob Holm

F. Hoffen Ojnsblad Sagsu ing
Du lid mig frage for ikke at lagn
for at færd i Swamem og gaa til New
for 4 £ per 100 Bord med 5 p Cap Sagsu
Ansvarem til Bagn 25de D. C. med
Tom ing indt Dron. at Det kan gaa
Du som at lagn Skalle naar ing Sagsu
Sagt. h. Thord ing færd 5 £ Dron
Maad ing nu givne for Det første og
Der med Komme indat minn Ansvarem
i Newcastle er ikke Dronen at
ing at færdum tidt som er Day Ba
Du som at lagn Skalle. alting
om bord Dron. færdum hienna

Morten Sa

Thord ing Thord Sagsu for mundals
Sagsu af gang

Søen. Det gik, som Jacob Holm havde tænkt sig og disponeret efter: den ebbede ud. Da Krigen kom, laa Jacob Holm f. Eks. med meget store Lagre bl. a. af Kolonialvarer, Medicin, Salt, Korn og ostindiske Hvidevarer, der var stærkt efterspurgte fra Udlandet, og han var i Stand til med en maadeholden Rationering, at forsyne Forbindelserne tilfredsstillende. Da han kom med i Kaperiet, kunde han importere fra Udlandet, hvorimod intet tyder paa, at han købte Smuglergoods. Det stred vel rimeligvis mod den Handelsmoral, han altid holdt saa strengt paa og ved givne Lejligheder sagde, han ikke vilde fravige, selv om der kunde være Vinding ved det.

Der var som sagt mange, der kom i Knibe, dels fordi de havde disponeret galt, og dels fordi de ikke forstod Tiden og den nærmeste Fremtid især. Store og uventede Tab kunde konstateres paa Københavns Børs med stadig mindre Mellemrum. Det saa mørkt ud viden om, men det maa dog ikke glemmes, at der ogsaa var dem, som tog gode Fortjenester hjem, nu al regelmæssig og legitim Handel var næsten en Saga blot. Til disse hørte Jacob Holm, der ved sit Snilde som Købmand ofte havde Lejlighed til at »tage en god Skilling i Kassen«. Nu og da gjorde han, hvad han kaldte for »et virkeligt Kup«. Naar han havde Heldet med sig i saa høj en Grad, som Tilfældet var, skyldes det den Kendsgerning, at han uden at være stavnsbundet tog Chancen, hvor den var. Han tjente store Penge paa Krigsleverancerne og forstod at drage overmaade stor Fordel af de febrilske Forhold, der var skabte ved Seddelmængdens store Forøgelse. Der var store Svingninger paa Penge-, Vare- og Ejendomsmarkedet, og de gav stadig Anledning til højst indbringende Spekulationer i Forskellene paa Priserne. »Saa lige laa dette for«, siger Børsens Historiker Joh. Schovelin, »at Alverden i hine Krigsaar gav sig til at spekulere: Børsen var vrimmelfuld af outsiders, Kulissen var lige ved at tage Magten fra selve Scenen«. Vort Land gik ind i Krigen 1807-14 med et vaklende Finansvæsen, og Danmark som Helhed savnede de nødvendige økonomiske Reserver som Rygstød. Seddelpressen kom i Gang, det væltede frem med Papirpenge, og Om-

sætnings- og Betalingsmidlerne blev ustandselig forøgede. Den hjemlige Produktion og Vareforsyningen udenlands fra blev stadig knappere. Courantsedlerne og senere Rigsbanksedlerne blev mindre og mindre værd. Samtidig steg Vare- og Ejendomspriserne i store Spring med pludselige Afbrydelser og uventede Tilbageslag. Spekulationen var nogenlunde konstant i Banco Veksler, Mønt, Sølv og Kobber, Konsumvarer, Huse. Alt gik uvægerligt op i Pris allerede som simpel Følge af Pengenes faldne Værd. Broget og fantastisk var det hele. For mange gjaldt det nu blot om at bruge Pengene, saa hurtigt man fik dem paa Lommen. De var jo kun Papir, og Værdien sank Dag for Dag. »Der var Feber og Fortvivelse i Tiden. Armod og Nedtrykthed parrede sig med Nydelsessyge, Sensationstrang, Tørst efter Afveksling og Omskiftelser — for hver Dag, der gik, gjorde den stedse haardere Dyrtdid Slidet for Brødet bitrere og mere haabløst — saa da hellere se at faa det fra Haanden bare med et rask Greb i Lykkens Pose, i Dag Kopist og halvsulten — i Morgen Leve- mand og Flottenheimer«.

Selvfølgelig var en Mand af Jacob Holms Støbning betænkelig, ja, mere end det. Der var saa meget, han var opdraget i af godt, som nu var forbi, og vel nok forbi for altid. Men det positive i Jacob Holm viste sig deri, at han kunde trøste sig med, at »saa længe Feberen blussede og bed, var der dog Liv; og derfor ogsaa Haab. Hvad Krigen havde taget, kom ikke igen«. Københavns Havn blev mere og mere tom, det blev sløjere og sløjere med Pengene, og med delta- gende Betænkelighed saa Jacob Holm, at mange af de store Køb- mandsformuer vejredes og smuldrede bort. Det var gaaet, som det altid gik i lignende Situationer fra Tidernes Morgen: Krigens Ha- sard-Indtægter var blevet opbrugt med det samme.

Begynd paany og begynd paa noget nyt — lød den indre Stemme i Jacob Holm, og han følte, at han var kaldet til at tage det hidtil usete op helt forfra. Som ingen anden i Samtidens Danmark saa han den barske Sandhed lige ind i Ansigtet. Det var en begrædelig Døds- maske med tomme og trøstesløse Træk. Alt Liv var som ved at stag-

nere i sin egen Usseldom. Der var Stilhed over By og Land, selv paa den engang saa larmende Børs, og med »Hellig Trekongers Aften« kunde man sige, at »Regnen den regned' hver evige Dag«. Mørkt for og mørkt bag. De fleste tabte Modet. Kun, eller i hvert Fald ikke Jacob Holm. Tværtimod forstod han, at der nu skulde lægges ud paa en anden Bov. Det stolte Træ, han alt havde plantet og givet rig Vækst, skulde have en ny, stærk Gren. Den skød frem, da Jacob Holm anlagde sine store industrielle Virksomheder og blev Inkarnationen af sin Tids Fabrikherre.

HOLMS LYST OG OLIEGREEN

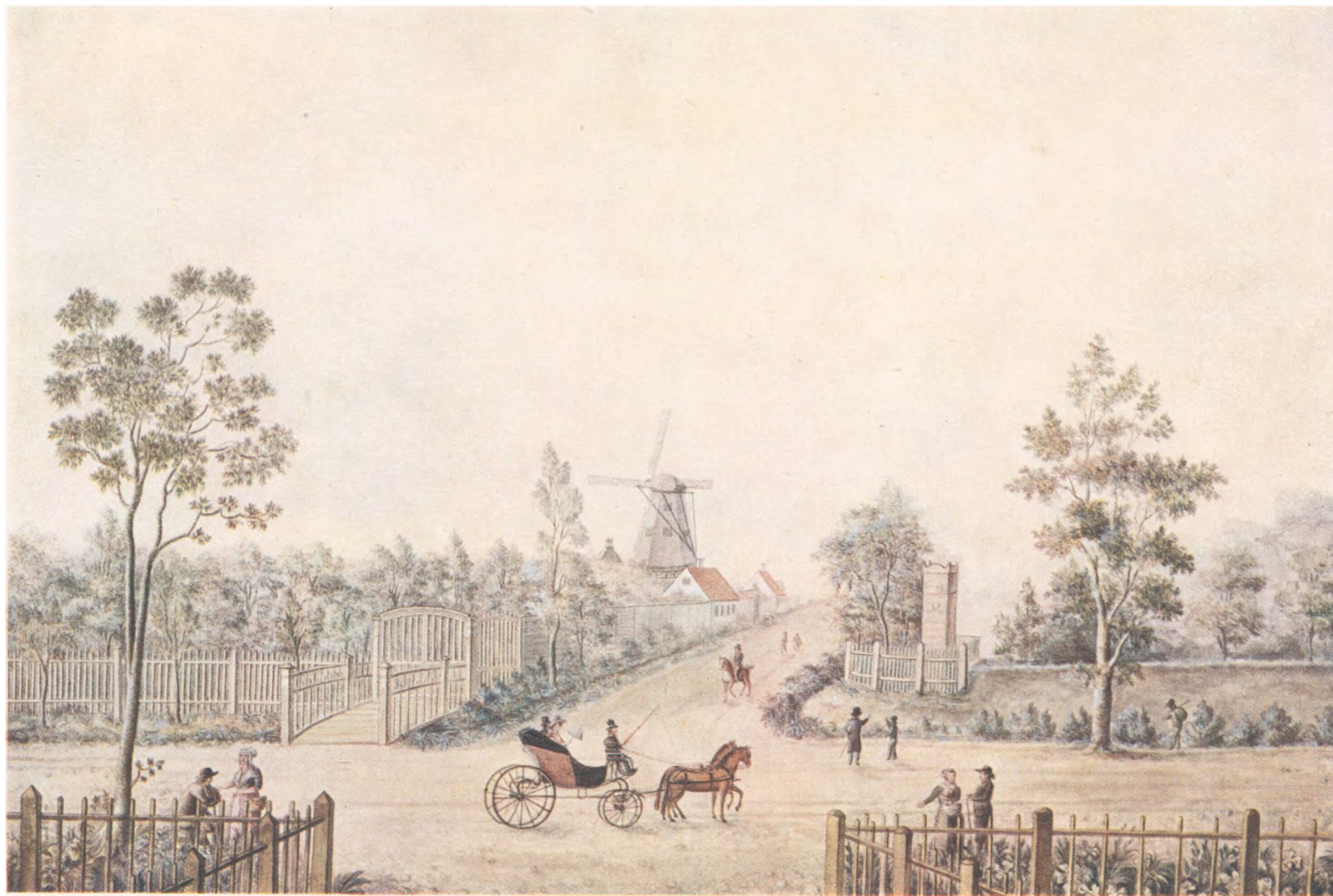
Ringe Ting kan føre til høje Maal.

STORMEN, 3. Akt, Scene 1.

Det daglige Arbejde i Boden gik over al Forventning godt. Kundernes Antal »var i stærk, men dog altid sund Vækst, og de var spredt ud over den hele By«, saa det var nødvendigt for Jacob Holm at holde en Vogn og en Svend til at køre ud med Varerne. Det var et Særsyn i de Dage. Hvad man ogsaa skal lægge Mærke til var, at der lagdes Vægt paa den Reklame, der laa i at have »et smukt Køretøj med en god Hest for«. Det var jo længe før Telefonens Tid. Brevombæringen var langsom og ikke altid lige paalidelig, og Jacob Holm indførte derfor som den første her i Staden, at Kusken kunde modtage Ordre. En lille Reform, Forretningen meget snart fik stor Glæde af. Naar det varede saa længe, inden andre tog den op, var det simpelthen, fordi de ikke var store nok til at holde rullende Materiel.

Pladsforholdene i Torvegade, der for kun faa Aar siden havde imponeret ved deres Rummelighed, var nu saa snævre, at det var med Møje, der kunde »rummes andet end det, som var aldeles nødvendigt i den daglige Drift«. At stille Huset og Grunden i Forbindelse med de store Udvidelser, som Jacob Holm havde planlagt i sine Tanker, var ganske umuligt. Han gik derfor over til at købe Grunde, der sikrede ham »det ønskede Spillerum«. Begyndelsen blev gjort med en Række Smaalodder paa Amager. Da de var slaaet sammen, fik de Navnet »Holms Lyst«. Gangen i Erhvervelserne var den, at Jacob Holm »paa en vis forsigtig Maade, som ikke røbede, at han var meget ivrig for at faa Sagerne bragt i Orden«, indledede Forhandlinger med en vis Gert Pettersen, der var Gaardmand i Taarnby, om Mulighederne for at købe noget Jord, »der imidlertid skulde være vel beliggende«. Det kom hurtigt dertil, at Gert Pettersen fremsendte

et Salgstilbud, og den 26. August 1808 købte Jacob Holm en Landevejslod i Sundbyøster for 250 Rdl. Hele Arealet var paa et Album Hartkorn. Samme Dag købte han af Bastian Hauser, der ogsaa var Gaardmand i Taarnby, Overdrevslodden, den saakaldte »Landevejsloden«, der var Nabogrund til den ovennævnte. Prisen var 550 Rdl., og Arealet repræsenterede $2\frac{1}{3}$ Album Hartkorn. Ved en mærkelig Fejltagelse staar der i dette Skøde Sundbyvester i Stedet for Sundbyøster. — Saa snart Handelen var bragt i Orden, lod Jacob Holm sætte et Rækværk langs Grundene ud til Vejen, og med store, malede Bogstaver forkyndte han, at »Jacob Holm fra Torvegade er Ejermand«. En Form for Reklame, der ikke var kendt dengang; men den har sikkert været af en vis Virkning, eftersom den blev taget op af andre inden længe. Den 17. Februar 1809 købte Jacob Holm af Gaardmand Cornelius Olsen en Overdrevslod i Sundbyvester paa $1\frac{2}{3}$ Album Hartkorn, og samme Dag erhvervede han en Overdrevslod af Jordbruger Jan Zibrandsen Buur i Sundbyvester. Den var paa $\frac{1}{3}$ Album Hartkorn »og gik for at være særdeles god og fed Jord, velegnet til al Slags Dyrkning«. Ud mod Østsiden, der vendte ud til Landevejen, anlagde Jacob Holm en stor Have med mange sjældne Blomster og Træer. Ofte fik han Frø og Aflæggere med hjem fra sine egne Baade, og »han var overordentlig øm, naar det gjaldt Pasningen; det være sig Bede eller Græsplæner«. Denne beplantede Del af »Holms Lyst« tilfredsstillede sikkert den Trang til at være ude i Naturen, som laa saa dybt i Jacob Holm, lige til hans sidste Dage. Han var ikke for intet et Barn af den danske Landsby og opvokset i en frodig Egn. Da Haven var blevet anlagt, opførtes der en Thepavillon, hvortil hele Familien tog ud om Aftenen og hvilede lidt. Det hørte til Jacob Holms bedste Timer, »naar Vognen holdt for Døren, forspændt med de smukke brune Heste i det blankpolerede Seletøj, saa at kunne køre ud ad Landevejen i et godt Trav«. Alle Mennesker saa at sige, han mødte paa denne Tur, kendte ham, og han har følt sig tilfreds ved, at de hilste. Endnu en yngre Mand var han allerede paa Vej til at blive Matador paa Christianshavn og Amager. Uden Tvivl

*Holms Lyot.
(Tilbærer Generalkonul Poul Holm.)*

har den sikre Position glædet ham, for med al sin Beskedenhed var han ikke uden Forfængelighed; maaske ogsaa noget selvbevidst, fordi det var ham og ham alene, der var Fader til de rige Resultater, der alt var opnaaet. Naar Jacob Holm holdt de Sommermiddage, der gik Ry af i Hovedstadens Handelskredse, ikke fordi de var overdaadige, men fordi han forstod paa saa fortrinlig en Maade at blande de rette Folk sammen, saadan at de fik Udbytte af det, var det altid Skik, at der kørtes ud til »Holms Lyst«. Her gav Jacob Holm saa Cigarer fra egen Import paa egne Skibe — og senere blev der i Pavillonens drikket The med Sukker og Citron. Alle tre Dele havde Jacob Holm ladet fragte direkte til sig; det kunde han lide at gøre opmærksom paa; det viste sig paa en diskret Maade, hvor stor han var som Købmand. Den The, han lod servere, var af en særlig fin Blanding, som ikke førtes i Handelen. Men han var gavmild med den, naar han mødte nogen, som forstod at værdsætte Smagen. Mange Damer sendte han ved Jul eller paa en eller anden Mærkedag en lille Pakke som Hilsen.

Der gik ti Aar, førend Jacob Holm udvidede »Holms Lyst«. Den 13. August 1819 købte han af Gaardmand Hans Andersen et Overdrev, Grund Nr. I, »Smaalodden« kaldet. Den var paa $\frac{1}{2}$ Album Hartkorn. Alle disse Grunde laa op til Hovedlandevejen og langs med den nuværende Brigadevej. Paa den vestlige Side, altsaa modsat Thepavillonens, opførtes efterhaanden flere Fabriker, en hollandsk Mølle og en Limfabrik.

Naar Jacob Holm var ude for at købe Grunde eller paatænkte Anlægget af en Fabrik, »gik han i Lauritz Holmblads Fodspor«. Denne meget driftige Mand var født samme Aar som Jacob Holm og var Søn af det Holmbladske Dynastis Stamfader Jacob Holmblad, der fra 1766 til sin Død 1806 var Farver ved det militære Uldmanufaktur i København. Han gik i Samtiden for at være en særdeles klog Fagmand, som holdt meget af at meddele sine Erfaringer til de yngre. Ved hans Død vidnede Jacob Holm, at han havde lært meget af den gamle Holmblad, »der altid saa klart paa Tingene og øste som en

Sædemand af sin Viden uden Smaalighed«. Mange Gange søgte Jacob Holm sin efterhaanden faderlige Ven, der med stort Held havde købt Grunde til sig selv — og han fulgte de Raad, han fik. Sønnen Lauritz Holmblad mindede om Faderen, men var af et større Format. De lærte hinanden at kende kort efter, at Urtekramhandelen var aabnet i Torvegade, og de blev begge Medlemmer af de 32 Mænd. De kom ofte sammen, og Lauritz Holmblad virkede inciterende paa sin Ven, der lyttede og gerne fulgte, fordi han kunde se, med hvor stor Dygtighed Holmblad arbejdede som Farver og som Sæbefabrikør. Det Privilegium, der var Grundlaget for hans Virke, var fra 1777, da Faderen havde faaet Tilladelse til at anlægge »et complet Manufactur Farverie« i København. Dette »meget værdifulde Dokument« forstod Sønnen Lauritz Holmblad at udnytte paa fortrinlig Vis; i 1805 anlagde han en stor Sæbefabrik, og Farveriet udvidedes stærkt. Snart efter grundlagde han en Lakfabrik og en Fabrik for Spillekort — bevaret i Navnet »Jacob Holmblads Salmebog«. Ude paa Amagerhus oprettede han en Limfabrik og et Marvoliekogeri. Hver enkelt af disse Virksomheder gik fortrinligt, deres Regnskaber var fuldt ud tilfredsstillende. En af Grundene hertil var, at »man helt igennem var Herre i eget Hus«. Uden Smaalighed opfordrede Lauritz Holmblad sin Ven til ikke blot at købe Jord, men til at gaa ind i de samme Produktionsgrene. Der var Plads nok til dem begge to. Det viste sig at være rigtigt. Efter Lauritz Holmblads Bortgang i 1827 »købte Jacob Holm kun faa nye Arealer. Det var ikke fordi, han ikke kunde selv, men han savnede sin gamle Ven som Raadgiver og Værkfælle«.

Et betydeligt Køb foretog Jacob Holm den 4. Februar 1812, da han af Grosserer Skoustrup erhvervede Grunden Nr. 25 i Sundby, kaldet »Oliegreen«. Den var paa 14 Tdr. Land og laa norden for Østersundby By ved Landevejen København-Dragør. Det samlede Areal var oprindeligt paa 14,5 Tdr. Land, men Skoustrup beholdt selv 1790 Kvadratalen med et lille Hus. Skødet blev udstedt den 27. April 1813 og kostede 248 Rdl. Desuden overtog Jacob Holm tre

Tdr. Land paa den vestre Side af Landevejen; det var dette Stykke, der senere kaldtes »Olieblad«. Købesummen for »Oliegreen« var 30.000 Rdl. — mange Penge, men ikke for mange i dette Tilfælde. Det viste sig faa Aar efter, at netop disse Grunde var i stærk Stigen. Da Jacob Holm købte dem, gik Amagerbrogade kun til den nuværende Holmbladsgade. Der begyndte Amager Landevej. Saa snart Omlægningen af Amagerbrogade havde fundet Sted, steg Priserne paa Jorden.

Da Jacob Holm købte Ejendommen, var den ligesom den nærmeste Omegn fuldstændig landlig. Hans Regnskaber viser da ogsaa, at det første, han anskaffede sig, var 14 Gæs, der blev betalt med 56 Rdl. Den enkle, men ganske smukke Gaard havde oprindelig hørt til Grunden Nr. I i Sundbyøster; dens tidligste Ejer var Birkedommer Cramer, der tilhørte den gamle jydsk Embedsslægt. Han var en ejendommelig Enernatur, der i Lighed med den berømte Retslærde Andreas Wilhelm Cramer raadede over Ironi og Lune og bl. a. omgikkes i sit Hjem med Henrik Steffens og Jens Baggesen. Han boede kun paa »Oliegreen« om Sommeren, men »lod paa denne Lystejendom anlægge den smukkeste Prydhave tænkes kan«. Den 27. Januar 1809 overtog Grosserer Jens Skoustrup — eller Schoustrup — Gaarden, for dog straks at sætte den til Salg. Han havde ene købt den paa Spekulation. Da Jacob Holm saa »efter meget lange og meget vanskelige Forhandlinger endelig naaede frem til et Resultat«, udtalte han, det var hans Ønske, at Ejendommen altid skulde være knyttet til Firmaet. Det blev ogsaa Tilfældet.

Nogle Regnskaber fra de første Aar eksisterer endnu, og af dem ses det, at Jacob Holm den 31. August købte en Ko, der kostede 120 Rdl. Banko = 720 Rdl. D. C. Den »oprindelig mærkeligt lille Hønsegaard« blev udvidet, og der blev fra 1813 drevet et rationelt Hønseri. Stuehuset blev sat grundigt i Stand, og der anskaffedes fire Jernkakkellovne; da alt var bragt i Orden, var der »syv gibsede, delvis panelerede og betrukne Værelser og i Køkkenet fandtes der en indmuret Kobberkedel«. Disse Ombygninger og Istandsættelser var

LAURITZ HOLMBLAD

ret hyppige. Den 7. November 1814 betalte han saaledes 300 Rdl. »for en Murmesterregning for den ny Bygning paa Oliegreen«, og sin Vane tro anskaffede Jacob Holm selv alle Materialerne. Han vilde vide, hvad Kram der blev brugt, og de 300 Rdl. er derfor kun Murmesterens Løn eller Honorarer. — Ejendommen »Oliegreen« blev drevet som Gaard; der var i 1842 tre Heste og to Køer — alle fem tilsammen var vurderet til 400 Rdl. Vogne, Avlsredskaber og Mejeriinventar sattes til andre 400 Rdl., medens Sæd, Halm og Svin beregnedes til at være 1.200 Rdl. værd. — Paa en Del af Grunden laa den bræddebyggede Reberbane og nogle teglbelagte Bindingsværksbygninger. Her var Tjærehuse og Magasiner. Tilsammen var det vurderet til 24.000 Rdl.

Da Jacob Holm købte »Oliegreen«, var der dem af hans Venner, som rystede paa Hovedet. De kunde forstaa »Holms Lyst«, det var saa lige til. Men det maatte dog være klart for alle, at der ikke kunde drives Fabriksvirksomhed paa Grunde, der laa saa langt uden for Lands Lov og Ret. Selv mellem hans nærmeste indenfor Handelsstanden var der Betænkeligheder. Det lignede ikke Jacob Holm at foretage letsindige Dispositioner, men mange følte sig overbeviste om, »at han nu var svømmet længere ud, end han kunde bunde«. Dog tvivlede Jacob Holm ikke et Minut paa, at det var et godt Køb, han havde gjort, og hans Ven Lauritz Holmblad mente det samme. Tiden viste snart, at de havde set rigtigt, og det bekræftedes inden længe, at ringe Ting kan føre til høje Maal.

REBERBANEN

Lad hver Ting gælde for, hvad den er værd.

NAAR ENDEN ER GOD, 2. Akt, Scene 3.

Fra den Dag Jacob Holm aabnede sin Bod paa Christianshavn, handlede han med Tovværk. Det var en god Artikel at have med at gøre, der var udmærket Fortjeneste paa den, og Afsætningen voldte ingen Vanskeligheder. Tværtimod var Efterspørgslen altid saa stor, at det var umuligt at tilfredsstille Kunderne, hvis der ikke i god Tid var truffet nærmere Aftale med dem. Nu og da kom Jacob Holm i Klemme, fordi hans Lager blev tømt for hurtigt – og det voldte ham stort Besvær at faa det »til at kunne fungere igen, som det skulde«. Denne delvise Usikkerhed generede den altid saa ordholdne Mand, og lidt efter lidt modnedes den Tanke i ham, at det vilde være i alle Henseender klogt, om han selv lavede et Rebslageri, der til de mindste Enkeltheder tilfredsstillede de Krav, man maatte kunne stille. Men naar det varede saa længe, inden Tanken blev til Virkelighed, var det, fordi der skulde sættes mange Penge ind paa eet Bræt. Der var jo ogsaa en vis Risiko forbundet med det store Anlæg. »Mange Gange sagde Jacob Holm til sig selv i denne Periode: Hvis det nu ikke gaar, hvis det nu ikke gaar!!«. Han talte paa Knapperne. Lysten til at gaa i Gang med den store Opgave var der. Men der var som sagt et stort Men. Den, der fik ham til endelig at overvinde alle Betænkeligheder, var som saa ofte før Vennen Lauritz Holmblad. Med vaagen Sans for Realiteterne vejede han pro et contra og kom snart til det Resultat, at Jacob Holm skulde gaa i Gang med eget Rebslageri. Muligheden for en sikker og solid Vinding var, naar alt kom til alt, en god Del større end for Tab.

Naar Jacob Holm købte Tovværk til sin Virksomhed, var det som Regel hos Rebslagermestrene Pipper og Colstrup. Han var i flere Omgange deres bedste Kunde. Men de fik vanskeligere og van-

skeligere ved at efterkomme hans Ordre, fordi deres Ydedygtighed var for lille. Helt galt blev det under Krigen, da det var forbundet med de største Besværligheder at skaffe Raamaterialerne frem. Gennem flere Perioder gik Produktionen helt i Staa. Det nyttede ikke, at Jacob Holm tordnede; her stod han overfor en Situation, der var umulig at beherske. Det gjorde ham gram i Hu, og foruden med Lauritz Holmblad forhandlede han nu med de Mæglere, han havde Kontakt med gennem sin betydelige Handel og Rederivirksomhed. De »var mere end villige til at høre paa ham, og de forstod, der kunde komme det helt rigtige ud af det«. Disse Mæglerforbindelser var i dette Tilfælde af meget stor Værdi for Jacob Holm, fordi de gav sig af med Kapere, Prisesager og Salg af Ladninger. Saa snart de mange Spørgsmaal var blevet gennemdrøftede, »tilraadede de paa det indstændigste Jacob Holm at fange an med egen Fabrikation. Der var intet at betænke sig paa«, og Pengene kunde skaffes uden Møje. Dels tjente han selv meget, og »han havde altid let ved at opdrive Laan, fordi han var saa reel«. Det var kendt i Finanskrese, at Jacob Holm »flere Gange havde optaget Laan, og at han altid punktlig og med Lethed havde betalt dem tilbage«.

Der var endnu meget af Merkantilismens Aand i den danske Administration, Kongen og Regeringen saa gerne Oprettelsen af Manufaktur, og en Fabriksvirksomhed som den, Jacob Holm nu vilde anlægge, havde i høj Grad Myndighedernes Bevaagenhed. Der var da heller ikke nogen Hindring til Stede, da Jacob Holm søgte Privilegium paa Oprettelsen af en »moderne« Reberbane. Den 4. November 1812 betalte han 34 Rdl. for den ønskede Tilladelse. Nu kunde han gaa i Lag med »at realisere en længe næret Drøm«, som han udtrykte sig.

Længe i Forvejen havde Jacob Holm imidlertid truffet Forberedelser, og han havde saaledes den 7. November 1810 løst Borgerbrev som Grosserer. Han lod tilføre Protokollen, at der var »fremlagt Attest for Afsked fra det borgerlige Infanterie«. Samme Efteraar flyttede han ind i Strandgade Matr. Nr. 54 og overlod Urtekramhan-

*Holms Huse.
Engelskmandens Reberbane, som Jacob Holm indrettede til Arbejderboliger.
(Det kgl. Bibliotek.)*

delen til Hannibal Bendix Schaldemose, der havde den til 1818, da den overtoges af Jacob Severin Lefolii. Denne havde i mange Aar været Jacob Holms Forvalter og betroede Mand; han vedblev ogsaa i Fremtiden at staa i sin gamle Chefs Tjeneste, og han overtog endelig Ejendommen i Lille Torvegade for 12.000 Rdl. Sølv. Det var ved Skøde af 16. August 1822. Skulde det være, ja — saa skulde det være. Fra nu af mente Jacob Holm han kun kunde faa Stunder til at tage sig af de store, industrielle Virksomheder i Forbindelse med Rederiet. Forlængst var han den største private Skibsreder i Landet. Nu vilde han ogsaa være førende Industrimand — og han blev det meget hurtigt.

Det var paa »Oliegreen«, Rebslageriet skulde være, og som sædvanlig købte Jacob Holm selv alle de fornødne Materialer som Mursten, Kalk, Tømmer og Teglsten. Blokkedrejer Bucke betaltes den 25. Juli 1812 med 438 Rdl. D. C., Tømmermester Meyer fik den 2. Juli 1200 Rdl. D. C. = 200 Rdl. B. a Conto og senere 1542 Rdl. D. C. Allerede i Maj havde Jacob Holm købt Remme til Banen for 180 Rdl. D. C. — Selve Reberbanen blev installeret i en Træbygning ud mod Amager Landevej, og dette da moderne Anlæg gjorde god Fyldest i samfulde 48 Aar. Da havde Virksomheden udviklet sig saa stærkt, at meget betydelige Udvidelser var nødvendige. Men det karakteriserer det overlegne Fremsyn, Jacob Holm var i Besiddelse af, at de Rammer, han havde afstukket, var saa rummelige, at de kunde give Plads for store Nyerhvervelser. Det viser tillige hans faste Tro paa Sagen.

Selvfølgelig var Jacob Holm klar over, at der vilde komme mange Vanskeligheder for ham; men det afkræftede ham ingeniende. De var til for at overvindes, og de skulde blive det. Naar Rebslageriet virkede saa dragende paa ham, var en af Grundene den, at han vilde gøre sit til, at der kom mere faglig Orden, mere System ind i Fremstillingen af Produkterne. De var ofte langtfra saa gode, som de burde være, og det bragte Forhandlerne mange Ærgrelser paa Halsen. Rebslagerilavet gjorde, hvad det under de givne Forhold formaede, men det var kun lidet. Der var f. Eks. paa Jacob Holms Tid en altfor stærk Konkurrence. Paa Forhaand skulde man tro, at København havde et stort Rebslagerlav, den var jo Havneby og Hjemsted for hele Rigets Orlogsflaade og en meget stor Del af dets Handelsflaade. Men Forholdet var det fatale, at den største Del af Arbejdet til Flaaden gik udenom Lavet, der aldrig naaede at blive Leverandør til Orlogsflaaden. Den havde sin egen Reberbane paa Bremerholm, anlagt af Kong Frederik den Anden og først nedlagt i April 1861, da den danske Skibsfart ikke længere havde synderlig Brug for Reb. De kongelige Handelsselskaber havde ogsaa Lov til at have deres egne Baner, der var den grønlandske, islandske, finmarkske og færø-

ske Handel med deres Privilegier af 2. Juli 1781. Det østersøiske og guinesiske Handelsselskab fik Privilegium tre Dage senere og det danske, norske, slesvigske og holstenske forenede Handels- og Canalcompagnie den 16. Maj 1782. Grønlandske Handel fik en muret Bane ved Enden af Kastelsvejen fra Toldbodvejens Begyndelse indtil Østerport og købte 1785 en af Lavets Baner paa Vesterbro. Der var helt ind i det nittende Aarhundrede idelige Klager over disse halvofficielle Reberbaner, »der var saa haarde i Konkurrencen«. Denne Kendsgerning var Jacob Holm klar over, men han bedømte Forholdene paa en anden Maade. For ham stod det saadan, at Lavsmestrene delvis kunde takke sig selv for den Misere, de var i. Ofte havde Jacob Holm ærgret sig over, at de led af Haandværkets Skødesynd: Manglen paa Præcision. Man kunde rykke og rykke i en Uendelighed; det haglede ned med Løfter om Leveringer, som blev udskudt i det uendelige. Naar Jacob Holm havde faaet sit Rebslageri i Gang, skulde det vinde sine første Sejre ved at levere, naar det var lovet. Alene dette vilde give det et stort Forspring fremfor de andre.

Plaget af private Konkurrenter var Lavet ogsaa, og det laa i stadig Krig med »Fuskere, Omløbere og Bønhaser«. Gang paa Gang maatte de skiftende Oldermænd gaa til Øvrigheden med Anker over »Svende, som gør dem Indpas«, og Svendene bliver »advaret efterdags at entholde sig fra at gøre Rebslagerne Indpas, saafremt de ej vil derfor straffes«. Galt var det ogsaa, at nogle Mestre handlede med Fuserne, og Protokollerne i Lavet viser gentagne Eksempler paa, at snart den ene og snart den anden Mester har lovet »herefter ej at handle med Fuskere, men at underskrive sit Navn under Foreningen, som imellem Lavet i denne Henseende er oprettet«. Da Jacob Holm gik svanger med sine Planer om at grundlægge et Rebslageri, var Forholdene i København saa grelle, at Oldermænd Lars Svendsen følte sig tvunget til at bede om Assistance mod Omløberi med Rebslagervarers Falholdelse; han henviste til Politiet. Oldermænd Jacob Hansen Bjerregaard anker over Omløbere paa Gader og Torve, i Havnen og ved Stranden og foreslaar en Lov, der forbyder al Om-

løben og Salg af Rebslagervarer; men Politimesteren fandt det ubilligt at betage de fattige Mennesker, der handlede med smaat Rebslagerarbejde, denne Næringsvej eller paalægge dem nogen Iudskrænkning, saa meget mere, som enhver jo kan lade være med at købe af Omløberne. Det var endvidere Politiets Opfattelse, at Lavet alene burde holde sig til Skibsarbejde; den Ret, det havde til ved Politiets Hjælp »at jage de uberettigede«, fandt Øvrigheden tilstrækkelig. Ofte klager Rebslagersvendene over, at Mestrene ikke undslaar sig ved »at antage Fuskere og andre, der ikke har lært Haandværket, medens retskafne Lavssvende ikke kan faa Arbejde«. Altid var der Spektakel og Vrøvl, som hæmmede Produktionen; men netop disse miserable Forhold fik Jacob Holm til at beslutte sig for Rebslageriet. Med ham skulde der komme i hvert Fald bedre Tilstande. Det lykkedes — og ogsaa paa dette Felt viste han sig som den store Foregangsmand, der kunde rydde op, om det saa var i den tætteste Urskog af Forvirring og Uorden.

En slem Konkurrent vidste han, Holmens Folk vilde være. Den 15. December 1738 havde Holmens faste Stok faaet kongelig Tilladelse til, ligesom Matroserne og Soldaterne, at arbejde i deres Profession i deres Fritid med Hjælp af Koner og Børn for hinanden og for Officianterne. Denne Ret benyttede Holmens Folk sig af — og der blev af Rebslagerne spundet store Mængder af tyndt Garn, der ingen Brug var for, medmindre det solgtes til andre. Lavsmestrene var paa Vagt overfor dette Forhold baade aarle og silde, og det regnede ned med skarpe Indsigelser. Myndighederne var efterhaanden nødt til at foretage sig noget, og Tilladelsen indskrænkedes til, at Holmens Rebslagere kun fik Ret til at forarbejde og sælge »lette og ubetydelige Piecer af utjæret og hvidt Gods saasom Reb, Fangeliner og deslige smaa Ting, som de blot ved deres egne Hænder og med deres Hustruers og Børns Hjælp kan forarbejde«. Hensigten hermed var naturligvis »at opmuntre til Vindskibelighed og at sætte dem i Stand til ved Flid udenfor Tjenesten at erhverve noget til Hjælp for deres og Familiens Underholdning«. Senere fik, mod Jacob Holms

meget energiske Protest, de ugifte Holmens Rebslagere Lov til at bruge Haandlangere til »saadant Arbejde, hvortil ingen Haandværkskundskab udkræves«. Disse ufaglærte var i første Række Konerne og Børnene; de kunde bl. a. anvendes til at dreje Hjulet. Naar Jacob Holm var imod dette, skyldtes det, at han »nu fandt Tiden inde til, at Rebslageriet langt om længe kom ind under virkelig rationel Drift«. Han trættes ikke af at forsikre Myndighederne om, at »Manglen paa Orden« var Fagets Achilleshæl; det kunde blive helt godt, men saa maatte man ogsaa fra øverste Sted, d. v. s. Kancelliet, stille sig forstaaende. For en stor Del skyldtes det Jacob Holm, at Danske Kancelli den 17. Maj 1821 udstedte sin Betænkning om, at Holmens Rebslagere i deres Fritid ikke maatte arbejde i Fællesskab. En lille Indrømmelse, som snart viste sig værdifuld, og som giver et Indtryk af den Position, Jacob Holm nu havde som Indehaver af det stadigt voksende Rebslageri, der endnu kun var ti Aar gammelt.

Mange Knuder lavede Frimestrene, som i Henhold til det gamle kongelige Reskript fra 12. August 1748 havde faaet Privilegium paa at forarbejde og sælge det Rebslagerarbejde, de kunde udføre med egne Hænder. De havde Lov til at holde en Dreng til Hjælp, men de maatte ikke have nogen Svend. Der var naturligvis ikke nogen Mulighed for dem til at faa Banerne paa Vesterbro eller Nørrebro, som Lavet havde faaet i Fæste. Frimester D. Sass bad i 1809 om at maatte have Reberbane i Sølvgade langs Kongens Haves Mur fra Brandpumperne til Volden. Han fik Afslag, og saadan gik det mange. Frimestrene maatte kun lave kleint Arbejde. Der var Tvivl om, hvorvidt islandske Fiskeliner hørte hertil, da Oldermænd mente, de ikke kunde slaaes med mindre end 7-10 Menneskers Hjælp, »der ikke maatte være ukyndige i Professionen«. Til Frimestrenes Arbejde burde efter Jacob Holms Mening kun høre Høvævler, Tøjrer, Skagler, Liner og lignende Ting – og Jacob Holm vinder en ny Sejr indenfor Rebslageriet, da Københavns Magistrat i 1823 gav Oldermænd Andreas Baadh Jensen Medhold; det var Jacob Holm, som hele Tiden havde holdt ham til Ilden.

Ejendommeligt er det at se, hvor mange Vanskeligheder Rebslageriet havde at kæmpe med, til Jacob Holm med sin Jernenergi og sin Vilje — og sin store Evne til at fremstille den rette Vare til den rette Pris — fik sat Skik paa det. Fra Midten af det attende Aarhundrede var der saaledes Rebslagere, der fik meget vidtgaaende Privilegier. Englænderen Peter Appelbye, der var Rebslagermester ude paa Holmen, fik det givtige Privilegium at forfærdige Liner og Tovværk, som Fabrikører bruger, samt Tovværk og Liner af hvidt og tjæret Garn. Han forarbejdede Tovværk paa engelsk Maade. Han havde særlig Tilladelse til at holde Svende. Lavsprotokollerne viser, at han var en slem Konkurrent, og der sendtes mange Klager til Magistraten, som ikke yndede ham, men som paa den anden Side maatte respektere hans Bevilling. Saaledes søgte han at blive udmeldt til Taksationsforretninger og Besigtigelse ved Søskader, »da han dog har vundet Borgerskab og svarer borgerlige Tynger«. Men Magistraten vil ikke udmelde ham, da han ikke var i Lavet og ikke bar Lavstyrder. Da han søgte at faa sit Privilegium gjort arveligt, afviste Magistraten ham paany, og som et kraftigt Modtræk bad Lavet om, at der maatte ske Besigtigelse af deres paa engelsk Vis slagte Tovværker, for at det kunde blive bekendt, at Lavet gjorde dem lige saa godt som Englænderen Appelbye.

Det bør siges til Jacob Holms Ære, at han fra første Færd, han blev Rebslager, ønskede at staa sig vel med Lavet, men det forstod ikke ham, ofte kortsynet som det var i den Politik, det førte. Medens der er mange Eksempler paa, at Jacob Holm var alt andet end karig med gode Raad og ofte viste stort »kollegialt Frisind«, var mange indenfor Lavsmestrenes Kreds bange for ham. De saa en haard Konkurrent i den meget driftige Handelsmand, hvis Bane hidtil havde været i stadig Stigen. Efter at Jacob Holm havde faaet sit Privilegium i 1812, kom der flere andre til. Det kan i denne Forbindelse være nok at nævne Marskandiser Niels Olsen, der i 1833 fik Tilladelse til at forarbejde Rebslagerarbejde for egen Regning uden en Rebslagermester paa sin Bane Nr. 65 paa Vesterbro. Syv Aar efter

Priis-Courant

paa

Tougværk et Linegods.

		Rbd.	Mk.
Tjæret Tougværk	40 lb.	80	
15garns tjerede Liner	8 lb.	3	
12garns Dito Dito	6 lb.	2	
9garns Dito Dito	4 lb.	1	3/4
6garns Dito Dito	3 lb.	1	1/4
Tjærede Stikliner	1 lb.		3/4
1 Bundt tjæret Hyssing	5 lb.		1, 8, 0
1 Dito Dito Merling	3 lb.		1
Tjæret Takelgarn			1/4
Skibmandsgarn		70	

Handwritten signature

Fiskeliner	50 lb.		4, 80
Hvide Smakliner			
Dito Logliner	100 lb.	2	3
Lodliner paa 32 a 36 Pd.			2, 8/4
15garns hvide Liner	7 lb.	2	4
12garns Dito Dito	5 lb.	2	5
9garns Dito Dito	3 1/2 lb.	1	2
6garns Dito Dito	2 1/2 lb.	1	5
Hvide Stikliner	1 lb.		3
Fiint 12snoret Seilgarn		1	
Dito 10snoret Dito			5
Grovt 5snoret Dito			3, 80

Handwritten signature
4. 5. 6

Christianshavn d. 1 Januar 1824

18garns Liner 9 lb.
Cust 10 1/2

En Priis-courant
fra Jacob Holm.

fik Skipper S. S. Hansen Privilegium paa at handle med Skibsekvi-
peringsartikler og Kancelliet mente, at udenlandsk Tovværk hørte
med hertil. Magistraten bestemte, »at de indenlandske Rebslager-
varer skal Købmand Engholm, der fik Privilegium i 1841 paa at
handle med Skibsekvi-peringsartikler, købe hos herværende Reb-
slagere«.

Da Jacob Holm anlagde Landets største Bane paa »Oliegreen«,
kom der helt nye og bedre Tider. Hans Virke betød en fuldstændig og
gennemgribende Revolution – og det var hans Fortjeneste blandt
mange, at der efterhaanden kom taalelige Produktionsforhold. Ofte
maatte han høre ondt for, at det var ham, som mere end nogen anden
slog den lille Lavsmester ud. Der var meget om det; men Forskellen
paa denne og Jacob Holm var, at den sidste ikke blot fulgte med Tiden,
men var med til at danne den og Fremtiden. Den første luskede efter
i et Tempo, der maatte føre til Tilintetgørelsen inden længe.

Vil man bedømme Jacob Holm rigtigt, som det danske Rebslage-
ris førende Mand i den nyere Tid, maa man fæstne sig ved al den
Ufred, der var indenfor Lavet. Rebslagerne laa, taget under eet, i
stadig Kiv og Strid med mange andre Lav. Værst gik det naturligvis
ud over dem, der var nærmest beslægtede med Rebslageriet. Older-
manden for dette gjorde Indsigelse mod, at Urte- og Isenkræmmerne
solgte Rebslageriarbejde. Ti Aar efter at Jacob Holm var begyndt
sit Rebslageri – altsaa i 1822 – bad Hørkræmmerlavet om at maatte
anvende nyt Tovværk til Tækkegarn, naar dette købtes hos beretti-
ggede Personer og kappedes saaledes, at det ikke kunde anvendes
hverken til Skibsbrug eller til andet, men kun til Tækkegarn. Magi-
straten forhørte hos Rebslagerlavet og den resolverede da, at Hør-
kræmmerne slet ikke havde Ret til at handle med Tækkegarn. Som
man kan tænke sig, røg Rebslagerne og Sejlmagerne ofte i Totterne
paa hinanden, hvad Jacob Holm drog Lære af i sin Egenskab af Sejld-
gugsfabrikant. Uenigheden kom som oftest af, at Sejlmagerne indførte
Varer, de kunde have købt hos de herværende Rebslagere. Paa den
anden Side bebrejdede Sejlmagerne Rebslagerne, at de ikke havde

det Tovværk, navnlig Sejlgarn, der var nødvendigt til Arbejdets Fortsættelse. Priserne var ogsaa til idel Diskussion, og det var meget svært for Øvrigheden at mægle; begge Parter var lige haarde Halse, og hver stod paa sit, ofte næsten med Fanatisme. Hvad der især prægede Rebslagerne i det første Par Decennier i det nittende Aarhundrede, var den stærke Angst for Konkurrence. Var en Rebslager ikke i Lavet, gjorde det alt for at hindre ham i at faa Arbejdstilladelse; nogle Gange henvendte disse forfulgte Rebslagere sig saa til Kancelliet, men det var sjældent, Hans Majestæt var videre naadig. De Rettigheder, der blev tilstaaet en Mand, der ikke var Medlem af Lavet, var i hvert Fald meget indskrænkede. Den Justits, Lavet søgte at udøve, var i det hele meget streng. Da en udlært Svend fra Helsingør ved Navn Mads Høene op ved Aarhundredskiftet vilde ud paa Valsen, bad han Københavns Rebslagerlav om »Svende-Rejse-Kundschaft«, da der ikke var noget zünftigt Lav i Sundtoldens By. Men Oldermænd nægtede pure at give ham den, medmindre han lod sig ind- og udmelde af Lavet, d. v. s. betalte baade Indmeldelses- og Udmeldelsesgebyr. Sagen blev indanket for Kancelliet, og i Henhold til dettes Reskript befalede Københavns Magistrat ham at meddele Høene den behørigte Kundskab og kun kræve ham for, hvad andre Svende betalte — altsaa Udmeldelsesgebyret. Som man ser var Lavet paa Vagt, maaske ud fra den Forudelse, at det var ved at gaa galt. En Mand som Jacob Holm, der ingenlunde var dets Fjende, viste ved sine store Dispositioner, at dets Tid snart vilde være omme.

Udlandet var ofte det danske Rebslageri en meget alvorlig Konkurrent, og saadan havde det været i et Aarhundrede, før Jacob Holm traadte frem som Rebslager. Allerede i 1682 blev det forbudt at indføre nyt Rebslaaearbejde her til Landet. Men som Tiden gik, ydede dette kategoriske Forbud kun en ringe Beskyttelse. Hen i 1738, fortæller Historikeren Knud Kinzi, der er den i Danmark, som ved mest om Rebslagningen og om det til denne knyttede Lav, søgte Oldermænd Nicolai Johansen Juller og en Del af Lavets Mestre, om der maatte blive udstedt Forbud mod Bastrebs Indførsel fra Skaane.

144

Kæbflaer=Laug ARTICLER.

Hafniæ die 4 Novembr. An. 1682.

Tryct hos Johan Philip Bockenhoffer/Kongl. May.
oc Unversit. Bogtr.

I Christiaend Femte/ af Guds Raade/
Konge til Danmark oc Norge / de Benders oc Go-
thers: Hertug udi Sleswig / Holsten / Stormarn oc
Ditmarsken/ Grefve udi Oldenborg oc Delmenhorst.
Sige alle bitterligt/ at efter som Vi Allernaadigst for
got oc raadsomt hafver befunden / adskilligt udi Lauagene/ Saa vel her
udi Boris Kongl. Residentz Stad Kiøbenhavn / som ofver alt udi
begge Bore Riger Danmark oc Norge/ som til misbrug oc adskillige
inconuenientzier kunde gifve anledning / at affkaffe/ Oc til den ende/
for hvert Laug i sær/ ny Articler at lade forfatte/ Hafver Vi Aller-
naadigst forundt oc gifvet/ Saa som Vi oc hermed forunder os gifver
Kæbflaerne efterskrefne Articler; Hvorefter de sig alle underdanigst
skal rette oc forholde/ oc ey efter denne Dag understaae sig nogen nye
Bedtegt eller anden Anordning/ imellem sig sielf at giøre/ Saa fremt
de icke derfor vil stãnde til rette/ oc straffes som vedbør.

1.
Ingen maa sig af Kæbflaer Haandverck erindre/ enten med noget
Arbeyd at betinge/ eller Svenne oc Drengte at antage oc holde/ før end
hand hafver vundet sit Borgerskab oc er i Kæbflaer Laug indskref-
ven; Forser sig nogen her imod/ bøde første gang Siire Rixdaler/ an-
den gang dobbelt saa meget / oc tredje gang straffis paa Kroppen.

2.
Kæbflaerne skal hafve en Oldemand / som samme sit Embe-
de i Lou Aar skal forestaae. De naar nogen afgaar/ Da skal samt-
lige Mestere ved fleeste Stemmer / Tre af dets Middell Magistra-
ten paa Raadstuen foreslaae/ Udaf hvilke de hafver en at anordne som
denne stundis best oc dygtigst der til at være / Mens dersom ingen af
de tre foreslagne/ denne anstaaer / Da maa de en anden som de best er-
agter/ der til besticke.

3.
Oldemanden / skal alle de gamle oc unge Mestere som nu Borgere
ere / oc Haandvercket bruger / saa oc denne som her efter i Lauget
indkommer / ved Raad lade antegne / saavel som oc hvor de boer/
paa det hand des bedre denne Land vjde at si ide/ naar enten noget udi
Bo

145.
Woris eller Byens Erinde foreskaldet at forrette / eller oc naar de
Bønhafter paa deris Haandverck vil eftersege. De skal det være
forstrefne Aldermand tilladt / fire Mestere at udnæfne / som skal være
berettiget til / med hannem oc en af Undersogderne / forstrefne Bøn-
haftere / enten de ere Mænds eller Qvindis Personer / at opsøge / oc af
dennem oppebærge den offvenbemelte Straff ; Men hvis de den icke
strax betaler / maa de uden nogen henseende til deris Jurisdiction hvor
de antreffis / henseere dennem i Stadens Arrest-Huus / indtil de Bo-
derne betaler. De skal bemelte fire Mestere som Aldermanden i saa
maader til sig tager / hver stierding Aar forlofves / oc andre fire i deris
Sted igjen aff hannem næffnis / som samme Forretning skal i agt
tage / indtil det i Lauget er gaaen omkring.

4.
Ingen Svend maa til Mester antages / seend hand sit Me-
sterstykke giort hafve / som efterfølger. Nemlig toe Skied med fire
Ducter oc it Hierte der inden udi / Slaget paa Kabelvils fire tom tyck
oc halstrediefindsitve Fafne lang : Item toe Smidder paa Kabb. Is
vjs fem tom tyck oc tolv Fafne lang : Noet it Kabbel Tov paa Tre-
sindsitve Fafne lang oc sex Tom tyck ; Hvilket skal giortis af hans
 eget Hæmp udi tvende Mesteres aff Læuged / ofverværelse / som skal
 hafve stittig tilsiun med / at det dygtig forarbejdis / Oc for deris U-
mage oc Lids spilde / skal en hver af bemelte Toe Mestere niude Fem
 E ltedaler ; Siden skal af Magistraten udnæffnis fire Skipper som
 om det forfærdigte Arbejd kand gifve dem deris Kundskab / at de der
 efter des bedre om bemelte Mester. Støckis Døgtighed kand klende.

5.
Ingen udi Lauget maa spinde noget Gods enten for sig self eller
 andre / af andet end af døctig U. Søedrucken Hæmp / under Straff aff
 hans Læugs Rættighed / oc Lifve Rixdaler til Bernehuuset. De
 hvis nogen befindes at slaæ Kabbeltov eller anden Skibs Redskab /
 enten af Hæmp / Blaa / Søedrucken Hæmp / eller anden ond Hæmp /
 hand miste sin Tre oc Boes Lod.

6. De

6.
De efter som det en hver / oc i Spønderlighed de Seylende / er hopen-
 lig anlegen / at Sackel oc Tov blifver spundet oc lagt uden bedrag /
 Da skal Aldermanden hver half Aar besticke toe af Læugsbrødrene /
 som skal i værende Tid hafve god Opsun oc indseende med / at en hver
 Mesters Arbejde kand vorde rigtigt oc forsvartigt giort / sambt at in-
 tet til Søefarten brugeligt Gods blifver spundet i Regen Veyer
 eller Rimefrost om Vinters Tid / Ey heller at det spindes paa Rydst
 maneer / med at vinde Garnet igiennem Vand oc Skarn / Men at
 det spindis paa Ruller efter gammel sædvaane ; Befindis nogen her
 imod at handle / hode hver gang I Rixdaler / oc de tvende Mænd som
 der med Opsæt skulle hafve / om de der med forsamletis findis / hode
 hver gang Fem Rixdaler. De naar nogen Skipper kieber noget Kab-
 beltov / Da skal dend Kiebslaaer som det selger / oc de toe Mestere som
 der med hafde burdt at hafve Tilsiun / da det er blefven spundet / gifve
 om des Dygtighed Kristlig Forsickring ; Fanger dend kiebende nogen
 Slave for Lougets Udygtighed / da svare alle Tre forstrefne Kiebs-
 laaere til Skaden.

7.
Paa det oc / at Kiebslaaerne kand hafve des bedre Mæring oc Af-
 treck paa hvis de forarbejder / da skal det gandste være forbuddet noget
 nyt Kiebslaaer Arbejd / i hvad Mæsn det oc hafve kand / her i Riget at
 indføres. De maa ey heller nogen / uden Kiebslaaerne / efter tilkom-
 mende Nyt Aars Dag noget Louverck lidet eller stort / Linne / Hys-
 sing eller andet Kiebslaaer Arbejd / med hvad Mæsn det næffnis kand /
 enten i deris Boeder eller Huuse sal holde / langt mindre der med i
 Huusene omlobe / Mens skal Kiebslaaerne tilladt være / hvor de slikt
 kand antrefse / det allene at beholde / dog ingen Seylende her med for-
 buddet / naar hand Seyler med sit Skiberom til fremmede Stæder /
 at hand so sig der maa forsiune med hvis Sackel oc Loug hand til
 forstrefne sit Skiberoms Fornødenhed kand behøve.

8.
Den Kiebslaaer som sibst i Lauget indkomer / skal efter Aldermand-
 dens sigelse / Lauget betlene oc tilsiige til Woris / Byens oc Laugets
 neds

146
nødvendige Tjende / indtil en anden i hans Sted kommer / Findis hand u-villig eller u-sømmelig / bøde hver gang Fire Marck til de Fattige i Lauget; Mens bliffoer hand Siug / eller er udi loulig fortald / da den som nest for hannem udi Lauget er indkommen / at tiene som forbedt / indtil den anden self igien sin Gierning kand forrette; Men dersom flere paa en Tid indtagis / skulle hver aff de som for saadan U-maage vilde være frj / betale til Laugets Fattige oc dens Belønning som Lauget skal bestienne / Fire Rixdaler.

9.
Dend Laugs Broder som vorder sidst tillsagt for Oldermænden at møde i de Selskaber som Boris Allernaadigste Forordning aff den 23 Decembr. Anno 1681. melder / oc hand icke møder til det Klostersket hand tilligis / bøde Tolf Skilling til Laugets Fattige / bliffoer hand borte en halff Time offver Tiden / bøde Tiufve oc fire Skilling / men bliffoer hand en heel Time eller slet borte / bøde tre dobbelt / uden hand kand bevise sig at hafve haft loulig oc kiendelig Forhold.

10.
Skeer det saa / at med nogen Laugsbroder bliffoer fortinget noget vist Arbejd enten inden eller uden Huuset / Da skal ingen med Undersundighed søge samme Arbejd hannem at fratage eller fravende / Saa fremt dend sig det hafver paataget / det til dend for Accorderede Tid kand fuldbringe / Befindis nogen det at gjøre / bøde første gang udi Bøssen Toe Rix. Ort / oc misse samme Arbejd / gjør hand det anden gang / bøde i Bøssen En Rixdaler.

11.
Hvilcken Mester i Lauget som reysjer her fra Staden / oc tager sin Boepæl i en anden Bye eller paa Landet / oc bliffoer ofver Aar oc Dag borte / oc hand det icke for hans bortreysse hafvoer haft med Magistratens oc Laugets Minde / Da maa hand / om hand igien kommer / icke søge sit Sted i Lauget / uden hand Magistraten oc Lauget tilfreds stiller.

12.
Naar nogen Mester ved Døden affgaar / da skal det hans efterladte Hustru være u-formeent / Haandvercket ved Svenne oc Dreng

at fortsatte / saa længe hun sidder U-gift / oc sig ærligen forholder.

13.
Naar nogen Dreng begiffver sig til nogen Mester / Kiebslaaer Haandverck at lære / da skal der Skriffelig Contract imellem Mesteren oc Drengens Paargtende oprættis / oc maa Mesteren hannem icke længere end Fjorten Dage lade Arbryde / førend hand hannem lader indskrive i Oldermænds Bogen / hvis hand det forsemmer bøde hver Dag hand lenger Spinder / En Marck til Straf til Laugets Fattige / Oc skal saa bemelte Dreng tiene i Lære i Tre Aar / hvor efter hannem icke maa vegris at bliffoer Svend / om hand er dyctig / Mens dersom om tvivlis / da hafvoer Oldermænden med Fire af de ældste Mestere der paa at kiende / om hand til Svend ber at antagis.

14.
Naar nogen Lærebørg sine Lære Aar hafvoer udfient / saa hand er dyctig for Svend at være / da skal hand / naar hand for Svend indskrifvis / betale til Oldermænden En Seldaler / oc inset videre ; Oc skal hand tiene læe saa mange Aar / enten inden eller uden Nulget for Svend / som om Drengene Aarene er specificeret / oc dernest stenne her i Staden for Mester Svend hos en Mester / eller som Mester Svend it Bercksted foreskaa i et Aar / førend hand her til Mester maa antagis / Dog skal Mesteren betale Mester Svenden i det ringeste ligesaa meget for sit Arbejde / som en aff de beste Svenne i Lauget kand fortienne / Oc maa ingen Mester sin Mester Svend forviise eller afstasse Aar et igiennem / uden loulig Aarsag / for det ved at søge at forhindre hannem at komme i Lauget.

15.
Paa det oc at Mesterne kand beholde tilbørlig Myndighed ofver deris Svenne / saavt deris Haandverck vedkommer / da skal udi hver Oldermænds Huus / henge it stort Brev eller Lausle / hvor de Svennes Navne skal antegnis / som enten sig motvilligen imod deris Mestere forholder / eller sig aff Tienniste begiffver / førend de foracorderede Terminer som de skal stenne udi / tre forbt / eller oc om

147
nogen Sielb giør / oc icke betaler; De maa saadanne Svenne deris
Raffne ey udslættis / førend de / de Bedkommende tilfreds stiller.

16.

Paa det de Svenne som med Sygdom blifver beladen / oc icke selff
haffver Middel at underholde sig aff i deris Siugdom / des bedre
kand blifve hiulpen til deris Helbred igien / eller oc de døer / de da kand
bliffve til Jorden maneerliigen bestedet / da skal en hver Mester ins-
deholde aff sin Svends Fortienniste fire Skilling Ugentlig / oc legge
dem i deris Laugs Fattigis Bøsse / som skal staae i Oidermandens
Huus / hvor til hand skal haffve en Rogel oc tvende aff de ælste
Svenne / tvende andre / hvor af da skal tagis saa meget som i forskrefne
tilfælde kand behøves / men dersom de kommer til deris Forligheb
igien / da skal de det / effter haanden som de noget fortienner / igien i
Bøssen indlegge / mens om de ved Døden afgaar / da skal deris Begrav-
velse / om de gandske ingen Formne eyer / af samme Løde Penge
betaltis.

17.

Naar nogen Mester / hans Husfrue / Børn / Svend / Dreng eller
Plige ved Døden afgaar / da skal Oidermanden lade af Lauget tilfige
saa mange som behøves effter ordentlig Omgang at bære Liget til
Jorden / oc er der nogen som for Alder oc Svagheds Skyld icke kand
bære / da maa de forbigaaes; Hvo ellers her imod giør / oc sidder
ofverhørig / bede hver gang en Rixdaler.

18.

De Bøder som i Keeslaaer Lauget forbrydes / Skal Oiderman-
den oppeberge oc dennem forsvare i Laugets Fattigis Bøsse / hvor aff
de siden til de Nødforfætte / naar fornøden giør / skal anvendis.

19.

I det æftrige / saa vilit icke expresse i disse Keeslaaerne af Os aller-
naadigste gifte Laugs Articler, er forandret / forholdis efter Boris
om Laugene i Almindelighed gifte Forordning af dato dend 23. Dec.
1681. oc med Svennene oc Drengene effter den aff dato den 6. May
1682. Thi biude Vi hermed oc befale Præsidenter, Borgemestere
oc Raad i alle Bore Kjøbstæder / som disse Articler under Boris
Cans

149
Cancellj-**Seigel** tilskæet vorder / at veder offver alvorligen holder /
oc dennem paa beherige Stæder / til alles Effterretning strax lader
læse oc forkynde. Givet paa Vort Slot Kjøbenhavn den 4. No-
vembr. Anno 1682.

Under Vort Signet

Christian.

Men der kom Afslag. Fyrretyve Aar senere svarede Økonomi- og Kommercekollegiet paa en Klage fra Lavet over, at nyt Tovværk og Rebslaaearbejder indførtes fra Flensborg til Skibsekvipering ved de københavnske Skibsværfter, og at en af de partikulære ostindiske Ekspeditører havde ladet importere en hel Del Ankertove fra Sct. Petersborg. De blev senere udskibede til Ostindien. Da Toldrullen ikke forbød Rebslagerarbejdes Indførsel fra Provinserne, og da der paalagdes en høj Told paa det Tovværk, som kom fra fremmede Stater — var det ikke muligt for Øvrigheden at foretage nogen Forandring. Den 13. Oktober 1815 ønskede Oldermænd Søren Christensen højere Told paa fremmede Rebslagerarbejder, men Grosserer-Societetet svarede kort og koldt, at der ikke var nogen Grund til at føje Oldermændene; han burde tværtimod have en alvorlig Irettesættelse, og det samme mente Københavns Magistrat. Et Afslag fra Generaltoldkammeret fik Oldermænd Jens Sørensen den ældre, da han i 1833 bad om Toldforhøjelse paa russisk Tovværk. Oldgesell Olsen søgte i 1837 om Forbud mod fremmede Tovværkers Indførsel. Som man ser, var der altid Røre og aldrig Tilfredshed. Uden Tvivl var Rebslagerne de mest krakilske Haandværkere, til Stordriften gennem Jacob Holm for Alvor satte ind.

Konkurrencen, de økonomisk vanskelige Tider, den kommende Industrialisme tog naturligvis meget haardt paa Lavet. Politiets Tabeller over Mestre, Svende og Drengene i København fortæller, at der i 1803 var henholdsvis 18, 51 og 42. Krigen 1807 standsede meget Arbejde, og Knud Kinzi meddeler dette Brev, som Oldermænd Poul Christensen Toxværd skrev til Magistraten den 12. Maj 1822: »Her kan ikke Tiendedelen af Svende og Drengene, som før Bombardementet i 1807 beskæftigedes ved Rebslagerprofessionen, nu finde deres Underholdning derved.« Det er nu næppe i Overensstemmelse med de faktiske Forhold, at Bombardementet har virket saa ødelæggende paa Professionen. Politiets Opgørelser viser, at Lavet i 1815 talte 43 Svende og 42 Drengene, altsaa tilsammen 85 Funktionærer mod 93 før Bombardementet. Fra Jacob Holm »ret var kommet i Gang«, blev Forhol-

dene i Lavet løsere og løsere. Det kneb saaledes i en betænkelig Grad med at overholde Lovene. Det blev de store industrielt drevne og ledede Virksomheder, som nu tog al Magten, først og fremmest Jacob Holm. Hans Start var saa solid, hans Evne til at administrere og lede saa vel underbygget, at ingen kunde trodse ham. Hans var Fremtiden, ganske som den ejendommelige og flittige Mand, der kunde se ind i Fremtiden, og saa disponerede derefter, sikkert havde ventet det. De store Resultater, Rebslageriet bragte, var ikke til nogen Overtaskelse for Jacob Holm. — Det første Ugeregnskab fra Reberbanen er fra den 3. Oktober 1813. Arbejdet paa Reberbanen er saaledes begyndt 27. September 1813, og Regnskabet viser sig at være paa 187 Rdl. D. C. Begyndelsen var saaledes meget lille, og man kan se af Bøgerne, at det varede ret længe, førend Udgifterne og de tilsvarende Indtægter kom op paa højere Tal. Mester Holms Løn var ikke indbefattet i Regnskabet. Den var ret rundelig. Nu og da kunde det se sort ud, og Skeptikerne gned sig i Hænderne — Folk er jo nu engang saa skadefro — men Jacob Holm bevarede Roen og Troen. Han havde heldigvis Raad til at tage Forholdene, som de nu engang var, og han var klar over, at det vilde tage sin Tid, inden Foretagendet blev lukrativt.

Den 6. August 1813 vurderedes Reberbanen til 34.050 Rdl. Heri var indbefattet en stor Tovslagningsmaskine, som Jacob Holm havde ladet Mekanikus Gamst forfærdige. Den var af samme Model som den kongelige Reberbanes, der var fabrikeret i England. Maskinen sattes i Gang delvis ved Heste- og Haandkraft. Dette Anlæg omtaltes som meget smukt, og selve Reberbanehallens Træværk var vel komponeret, saa det dannede en virkelig Harmoni.

Hen i Januar 1814 var Reberbanens Ugeregnskab nede paa 45 Rdl., i August paa 70 Rdl., men i Efteraarsmaanederne kom det helt op paa 230-261 Rdl. En Aarrække var Rebslagermester J. C. Holm Leder, og der var som Regel 20 Svende og 8 Drengene i Arbejde. Den Avance, der kunde paaregnes, var ganske anseelig, og den viste, at den kloge Jacob Holm havde skønnet rigtigt, da han ved Grundlæggelsen af Reberbanen var overbevist om, at den kunde give rigt Ud-

bytte, naar blot man gav sig den fornødne Tid. Regnskaberne for 1817 fortæller, at Omsætningen da var paa 105.275 Rdl., og det gav en Avance paa ikke mindre end 23.123 Rdl. Gennem flere Aar var der kun tre fastlønnede Folk paa Banen; de var godt aflagte og fik foruden deres maanedlige Gage visse Procenter. — Det var altid Jacob Holm om at gøre, at Reberbanen blev holdt i saa god Stand, som tænkes kan, og det fremgaar af de sparsomme Bøger og Journaler, at der ofredes Reparationer, saa snart det var nødvendigt. Fabrikken »skulde svare til sit Navn af at være moderne«, saadan som det var anført i Ansøgningen om Privilegium, og Forfald taaltes ikke. Kom der noget nyt frem, blev det købt. Saaledes ser man, at der i 1820 »til Forbedring paa Banen blev bekostet to nye Slæde Toug Maskiner«, der var konstrueret af Mekaniker Gamst. De beløb sig til 751 Rdl. Banko — en ikke ringe Sum i de Tider.

Saa vidt det nu kan skønnes — Materialet er imidlertid meget spinkelt og giver intet med Vished — brændte det meste af Reberbanen i Vinteren 1822-23. En ny Regnskabsbog begynder dette sidste Aar, og deri staar: »Den nye Bygning i Sundbyøster. Betalt Anders Olsen for den afbrændte Gaard efter Skiøde 600 Rdl.« (Der er ingen Dato). Den første August anføres det i den samme Bog: »Betalt for 20.000 Sten, 950 Teglsten, Sand, Gravning m. m. 216 Rdl.«. Hen i September 1823 siges det, at der er betalt for 18.500 Mursten, Sand, Arbejdspenge m. m. Det beløb sig til 336 Rdl. Søm kostede 21 Rdl., Murmester Schotmann fik den 2. December 230 Rdl. for Murerarbejdet, Glarmesteren 36 Rdl., Smeden 34 Rdl. og Maleren 14 Rdl. Lidt senere hedder det, at der er betalt 18 Rdl. for Kalk og 545 Rdl. for Tømmer. Det er det eneste Støttepunkt, man i vore Dage har til at danne sig et Begreb om Reberbanen. Den blev nyopbygget i første Halvdel af 1823, og sammenholdt med Udgifterne fra de andre Baner har man Lov til at gaa ud fra, at den har været saa god som overhovedet mulig. De nærmeste Aar efter Ombygningen, eller vel nærmere Genopbygningen, beløb Reberbanens Folkeløn sig til 48-74 Rdl., Mesteren fik 240 Rdl. Kvartalet; denne Post blev senere reguleret til 800

Rdl. om Aaret. — At Udbyttet som før nævnt, har været saa godt, fremgaar af de bevarede Regnskaber. Meget tyder paa, at en Del af dem er gaaet tabt ved Branden; men Bogen fra 1823 siger, at Balancen var paa 37.585 Rdl., Avancen androg 8250 Rdl. Men allerede Aaret efter var Balancen oppe paa 58.466 Rdl., og Avancen opførtes til 10.674 Rdl. Selve Reberbanens »Foringelse«, som det hedder i Dattidens Sprog, blev nedskrevet med 2000 Rdl. Beholdningen paa Banen ansattes til 2675 Rdl., og hvad der laa magasineret i Pakhuset, sattes til 642 Rdl. Med en tyk rød Streg er det markeret i Regnskabsbogen, at »ved Nytaar fik Folkene 30 Rdl.«. Man kan næsten faa Indtrykket af, at Jacob Holm har villet have, at denne splendide Flothed ikke nogen Sinde maatte gaa i Glemmebogen. Deraf den kraftige røde Understregning.

Ved Orkanen den 20. December 1824 fik Reberbanen en Skade for 4000 Rdl.; men som den i alle Forhold forsigtige Mand, Jacob Holm var og altid havde været, »var der sørget for Sikkerheden, saa det blev kun et ubetydeligt Tab, han led«. — Naar Jacob Holm saa hurtigt kom op paa den betydelige Produktion, var det, fordi han bl. a. kunde levere meget til sit eget Værft. Ordrebogen fra 1825 nævner saaledes »12 Pund Kabelgarn til Dampskibet«. Ved Udgangen af 1825 var Beholdningen paa Banen 3300 Rdl., i Pakhuset 472 Rdl. Balancen var 61.228 Rdl. og Avancen 14.600 Rdl. Mesteren fik som Nytaarsgratiale 100 Rdl. — Tallene var i 1826: Beholdning paa Banen 18.807 Rdl., i Pakhuset paa Christianshavn 1143 Rdl. Balance: 52.430, Avance 8.692 Rdl. For Aaret 1827 stiller Tallene sig saaledes: Beholdning paa Banen 9.109 Rdl., i Pakhuset 1.021. Balance 48.682, Avance 9.263, — altsaa mindre Omsætning, men større Avance.

Reberbanen blev den 8. Marts 1824 (Police Nr. 3306) assureret for 8000 Rdl. rede Sølv i Det kgl. almindelige Brand Assurance Kompagni. Præmien var 40 Rdl. og en Rdl. for Policen. Denne Assurance omfattede tillige det vedliggende Tjærehus og Beholdningen paa Stedet af Kabelgarn, Hamp, Ankertove og Tjære og hvad der ellers maatte forefindes, som kunde siges at staa i Forbindelse hermed. Det

har, som man kan se af Assurancesummens Størrelse, været meget store Lagre, Jacob Holm regnede med at have hjemme. Bøgerne fortæller, at Rebslageriet i 1826 har haft et Oplag i Helsingør, rimeligvis et Konsignationslager; men hvor stort det var, kan man ikke længere se. Ved Udgangen af 1828 var Beholdningen paa Banen 10.338 Rdl., deri beregnet Beholdninger i Pakhuset. Avancen var 7611 Rdl. paa en Balance, der androg 52.248 Rdl. Aaret efter — i 1829 — var Beholdningen paa Banen 10.018 Rdl., i Pakhuset 7.232 Rdl. Balancen androg 52.538 Rdl., og Avancen var paa 8.684 Rdl. Lidt efter staar der: (dette er forkert, der er kuns 7821 Rdl.) Ved Udgangen af 1830 ser Regnskaberne saadan ud: Beholdningen paa Banen var 12.342 Rdl., i Pakhuset 1.137 Rdl. Balancen var paa 45.530 Rdl. Avancen paa 653 Rdl. Fra dette Aar kan man se, at Jacob Holm beregnede Renter af 10.000 Rdl. = 400 Rdl. Amtstueskatterne repræsenterede 252 Rdl. — Som det vil ses, skiftede Omsætningen og Udbyttet i Løbet af Aarene. Taget under eet maa det siges, at Udbyttet gennemgaaende var godt. Enkelte Aar kunde selvfølgelig skuffe, men Jacob Holm havde kun Grund til at være tilfreds; Reberbanen var blevet det store og gode Aktiv, han havde ventet. Det skyldtes for en væsentlig Del hans maalbevidste Indsats og den Kendsgerning, at han altid fulgte med i de større Ting og derfor til enhver Tid havde det fornødne Overblik over alt, hvad der hændte i og udenom Virksomheden.

Det Raamateriale, Jacob Holm fortrinsvis anvendte, og som han for Størstedelen selv importerede paa sine egne Baade, var russisk Hamp. Behandlingen bestod i Hegling, Spinding af det heglede Materiale til Garn, Dugtlægning og Slaaning. Medens de fleste Rebslagerier i Jacob Holms første Aar kun anvendte Haandarbejde, købte han straks en Maskine, der kunde trækkes af Heste. Det spundne Garn, Kabelgarnet, blev undertiden brugt, som det var, men sædvanligvis snøredes flere Kabelgarn sammen, to eller tre til Merling og Hyssing eller lagdes i større Antal lige til op mod et hundrede, de saakaldte Dugter, som atter sloges til tre- eller fireslagne

Trosser, der benævntes Kordeler, naar disse igen sammensloges til Kabelgods.

For sin Tid var Driften den mest moderne her i Landet, og det »var ofte Jacob Holm til Glæde og stor Tilfredsstillelse«, at der kom fremmede Folk for at se hans Rebslageri. Det var ikke blot her fra Landet, men ogsaa fra Sverige, Norge og Tyskland, og det fremgaar af Bøgerne, at der i 1823 har været i hvert Fald flere Englændere ovre hos ham, og just da traf han Aftaler om Levering af en Række store Raavareordrer, »der skulde betales, naar han og hans Mestre havde beset dem og fundet dem efter Forventningen«. Den forsigtige Mand vilde til det sidste værne sig mod at blive taget ved Næsen.

Saa længe Jacob Holm levede, gik det op og ned med hans Forhold til Rebslagerlavet. Det søgte ofte at lægge sig over hans Vej frem, men det lykkedes ikke — og Jacob Holm lod sig ikke mærke med noget. Vel kunde han blive vred, og vel kunde han slaa i Bordet, saa det hørtes viden om, men han var ikke smaalig, som nogen har villet paastaa. Værd at lægge Mærke til er det i denne Forbindelse, at han fra sin første Begyndelse som Industrimand indenfor Rebslageriet gav Lavet en frivillig Ydelse paa 20 Rdl. om Aaret. Man maa jo betænke, at han ikke var Medlem. Gang paa Gang klagede han over, at Lavsmestrene vilde inspicere ogsaa hans Rebslageri, og i 1822 vandt han den store Sejr, at Magistraten fremtidig forbød Lavsmedlemmerne at inspicere eller besigtige de private Baner. Ofte laa han i Proces med de mere og mere krakilske Rebslagere, men han vandt langt ud Størstedelen af sine Sager. — Trods alle disse Skærmydsler var Forholdet mellem ham og mange københavnske Rebslagere godt. Personligt havde han kun udestaaende med faa; og med sine Folk kom han godt ud af det. Paa ægte patriarkalsk Vis gav han hver Sommer en Udflugt, hvori ogsaa han deltog med sin Familie, »indtil de agtede det for bedst at trække sig tilbage og lade Folkene more sig ganske ugenert«. Ved saadanne Lejligheder var han altid ganske vel oplagt og kunde opfordre Svendene til at synge den gamle Rebslagervise:

Overalt der sikkert kan findes
Noget, hvorved en Rebslager kan mindes.
Ved Hytten, i Borgen, i By som paa Land —
Dér Rebslagerarbejde finde man kan.

Ja, Møllen, som maler, og Skibet, som haster,
De nytter ej noget, naar vi ej er med;
Thi al Takkelagen, saa nyttig og stærk
Er Rebslagerhænders det flittige Værk.

Ja, Fuglen i Luften og Fisken i Vandet,
De fanges ved Hjælp af vort Arbejdes Værk.
Selv Løven paa Landet og Hvalen i Vandet
De trodser ej Rebslagerens Strikke saa stærk.

Det er om denne ældgamle Sang, Knud Kinzi saa træffende har sagt, at der mangler en Omtale af eet af Rebslagerens Produkter, som Mestersangeren, Skomageren Hans Sachs i Nürnberg har faaet med i sin »Eygentliche Beschreibung Aller Stände auf Erden«, Frankfurt a. M. 1568 han husker nemlig ogsaa Reb til at hænge de grumme Mordere i.

Det var fra første Færd Jacob Holms Vilje, at hans Rebslageri skulde være det absolut førende i Norden, og det efterkom dette Krav fuldtud. Dets Navn og dets Produkter var de bedste. Saadan var det i 1812, og saadan er det idag.

SKIBSBYGNING

Solens hede Straaler smelte den kolde Sne.

HENRIK DEN ANDEN, 6. Akt, Scene 3.

Der var en Beslutning, Jacob Holm havde vanskeligt ved at træffe, og det var den, om han skulde blive Skibsbygger eller ej. Optegnelser og en Række Breve viser, at han i mange Aar overvejede, hvad han skulde gøre, og flere Gange »var han lige ved det store Spring«. Men han tøvede og trak sig ind i sig selv. Lysten »til at fange an med Skibsbyggeri manglede ikke«, men det var de store Penge, der gjorde ham betænkelig. Dertil kom den Kendsgerning, at han altid havde forstaaet at faa gode Baade til en billig eller i hvert Fald passende Pris. Gaar man hans mange Skibsregnskaber igennem, ses det, at det kun er et meget lille Antal Skibe, han ikke tjente endog anseeligt paa. Som ingen i sin Samtid forstod han at købe og bygge i det rette Øjeblik. Misundere sagde om ham, at »han havde saa god en Næse for Skibe, at han kunde snuse dem over hele Jorden — han vidste paa en Prik, hvor der var nogle at faa, og hvor der var et Værft, som ikke havde mere at bestille, end at det vilde have en Ordre, selv om der ikke var videre med Sul paa den«.

Mange Gange fik Jacob Holm ligefrem Tilskyndelser fra Venner og Finansfolk, der mente det uforsvarligt, at han ikke startede sit eget Skibsbyggeri. Men han nøjedes foreløbig med at lytte til dem. Først da han havde drevet Skibsrederivirksomhed i 17 Aar, »gjorde han Alvor af Beslutningen og lagde selv ud«. Naar man har nøje Kendskab til Jacob Holm som Karakter, kan det ikke undre, at han straks vilde markere sin nye Egenskab paa en storstilet Maade. Nu han var blevet Skibsbygger, skulde det ogsaa spørges viden om. Om Efteraaret 1814 satte han »Neptunus« i Arbejde, og det meget smukke Skib, der var en Brig paa 57½ Læster, var færdigt hen paa Foraa-

ret 1815. Om Stabel afløbningen vides intet, hvorimod en lille Notits i »Kjøbenhavns Adressecomptoirs Efterretninger« fortæller, at der var mange ude for at se paa Baaden, da den stod Havnen ud. Dens Jomfrurejse var til Finmarken, og i de følgende Aar sejlede den paa Finland, Holland, England, Portugal, Spanien og Italien. Af alle,

der var med, rostes den for den udmærkede Maade, »hvorpaa Navigeringen foregik, lige meget hvor den var, i Nord eller Syd«. Bilbrevet, som Jacob Holm i en længere Periode havde hængende i sit Kontor, er af den 23. Juni 1815. Det er nu brændt ved et Uheld. Selve Briggen forsvandt paa en Rejse i Middelhavet i 1833. Det sidste, der hørtes fra den, er et kort Brev af November 1833. For Jacob Holm personlig var dette et haardt Slag. Sin Natur tro var han knyttet med stærke Baand til denne Baad, som havde indledet en helt ny Æra i hans Tilværelse som Storkøbmand. — Assurancen blev udbetalt i Altona den 14. November 1834 paa Casco: 8000 Banco, for Havari 2150 Banco — tilsammen 5928 Rdl.

Vil man vurdere den Indsats rigtigt, som Jacob Holm gjorde i sin Egenskab af Skibsbygger, maa det ikke overses, at det i mange Aartier var gaaet stærkt tilbage for det danske Skibsbyggeri; i den store Tid omkring 1778 byggedes der forholdsvis lidt paa de danske Værfter, og det var egent-

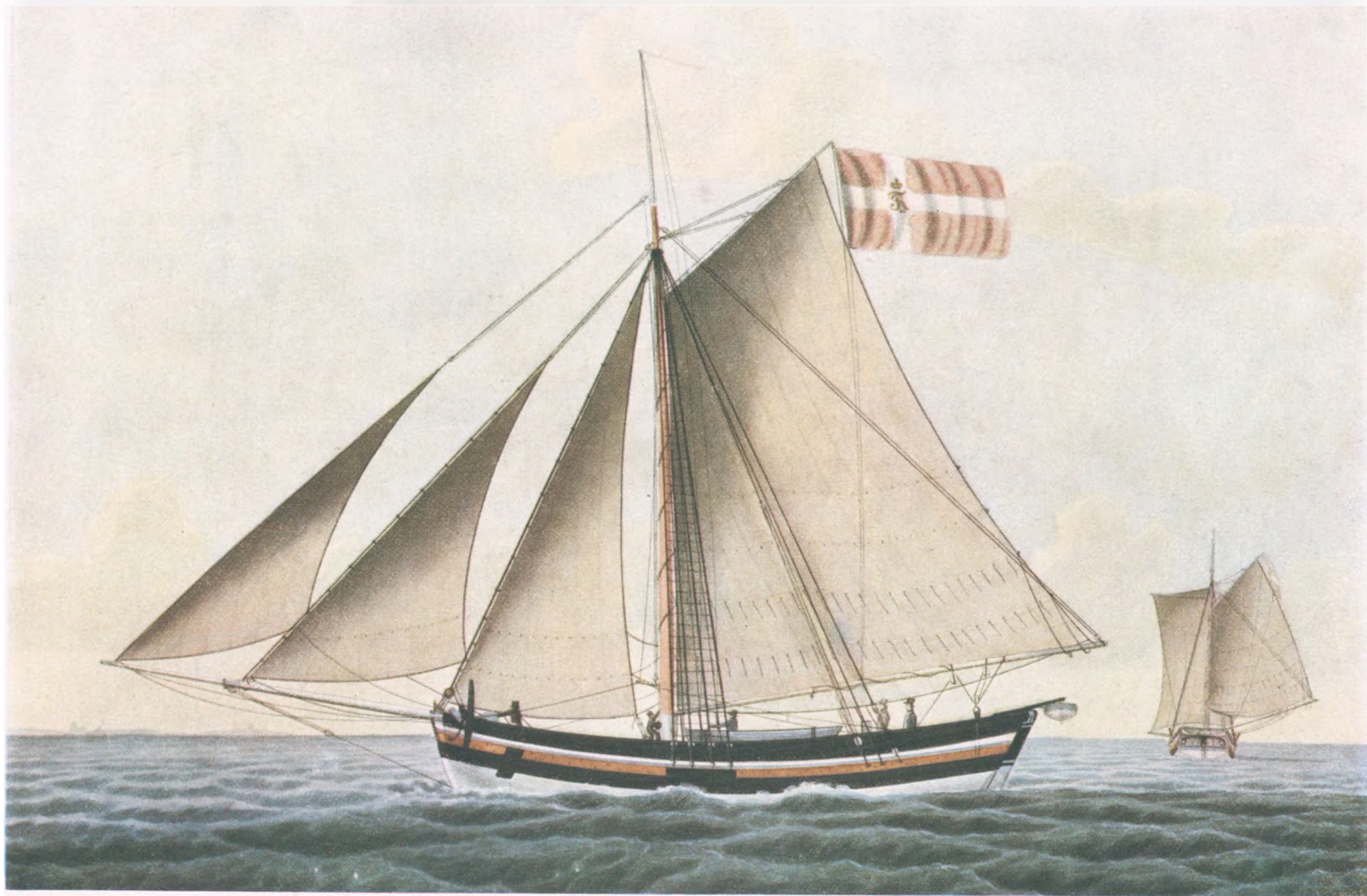
Jacob Holms Dokumentskab hvori han opbevarede sine Skibsregnskaber.
(Tilbører Generalkonsul Poul Holm.)

lig kun paa Orlogsværftet, der udførtes større Arbejde. Ude i Landet byggedes en Del Smaaskibe, men langt det største Antal mellemstore og store Handelsskibe købtes i Udlandet.

Under Krigen med England gik Skibsbyggeriet næsten helt i Staa, undtagen med Hensyn til et Par større Skibe til Orlogsflaaden og en Mængde Kanonbaade. Vor Flaade og vore Kapere havde taget nogle hundrede gode Priseskibe, men da Krigen og Kaperiet standsede, kneb det baade med Varer og Kunder. Det saa ofte ligefrem kritisk ud, og der taltes paa Københavns Børs aabent om, »at den danske Skibsfart havde overlevet sig selv — hvor underligt det end lyder«. Hvor man saa hen, saa var der Modløshed undtagen ude paa Christianshavn. Her havde man jo Jacob Holm, og hans Foretagsomhed og Dygtighed var en stor Fordel for den flade Ø. Hans Skibsværft havde nok at gøre. Det reparerede Skibe, og det byggede efterhaanden en hel Flaade til Jacob Holm, og mange Baade for fremmed Regning udgik derfra i Aarenes Løb. Der kom Ordre dels her fra Landet og fra Norge og Sverige. Arbejdsforholdene i Norge var i Perioder meget usikre, der var Strejker og Uroligheder, og det var derfor risikabelt at lade bygge deroppe. Man var aldrig sikker paa, om Leveringsfristen blev overholdt. Det drog Jacob Holm Fordel af, og han fik en hel Del Bestillinger fra Rederier og Firmaer, som ellers lod deres Ordre placere ved de norske Værfter. De store militære Indkaldelser i Sverige virkede gennem mange Aar meget generende for Skibsbyggeriet der, og i Gøteborg hørte man da ogsaa idelige Klager over, at Værftssvendene maatte springe altfor ofte Soldat. »Man ved ikke fra den ene Dag til den anden, om man overhovedet kan faa den Arbejdskraft, som er nødvendig for at holde det hele i Gang« — klager et Par store Værftsarbejdsgivere. Derfor gik der en hel Del svenske Leverancer hened. Nøjagtig og punktlig til det yderste bestræbte Jacob Holm sig for at holde Leveringstiden og Priserne, og »vel vilde han tjene paa sin Skibsbygning, men han vilde aldrig, at det om ham skulde kunne siges, at han havde været ublu«. — Da han begyndte som Skibsbygger, mødte han i den første Periode,

Bommens Hagt paa Jacob Holms Tid.

*Jagten »Christiane».
(Tilbærer Representant Peer Holm.)*

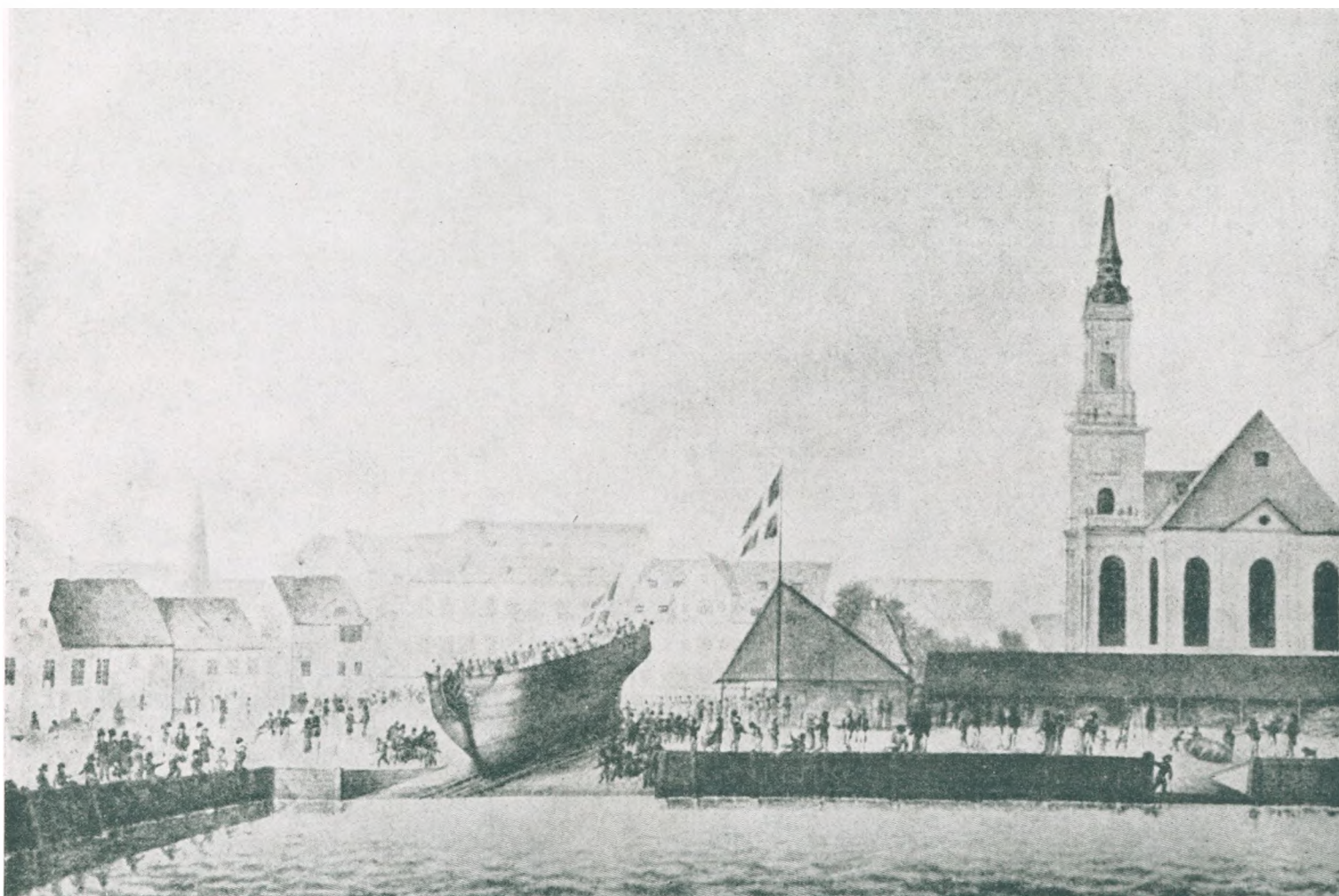
i det første Femaar, en ikke ringe Konkurrence; men ved sit Arbejdes Soliditet trodsede han al Modstand. Resultaterne, han kunde fremvise, var som Solens hede Straaler, der fik den kolde Sne til at smelte — og Jacob Holm fik et grundfæstet Navn som Skibsbygger i hele Norden.

Den næste Baad, der blev bygget efter »Neptunus«, var Briggen »Mercurius«, som omtales udførligt i Regnskaberne, hvori det hedder: »I April 1816 blev F. C. Willerup betalt med 200 Rdl. Sejlregning 5792, Politiets Betjenter 24 Rdl., Klokkestøber Gamst 316, Ankersmeden 230 Rdl., senere endnu 1309, Jacob Holms Regning for Tovværk 5384 Rdl., Værftets Regning var 42122 Rdl. og Sjoervergningen 708 Rdl. Tilsammen var det 67618 Rdl.« — Briggen blev afleveret til Hambro og Søn, og Jacob Holm beholdt en Trediedel som sin Andel, og i 1823 købte han hele Skibet. Det gjorde Rejser til Finland, le Havre, Barcelona, Marseille og andre Steder i Middelhavet, til det forliste 1829 paa en Rejse fra Pernambuco til Genua. Atten Læster maalte Jagten »Christiane«, som byggedes for Jacob Holms Regning paa Wilders Plads. Bilbrevet er fra 27. Marts 1818. Skibet blev opkaldt efter Jacob Holms anden Hustru: Christiane Schifter, som døde 1825. Denne Baad kom til at koste ialt 10186 Rdl., som bogførtes den 2. Maj 1818. En Del af Aaret fór Jagten paa England og Norge, senere ogsaa paa Island; ind i 1829 gik den i Middelhavet, og fra 1831—35 gjorde den aarlige Rejser til Spitzbergen. Den 19. Februar 1836 solgte Jacob Holm Fartøjet til P. J. Kall. Hen paa Aaret 1826 begyndte Jacob Holm for egen Regning at bygge Briggen »Anne Margrethe«, som var paa 97½ Læster. Bilbrevet er udstedt den 11. Oktober 1827, og dette Skib blev opkaldt efter Jacob Holms tredie Hustru Anne Margrethe Kirkerup, som overlevede ham til 1852. Det usædvanlig smukke Skib fór paa Hamburg-Amerika, Middelhavet, Brasilien, Vestindien og Ostindien til det forsvandt sporløst i Efteraaret 1863 paa Hjemrejse fra New York. Der var intet hørt fra det siden Afrejsen fra New York 12. September 1863. Kaptajn C. J. With og hele Mandskabet maa være omkommet. De

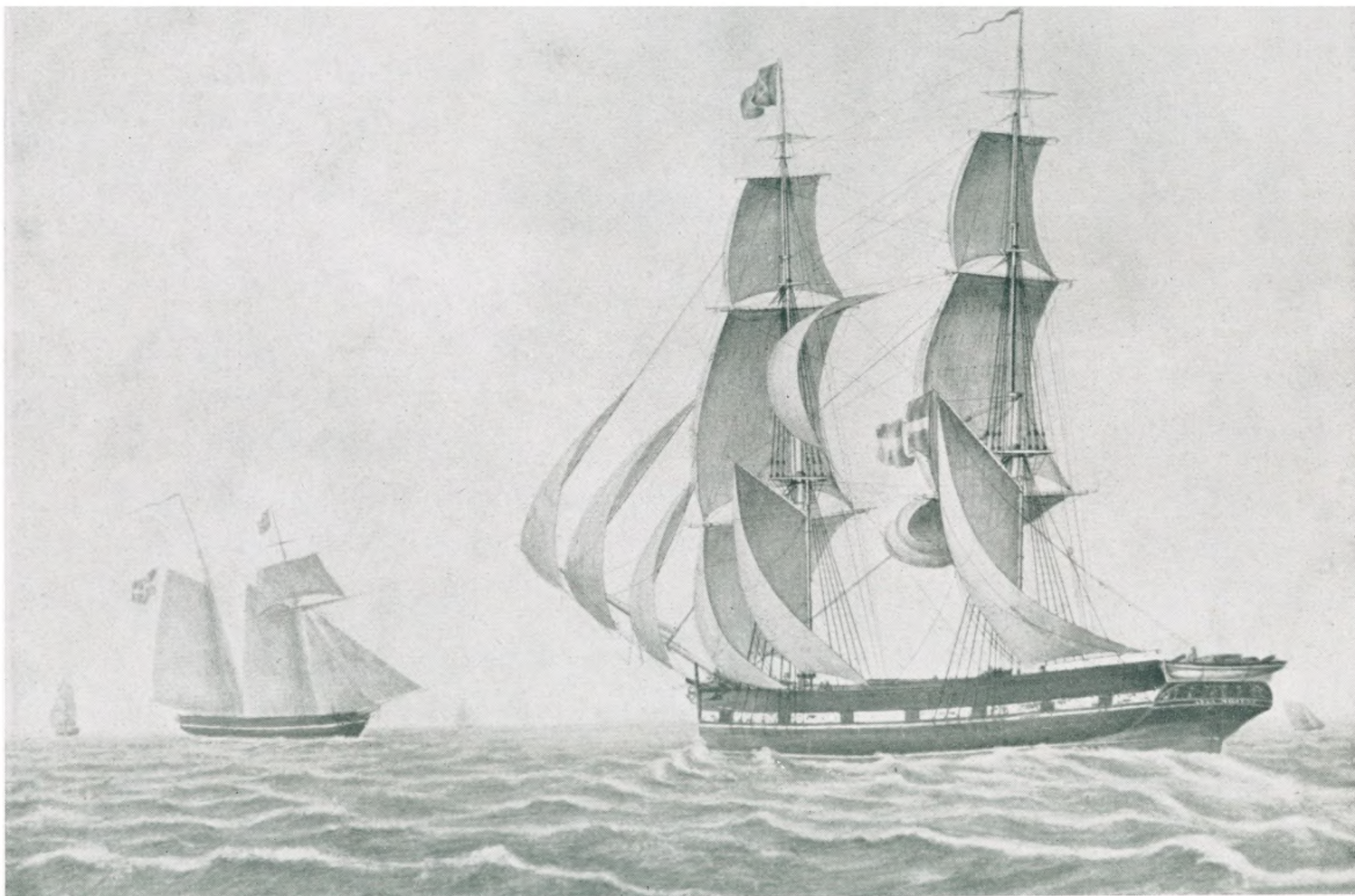
private Assurandeurer udbetalte 15. Juni 1864 for Casco 15000 Rdl. og for Fragt 5000 Rdl. ÷ 2 pCt. = 19.600 Rdl. Arvingerne efter Kap-
tajn Wieth fik den 30. September udbetalt 121 Rdl., og Styrmand
Gilbes Efterladte fik 77 Rdl.

Den 4. August 1828 udstedtes der Bilbrev paa Skonnerten »Lud-
vig«, der var paa 56 Læster og helt igennem bygget af Eg og for
Jacob Holms egen Regning. Medens den laa paa Bedding, var Ja-
cob Holm næsten daglig ude paa Værftet for at se, hvordan det gik
med Arbejdet, og et Par Gange havde han bl. a. svenske og norske
Gæster derude for »at de kunde skue, hvor skønt et Skib, det vilde
blive«. Samme Aar den var færdig, udredede Jacob Holm den selv
for Madeira. Ellers fór denne Skonnert paa Østersøen, Finmarken,
Frankrig, Italien og England, men den sluttede næsten altid sine Rej-
ser i Middelhavet. En enkelt Rejse gjorde den til New York, en an-
den til Rio de Janeiro. Hvor den kom hen, vakte den stor Opsigt;
der var over dette Skib en ret enestaaende Rejsning, og det førte Sej-
lene paa en smuk Maade. Gennem Aarene »gjorde denne Skonnert
Firmaet gode Tjenester«, og den solgtes først i Maj 1873 i Kapstaden
for 1873 Pund Sterling.

Paa Jacob Holms Værft byggedes ogsaa »Læsø Trindel«, som
er det første danske Fyrskib; det var daværende Etatsraad, Dr. phil.
Martin Christian Gottlieb Lehmann, der som Fabrikdirektør siden
1817 henvendte sig til Jacob Holm og »med ham havde indgaaende
Forhandlinger om, hvordan et saadant Skib skulde være, naar det
skulde ligge i de danske Farvande«. Det var Det kgl. Generaltold-
kammer- og Kommercekollegium, der havde bedt Martin Lehmann om
at føre alle »de i denne Sag fornødne Samtaler«. Resultatet blev, at
Skibet blev bygget efter Tegning af Jacob Holms Svoger Anders
Schifter, der paa det Tidspunkt var Fabrikmester ude paa Holmen.
Dette »i mange Henseender saa mærkelige Skib« afleveredes i 1829
til Staten. Saa snart det var kommet paa sin Plads, viste det alle de
fortrinlige Egenskaber, som Dr. Martin Lehmann var gaaet i Bre-
chen for. Han havde kæmpet mod megen Uvilje for at faa et nyt Sy-

*Briggen »Anna Margrethe« løber af Stabelen 1827 paa Værftet paa Jacob Holms Plads.
(F)er Maleri i Slægtens Eje.)*

165

*Briggen »Anna Margrethe«.
(Tilbører Fru Elin Holm Mortensen.)*

stem gennemført, og han havde set rigtigt. Dette førte til et meget nært Samarbejde mellem Jacob Holm og Martin Lehmann, som i 1831 blev Chef for Kanal-, Havne- og Fyrvæsenet og det næste Aar Deputeret i Generaltoldkammer- og Kommercekollegiet; Heldet med »Læsø Trindel« fik Kritiken til at forstumme, og i de følgende Aar blev der sat flere andre Fyrskibe i Arbejde hos Jacob Holm; det kan ses, at de to Mænd har forstaaet hinanden vel, hvor dybt forskellige de end var. Den ene en fattig Lærersøn fra en Landsby, den anden Akademikeren, der levede og aandede i de litterært interesserede Krese om Brødrene Ørsted, Oehlschlæger og hans Søster Sophie og senere Jens Baggesen. Hans store almene Dannelse og hans rige Erfaringer fra de mange Aar i det store Udland lod ham gøre udmærket Fyldst netop blandt disse Mennesker. Hvad han værdsatte hos Jacob Holm, var dennes levende Sans for Erhvervslivets Udvikling, som laa den altid skrivende Martin Lehmann meget paa Sinde; da han arrangerede den første Industriudstilling i Kiel, og da han udarbejdede sin Bog om Fiskeriet ved Kysterne, raadførte han sig med den praktiske Jacob Holm. Det samme var Tilfældet, da han administrerede Overgangen fra Kulfyr til Lampefy, og da han med stor Energi kastede sig ind i Arbejdet for at udvikle Helsingørs Havn. Breve og Notater beretter om, hvor ofte de har forhandlet sammen og paa lige Fod. Under den praktiske Embedsgering glemte han ikke sin gamle Videnskab: Studiet af Insekterne, og i 1808 blev han Sekretær ved Kommissionen for Oprettelsen af et naturhistorisk Museum. Da det i 1829 traadte ud i Livet med Dr. Martin Lehmann som Direktør, havde han købt alle de Materialer, han kunde faa i Jacob Holms Bod »efter nøje at have talt med Jacob Holm om Kvalitet og Sort«. Et gavnligt Samarbejde mellem Administration og det praktiske Erhvervsliv, hidført ved Jacob Holms Indsats som Skibsbygger.

Som det sig hør og bør, kan man sige efter den store Rolle Jacob Holm var kommet til at spille som Ejer af Værftet, faldt det i hans Lod at udføre »Frederik den Siette«, det første Dampskib, der blev

*Skonnerten »Ludvig».
(Tilbører Repræsentant Peer Holm.)*

bygget her i Landet. Det var i 1829, at Finansmanden L. N. Hvidt »paa Dr. Martin Lehmann's direkte Foranledning henvendte sig til Jacob Holm med Bestilling paa et Dampskib«. Man kan forestille sig, at Jacob Holm nu blev Fyr og Flamme, dette var netop noget for ham, og alle Kræfter lagdes der ogsaa i. Allerede d. 26. Juli 1830 sattes Skibet i Fart og afløste »Caledonia« paa Ruten Kiel-Lübeck. Paa første Kahyt var der Plads til 74 Passagerer. Denne Nybygning vakte den største Opsigt »for sin fortræffelige Indretning«, og den blev beset af Tusinder af Københavnerne. Der var idel Begejstring, og man kan forstaa, hvor stor en Rolle det rent nationale Element har spillet. Denne Baad, »Frederik den Siette«, var jo ikke blot et udmærket Skib for sin Tid, men den var dansk helt igennem, bestilt af »den udmærkede Finansmand L. N. Hvidt og bygget af vor første Reder og Skibsbygger Jacob Holm«. Bedre kunde det ikke være. Vil man danne sig et Indtryk af, hvordan Folk i Datiden har reageret, kan man gaa til et Par Breve, som findes i L. N. Hvidts Arkiv, og som giver et Billede af »Caledonia-Tiden«, ti Aar førend »Frederik den Siette« sattes i Vandet. De er i al deres Naivitet en udmærket Illustration til »de bevægede Dage«. Var det saadan med »Caledonia«, kan man forestille sig, at det har været endnu mere ekstremt med »Frederik den Siette«. Forholdene herhjemme var jo meget smaa, det hele aandede af Provins; just paa denne Baggrund maa det ses, at vi takket være Jacob Holm kunde bygge et Dampskib paa eget Værft. Det var en virkelig Begivenhed, værd at notere.

De to Breve i L. N. Hvidts Arkiv kender man ikke Forfatterne til; det er ogsaa mindre vigtigt. Hovedsagen er, at den rette Tone er truffet.

Kjøbenhavn den 3die Juni 1819.

Min gode Svoger!

Efter dit Ønske vil jeg fortælle Dig lidt om, hvad jeg uden Overdrivelse vil kalde den menneskelige Opfindelsesevnes skønneste Triumf, det første danske Dampskib »Caledonia«. Det er Grosserer L. N. Hvidt og et Par andre Mænd, som til alle Tider skulle nyde Æren af at have anskaffet det, ligesom en af vore Søofficerer Michael

691

»Frederik den Sjette», postførende Dampskib.

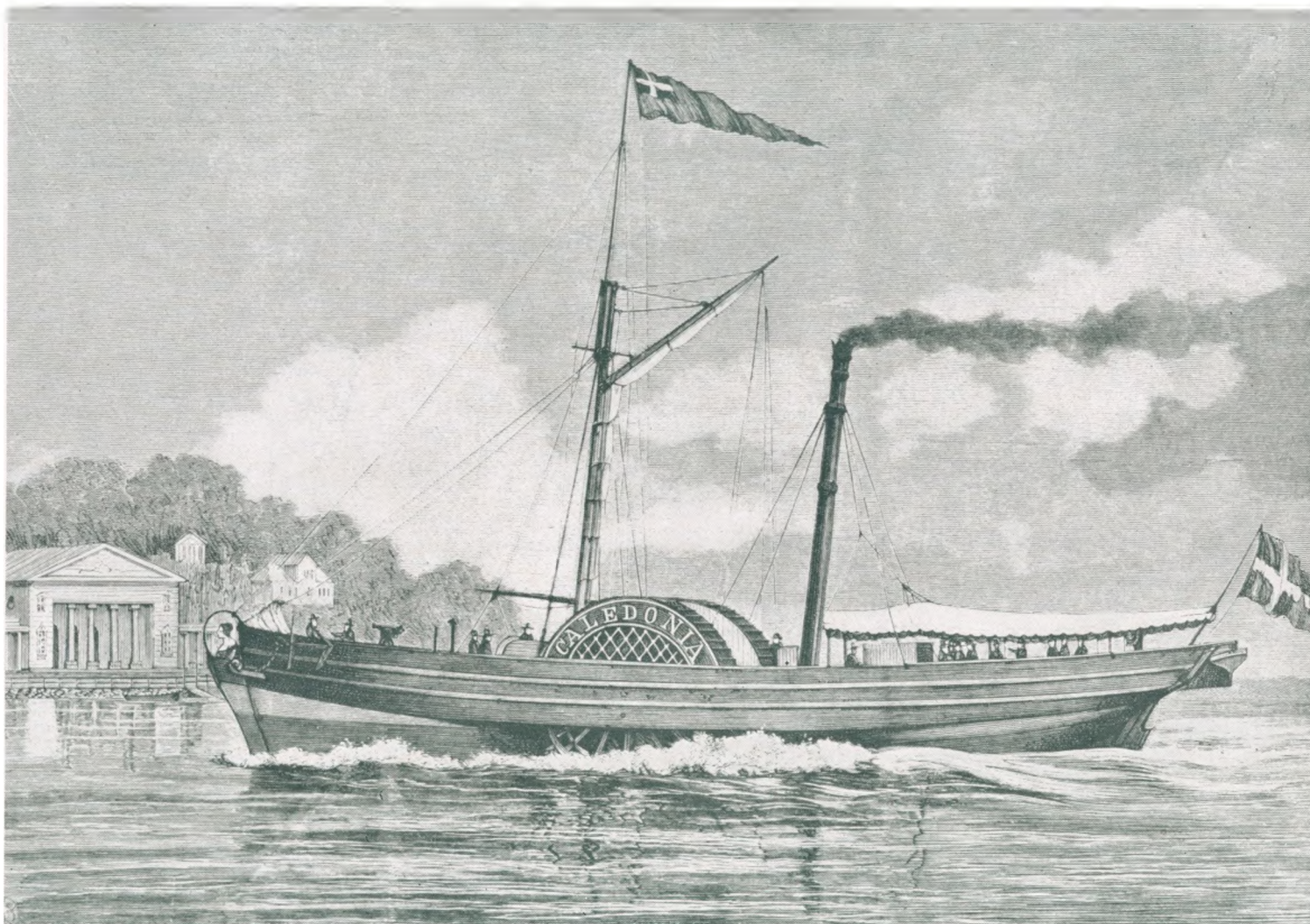
Bygget 1850 paa Jacob Holms Plads som det første i Danmark byggede Dampskib. Reder L. N. Hvidt. Maleri af Jacob Petersen, 1844.

(Tilbører Dansk Post- og Telegrafmuseum.)

P. Bille bærer Prisen for, lykkeligt at have ført det over Nordsøens vildende Vover, medens hans Broder St. A. Bille har valgt og købt det i England. Den 23de Maj kom det hertil efter fjorten Dages Reise fra England, og har allerede gjort flere Toure. Hvergang det afgaar, ere Toldboden, Langelinie og Kastelsvolden fyldte med Mennesker, som ville nyde det stolte Syn af Skibet, der damper afsted uden Seil, men med Røgen væltende i skytunge Masser ud af den høie sorte Skorsten, og med Vandet skummende i hvide Bølger, som en bugtende Hale langt bag sig. Mængden hilser os med jublende Hurraraab, hvilke vi selvfølgelig besvare. Jeg siger »Vi«, thi jeg har været med flere Gange og speculerer paa, snart at komme afsted igjen. Det er nemlig prægtigt, min Ven, aldeles prægtigt! I Begyndelsen rigtignok lidt benauende at høre Larmen af Dampen, af Hjulene og af hele denne konstige Mechanismes mange Stænger og andre Indretninger som fare op og ned eller frem og tilbage. Lidt ængstende er det ogsaa, at se de store Kulbaal under Kjedlerne og tænke sig saadan prisgivet Ild og Vand; men man vænner sig dertil, og med hvert Øjeblik voxer Beundringen, medens man gribes af Begjærlighed efter ret at forstaa det Mesterværk, som man befinder sig ligeoverfor og efter at fatte dets interessante Mechanisme. Med 28 Hestes Kraft pisker Maskinen de brede Skovlhjul gennem Havet, og Skuden bruser afsted med 7—8 Miles Fart. Der er to Saloner og otte mindre Kabytter, alle udstyrede paa det Skjønneste; der er Mad og Drikke i Guds Velsignelse, for tre Mark pro Persona, og som jeg har set at en Mand skriver i »Skilderiet« forleden Dag, »Passagererne ere høist tilfredse med, ja endog erkjendtlige for Reisens Behagelighed. Man sidder paa Dækket som i en Stue og betragter Øerne som yndige Landskaber, der, i meget kort Afstand, bevæge sig forbi Øiet, uden at Seil eller Tougværk eller Manoeuvre med Skibet i mindste Maade forstyrrer Auskuelsen«, og dette foregaar med en almindelig Sæbesyde, paa samme Tid som man læser i »Dagen«, at Hans Kongelige Høihed Prins Ferdinand har maatte seile fra Korsør til Nyborg i den gamle Postjagt »Mercurius«, og medens man kan risikere sit Helbred og Liv for at komme til Kiel med Kutteren »Den nye Prøve«. Nei! da holder jeg, min Sjæl, paa denne nye Prøve af et Skib, som farer afsted forbi de stakkels Seilskibe, ænsende hverken Vind eller Strøm, og din Søster skal ikke faa Ro for mig, førend hun har overvundet sin unaturlige Rædsel for »Caledonia« og har gjort en Reise med den. Hun lever i denne Tid stedse i en feberagtig Ængstelse for at se mig vende hjem fra mine Lysttoure i en eller anden defect Forfatning. Det kjære Væsen! Hun kan ikke anc, hvor roligt og naturligt Alt gaar til der ombord, og hvor hendes Mand virkelig svælger i Nydelsen af denne kolossale Opfindelse; thi saa vilde hun ingen Vanskeligheder gjøre.

Din o. s. v.

S. Petersen.

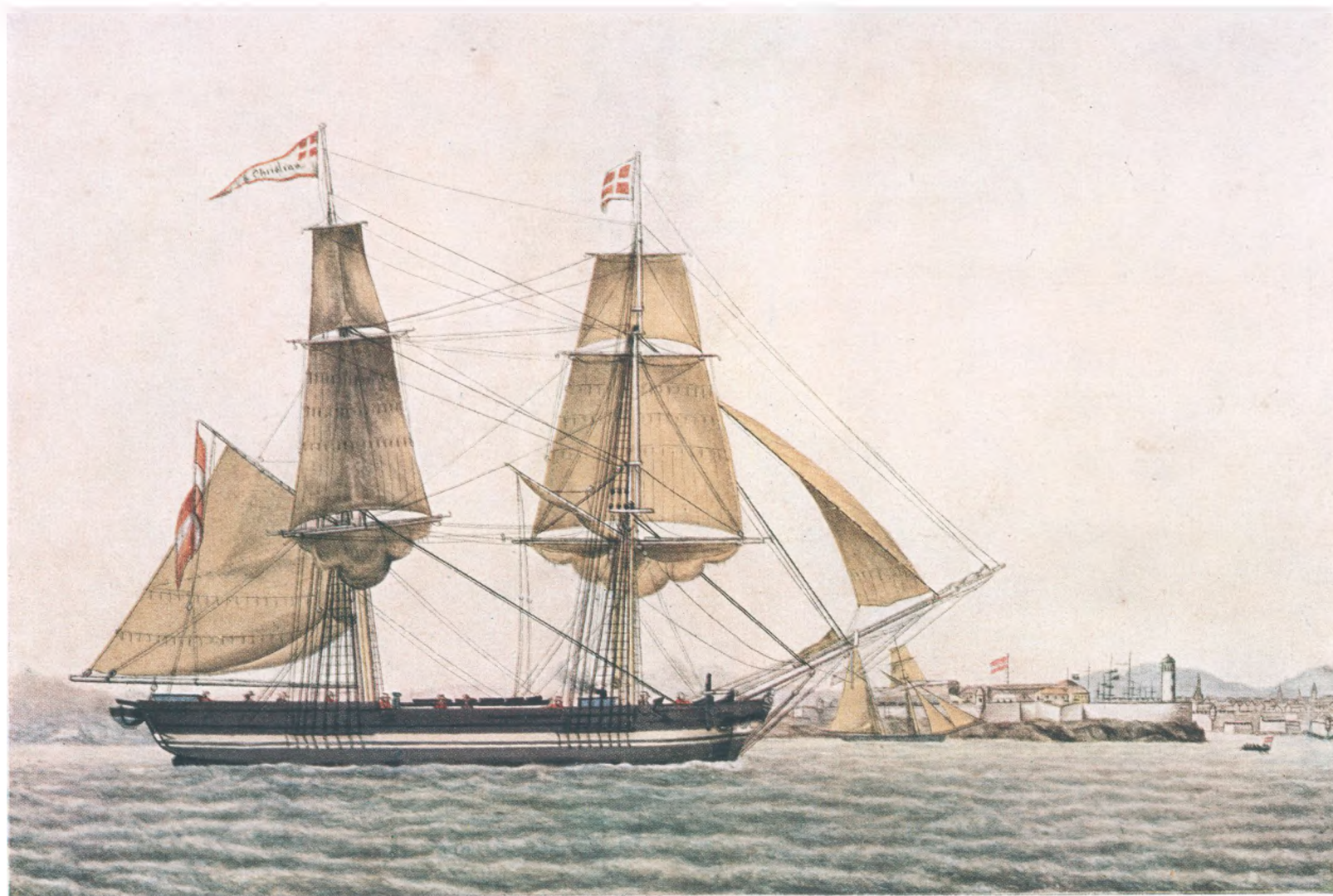
171

*Det første danske Dampskib »Caledonia« udfør Düsternbrook ved Kiel.
(Efter en Originaltegning af Carl Baagøe.)*

Kjøbenhavn den 10de Juni 1819.

Kjæreste Broder!

Du maa sandelig gribe ind, hvis Du ikke vil se din stakkels Søster gaa tilgrunde i Angest. Min Mand er betaget af en sand Lidenskab for Maskiner, og sætter bestemt engang Livet til ved saadan et Uhyre. Han er helt forstyrret af Henrykkelse over dette Dampeskib, som er kommet her til Landet; han lever og dør derombord. Herre Gud! Han er jo kun en Skabning af almindeligt Kjød og Ben; men saadan en Tingest er jo af Jærn og Staal, Ild og Damp, og tager den ham engang fat, saa Gud hjælpe os med hele Sæbesyderiet — han bliver maset, gjør han! Der havde han forleden faaet Lov til at komme ned i selve Apparatet — jeg har en Anelse om, at det var efter et godt Middagsbord — og saa griber det ham i hans ene Frakkeskjøde og haler ham til sig, indtil han staar, trukket fast op til Noget, som nok kaldes en Stempelstang, der af alle Livsens Kræfter bliver ved med at gnide op og ned og ned og op ad hans syndige Ryg, som skulde han flaaes, den kjære Sjæl; medens Noget, der nok kaldes en Krumtap, i et Kjøre væk dunker ham oven i hans gode Hat, Du ved den nye, til den ryger ham ned over Øinene og revner lige ned til Skyggen. Han siger, at i det Øieblik begyndte han at tænke paa Dig og mig og Børnene, og Gud skal vide, hvorledes det ogsaa var endt, hvis der ikke var kommet Hjælp. Vel har han solide Ben og er jo i det Hele en stærk lille Tyksak; men hvilken Mand kan i Længden staa sig imod 28 Heste! Jærnbæstet var for kraftigt og havde visseligt gjort mig arme Kone til Enke, hvis ikke den unge Maler Fritsman lykkeligvis var faret til og med sin Kniv havde skaaret Skjøderne af Petersen og halet ham væk. Men saa gik Skjøderne, med et af mine nye Lommetørklæder, imidlertid ind i Ventilierne — eller hvad de nu kaldes — og saa vilde Mechaniken ikke gaa længere. Dampen fusede ud alle vegne og den kjære Sjæl i de bare Benklæder var nær bleven skoldet oven i Kjøbet. Men ikke nok dermed. Da Hjulene standsede, saa kjørte Skibet paa Grund, og nu blev der et forfærdeligt Staahei. Alle skjældede de stakkels Fatter Huden fuld, og Capitainen var saa rasende, at han bandede paa, at han vilde kaste den »Krakiler« — Herregud! at kalde Petersen en »Krakiler« — overbord, saa at Fatter i sin Elenighed virkelig troede, at han kun var reddet fra Maskinuhyrets Jærnlemmer for at ende sit Liv i de vaade Bølger. Og havde den gode Fritsman ikke været, saa var det vist ogsaa endt med Forfærdelse. Nu slap han med at blive smidt i Land et Sted paa Kysten af Lolland i øsende Regnveir — det rædsomme Veir i Torsdags — uden Hat, med en Frakke paa, som var bleven til en Trøie, og desuden kun havde halvandet Ærme, og saa med et Par Benklæder, der manglede netop den Del, som Skjøderne kunde have dækket, hvis de ikke havde siddet i Ventilierne. Se saadan kan det ikke blive ved at gaa. Din Svoger mister paa den Maade sit Helbred, sine Klæder og sin borgerlige Reputation. Du maa foreholde ham hans Galskab, og i denne Tid nytter det vist, thi han ligger selv som en Dampkjedel fyldt til Randen med kogende

*Briggen »Christian« ved Havanna.
(Tilbører Generalkoncul Poul Holm.)*

Briggjen «Lydia».
(Tilbærer Kronborgmuseet.)

*Briggen »Tbilania».
(Tilbærer Repræsentant Peer Holm.)*

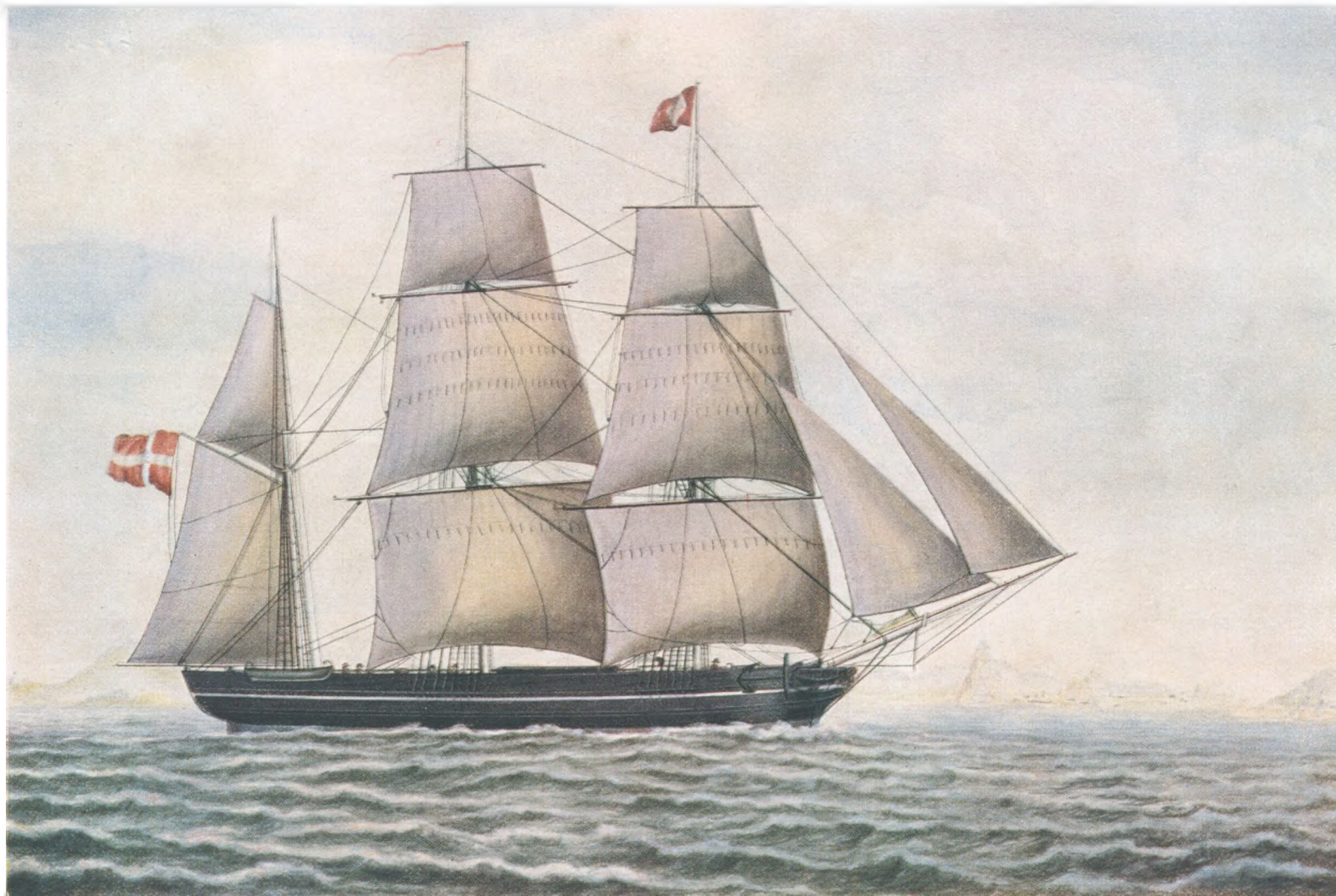
hed Hyldethe, for han blev naturligvis voldsom forkølet af den Tour, hvad der forresten ikke var andet end vel fortjent.

Naa! Alt er jo godt for Noget. Du ved, at Petersen ikke vilde lade Mine faa unge Fritsmann, fordi han kun er Maler, og endskjønt han aldrig i sine Livsens Dage havde set ham. Nu er det da i Orden; thi da Fritsmann trak Fatter ud af Mechaniken og ovenikjøbet laante ham en Kaskjet og en god blommet Slaabrok, som han maatte reise hjem i, saa kunde den gode Sjæl — skjønt det jo rigtignok var en sær Mondur for en Major i Hans Majestæts Borgercorps — dog ikke være haard, og Maleren fik Tøsen. Du kan ellers tro, at jeg blev forundret, da det første han udbrød, dengang vi modtog ham paa Postgaarden, var »Er Mine med?« For i den senere Tid gik han lidt afveien for hende, men nu længtes han efter at fortælle hende, hvad han havde bestemt. Skriv nu endelig ret snart og forehold Petersen alvorligt, at han ikke offere maa komme ombord i det græsselige Skib; Du kan tro mig, at her er Mange her i Byen, der dømme ligesom jeg om den Indretning; den ender dog med enten at gaa tilveirs eller tilbunds og vil koste mange Mennesker Livet, os har den, foruden Angesten, kostet en Frakke, den nye Hat og saa mit fine Lommetørklæde. Hils o. s. v.

Din tro Søster.

Overalt i hele Norden nævntes nu Jacob Holms Skibsværft med den største Agtelse, og Jacob Holm personlig fik megen Virak. Han blev saaledes tilsagt til en Audiens hos Kongen, der da var paa Frederiksberg Slot, og »han fik allehaande Komplimenter, hvor han saa kom hen. Det var klart for alle, der vilde tænke, at Jacob Holm var en Mand af et ualmindeligt Format. Hvad han vilde, gennemførte han paa en grundig og solid Maade«. Det er igen dette med Tilliden. Paa alle, der kom i Berøring med ham, virkede han aaben og ægte, og ingen vilde mistænke ham for at gaa Svinkeærinder af nogen Art. Hans Ord havde saa godt et Lov paa sig som nogen skrevet Kontrakt.

Det gik stadig fremad paa Værftet, og foruden til sig selv byggede Jacob Holm for en stadig større Kres af Redere. Færgebaaden »Rappo« blev udført efter en ny Tegning for Skibsreder Eskildsen, og den var i Fart i mere end 30 Aar. For Regeringen konstrueredes Fyrskibet »Drogden« i 1836 og var den første Baad, der blev sat i Vandet, efter at Firmaet havde ændret sit Navn til »Jacob Holm og

*«Jacoba» ved Indsejlingen til Napoli.
(Tilbører Repræsentant Peer Holm.)*

Sønner«. Aaret efter sattes Dampskibet »Maagen« i Arbejde efter Andreas Schifters Tegninger og for Statens Regning. Det gik som Postbaad mellem Assens og Aarøsund. Det følgende Aar — 1838 — rekonstrueredes »Charlotte« efter Ordre fra Grosserer Emil Z. Switzer, og Resultatet var, delvis takket være den meget dygtige Bygmester J. Jørgensen, saa tilfredsstillende, at der nu kom flere Skibe ind for Rekonstruktion. Der er »Æolus« for Grosserer J. Petersen og Kaptajn J. Hansen, »Hiram«, der blev en almindelig kendt Langfarer, for Moses og Søn G. Melchior, og i Tiden 1838-39 rekonstrueredes yderligere paa Værftet »Solid« for Grosserer Christian Christianen og »St. Anthony« for C. E. Knudsen; for samme nybyggedes »Concordia«, og det var Peter Jørgensen, der var Bygmester for dem alle sammen. Arbejdet med Rekonstruktionen var meget lønnende, og i Slutningen af 1839 tog det overordentlig Fart. Bøgerne viser, at Værfterne da rekonstruerede »Johanne«, »Karen Hedevig«, »De ni Søskende«, »Frederik«, »Louise«, »Betty«, »Caroline«, »Victoria«, »Wilhelmine«, »Johannes«, Brobergs »Rota«, Melchiors »Prins Frederik Christian af Danmark« og »Tordenskjold«, medens der kun var fem større Arbejder paa andre Værfter, der blev anmeldte for Københavns Magistrat. Alene dette er nok til at vise den Position, som Jacob Holm havde evnet at føre sit Værft frem til.

Forinden Omtalen slutter »af den imponerende Række Skibe af snart alle Slags, som kom fra Værfterne hos Jacob Holm«, er der Grund til at nævne Barken »Jacob«, der var paa 136½ Læster og byggedes paa Jacob Holm og Sønners eget Værft i 1839. Bilbrevet er af 16. September 1839. Den var hækbygget med fladt Spejl og en middelfyldig Boug og forsynet med en Gallionsfigur med Krølle. Længden var 100 Fod og ni Tommer, Bredden 24 Fod og otte Tommer, Dybden 14 Fod og otte Tommer. Denne Bark fór paa Portugal, Brasilien, de capverdiske Øer, Amerika, Havana, Kap det gode Haab m. m. Der var altid god Fortjeneste med de Farter, »Jacob« var ude paa, og den blev efterhaanden et af de mest rentable Skibe, Firmaet havde. Det var i 1848 i Troppettransport til St. Croix og ombyggedes

»Jacobs» i Sundet 1870.

Maleri af J. C. Neumann. (Tilbører Fru Pauline Holm.)

i 1860 paa Jacob Holm og Sønners eget Værft ved Bygmester H. P. Brandt og blev da opmaalt til 304 Tons. Dybden var midtskibs 15 Fod. — Den 29. Juni 1870 blev denne Bark overtaget af Chr. Holm, Valdemar, Andreas Peter Christian og Edouard Holm. En lang Aarrække gav det en Avance paa 1600 til 4300 Rdl. Først den 5. April 1886 gik denne Baad, »som mere end nogen anden havde vist Dannebrog og Firmaflag ud af Slægtens Eje, da den solgtes til et Partrederi i Rønne for 13500 Kr.«.

Værftet kom, som naturligt var, til at staa Jacob Holm personlig meget nær, og han var med Rette stolt af denne Del af Virksomheden. Fra Begyndelsen og til ind i Fyrrerne i det forrige Aarhundrede viser Kurven en stadig Stigen; men saa kom Modgangens bitre Aar. Det begyndte svagt med Tilbagegangen, men omtrent ved 1850 — altsaa fem Aar efter, at Jacob Holm var død — ebbede Jacob Holm og Sønners Skibsbyggeri helt ud. Hovedgrunden hertil var, at den fremmede Konkurrence nu var blevet for stærk. Trods de hæderligste Anstrengelser var det umuligt for Jacob Holms Fortsættere at bevare Værftet paa den Højde, man vilde og maatte have det. Saa hellere lade det helt ophøre. Det skete, og alle Kræfter sattes nu ind paa at fremme Fabrikations- og Handelsvirksomheden. Men ingen lagde Skjul paa, at det ikke var den Udvikling, man havde ventet eller ønsket. Værftet var som den forgyldte Flagknap over den Flagstang, der stod i Jacob Holms Bedrifter. Da det var ude med Skibsbyggeriet, var det som at miste noget, der aldrig kunde komme igen. Den store og smertelige Amputation foregik først efter, at Jacob Holm var død. For mange følte det, som om den Sol, der skulde smelte den kolde Sne, nu var forsvundet for stedse.

PLADSER OG HUSE

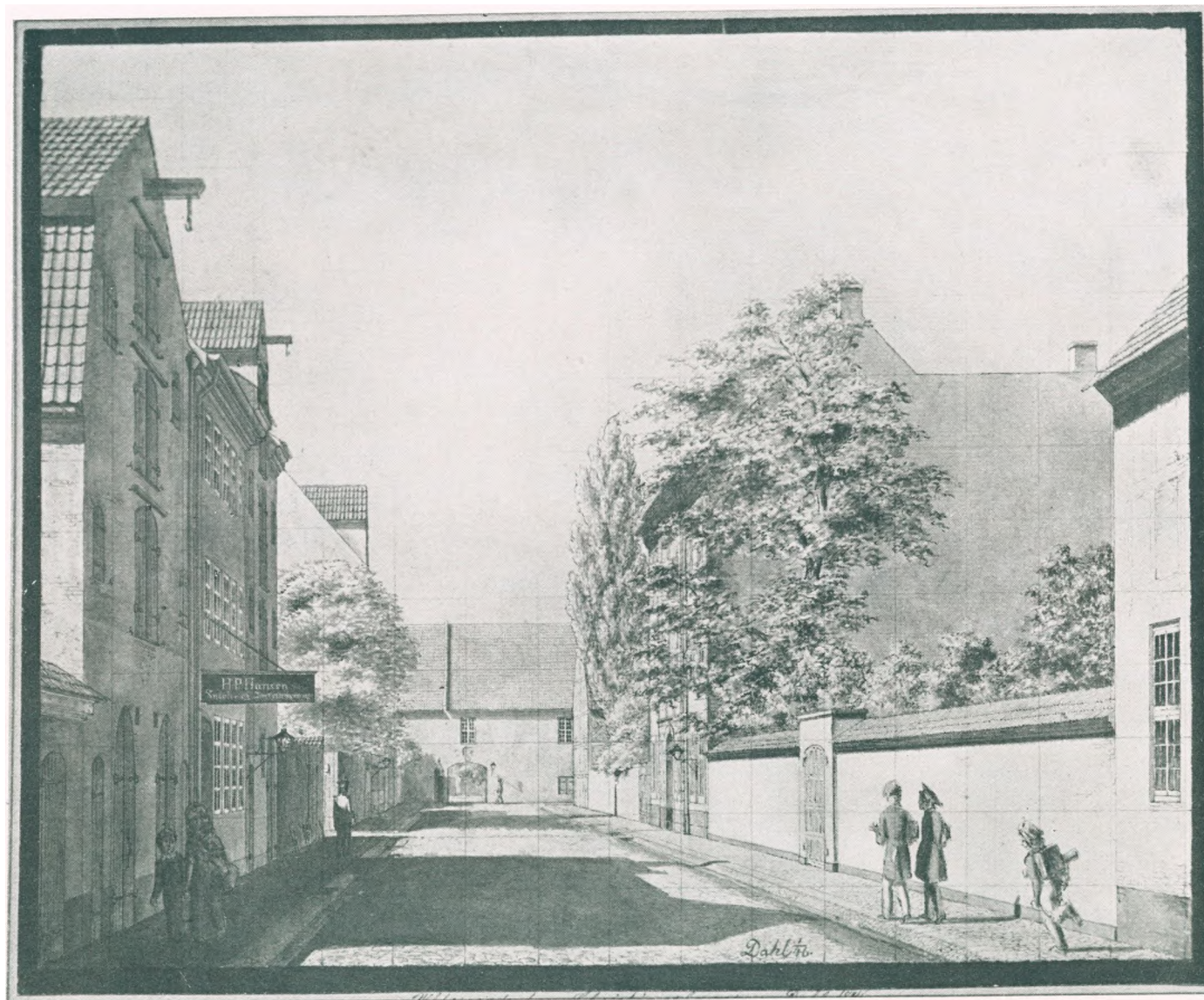
*Vil vi bygge, bese vi Pladsen først og gør en Tegning,
og naar vi saa ser Husets Skikkelse, maa vi beregne Byg-
ningens Bekostning; og finder vi, den overgaar vor Evne, hvad
gør vi da? Vi gør et andet Udkast med færre Værelser.*

HENRIK DEN ANDEN, 4. Akt, Scene 3.

Saa snart Jacob Holm var blevet klar over, at han vilde ned-sætte sig som Urtekræmmer paa Christianshavn, gav han sig til at lede efter en passende Lejlighed, hvori han kunde bo og etablere sig. Det er omtalt, at han fandt en gunstigt beliggende Ejendom i Lille Torvegade Matr. Nr. 73, senere Nr. 108, sidst Nr. 21, som han afkøbte Urtekræmmer Sven Larsen Bang ved Skøde af 12. December 1794. Han gav 8200 Rdl. for Huset, og for at kunne præstere denne Sum opnaaede han et Laan hos Brand Forsikrings Cassen for Gaarde og Huse i Kjøbenhavn paa 6000 Rdl., for hvilke han udstedte en Panteobligation med første Prioritets Sikkerhed i Ejendommen. Denne Obligation blev tinglæst den 22. December. Endvidere forpligtede han sig til Lauget den samme Dag, efter at have faaet kgl. Bevilling til at indtræde som Medlem af det — en nødvendig Omstændighed, eftersom han ikke havde lært i Kjøbenhavn. Den 24. December løste han Borgerskab som Urtekræmmer og havde nu Foden under eget Bord. — Et halvt Aar efter, den 24. Juni 1795, ydede Jens Uttenthals Enke, af hvem Jacob Holm købte betydelige Kvanta Baand, ham et Laan paa 1500 Rdl., hvormed han indfriede en Obligation til I. L. Bang. For denne Ydelse gav han hende en anden Prioritets Obligation med Pant i selve Huset. Denne Ejendom solgte han den 16. August 1822 for ikke mindre end 12.000 Rdl. Sølv. — Efterhaanden som Virksomheden udvidedes, blev Pladsen i Lille Torvegade for trang, og Jacob Holm købte da Gaarden i det nuværende Strandgade 8, som han betalte med 10.500 Rdl. Det var i 1799. Ved »at gaa Regnskaberne igennem for disse Huse og for en Del andre Ejendomme foran paa Christianshavn blev Jacob Holm snart klar over, at det var en meget forsvarlig Anbringelse af Penge at sætte

dem just i disse Huse, da Hovedstaden vel maatte udvide sig i den Retning«, og sin Sædvane tro talte han med sin Familie, om den vilde være med til nogle endnu ret beskedne Opkøb. Paa dette Felt var Brødrene imidlertid ikke saa hurtige i Vendingen, som da det senere gjaldt at tage Parter i Skibe. Men den 22. Marts 1810 købte han dog sammen med sin Broder Sejl-, Flag- og Kompasmager Peter Holm Gaarden Dronningensgade Matr. Nr. 249, det nuværende Nr. 16 for 13.000 Rdl. Gaarden vendte ud til Prinsensgade, og »den var købt godt, fordi den til Formaalet havde en udmærket Beliggenhed«. De to Brødre gik straks i Gang med at anlægge en moderne Sejldugsfabrik, der i de paafølgende Aar udvidedes ganske betydeligt. Som Fagmand havde Peter Holm et udmærket Navn, og hans Varer var stærkt efterspurgte ikke blot i det egentlige København, men i flere af de større Provinsbyer. Det var en Overgang især Helsingør og Skelskør, der havde Brødrenes Interesse, og det kan ses af Bøgerne, at Peter Holm ofte var der paa Forretningsbesøg, og han fik i Reglen ganske betydelige Ordre hjem.

Paa Auktion den 28. Marts 1819 købte Jacob Holm af Grosserer Johan Daniel Vogels Opbudsbo og Grosserer Frantz Thestrup Adolph Gaarden Strandgade Matr. Nr. 56, nu Nr. 4, for 31.000 Rdl. Sølv. Den store, smukke Ejendom bestod dengang af et treetages Forhus med Kælder under og Kvist samt Portrum. Desforuden var der en Bygning til venstre i Gaarden med Vognskur og Stald til ikke mindre end 6 Heste, et Pakhus til Gaden i tre høje Etager og Kvist. Ovre mod højre Side var der Due- og Hønsehuse og en lille Have med tre meget pyntelige Lysthuse. Som denne Ejendom da stod, havde den staaet siden Revolutionsaaret 1789 med Undtagelse af, at en sammenhængende Kvist paa fire Fag med en Altan over var blevet taget ned i 1811. Det kan ses i Matriklen, at Agent Bertil Madtzen, som i 1783 havde købt Huset og samme Aar havde ladet Pakhuset tilbygge, »i 1789 foretog en stor og gennengribende Ombygning af hele Forhuset, idet han føjede en Etage til det tidligere toetages Hus«. Samtidig opførte han Facaden til Gaarden, der tidligere havde været af

Carl Dahl: Hildersgade paa Christianshavn. 1846.
(Bymaestet.)

Bindingsværk, »af gode Mursten«. Saa vidt man kan se, er denne Bygning imidlertid meget ældre, og skønt Ejendommens oprindelige Matrikelnummer 14 ogsaa omfattede Gaardene Nr. 6, 8 og 10 i Strandgade og de tilsvarende Grunde i Wildersgade samt noget af Pladsen i Strandgade, »kan man dog, ved at følge Ejendommen tilbage i Tiden, med temmelig stor Sikkerhed antage, at det er denne Gaard, der menes, naar Kong Christian den Femte den 1. November 1684 giver Friderik Anthony Møller Opsættelse paa fire Aar til Opbygning af gamle Huse og Grunde, tilforn afgangne Jonas Trællund tilhørende; og da der 1687 omtales Fridrich og Niels Møllers ny opbygte Gaard, er Bygningen sandsynligvis opført 1687«.

Den 24. April 1702 tilskødede Admiral Friderich Gedde, der som ufyldstgjort Panthaver havde overtaget Ejendommen efter Fridrich og Niels Møllers Broder Oluf Anthony, den til Andreas Weyse, og i dette Skøde nævnes Grundens Maal, der stemmer med de nuværende. Hen i 1721 solgte Etatsraad Weyse Gaarden til Lars Pedersen Ramsharts Enke, og den blev nu i denne Families Eje, til Borgmester Peder Ramsharts Enke, Dorthea Rosenvinge, solgte den til Johan Friederich Dahlen den 11. Juni 1750. Johan Friederich Dahlen solgte den videre den 16. Januar 1751 til Jørgen Clemmensen. Efter at dennes Enke den 24. December 1753 havde overdraget Gaarden til Sprogmeister ved det kgl. Cadet Academie Jean Paul du Puget, forblev Gaarden i dennes og hans »Eftermand«, Magister Johan Jacob Ulrichs Eje, til deres Enke den 23. Juni 1783 solgte den til Agent Bertel Madtzen. Af senere Ejere findes endnu Justitsraad Poul Prihn i 1791, Grosserer Georg Andreas Kyhn 1795 og Skibskaptajn Peter P. Kofoed i 1810.

Blandt de Ejendomme, som da laa først paa Christianshavn, var denne en af de mest bemærkelsesværdige, og da Jacob Holm købte den, var »det et slaaende Bevis paa, hvor stor og hvor holden en Mand, han nu var blevet«. Oppe i anden Etage var der en Sal med ikke mindre end seks Fag Vinduer ud til Gaarden, og til hver Side var der et to Fags Værelse. Ud til Gaarden var til højre for Trappen

*Tb. Bruun: Nyholm i Slutningen af det 18. Aarhundrede.
(Kobberstiksamlingen.)*

Køkken i tre Fag og bag dette et to Fags Værelse. Til venstre for Trappen laa et tre Fags Værelse, der senere blev delt i en Forstue og et to Fags Værelse, der blev Jacob Holms og hans Hustrus Soveværelse. Oppe i tredie Etage, hvor N. F. S. Grundtvig boede i Aarene 1829—40, var til Gaden en stor Sal paa fire Fag Vinduer, og paa hver Side var der et tre Fags Værelse.

For »at gøre Gaarden smukkere og mere sømmelig« foretog Jacob Holm i 1838 en ret gennemgribende Ombygning; Stalden flyttedes til højre i Gaarden, der hvor der hidtil havde været Have, og hvor Stalden havde ligget, byggedes der en Sidebygning, hvori der i underste Etage indrettedes Vognrum, medens der ovenover indskødes en Mezzanin, hvor Jacob Holms Døtre fik deres Værelser. Sønnerne boede oppe i Kvisten. Vurderingen af den 23. Maj 1839 giver en indgaaende Skildring af et Centralvarmeanlæg, der havde Ovn og Varmekammer i Kælderen, og som kunde betjene hele Ejendommen. Saa vidt man kan se, er dette Anlæg det første i sin Art paa Chri-

stianshavn; det fungerede imidlertid ikke til Jacob Holms Tilfredshed, og han lod det derfor fjerne efter kun et Par Aars Forløb. Men det viser igen Jacob Holms Sans for alt, hvad der var nyt, og som kunde tjene til at lette Husførelsen. Den store Bolig synes i det hele at have tilfredsstillet hans Ærgerrighed i denne Henseende, og til sine sidste Dage blev han ved med at ombygge og forbedre. Spøgende blev det sagt om ham, at han havde Mani for Omforandringer. Væggene var betrukne med Lærred, der var prydet med »Figurer og aparte Dørstykker«. For Enden af den store Sal fandtes en Fedtstens-Piedestalovn med forgyldte Ornamenten og Messingdør. Den omtales i flere tidligere Vurderinger af Ejendommen og synes at have været et Pragtstykke.

Samarbejdet mellem L. N. Hvidt og Jacob Holm antog med Aarene fastere og fastere Former, og de agtede gensidigt hinanden højt. De kommunalpolitiske Interesser havde de fælles, og begge var i samme Grad optaget af at fremme det økonomiske Liv. Der var mellem dem den Sympati, som er et sikkert Grundlag, naar store Dispositoner skal træffes. De forstod hinanden uden at bruge mange Ord.

Gennem flere Aar havde Jacob Holm haft Lyst til at erhverve Skibsværftet Matr. 58 foran paa Christianshavn. Det ejedes af L. N. Hvidt, men først i 1822 vilde denne afstaa det. Købekontrakten er afsluttet den 6. Juli med den store Handelsmand, Jacob Holm og nogle faa Medinteressenter. Den samlede Købesum var 11.000 Rdl. Sølv. Adgangen til Værftet var gennem Lille Kongensgade, nu Wildersgade, bag den tyske Friderichskirke, den nuværende Christianskirke. Pladsen omkring hed oprindelig von Ostens Plads og fik senere Navn af Jensens Plads, indtil den overgik til A/s Burmeister & Wain. Ofte kalder Jacob Holm i sine Bøger denne Plads for Wilders, undertiden Skibsværftet Nr. 58, men den maa ikke forveksles med den nuværende Wilders Plads. Andelsselskabet, eller som det da benævntes i datidige Dokumenter, Andelshaveriet, brugte Pladsen som Skibsværft og til Oplagspladser. Det var hovedsagelig større Reparationer og Kølhalinger, der foretoges her. Ved at gen-

L. N. HVIDT

Konferensraad Lehmann Forespørgerne, som svarede tilbage at denne endelige Afgørelse var dem en stor Skuffelse.

Vil man danne sig et Skøn over Økonomien paa Wilders Plads, maa det stadig erindres, at der til Tider var meget stor Forskel paa Seddeldalere, Dalere i rede Sølv og Hamborg-Bankodalere. Svingningerne var mange og ofte ganske uberegnelige. Derfor giver de efterfølgende Tal kun tilnærmelsesvis Oplysninger om, hvordan det stod til med Avancen. Den var i 1832 oppe paa 1380 Rdl., i 1833 paa 1787 Rdl., men sank saa i 1834 ned paa 948 Rdl. for Aaret efter at gaa op til 977 Rdl. Aaret 1836 satte Rekord med 1852 Rdl., og fra nu af gik det gradvis tilbage. Ved Udgangen af 1837 var Overskuddet 1690 Rdl., i 1838 paa 1736 Rdl. for i 1839 at naa helt ned paa 633 Rdl. — En anden Liste, der ogsaa er uddraget af Jacob Holms egne Bøger, viser imidlertid ganske andre Tal end disse. For Aaret 1824 var Balancen 59.126 Rdl. og Avancen 4534 Rdl.; i 1825 var der en Balance paa 61.878 Rdl. og en Avance paa 8163 Rdl.; i 1830 var Balancen oppe paa 95.103 Rdl., og Avancen androg 10.977 Rdl.; i 1835 var Balancen kun steget til 96.004 Rdl., og Avancen var helt nede paa 2578 Rdl. To Aar efter, i 1837, var der imidlertid atter en væsentlig Bedring, da Balancen var kommet helt op paa 126.528 Rdl. med en Avance paa 15.623 Rdl. Men alle disse Tal siger som sagt ikke saa meget. De kan i hvert Fald ikke give os noget nøjagtigt Billede af Forholdene, kun vise de økonomiske Forskydninger i meget grove Træk. — Af større Ændringer paa Wilders Plads er det værd at nævne, at Jacob Holm personlig lod anskaffe en ny Bedding i 1837-38; den kostede 17.581 Rdl. Efter et Par mindre Ombygninger blev selve Ejendommen paa Pladsen vurderet i 1842-43 og paa Grundlag heraf forsikret for 6000 Rdl.

Ved en Auktion den 11. Juni 1824 købte Jacob Holm Skibsværf-tet Matr. 22 i Strandgade, det nuværende »Holms Plads«. Det ejedes da af Kommandør Fabritius de Tengnagel, som fik 17.025 Rdl. i Sølv for det. Pladsen var oprindeligt dannet af en Del af den Plads, som »det kgl. octroyerede Vestindiske og Guinesiske Compagnie« havde

*Martinius Rørbye: Udsigt fra Holms Plads.
(Bymuseet.)*

raadet over. Senere blev den Agent Bjørns Kølhalingsplads mod Øst, medens »Madame Fabritius raadede over den vestlige Part«. Det hele laa dengang ved en Kanal, der gik fra Bassinet langs med Grænsen mellem Militæretatens Laboratorium og Jensens Plads — i lige Forbindelse med Christianshavns Kanal. — Ved en Auktion den 29. December 1831 købte Jacob Holm Gaarden Matr. Nr. 78 i Store Kongensgade, nu Wildersgade 57. Denne Ejendom havde tilhørt Schach August Steenberg og var en Del forfalden, hvorfor den ogsaa gik for 4169 Rdl. Sølv. Hidtil havde der været et ældre Sæbesyderi, som imidlertid ikke var noget værd fabriksmæssigt set, og som ogsaa var en daarlig Forretning. Det lod Jacob Holm »nu nedrive fra Grunden, helt og holdent«, og i Stedet opførte han et moderne Bødkerværksted, som ikke blot arbejdede for de Holmske Fabriker, men som ogsaa lavede Kar og Tønder for private i Byen. Det første større Vaskekar blev gjort paa Bestilling af Frederik den Sjette ud til Frederiksberg Slot; man har sikkert været tilfreds med det, for i de kommende Aar fik Jacob Holm Ordre ogsaa fra Prins Christian — den senere Kong Christian den Ottende. Saa vidt det kan ses, er dette den første Kontakt mellem de to. Det skulde langt fra blive den sidste.

For Jacob Holm havde det længe været et brændende Ønske at komme i Besiddelse af Appelbys eller Aplebys Plads, som almindeligvis kaldtes for Engelskmandens. Det gik saa meget lettere, »og det første Navn sad altid saa underligt galt i Halsen«. Den 17. Juni 1833 var der offentlig Auktion, og foruden Pladsen fik Jacob Holm Gaardene Matr. Nr. 200 og 201 og Huset Matr. Nr. 205 »med 8 Lejevaaninger (Jødens Bule) i Overgaden for 12.500 Rdl. Sølv«. Gaardene Nr. 200 og 201 samt Huset Nr. 205 solgtes endnu samme Aar for tilsammen 10.700 Rdl. Sølv, saa at Pladsen stod Jacob Holm i 1.800 Rdl. med Tillæg af Omkostninger. Paa Pladsen, der tidligere havde tilhørt Etatsraad Erick Ericksen, den store Handelsmand, som i sin gode Periode lod opføre flere Pragtbygninger i Staden og dens Omegn, bl. a. »Ericksens Palais«, det nuværende Hovedsæde for Handelsbanken, som C. F. Harsdorff var Bygmester for — fandtes der en

Christian den Ottende.

grundmuret Reberbane, som Jacob Holm lod indrette til Bolig for 103 Arbejderfamilier. Det var det første private Foretagende i sin Art her i Landet, og det vakte med Rette stor Opsigt, at Jacob Holm gik ind for denne Opgaves rationelle Løsning. Da Boligerne stod færdige til Indflytning, »vurderedes de til Assurance i 1840«.

Som Lejere paa Engelskmandens Plads havde Jacob Holm en Tid lang Suhr og Søn, J. Frahm, J. Toxværd, J. From, Jack Bentzen og endnu flere, som alle sad i solide og gode Forretninger. Pladsens Indtægter bestod væsentligst i Leje- og Bolværkspenge. Avancen var i 1835 oppe paa 1135 Rdl., i 1839 paa 1582 Rdl. — Paa et ret tidligt Tidspunkt fik Baumgarten og Burmeister Lyst til at erhverve hele Pladsen, og der indledtes nogle Forhandlinger; men Jacob Holm var paa sin Side ganske utilbøjelig til at sælge, og Sagen stilledes derfor i Bero. Først i 1851 fik Interessentskabet Baumgarten og Burmeister sit Ønske opfyldt.

Den 15. Januar 1829 sluttede Jacob Holm Kontrakt med Admiralitetskollegiet om Leje af Bodenhoffs Plads. Forud for Overenskomsten var gaaet en næsten uendelig Række Forhandlinger; Staten vilde have Lejemaalet i Orden, da den fattedes Penge, men Marinen vilde nærmest af prestigemæssige Grunde nødigt afstaa Pladsen. Naar Lejemaalet endelig kom i Orden, skyldtes det Mellemskomst fra den Mand, der altid støttede Jacob Holm, naar det kneb for ham at faa Regeringsmagten til at føje sig: Dr. Martin Lehmann. Med stor Bestemthed parret med diplomatisk Smidighed, forhandlede han med Marinen, Finanserne og Københavns Magistrat, »og til sidst ordnedes alt til alles fulde Tilfredshed«, og det skulde snart vise sig, at Admiralitetet i Virkeligheden slet ikke havde nogen Anvendelse for det store Areal.

Der findes i Jacob Holms Arkivalia en Regning fra 14. Marts 1829 paa Egetømmer, som gik med i Købet, og den 3. Juni samme Aar »ønskes Betaling erlagt for 2 Ankere og et Parti Ballastjærn«. Alle de Bygninger, der fandtes paa Grunden, skulde holdes vedlige paa Jacob Holms Bekostning.

199

*Færstet paa Engelskmandens Plads.
Tævout efter Tegning af Carl Baagøe.*

Paa Bodenhoffs Plads udførtes der mest Skibsreparationer, og den danske Marine var Hovedkunde. Netop i Aarene efter at Jacob Holm havde sluttet Lejemaalet, var der mange af Orlogsskibene, som kom til Eftersyn, og der var ligeledes en Del svenske Baade, der blev reparerede. Balancen var i 1829 oppe paa 29.234 Rdl., og Avancen androg 2.705 Rdl.; i 1830 er Balancen paa 65.297 Rdl., og Avancen er samtidig steget til 6.496 Rdl. Aaret efter, i 1831, udviser Balancen derimod en betydelig Nedgang. Da er den paa 49.461 Rdl., og Avancen er helt nede paa 3.101 Rdl. — Yderligere Regnskaber er hidtil ikke fundet, og saavidt man kan se af Regnskaberne, der paa Grund af Ildsvaade og anden Ulykke er meget ufuldstændige, er Lejemaalet hørt op kort efter.

Spredte Notater i Jacob Holms Arkiv, som desværre er blevet noget medtaget af Tidens graadige Tand, viser, at Jacob Holm altid var paa Vagt og Jagt, naar det gjaldt om at spore Huse og Pladser. Uden Tvivl har den Tanke at blive Herre over alle Grundene ud til Havnen foresvævet ham mere end een Gang. Blev han den enevældigt dominerende, kunde han jo saa nogenlunde gøre, som han vilde. Men disse store Planer lykkedes ikke helt for ham. Dog gjorde han paa sine sidste Dage et ligefremt Kup, der kom til at gaa stort Ry af. Ved en længe før berammet Auktion den 18. April 1840 købte Jacob Holm og Sønner den »Det kgl. oktrojerede danske Asiatisk Kompagnie« tilhørende Plads, Strandgade Matr. Nr. 27, 28 og 29 for 69.000 Rdl. Sølv. Vel var det mange Penge, men Prisen var alligevel langt fra at kunne kaldes høj. Paany havde Jacob Holm gjort en af sine gode, store Forretninger — og det skyldtes hans egen i dette Tilfælde poliske Dygtighed, der tillige er et Bevis paa, at han kendte Menneskene og vidste, hvordan de skal tages. Det fortælles, at der i god Tid før Auktionens Afholdelse var dannet en Ring af Forretningsmænd, der havde sat sig for at forhindre, at Jacob Holm ogsaa fik denne Plads. Skete det, vilde han faa alt for stor en Overvægt indenfor det danske Skibsbyggeri; »han havde jo Pladser nok i Forvejen«. Der kan næppe være nogen Tvivl om, at den kloge Jacob Holm

har lugtet Lunt. Ved Auktionen mødte begge Parter op, uden at der var noget at mærke paa dem, og da Budene var naaet op paa en vis Højde, rejste Jacob Holm sig ganske roligt og gik sin Vej. »Konkurrenterne saa uvisse til hinanden, da de mente, han bedst maatte vide, hvad Pladsen var værd, og Budene gik nu trevent videre og stoppede snart; da Hammerslaget faldt, viste det sig, at Jacob Holm og Sønnen var Køber per Kommission«.

To Aar før Jacob Holm døde, udbrød der den 20. Juni 1843 en vældig Brand paa Holms Plads, og det var meget vanskeligt for Brandvæsenet at faa den slukket, fordi der lige var hjemkommet en stor Ladning Sukker og Rom. Flammerne naaede frem til disse Beholdninger, og snart efter kom Ilden i Forbindelse med de øvrige Varer, som fandtes i Magasinerne. Der var Tjære, Olie, Mahognitræ, Tømmer og Kul, og Ilden havde mere end rigelig Næring. Strømmen af Rom og smeltet Sukker bredte sig over Pladsen og styrtede brændende over Bolværkerne i Vandet. Men det lykkedes dog at faa Skibene bortfjernede, uden der var sket nogen større Skade. Beretningerne om denne store Ildsvaade fortæller, at Brandfolkene og Sluffekuskene laa paa Maven og drak Rommen eller nød Indholdet af ituslagne Oxehoveder i Brandspande. Militærets Laboratorium laa i umiddelbar Nærhed, og der var en Tid overhængende Fare for, at Ilden skulde brede sig til de store Beholdninger af Krudt, som fandtes der. Da det saa værst ud, blev der udkommanderet meget Militær til Hjælp, fordi Brandmændene efterhaanden var kommet i en ynkelig Forfatning. Begivenheden vakte stor Opsigt i det da lille København, og Byens »Husdigter«, Poeten fra Aabenraa, forfattede en højstemt Sang, hvori »de Graae« betegner Brandfolkene, »de Røde« Soldaterne.

Melodi: Bag grønklædte Bakker der ligger et Huus.

Lyt! Trommerne larmer, Ak! hør det er Brand!
Det klemter! man jamrer og raaber paa Vand!
Hvor Krudtet hist gjemmes bli'r lyst det — o Vee!
Guds Sol vi ej mere paa Jord faar at see!

Se Ildstrømme styrte i Havet sig ned,
Hen ad det de svæve i gyselig Fred,
Man Skibene flytter i Skræk og af Nød, —
O, Herre! forskaan os for Rædsel og Død.

Nu kjæmpe de kyndige trofaste Graae,
De modige Røde saa kjækt bi dem staae, —
Den grusomme Fjende kan ikke faae Magt,
De Hædersmænd alt ham paa Flugten har bragt.

Vær takket og æret hver Graae og hver Rød,
Som frelste saa mange for Rædsel og Død!
I Evighedens Bog vil I skrive engang:
At I er noteret til Englenes Sang.

Den sidste Plads, Jacob Holm var med til at købe, var den, som laa i Ny Toldbodgade og havde Matr. Nr. 299 og 300. Den kom paa Auktion den 9. Juli 1844 efter Skibsbygger Lars Larsen, og der var et mindre Værft paa Grunden. Den samlede Købesum var 60.570 Rdl. i Sølv.

Naar Jacob Holm købte Huse og Pladser, var det karakteristisk for ham, at han først saa nøje efter, hvad det var, han vilde have. Var han blevet klar derover, gjorde han for sig selv en Tegning og Regning. Viste det sig saa, at hans økonomiske Evner ikke rakte til, tænkte han Sagerne igennem paany, slog af paa Fordringerne og satte saa sin Vilje igennem. Det viste sig altid, at han da var paa den sikre Side.

DE MINDRE VIRKSOMHEDER

Paa stejle Veje maa man begynde langsomt.

HENRIK DEN OTTENDE, 8. Akt, Scene I.

Lysestøberiet havde længe været paa Dagsordenen i Jacob Holm og Sønner, og det var nærmest en Tilfældighed, det varede saa længe, førend det traadte ud i Livet. Stødet til dets Oprettelse blev givet af ingen ringere end Kong Christian den Ottende, der fra sine unge Aar var levende interesseret i alt, hvad der havde med Industri at gøre. Som Kronprins havde Kongen flere Gange truffet Jacob Holm, og han havde, engang han var ude for at inspicere nogle Orlogsskibe, aflagt et uofficielt Besøg paa Jacob Holms Værfter. Han blev vist rundt af Jacob Holm personlig, og »de underholdt sig med hinanden i henved halvanden Time«. Da det første her i Landet byggede Dampskib var under Udførelse i 1829-30, kom Kronprins Christian ud for at se det, og han var i den Grad optaget af alt det nye, at han bad Jacob Holm, om han maatte komme igen. Det blev aftalt mellem dem, at Kronprinsen skulde være med ved Stabelafløbningen, og døbe »Frederik den Siette« — men militære Pligter forhindrede det. Han maatte rejse over til Fyn for at inspicere nogle Troppøvelser. Men da Skibet var færdigt, gik han om Bord i det sammen med Jacob Holm og stod et Stykke op i Sundet. Paa denne Tur talte de Skibsfart og Industri i Fortsættelse af en tidligere Samtale oppe paa Slottet, hvor Stadens 32 Mænd havde været Kongens Gæster ved en større Modtagelse. Den Stringens og Sans for Realiteter, som var et Særkende for Jacob Holm, har sikkert gjort et stærkt Indtryk paa Tronfølgeren, der just i de Aar var noget veg og svævende. Han har til fulde forstaaet, at Jacob Holm var en Mand helt ud over det almindelige danske Format, og det har moret ham at tale med »denne Altmuligmand indenfor Handel og Industri«, som L. N. Hvidt kaldte ham. De har drøftet Nutiden og Fremtiden, og da Jacob Holm be-

rørte de nye Fabriksanlæg, han havde under Overvejelse, foreslog Kronprinsen ham at gøre Lys, al den Stund de danske Lys maatte siges at være meget slette. De osede, og ingen kunde se ved dem. Der-til kom et væsentligt Minus, at de ødelagde Øjnene. Heri var Jacob Holm enig med den kongelige Højhed, men denne skulde først lægge Kongekaaben om sine Skuldre og sætte Kronen paa sit smukke Hoved, førend Jacob Holm lagde ud. Men da det skete, aabenbarede han for alle og enhver, at det var den nuværende Majestæt, der havde undfanget Tanken. De første Pakker med Jacob Holms Lys blev da ogsaa sendt til Slottet som en Hilsen fra Fabrikanten.

Det var i Bygningerne ved Amagerbrogade paa »Oliegreen«, at Jacob Holm besluttede at anlægge et Lysestøberi. Det var færdigt 1842, og Aaret efter kunde Stearinfabriken begynde sin Virksomhed. Begge blev ledet af Jacob Holms yngste Søn Emil, der i 1840 var blevet cand. pharm., og som nu vilde forsøge sig som Fabrikant. Han blev dog kun to Aar i Fabrikkerne, fordi han rejste til Nyborg, hvor han havde faaet et Apotek.

Bevillingen gav Tilladelse til, at Hovedbestanddelen i Lysene maatte være dyrisk Talg, og af de meget sparsomme Notater fra de første Aar kan det ses, at der var Fremgang — omend den var jævn. Den udenlandske Konkurrence var der selvfølgelig straks, og den søgte at holde det engang erobrede Marked ved at slaa Priserne meget ned. Men Jacob Holm og Sønner ikke blot holdt de engang erobrede Skanser, de vandt frem i Kraft af deres Varers udmærkede Kvalitet. Kurven for Omsætningen i Talglys var i det første Femaar stærkt stigende især for Avancens Vedkommende, men saa kommer der nogle meget bratte Fald, som atter afløstes af Opgang. For Fremstillingen af Stearin varede det noget længere, inden Nedgangen satte ind; men da det skete, var det, ligesom man ikke kunde finde Vejen frem, der kunde føre til de forventede gode Resultater; der sporedes meget tidligt en Modløshed, som ellers ikke kendtes i Jacob Holms Virksomheder. Der var Utryghed ved, at »den gamle« ikke var mere. Man gik ind i et Samarbejde med L. P. Holmblad, som efterhaanden

leverede flere og flere af de Varer, Jacob Holm og Sønner selv skulde fremstille. Fabrikerne mistede deres Karakter, og de nedlagdes helt i 1869, samtidig med at Inventaret bortsolgte ved en offentlig Auktion.

Paa den Oliemølle, som i 1808 opførtes udenfor Amagerport i Taarnby Sogn, tilvirkedes Sæbe med et godt Resultat, og i 1811 flyttede Jacob Holm Syderiet til Dronningensgade, fordi der var Udvidelsesmuligheder. Opførelsen synes begyndt den 21. Maj 1810, da Murmester Møller og Tømrer Mumme tog fat. Som sædvanlig købte Jacob Holm selv Materialerne, og Regningslisterne viser, at der den 22. August 1811 indgik 10.000 Mursten, den 25. August kom der 8.000 til, og d. 5. Juli købtes der Mursand for 36 Rdl., d. 12. September kom der paany 10.000 Mursten, og d. 15. Oktober afleveredes to Læster Kalk og Sten o. s. v. Man faar ved at løbe disse Papirer igennem et levende Indtryk af, med hvilken Fart der arbejdedes. Det gjaldt om at blive færdig saa hurtigt som overhovedet muligt, og det lykkedes da ogsaa at komme i Gang førend beregnet. Et Træk, der for Jacob Holm kom til at staa som et godt Varsel for Fremtiden.

Ugelønnen til Folkene var i den første Tid ca. 96 Rdl. D. C. = 16 R. B. Mesteren havde nogle Aar været Kusk hos Jacob Holm, der havde ladet ham lære Sæbefabrikationen hos Sæbesyder Fenger. Produktionen var i de første Aar gennemsnitlig 3000 Tdr. grøn Sæbe à 30 Rdl. Tønden. Det var en særdeles lønnende Pris, og der sattes derfor store Kræfter ind paa at faa Kundekredsen udvidet, saaledes at der var Mulighed for at gaa over til Storproduktion i dette Ords datidige Betydning. Man har det Indtryk, at Jacob Holm personlig ofrede meget paa at faa Sæbefabriken til at gaa saa godt som muligt, og han var ikke for stor til selv at gaa til Kunderne for at faa dem til at sætte deres Forbrug i Vejret. Bestræbelserne lykkedes over Forventning, og allerede i 1825 anlagde han det nye Sæbeværk paa Skibsværftet Nr. 22 i Strandgade. Den første Post i Regnskabet er fra 5. Februar 1825 og hedder: »Jærnplader til Kedlen 122 Rdl. og Kabler dertil 327 Rdl.«. Den 8. Februar købes der 300 Mursten til 22 Rdl. og kort efter 2690 Mursten, der andrager 219 Rdl. En Glarmester-

Kiøbenhavn 24de Junii 1837

S. T. Hr. S. Lauritzen i Corsøer.

Hørførelsen forint nogen af Deres
ellers kiørborne Cummissioner, og
da nu flere Artikler ere gaaet billigere,
saa tillader vi os at underrette Dem
ved vor hosføyede nyeste Priis Court.
om denne maatte give Dem Anledning
til at beskiæftige os. I denne Forventning
have vi Æren at anbefale os. Ærbødigst
Jacob Holm & Sønner

Kiøbenhavn 24. Junii 1837. S. T. Hr. S. Lauritzen i Corsøer. Vi har længe savnet nogen af Deres
ellers kiørborne Cummissioner, og da nu flere Artikler ere gaaet billigere, saa tillader vi os at underrette Dem
derom ved vor hosføyede nyeste Priis Court., og skulle det være os kiært, om denne maatte give Dem
Anledning til at beskiæftige os. I denne Forventning have vi Æren at anbefale os. Ærbødigst
Jacob Holm & Sønner.

Kjøbenhavn, den 24 Juni 1837

JACOB HOLM & SÖNNERS PRIS-COURANT.

Paar 4 Maaneders Credit.

Uden Forbindende.

		Rbd.	β			Rbd.	β			Rbd.	β
ALLEHAANDE	24 à			FLORENTINERLAK	1	64	KLÖVERFRØE, rødt dansk	14 à	13		
ALLUN, svensk	Td.	15	48	FUSTIK, heelt	4	48	hvidt do.	14 à	16		
dito			6	GALEBLER, Aleppo		56		à	16		
ALOE			48	Istria		36	NOBBERRØG				
AMBOLTE	L. 3	3	48	GLAS, engl. Kron Nr. 2	Kurv	29	KOMMEN, norsk & finsk	Td. 11	12		
dito med Spærhager		4		dito ditto Nr. 3		25	KONGEGULDT		1		
ANNIS, Magdeborger			20	dito ditto Nr. 4		20	KRAP, fin holl.		32		
Stjerne			64	Stettiner	Riste	20	middel		28		
APPELSINER, søde, nye	Riste	7	48	Böhmsk { diverse Di- Brabandsk { mensioner }			ordinair		24		
BEEG, Stockh. Kron	Td. 9 à	10	10	GUMMI Senegal		30	KRIDT, hvidt Stevns	Td.	1		
BERLINERBLAAT	7 1/2 à	1	40	Arabi		48	rødt, fiint		10		
BLAASTEEN, engl.			24	Dragant		1	KRUDT, fiint	4 1/2 8 1/2 à	30		
BLIKPLADER, engl. fort. IC.	Riste	30	43	Elasticum		1	grovt	28 1/2 à	36		
IX.			33	GURKEMEYE, heelt			KUGELLAK		1		
IXX.			36	malet			LAK i Sorter. 4, 5, 6, 7, 8 1/2 1/2		1		
BYE, valset i Ruller	18 à		20	GUULSPAAN	100	6	LAKNOS, holl. fin		36		
BLYANT, Malaga Nr. 1. 24 β, Nr. 2			18	HAMP, Petersborger teen	Sk	54	LAKRITSFAFT	28 à	30		
malet			10	dito Udskuds		50	LAKRITSROD		20		
BLYHVIDT, engl.	100	13		Riga teen		56	LAUREER		14		
Altona			16	dito Udskuds		52	LAURERBLADE	10 à	11		
BOMULD, fin			48	dito Pas	45 à	50	LIIN, klar, af egen Fabrik		24		
ordinair			44	Libauer 1ste Sort			ordinair ditto		22		
BORAX, raff.			64	dito 2den Sort			LÖVETAND, bedste Slags		16		
BOUPELLER, franske 7/8 Pots 0/10 Stk.		10		dito 3die Sort			MAANEDSFRØK		12		
hamrede do.		7		heglet af egen Fabrik		32	MANDLER, søde Valencia		34		
BRUNRØDT, engl. heelt	7 à	8		HAMPELAAER, Riga Nr. 1	Sk	35	dito Provence	32 à	33		
dito malet			9	Liebauer			bitre		40		
holl. dito			6	hegled		40	Krak, raspede		56		
svensk ditto				HAMPEFRØE, Riga	Td. 7 3/4 à	8	Prindsesse				
BRUNSPAAN, dansk, raspet	100	7		HARFEL, bruun		8	MINERALGULDT		36		
BRUNSVIGERGRØNT			80	gaul		10	MINIE, engl.		16		
CACAO			28	HJORTETAK, raspet		16	MUSKATBLØMME, blank.	3 1/2 à	4		
CAFFE, fin blaec			24	HUUSBLAS, fin		9	MUSKATNØDDER	19 1/2	3		
middel, fin			23	HÖR, Droyan. Rakitscher hvid	Sk	90	MÖLLESTENE, rhinske og engelske af alle Størrelser		64		
ordinair, god			23	dito ditto, graec		80	NELLIKER	64 à	68		
CAMPESCHETRE, heelt	100	5		Libauer 4 Baands		70	OKKER, fransk heelt		6		
CAMPHER, raff.		1	64	dito 3 Baands		60	dito malet		8		
CANARIEFRØE, holl.	6 β à	8		dito 2 Baands		50	OLIE, Linolie af egen Fabrik, Pot 26 à		28		
CANBEL (Cassia Ligna)	44 à	48		Badstuben gesch. hvid		80	Fernis		32		
CARDENOMMER, fine Malabar		2	64	dito ditto graec		76	Rapolie ditto ditto		24		
Ceylon				Narva 12 Kops			dito raf. ditto ditto		28		
fine Ostindiske		2	32	Oberlands Nr. 1. Kron.		65	Hampolie		26		
CATHRINEBLØMME			20	dito Nr. 1 & 2.	56 à	62	Bomolie, ordinair	43	52		
CHOCOLADE	40 β à	48		heglet af egen Fabrik			dito Provence, Gl. 3 1/2 3 1/2 Pot		72		
CICHORIE, grøn (Lohman)	100	6	48	4 A 36 β, 3 A 40 β, 2 A 44 β, A 48 β, B 56 β, C 60 β, D 64 β			Terpentinolie		52		
blaa		5		HÖRBLAAR, Petersborger	Sk	38	Victriololie	10 à	12		
CITRØNER, Messina, nye		8		Riga			ORLEANS, uden Blade		2		
CITRØNSAFT	Pot 16 à	20		heglet	12, 14 à	24	OSTE, Stolszer		26		
CITRØNSKALLER			10	HÖRFRØE, Riga Sæde- 1836, Foust.		15	Eidammer		26		
COCHENILLE, sigtet		5		INDIGO, Guatimalo			PEBER, sort	23 à	24		
COGENDER, Zanthiske	100	22		Bengalsk, fin	22 1/2 à	4	hvid		48		
Lipari		28		Madras, smaa	2 1/2 à	3	spansk		48		
Triester, store		8		Manille			langt		30		
CREMORTARTARI			40	Plat		36	PEBERGRYN		8		
DODENKOP	8 β à	20		INGEFAER, hvid		24	PIDELER		5		
EAU DE LAVANDE	Dousin			JERN, fiint Stockholms	Sk	24	PIMPSTEEN		10		
EAU DE LA REINE				norsk fladt	Sk 20 1/2 à	20	POMMERANTSER	Riste			
ELFENBEN, brændt			8	Skabelon		26	POMMERANTSER, tørte		14		
ENEBER, franske	Td.	5		engl. valset Baand		26	POMMERANTSKALLER	14 à	16		
ENGELSK JORD			24	svensk smedet do.		28	POTASKE, calcioneret.		14		
ENTIANROD			24	Boltejern		28	PROPPER, fine	1000 Stk. 5 à	7		
FENNIKOLFRØE	20 à	24		Plouglob		26	middel		4		
FERNAMEUK, holl. malet			32	JERNPLADER, svenske valsede 18 1/2, 24 3/10, t. Riste 34, 35 à hamrede 18 1/2, 24 3/10 t. Riste 32, 33 à		34	ordinair	2 1/2 à	3		
FIGEN, Malaga, nye	100	10	48	KIRSEBER, tørre		16	Medicin		1		
gamle				KJÖNRØG, engelsk		14	Langkorks		12		
FISK, Færøisk Rødkjær, nye	Sk	32		KLÖVERFRØE, rødt holl.		24	PUNSCH Extract, fin	Pot 40 à	44		
Bergens ditto	Sk 16, 20 à	24		hvidt do.		20	PUDDER, fiint		20		
Grassay			20				QVIKSÖLV.		2		
Klipfisk, islansk Nr. 1, nye			20				RAPFRØE	100	10		
dito ditto Nr. 2							RIS, Kjøbenhavns Skalning	100	12		
Platfisk, dito Nr. 1			16				Caroliner, nye Nr. 1.	12 à	12		
Cabliou, dito	Td.	14					dito gamle brukne	10 à	11		
							ostindiske	100 7 8 à	9		
							RIISMÆL	10 à	14		

		Rbd.	β			Rbd.	β	Diverse flydende Varer.		
ROSINER, Malaga, nye 100 %		12	à	14	SUKKER, Havanna, hvidt	24		pr. 3/4 pr. Ank. Rbd. Rbd.		
		12		12	Havanna, gult	17 1/2				
				32	SUMAK, sicil.	7				
SAFFRAN, Gastinova		16			dansk	5				
				14	SVAMPE, fine, store	6		Edike.		
SAGO, chinesisk				20	dito smaae	3	48	DANSK, Viin	24	4
ostindisk	12, 14 β	à		16	grove store	3		ÖL	3	1 32 β
Perle	16 β	à		20	SVEDSKER, franske, nye 100 %	10		ST. MARTIN	30	5 48 β
SALMIK				48	dito gamle	4	6	BORDEAUX	45	7 48 β
SALPETER, ostindisk	100 %			20	STOVL, ital. raff.					
	raffineret			25	islandsk					
SALT, St. Yhes	foruden	Td.		3	SÆBE, grøn Olie, af egen Fabrik Td.	29				
Liverpool	Maaler- og			3	med 4 Rbd. Rabat.			Spiritus.		
Fransk	Dragerpenge.			3	hvid fransk			JAMAICA ROM	150	30
Spansk				3	dito dansk	20 β	à	NORDAMERIKANSK ROM	100	20
Lüneborger	Fouset			9	gul russisk			DEMERY ditto	100	20
SANDEL, malet				12	SÖLESTENE	Stk. 16	à	LEW. ISL. ditto	95	18
SHELLAK, lys				33	SÖLVERGLÖD			ST. CROIX ditto	80	14
	mørk			80	SÖM, 4tom.	Kass. af 6/m		FRANSK BRÆNDEVIN	16	à
SEILDUG af egen Fabrik, Fabrikpris					3tom.	dito af 11/m		SPRIT 3/6		
KENNESBLADE				1	TALG, islandsk & dansk	L/2 19 β	à	COGNAC		
SENNOP, bruun hollandsk Td.	10	à		20	TAMARINTE, syltede			dito gammel		
	gul			10	TERPENTIN, fin tyk			ARAC, hvid	Bout.	
	engelsk			36	THEE, Soulong			dito gul	Ank.	
SILD, norsk født stor, nye, Td.	11 1/2	à		12	Tchye	14 β	à	GENEVEE		
dito ditto middel, nye				10	Pecco			dito pr. rød Kjelder	à 15 Bout.	
dito ditto smaae, nye				7	Haysan	2 Rbd.	à	dito " grøn "	à 12 "	
dito Vaar stor nye					Haysanchin					
Aalborg Høst					Zion Ziong					
dito Vaar					Rampoi	à 12 % Kassen				
SIRUP				9	Congo	5 1/2 β	à			
STIGVULF, fint				48	Bohe					
SNEDEVAND, dobbelt				20	TIN, engelsk, raspet					
SLEBESTEENE, engelske af alle Diamen-				28	engelsk, i Stænger					
sioner, Chald				20	TJÆRE, fin					
Gullandske 18tom. Stk.				24	tyk					
dito 15tom.				20	Kultjære					
dito 12tom.				16	TRAN, lys Havkalv					
SNÆRGEL				32	bruun					
SNØBROTTERINGER				16	TOUGVÆRK, tjæret, af egen Fabrik,					
SPANSKRÖNT				80	maskinslaet	Sk 50	à			
SPIDSKOMMEN				20	til Tækkegarn					
STEENKUL, store (foruden Maa-)	Td.			48	Töierreeb, hvidt					
smaae	ler- og Dra-			24	dito tjæret					
Bedste Smedekul	gerpenge.	Ls.		22	TÆLLRYS, Spede	L/2				
STEMPELRAAT					ULD, islandsk hvid	Sk 35	à			
STIVELSE, af egen Fabrik	100 %	à		12	dito meleret					
Naar 120 % tages, godtgjøres					UMBRA					
Consumtionen med 10 %				56	VAYDE, Erfurther	Fouset.				
SUCCAT					VICTRIOL, grøn engelsk	100 %				
SUKKER, Raffinade fin				38	VIINSTEEN, hvid	22	à			
SUKKER, Candis				26 1/2	röd	20 β	à			
Melis				28	VIINSTEENSSYRE					
Lumpen					VOX, hvidt					
St. Croix i Fade	15, 16 1/2	à		40	gult					
dito i Netto Vægt	15, 16	à		28	ZINOER, heelt					
raff. Puddersukker	16	à		30	malet					
				17						

Anmærkning.

Iøvrigt findes paa Lager finere røde og hvide Vine astappede paa Bouteiller, til særdeles billige Priser. Emballage, bestaaende af ledige Bouteiller, Ankere, Kasser &c., beregnes paa det Billigste, og crediteres Vedkommende for det der for anførte, naar Samme i uskadt Stand franco tilbagesendes. Ligeledes godtgjøres for ledige Sæbe 1/4 i uskadt Stand 24 β og for 1/8 12 β, for Tran Tønder 1 Rbd. Brugte Olie Tønder 2 1/2 mindre end for nye er beregnet, Dumke og Ankere &c. &c. i samme Forhold. Skipperen eller Budet, som leverer disse gamle og brugte Emballager, paaligger det at tage Beviis for det Afleverede.

regning fra d. 30. November er paa 20 Rdl., og Tømmermester Taube fik den 1. August »for Bygningen« 116 Rdl. og senere »for Loftet« 81 Rdl. Paa denne sidste Regning har Jacob Holm kort og godt føjet Ordet: »dyrt«.

Som Sæbefabrikant — eller som Sæbesyder — for at anvende Datidens Sprogbrug, fulgte Jacob Holm helt i L. P. Holmblads Fodspor, og uden Smaalighed stillede denne alle sine Erfaringer til Raadighed. Lauritz Holmblad havde allerede i 1804 løst Privilegium paa et Sæbesyderi, og Jacob Holm erkendte, at de Varer, som kom derfra, var saa gode, som tænkes kunde. Der var ingensinde Tale om Konkurrence; man arbejdede venskabeligt sammen ud fra den rigtige Betragtning, at der var nok til begge, naar blot Riget deltes paa den rette Vis. Et smukt Bevis paa den gensidige Kollegialitet var det ligeledes, at Holmblad stillede sine Værkstedstegninger til Raadighed for Muremester Møller og Tømmer Mumme, og Holmblad »fulgte paa det nøjeste Arbejdets Gang og glædede sig over, at det gik saa godt som det gjorde«. Alt i alt kostede Opførelsen af Sæbefabriken 9034 Rdl., hvad der ganske svarede til den Sum, som var sat af til Formaalet.

Allerede i 1825 produceredes 1992 Tønder Sæbe, Regnskabet balancerede med 85.039 Rdl., og Avancen var paa 1.896 Rdl. Ved Udgangen af Aaret viser Lagerbøgerne, at Beholdningerne bestod af Hampolie for 16.250 Rdl., Rapsolie for 6.519 Rdl. og Potaske for 24.831 Rdl. Desforuden var der noget Stenkul og Kalk. For Aaret 1826 var Balancen 81.588 Rdl., og Avancen androg 7.059 Rdl. De følgende Aar viser ret stærke Svingninger, i 1830 var Balancen saaledes 100.515 Rdl. og Avancen 9.381 Rdl., men Aaret efter var Balancen nede paa 81.124 Rdl. og Avancen sunket til 2.949 Rdl., og i 1834, som er det sidste Aar i Jacob Holms Levetid, for hvilket Regnskabsbøgerne er bevaret, var Balancen paa 93.265 Rdl., og Avancen androg 2.606 Rdl. Sammenlignet med andre Virksomheder i samme Branche, var det gode Resultater, der var opnaaet. Men de tilfredsstillede ikke Jacob Holm, der havde haabet, at Sæbesyderiet paa et meget tidligt Stadium skulde »have placeret sig som Stordrift«. Det skete vel

ikke i hans Tid, men gennem Aarene steg Fabrikationen af Sæbe støt, saaledes at det blev nødvendigt stadig at foretage Udvidelser.

Denne Virksomhed, der var saa stærkt knyttet til Oliemøllen, ophørte i 1925 ved den i det følgende Kapitel omtalte Overenskomst med Danske Oliemøller og Sæbefabriker ^{A/s}.

Som Sæbefabrikant var Jacob Holm fra første Dag en Foregangsmand. Kom der noget nyt frem, var han straks parat til at eksperimentere med det, ikke blot fordi det var nyt, men fordi han vilde konstatere, om det spillede nogen Rolle til Forbedring af Produktionen. Det er ogsaa værd at bemærke, at han med Held bestræbte sig paa at billiggøre Fremstillingen ud fra den Betragtning, at Sæbe var en Vare, der skulde ud i Folket. Da han omkring 1830-32 blev Eneleverandør til Frederiks Hospital efter direkte Opfordring fra Københavns Politidirektør, den senere Overpræsident Andreas Christian Kierulff, der paa det Tidspunkt tillige sad i Hospitalets Direktion, betød det en stor Vinding for ham. Det var det bedste Bevis paa, at Sæbefabrikens Kvaliteter var gode. Gennem Kierulff, der var administrerende Direktør for Tugt-, Rasp- og Forbedringshuset, blev han Leverandør til Fængselsvæsenet, og da han senere førte Forsædet i Direktionen for Københavns Fattigvæsen, Fødsels- og Plejestiftelse og for Almue- og Borgerskolerne i København, kom Jacob Holm ind alle disse Steder. Den selvstændige og betydelige Personlighed, som Kierulff var, viste Jacob Holm ubegrænset Tillid og gav Udtryk for den ved flere Lejligheder. Paa den anden Side viser det igen Jacob Holms sjældne Evne til altid at knytte Forbindelse med de helt rigtige Folk.

Til de mindre Virksomheder indenfor Jacob Holms efterhaanden store Koncern hørte ogsaa Sejldugsfabriken, som anlagdes i Aaret 1809 i Dronningensgade 249. Bygningerne opførtes til Dels helt fra ny, og der lagdes Vægt paa, at de skulde være »lyse og rummelige og dertil sunde«. Dette Ræsonnement var ikke almindeligt i de Tider, men den kloge Jacob Holm vidste, hvad han gjorde. Som maaske ingen anden Industrimand i det datidige København havde han Blik-

ket aabent for, at Arbejderen skulde have bedre Kaar, om ikke for andet saa fordi han saa arbejdede med større Lyst og fik mere udrettet. — Da Fabriken sattes i Drift i 1810, var der 27 Stole i Gang; det var dog at slaa for stort et Brød op, og efter et Par Aars Forløb beskæftigedes kun fra 17-24 Stole. Det var en Tilbagegang, men sammenlignet med de andre danske Virksomheder indenfor samme Faggruppe var der paa ingen Maade Grund til at klage. Materialet hegledes og spandtes dels paa selve Fabriken og dels ude i Byen. Meget blev ogsaa forarbejdet paa Hospitalerne og kom saa derfra ud til Fabrikerne for at faa et sidste Gennemsyn. Bøgerne viser, at der var en Mester og ca. 25 Svende. Alt i alt var der henved 250 voksne og Børn »i Brødet paa Sejldugsfabriken, hvor der Aaret igennem arbejdedes med koncentreret Energi«. Produktionen løb op til 1040 Ruller Sejldug aarlig, og Prisen var fra 22 til 34 Rdl. pr. Rulle. Det kom an paa Finheden.

Fabriken og Grunden tilhørte oprindeligt Jacob Holm og hans Broder Peter Holm. Hver havde Halvdelen, men kort efter Broderens Død i 1812 købte Jacob Holm hele Grunden med samt Sejldugsfabriken og betalte Enken 7000 Rdl. derfor. Det var noget mere end han egentlig skulde, men han vilde støtte hende ved at give det store Beløb, »der tillige friede ham fra andre Menneskers Skumlerier«.

Ved at gennemgaa Regnskabsbøgerne fra 1811 kan det ses, at der tilvirkedes Varer for 21.600 Rdl. Avancen paa Hørsvingeriet var 1601 Rdl. og paa Sejldugsfabriken 11.700 Rdl. Ugelisten var paa 165-325 Rdl. Der købtes bl. a. 120 Pund Potaske og 200 Pund Bøgeaske; i 1811 købtes ligeledes for 11.820 Rdl. Hør og for 14.018 Rdl. Hamp. En Række Aar lededes Driften af Mester Hamborg, som gik for at være den dygtigste Fagmand paa sin Tid, og han nød stort Ry for den Maade, hvorpaa han opdrog Lærlinge. — Nogle Tal giver et Billede af, hvordan der arbejdedes i Virksomheden: i 1812 var Omsætningen 143.553 Rdl., og Avancen var paa 40.482 Rdl.; i 1813 var Balancen 89.644 Rdl., og Avancen 31.849 Rdl. Aaret efter — i 1814 — udviste Balancen 63.368 Rdl. med en Avance paa 13.930 Rdl. Saa

svingede det i de følgende Aar op og ned; i 1815 var Balancen paa 61.580 Rdl. med en Avance paa 5.623 Rdl. Det følgende Aar betegner en Rekord med en Balance paa 79.879 og en Avance paa 8.184 Rdl. Men fra da af begynder det at gaa tilbage. Det var den udenlandske Konkurrence, som gjorde sig stærkere og stærkere gældende, og det nyttede intet, at Jacob Holm gennem Grosserersocietet forsøgte at faa en Toldbeskyttelse. Der forhandlede frem og tilbage, men Myndighederne var hverken til at hugge eller stikke i, fordi man af mange Grunde ikke turde støde Sverige, som just i de Aar sendte en stor Mængde Sejldug over Sundet. Da det spurgtes, at vi maaske vilde lægge Told paa, svarede Svenskerne øjeblikkelig, at de vilde gaa over til Repressalier, som vilde blive saare ubehagelige for os.

For at faa Varerne spredt ud over Landet ansatte Jacob Holm paa et tidligt Tidspunkt Rejsende, som havde ganske faste Ruter. Det viste sig at være en klog Politik, og Jacob Holm søgte ogsaa at komme ind i Norge. Nogle Aar stod Heldet ham bi, og der sendtes ret store Poster derop. Men de handelspolitiske Forhold ændredes lidt efter lidt i en for os ugunstig Retning, og først i Tyverne hørte Exporten til Norge helt op. Priserne var da her i Landet 180, 200, 205 og 220 Rdl. pr. Rulle alt beregnet efter Finheden. Hvor Jacob Holm kom frem med sine Varer, vandt de stor Anerkendelse, fordi de paa samme Tid var solide og meget smukke; men han havde ikke saa let ved at komme overens med Manufakturhandlerne især i København. De vilde kort sagt tjene mere, end det passede Jacob Holm, og paa et ret tidligt Stadium oprettede han derfor et Salgsdepot gennem J. Philip Weilbach. Paa den Vis kom han i direkte Forbindelse med Kunderne; det var Hampe- og Hørsejldug, det Weilbach'ske Firma tog sig af. — Det sidste Aar, der findes Regnskab for, er 1821, hvor Balancen var 39.583 Rdl. og Avancen paa 3.621 Rdl. Paa dette Tidspunkt havde Jacob Holm oprettet et Depot hos Købmand From i Faaborg og yderligere tre i Hovedstaden. Nærmere Oplysninger om de senere Aar savnes ganske, og der er nu ikke nogen Mulighed for at faa konkret Viden om, hvorledes Sejldugsfabriken blev drevet

Linnfabriken.

i Jacob Holms sidste Levetid. Vi ved kun, at Jacob Holm ofte kom der, og at han førte Forhandlinger med Værkmestrene om Indkøb af Raavarer. Men udover dette er der intet i Arkiver eller Bøgerne.

Da Jacob Holm havde købt Tegnagels Plads i 1824 og derefter lod den kalde »Holms Plads«, flyttede han som før omtalt sin Sæbefabrikation dertil og indrettede paa den gamle Sæbefabrik i Prinsensgade en Pudder- og Stivelsesfabrik. Privilegiet dertil er af 6. August 1825, men det blev mærkeligt nok først betalt den 28. Juni 1826. Det Hovedraastof, som anvendtes, var Hvede. Der var en Mester og to Mand beskæftiget til Stadighed. Hele Produktionen gik op til ca. 24.000 Pund.

Paa tredie Side i en Bog med Udskriften: »Hørsvingeriet og Stivelsesfabriken« noteres der om denne sidste: »Anlagdes 1826 i Prin-

sensgade«, og d. 1. Juli 1826 staar der: »Fabriquen færdig med Indretning 4.870 Rdl.«. Samme Dag Privilegiet indløstes for 27 Rdl., købte Jacob Holm 25 Tønder hollandsk Hvedemel for 119 Rdl. — Omsætningen laa en Række Aar paa 3.800 til 4.100 Rdl. For det første Tiaar var Avancen 5.168 Rdl. og for det følgende 6.702. Fra 1846 og til 1848 var der ret betydelige Tab — dette sidste Aar paa ikke mindre end 1.059 Rdl. — man besluttede derfor at indstille Virksomheden. Det er mærkeligt, at Nedgangen kom i samme Øjeblik, som Jacob Holm døde højt bedaget. Ham var det, der havde knyttet Forbindelserne til Kundekresen; da han faldt fra, var der ikke den gamle Kontakt mere mellem Leverandøren og Aftagerne, og andre fik Del i det danske Marked.

Allerede d. 7. Oktober 1809 løste Jacob Holm Privilegium til en Limfabrik paa »Holms Lyst«. Den vurderedes første Gang d. 3. Juli 1810 til 5.570 Rigsdaler i rede Sølv. Ret meget om dens daglige Liv ved vi ikke. Kun saa meget er givet, at der maa være udvidet eller ombygget i 1820, da der til »Limfabriken paa Holms Lyst« blev sendt en Masse Fyrretømmer, Bøge- og Egeplanker. Nogle Inventarielister viser saaledes, at der fra Wilders Plads blev sendt 3000 Spiger, 100 Pumpesøm og Kiler. For samme Aar opgives Fabriken Balance til 3.860 Rdl. med en Avance paa 800 Rdl. Hen i 1821 afleveredes 2712 Pund Limfedt til Sæbefabriken og til Salg 540 Lispund i »trende Kvaliteter«. Ved at gennemgaa Regnskabet i store Træk ses det, at Udsvingene i denne Virksomhed ogsaa har været meget store. Der fabrikeredes i 1822 643 Lispund; det gav en Balance paa 5.756 Rdl. og en Avance paa 1.014 Rdl. Ti Aar efter, i 1832, var Balancen 8.009 Rdl. og Avancen 2.489 Rdl., uden man kan se, hvor stor Produktionen var; i Jacob Holms sidste Leveaar — i 1845 — var Balancen 5.822 Rdl. og Avancen 948 Rdl. Beholdningerne blev talt efter den 1. Juni 1845, og de bestod af: 263 Tønder Limlæder, 10.112 Okseben, lidt Kalveben, 8.319 Skankeben, 40 Smaaben. Af alt dette fremstilledes baade klar og mørk Hornlim, som solgtes i Kolonialforretningerne, der oprindelig var de eneste Kunder udenfor Jacob Holms egne Virksom-

heder. Fra først i Trediveerne leverede Fabriken imidlertid direkte til en Række større Forbrugere, som Jacob Holm personlig havde sat sig i Forbindelse med. Længe havde det ærgret ham, at der kom saa meget Lim hertil fra Nordtyskland, han forhandlede med Autoriteterne, men kom ingen Vegne. Saa gik han til en Del store Forbrugere, og forklarede dem det sunde og nødvendige i, at just de skulde støtte de danske Produkter, der ved en noget større Fabrikation kunde fremstilles og sælges til Priser, der i hvert Fald ikke laa over dem, der skulde erlægges for de indførte Varer. Saa godt gjorde Jacob Holm sine Sager som maaske den første Pioner paa sin Tid for dansk Arbejde, at han fik de helt rigtige Folk med sig. Med eet Slag havde han erobret de Skanser, der laa ham i Vejen. Nu var Banen fri. Omsætningen steg da ogsaa meget kendeligt, og det blev nødvendigt først at foretage en Udvidelse og senere en Ombygning af Fabriken. Kort før sin Død kunde Jacob Holm med Tilfredshed sige, »at Limfabriken sjældent havde gjort ham Knuder«. Den var kun en mindre Gren paa det store Træ, han havde plantet og givet Vækst. Men den var i hans Tid og igennem de følgende Generationer en smuk og god Gren.

OLIEMØLLEN

Det mindre maa dog vige for det større.

ANTONIUS OG CLEOPATRA, Akt 2, Scene 2.

Den 27. September 1808 løste Jacob Holm Privilegium til en Oliemølle. Han vilde opføre den udenfor Amagerport i Taarnby Sogn, og naar den var kommet i Drift, skulde Jacob Holm have Tilladelse til selv at vrage og mærke al den tilvirkede Olie. Til Gengæld herfor skulde han til enhver Tid være personlig ansvarlig for Oliens Kvalitet og Vægtens Rigtighed. Den 3. August 1808 begærede han en foreløbig Vurdering af et Vaaningshus og en hollandsk Oliemølle, hvorved forstaas en Vindmølle til Slagning af Raps og Hørfrø; den 8. Maj 1809 var der en endelig Vurdering, da hans »nye Hollandske Mølle med alle sine Indretninger er heel færdig«. Vurderingen af Fabrik med Vaaningshus og Plankeværker lød paa 16.960 Rdl. Det var en meget betydelig Sum, som imidlertid hurtigt var indvundet igen. Allerede i det første Aar tjente han som Følge af den høje Told 30.000 Rdl., en Kendsgerning, der dels gav Jacob Holm Blod paa Tanden og dels bestyrkede ham i hans Antagelse, at det mindre her i Livet maa vige for det større.

De forunderligt forvirrede økonomiske og industrielle Forhold, som raadede her i Danmark i Begyndelsen af det nittende Aarhundrede, gjorde sig stærkt gældende indenfor Oliefremstillingen. Regeringen søgte at gøre, hvad den kunde ved at føre en rent merkantilitisk Politik, men dens Anstrengelser var helt forgæves af den simple Grund, at den ofrede for lidt. Den gav kun en lille økonomisk Haandsrækning, hvor den burde have sat noget virkeligt ind paa Sagen. Det var først da Peter Fenger i 1772 fik femten Aars Eneret paa at drive en Oliemølle og et »castiliansk Sæbeværk«, at der kom nogen Plan ind i det. Efter Peter Fengers Død fortsatte hans Enke Møllen, og den Exportpræmie, som Manden havde faaet tilstaaet, blev fornyet, hvad der var en ren Undtagelse. Hendes Søn Johannes Fen-

ger — 1767 til 1829 — var en overmaade dygtig Fagmand, og han oplærte saaledes den Mand, der senere blev hentet ind af Jacob Holm for at lede hans Oliemølle. Sideløbende hermed opstod der i det første Aarti af det nye Aarhundrede en Række Sæbesyderier ikke alene i København, men ogsaa rundt om i Provinserne. Der udstedtes Privilegier endog til Slangerup i 1807 og til Ringkøbing i 1810. Og det saas desuden oftere, at Sæbesyderi og Lysestøberi ogsaa her i Landet var Virksomheder, der ikke stod hinanden fjernt. Hen i 1810 fik saaledes A. F. Weinert Tilladelse til at være Sæbesyder og Lysestøber i Aarhus, og 1813 gaves der tre Jøder den samme Ret oppe i Sundtoldens By, Helsingør.

Paa denne Tid stod Sæbesyderiet i første Række, Oliemøllen i anden. Det var ved Indgangen til det nittende Aarhundrede Sæbefremstillingen, der interesserede, og man saa i Oliemøllen kun en Virksomhed, som skaffede det nødvendige Raastof. Men Tiderne skiftede snart, som fremhævet af Camillus Nyrop, og Oliemøllen emanciperede sig fra at være kun et Tilbehør. Lidt efter lidt blev Oliemølleriet her i Landet en selvstændig Industri af endog større Betydning end Sæbesydningen. For Alvor gik dette op for den opmærksomme Tilskuer, da Englænderne Henry Neltropp og John Joseph Harris i 1795 med Statens Hjælp anlagde en betydelig Oliemølle i Forbindelse med en Farvefabrik paa Retraite ved Skodsborg. Her drev de i Forvejen et stort Garveri, og som Papirfabrikanter ledede de baade Ørholm og Nymølle. Der var dog ingen, som anede, at de ogsaa vilde være Oliemøllere; men disse meget entreprenante Folk behøvede Penge og atter Penge, og da der i den Anledning i 1797 blev nedsat en Kommission, der skulde undersøge deres Forhold, ansatte den alene Oliemøllen til en Værdi af 34.400 Rdl., og efter Englændernes Paastand var den endda endnu mere værd. De anførte, at den havde kostet dem 45.000 Rdl. Komiteen var iøvrigt begejstret for Møllen, der var opført af en Møllebygger, som var kommet hertil fra England. Kommercekollegiet nedlagde sin Forestilling den 15. August 1797 og pointerede deri, at »dette Værk var

Oliemøllen paa Tengnagels Plads, nu Holms Plads.

det skjønneste, de havde set«, samt »at det er aldeles hensigtsmæssigt indrettet, men mulig med mere end fornøden Soliditet, hvilket formentlig er Aarsagen til Forskjellen i Værdiansættelserne«.

Hvilken stor Rolle Olietilvirkningen var kommet til at spille den Gang, fremgaar ogsaa af en Udtalelse af Jacob Holm, som skriver: »Da jeg ved de Engelskes Overfald i 1807 tabte meget betydeligt, dels ved Skibes, dels ved Varers Opbringelse, saa besluttede jeg at sikre mig det endnu Levnede i indenlandske Fabrikanlæg«. Den Oliemølle, Jacob Holm lod bygge, var en Vindmølle, som straks aarlig formalede ca. 1.500 Tønder Frø til omtrent 37.000 Potter Olie. Det var denne Mølle, der efter Jacob Holms eget Udsagn lagde Grunden til hans senere saa store Virksomheder. Han er den første her i Landet, som paaviste, at Stordrift i Oliemølleriet var rentabel, og det var intet Under, at hans Eksempel smittede, navnlig blandt de københavnske Urtekræmmere. Her kan nævnes Jacob Holms ældre Broder Henrik Holm, der byggede en Oliemølle i 1811; i 1814 kom Jens Schoustrup, og samme Aar gik C. P. Casse i Kompagni med Kancellist M. Wøldike. Det var uden Tvivl Jacob Holm, der havde sat denne Bevægelse i Gang, og det skal siges til hans Ros, at han i dette, som i alle andre Tilfælde, ikke var smaalig med at hjælpe Konkurrenterne med Raad og Daad. Han havde den Opfattelse, at der var Plads til dem alle, og at det var uklog Politik, om man førte Krig i Stedet for at leve i Fordragelighed. Lidt efter lidt fik ogsaa Provinserne Sans for Oliemøller, og der kom mange. Generalkonsul E. R. Groves byggede en Mølle i Usserød i 1807, og L. C. Springborg anlagde i 1810 en paa Gammel- og Kjærsmølle ved Aalborg. Aaret efter kom Johannes og Jens Chr. Wendelboes i Aarhus. Og saa fremdeles. Det gik Slag i Slag. Ganske karakteristisk er det ogsaa, at medens der tidligere ved Ansøgning om de hertil fornødne Bevillinger i ethvert enkelt Tilfælde blev nedlagt en Forestilling af Kommercekollegiet for Kongen, som derpaa afgjorde Sagen ved en Resolution, blev de fra 1810 givet af Kollegiet ad mandatum efter et ved en kongelig Resolution vedtaget almindeligt Skema.

Oliemøllen var anlagt efter de bedste Mønstre i Datiden; der var vistnok fem Stammer med to store Kværne til Presning af Olien, og de var igen forsynede med Cylindre til Knusning af Frøet. Hele Maskineriet blev først drevet ved Hestekraft, og der var straks god Afsætning af Produkterne til Københavns Sæbesydere og Malere. Den store Fremgang fik Jacob Holm til med det samme at beslutte at anlægge en stor Vindmølle, som skulde erstatte Hestene. Fra Tanke til Handling var der ikke langt. Vindmøllen gjorde fortrinlig Fyldest, men den havde ikke arbejdet ret mange Aar, førend Jacob Holm fik Ideen til at indlægge en Dampmaskine i Virksomheden. Kunde det lykkes, følte han med sig selv, at han da havde gjort det store Spring, og vilde have distanceret alle Konkurrenterne i Hovedstaden.

Den første Dampmaskine i Danmark var den, Staten ved en indkaldt Englænder havde ladet bygge paa Holmen til dens Ankermedie. Den var færdig 1790, men Begyndelsen var mildest talt meget uheldig. Allerede i 1802 maatte denne Maskine realiseres som ubrugelig. Mange Tvivlere hoverede. Nu kunde enhver da se, at Dampen ikke egnede sig som Drivkraft, dertil var Udviklingen i Udlandet ogsaa altfor talende. Men Regeringen saa anderledes paa det, og ved Professor Ole Warberg, der senere blev Møntdirektør, bestilte den danske Stat ikke mindre end fire Dampmaskiner hos Boulton og Watt i Soho. Den første var til Oliemøllen paa Retraite og derefter to til Holmen og en til Mønten. En Skrivelse afgik i November 1803 fra Kommercekollegiet til Professor Warberg, der da var i England. Man forhørte sig om, hvordan det gik med Maskinen til Retraite, og i September 1804 indberettede Professoren, »at en Dampmaskine paa ti Hestes Kraft, der fra Fabriken koster 789 £, afgaar fra Hull. Med Told, Udklarering, Konnossementer m. m. kommer den paa lidt over 807 £«. For saa vidt var alting godt, men denne Maskine kom aldrig i Gang paa sit Bestemmelsessted. Transport var en meget langsom Ting i de Tider, og man turde overhovedet ikke foretage sig noget, førend Professor Warberg kom tilbage. Dertil kom de forstyrrede Forhold, der fulgte efter Englands Overfald paa

den danske Hovedstad i 1807. Det ene med det andet førte til, at Maskinen i 1811 blev solgt til Farver Lauritz Holmblad, som vilde anvende den i Sønnen Rasmus Holmblads Klædevalkeri paa Hjørnet af Sct. Pedersstræde og Nørrevold. Seks Aar efter, i 1817, skete der det, at »Den danske Manufakturhandel« blev ophævet. Ved en kongelig Resolution af 1817 blev der slaaet en Streg over den. Regeringen vilde nu ikke længere drive Statsindustri paa gammel Vis. De Oplysninger, der ved samme Lejlighed kom frem om Statens Oliemølle, var mildest talt haarrejsende. Denne Mølle havde staaet stille i den senere Tid, og den aarlige Udgift ved den ansloges til 63.705 Rbd. N.V., medens Indtægten kun var 56.400 Rbd. N.V. Følgen heraf var blevet Møllens Nedlæggelse med et stille Ønske om, at den kunde forpagtes ud til en eller anden. Det synes, som om Jacob Holm har omgaaedes med Planer om at springe til; han havde jo hele Tiden tjent paa Oliemølleri, medens de andre satte til. Med andre Ord forstod han sig ogsaa paa denne Haandtering, og den interesserede ham. Men da det kom til Stykket, fandt han alligevel, at han havde nok i det, han havde, og han vilde ikke gabe over mere, fordi Oliemølleindustrien var kommet ind under trykkede Forhold. Han billigede ganske det Andragende, Oliemøllerne i 1817 indsendte til Regeringen med Anmodning om Forbud mod fremmed Linolies Indførsel eller i alt Fald om en Forhøjelse af den bestaaende Indførselstold. Efter nogen Tids Forhandlinger frem og tilbage blev Ønsket imødekommet, og det gav med et Slag Vind i Sejlene for Oliemølleri. Det strømmede ind med Ansøgninger om Bevillinger, og flere af dem, som opnaaede Privilegium fik ogsaa noget ud af det. Særlig gælder det Kommerceraad Johs. Chr. Drewsen fra Strandmøllen, denne energiske og dygtige Mand, der gik i Spidsen som Agrar og Papirfabrikant og som frisindet Stænderdeputeret. Han købte Oliemøllen paa Retraite og viste sig som en dristig og fremadskuende Industrileder, især efter at han havde været i Holland for at blive bekendt med Olieraffinering. Men der var trods alle Anstrengelser ingen, der kom op paa Siden af Jacob Holm, der karakteriserede sig selv som en

Oliemøller, der havde lært af de andres Dumheder og Uheld, hvordan man ikke skulde drive en Oliemølle. Med altid vaagne Sanser fulgte han med i, hvad der skete omkring ham, og han lagde samtidig sit Ror paa en selvstændig Maade. Vel vilde han lære, men ikke efterabe. Vilde andre derimod se, hvordan han bar sig ad, stod det dem frit for. Heller ikke som Oliemøller lagde Jacob Holm Vægt paa at holde paa Hemmelighederne i sin Forretning. Han vidste jo, at han var saa stærk, at ingen kunde slaa ham ud i Konkurrencen.

Med en lykkelig Haand gennemførte Jacob Holm sine Planer med Oliemøllen. Den 7. November 1811 averterede han i Berlingske Tidende og opfordrede Landmændene til at organisere Indsamlingen af Bøgeolden, der skulde anvendes til Oliepresning. Han tilbød 12 Rdl. D.C. pr. Tønde. Saa vidt man kan se af Regnskabsbøgerne, slog Ideen udmærket an, og han fik alle de Bøgeolden, han havde Brug for. Næste Aar ved samme Tid var der andre Oliemøllere, der havde taget Tanken op. Men Jacob Holm var i dette som i saa mange andre Tilfælde den første paa Pletten, naar det gjaldt noget nyt, der skulde vinde Indpas og knæsættes.

Ved Møllen var der et Vaaningshus, og Fabriken var indhegnet med Plankeværker, hvorpaa Jacob Holms Navn var malet med store Bogstaver. Hver Morgen var han derude for at se, om alt blev gjort, som han vilde det, og han følte det som en Opgave at vise, at han kunde faa Foretagendet til at gaa trods den Depression, Krigsaarene havde ført med sig. Ofte var han i Kollegierne for der at tale sin Oliemøllers Sag, og han vandt de ledendes Øre i saa høj Grad, at der flere Gange kom en klækkelig Forhøjelse af Tolden. Det betød overmaade meget for ham i den første Tid; dertil kom, at det spillede en Rolle for ham at komme ind med Herrerne i Regeringskontorerne. Den 23. Juli 1825 løste Jacob Holm Privilegium paa en Oliemølle, som han anlagde paa sin nykøbte Grund paa Tegnagels Plads, den senere Holms Plads. Disse nye Udvidelser var nødvendiggjorte af den stærkt forøgede Omsætning, »og saa gjaldt det om stadig at være den førende paa Pladsen, saa man saa nogenlunde kunde beherske Markedet«.

Oliemølleriet stod paa et meget højt Stade i England, og det var derfor kun naturligt, at Jacob Holm vilde se »at faa sine Anlæg til at ligne de gode engelske saa meget som muligt«. Da Købet af Grunden var i Orden, og da man var begyndt at opføre den nye, store Oliemølle, sendte han en ung og velanbefalet Mekaniker M. F. v. Würden til England, for at han der kunde sætte sig ind i de nyeste Fabrikationsmetoder. Ved Tilbagekomsten 1826 anskaffedes alt Maskineriet samt en Dampmaskine paa fire Hestekræfter. Den var fremstillet i en Ankersmedie paa Holms Plads, og ikke blot var den helt igennem dansk Arbejde, men den var den første, der blev bygget i Danmark af en Dansker. Derfor intet Under, at den vakte stor Opsigt og blev beset af mange, førend den var sat i Gang.

Desværre er de fleste af Oliemøllens tidligste Arkivalia forsvundet eller tilintetgjort, saa det er nu umuligt at følge dens Udvikling i Enkeltheder; men af de opbevarede Papirer kan det dog ses, at der brugtes mange Tønder Hørfrø, Daddelfrø, Majsfrø, Rapskager og Svovlsyre. Desuden var der altid store Beholdninger af raffineret Olie, Patentolie, Maskintalg, Fernis og Marvolie. Produktionen af raffineret Olie var stærkt stigende Aar for Aar, og det kan ses, at Kundekredsen udvidedes til snart at omfatte det hele Land. Ogsaa for Oliemøllen betjente Jacob Holm sig af Agenter, som havde delt Markedet imellem sig. Avancen svarede i de fleste Tilfælde til Omsetningen; den kunde selvfølgelig svinge, men kun i et Par Aar var der direkte Tab, som imidlertid hurtigt blev indvundet igen. Saa længe Jacob Holm levede, stod Oliemøllen i en stadig livligere Forbindelse med L. P. Holmblad, hos hvem der købtes store Kvanta af Linolie. Efter Jacob Holms Død fik Møllen den 3. Oktober 1848 nye Privilegier, »som den forstod at udnytte paa den bedste Maade«. Det var særlig Fremstillingen af Maskinolie, der viste en stærk Stigning, og ved et Par Udstillinger i Aarhundredets Midte berømmedes disse Fabrikata »som værende saa gode som overhovedet de bedste«.

Endnu medens Jacob Holm levede, havde nogle af de københavnske Oliemøller sendt Klager til Regeringen og deri besværet sig

over Konkurrence fra Provinsens Side. Man haabede paa den samme Forstaaelse, som naar det gjaldt Udlandet, hvorfra Importen blev stærkt hemmet gennem høj Told. Den megen Jamren var efter Jacob Holms Mening ilde anbragt, fordi Provinskonkurrencen ikke betød noget videre, naar man vilde se Sandheden lige i Øjnene. De københavnske Oliemøllere nød i Virkeligheden et saa godt som ubestridt, faktisk Monopol paa Forsyningen af København. Med dette burde man være tilfreds, selvom man dog skulde have Lov til at handle ude om i Landet som frie Handelsfolk under Iagttagelsen af kollegiale Regler. Efter Jacob Holms Mening var Provinsmøllerne meget beskedne og medgørlige, blot de kunde faa Fred til at virke indenfor deres naturlige Opland uden at blive generet af Konkurrencen fra København. Nu og da vakte det hans Kollegers Vrede, at han ikke vilde støtte dem med sin overordentlige Autoritet, men Harmen satte sig snart, fordi de saa, han havde Ret i sine Ræsonnementer.

Efter Jacob Holms Død indtil Nedlæggelsen i 1925 bevarede Oliemøllen med den dertil knyttede Sæbefabrik sin betydelige Position indenfor Branchen, hvilket i sidste Instans kom til Udtryk ved at Danske Oliemøller og Sæbefabriker A/S betalte den smukke Sum af en Million Kroner alene for Nedlæggelse og Forpligtelse »til i 10 Aar ikke at genoptage saadan Virksomhed«.

Skriverstol fra Jacob Holms Kontor.

HOLMS HUSE

*Den svage bør ej hjælpes blot paa Fode —
men støttes siden.*

TIMON AF ATHEN, Akt I, Scene I.

De sociale Forhold var alt andet end gode i den første Halvdel af det nittende Aarhundrede, og det gjaldt især i Landets Hovedstad, København. Taget under eet levede Arbejderne under saare usle Kaar, og det gav ofte Anledning til Uro og stærk Utilfredshed, som bar Vidne om, hvad der vilde komme, om man ikke passede paa i god Tid. Svendene var i Jacob Holms første Tid som selvstændig Handlende og Industrimand at regne for Tyende, der fæstedes for et Fjerdingsaar ad Gangen. Forlod en Svend sit Arbejde i Utide, kunde han ikke faa Plads hos nogen anden Mester. Arbejdstiden var som Regel tolv Timer daglig, fra Kl. 5 Morgen til Kl. 7 Aften, og Frihed udenfor Helligdagene var der ikke meget af. Kun ganske faa Fag havde et Par Frimandsdage om Aaret.

Trods disse for vore Øjne saa meningsløse Vilkaar var der i Slutningen af det attende Aarhundrede endnu ikke nogen egentlig Klassemodsatning mellem Mester og Svende, men da Verdenshandelen blomstrede op, sporedes der en kendelig Forskydning. Hidindtil var det stort set saadan i København, at hver Handlende og Haandværker kun havde haft en begrænset Kreds af Kunder, men nu aabnede der sig Mulighed for et videre Marked. Disse Chancer bidrog ogsaa til at give den hjemlige Industri et vist Opsving, som atter løste de bestaaende Lavsrammer. Lidt efter lidt trængte Fabriksindustrien, bl. a. takket være Jacob Holm, ind i Landet; vi fik i det attende og nittende Aarhundrede Fabriksarbejdere, og vi fik strenge Forordninger mod, at de drev »Rotteri eller særdeles Sammenkomst, hvorved de Mestrene til Skade paa deres Arbejde kunde forhindre«.

Der er i Jacob Holms Tid mange Eksempler paa, at der har fundet Arbejdsnedlæggelser Sted indenfor flere Lav og Virksomheder,

og endnu gik »der manges en Fortælling om den store Tømmerstrike i 1794 i København«. Anledningen var, at en Mester nægtede to tyske Svende, som vilde rejse, deres »Afskedsseddel« og meldte dem til Politiet. De blev arresterede, og dømtes til Vand og Brød. Men saa snart det rygtedes i Byen, forlod 3-400 Tømmersvende deres Arbejde. Misfornøjelsen havde længe gæret imellem dem, og de forlangte højere Dagløn. Der blev stort Røre, der udsendtes Flyveskrifter, som rasede mod Blodsugeriet, og man mærkede i det hele taget, at den franske Revolutions Ideer var naaet herop. Digteren P. A. Heiberg havde sunget Visen »For ret os ved Jorden at fryde«, hvori det truende hed:

Naturen os dannede lige,
og Adel er ikkuns en Lyd;
ja, ene bør Mennesket vige
for højere Kundskab og Dyd.
Held os! Held os!
naar Fødsel os mer ej skal trykke!
Lyd højt, vor Sang,
hver Baand og hver Lænke til Trods.
Hellige Lighed, Menneskets Smykke!
kom og oprejs din Trone blandt os.

En anden Digter, den nittenaarige Malte Konrad Bruun, udgav samtidig med Striken »et Blad for Menigmand« kaldet »Vækkeren«, hvori han angreb Lavsvæsenet som »en Virkning af Forfædrenes Vankundighed, der skader Vindskibelighed og Velstand«, og Arbejderne fra mange Fag spredte over Hovedstaden disse gamle, tyske Rim, som københavnske Snedkere i 1642 fandt skrevne paa Panelet over det øverste Bord i deres Lavssal. De lød saaledes i Oversættelse:

Magt gaar for Ret,
saadan klager jeg arme Knægt.

Du skal ej dømme i en Fart,
men høre først den anden Part.

Een Mands Tale er kun halv,
man dem begge høre skal.

*Kapellanen ved Nicolaj Kirke taler i Tømmerkroen til de strejkende Tømmerwende. Anno 1794.
Santidigt Trænit.*

Denne store, almindelige Arbejdsnedlæggelse i København i Sommeren 1794 er det første Udslag af en bevidst Klassebevægelse blandt danske Arbejdere. Det var, hvad man i vore Dage kalder en »Generalstrike«, og den endte med en Sejr for Arbejderne. Det blev aldrig til Alvor med de strenge Straffe, som et halvt hundrede Aar i Forvejen var fastsatte for at nedlægge Arbejdet. De gik i deres Mor igen. Da Svendene for Alvor begyndte at røre paa sig, følte Øvrigheden Grunden vakle under Fødderne og skyndte sig at tilbyde Forlig.

Alt dette hændte, da Jacob Holm etablerede sig i sin Bod paa Christianshavn, og han fortalte ofte, at de Dages Begivenheder havde gjort et dybt og varigt Indtryk paa ham. Som den begavede og tillige retskafne Mand, han var, havde han en Fornemmelse af, at Tiderne kunde ændre sig gennemgribende. Noget var der i Gære — og det stod nu saadan for ham, at det var af Vigtighed for ham i hans kommende Gerning at forstaa, hvor det bar hen.

Tiltalende er det fra vor Tids Stade at se, at Jacob Holm var kritisk overfor Arbejdsforholdenes Udvikling i Begyndelsen af det nitende Aarhundrede. Han er socialt følelse og tænkende og han, der selv kom fra Landet og Provinsen, var paa det rene med, at Bondestandens Tryk var blevet mildnet ved Stavnsbaandets Ophævelse og Gaardenes Udskiftning. For Storhandelen i København, som Jacob Holm nu var kommet til at deltage i, var de første syv Aar af Aarhundredet en frugtbar Periode. Men Rigdommene samlede sig paa for faa Hænder; Jacob Holm erkendte villigt, at den haardest arbejdende Del af Befolkningen var baade paa Land og i By usset stillet. Man saa i mange Krese ned paa Haandværker- og Arbejderstanden med Foragt, fordi den var uvidende og tilbøjelig til at søle Dagen bort paa Kroerne – uden at man tænkte over, at det var de usle økonomiske og sanitære Forhold, der fik »Jeppe til at drikke«. Efter de syv fede Aar for Arbejdsgivere og Grosserere, kom nu de syv magre, der endte med Statens Bankerot. Landbrugets elendige Tilstand virkede lammende paa Industrien, der sank ned til et Lavpunkt omkring 1820. Kun faa Fabriker havde overlevet Krisen, og Haandværket stod saa daarligt, at man sagde, Lollikerne maatte sende deres Hoveder til Lübeck for at faa dem barberede. Men da Landbruget lidt efter lidt kom til Kræfter igen, løftedes Industrien, og den følgende Fjerdedel af Aarhundredet, altsaa Jacob Holms Levetid ud, betegner et Opsving i Arbejdsforholdene. Men Arbejdernes Lønninger fulgte ikke med op. Det er, som om man ganske glemte dem, i Uforstand, der senere kom til at hævne sig.

Under Tilskyndelse af den franske Julirevolution fik Danmark sine Stænderforsamlinger. De var den første Spire til en fri Forfatning, men for de sociale Fremskridt fik de ingen Betydning. De var, som Bondevennen Tscherning sagde, »idelig fordømt til at være en kongelig allernaadigst Sukkermandelfabrik«. Heri var Jacob Holm enig med ham, og han delte Oppositionens Spot over Regeringens Ængstelse over Uroen blandt Arbejderne ude i Europa, en Gæring, som gav sig Udslag i Plakaten i 1835 fra Kancelliet, der forbød de

*Holms Huse.
(Øregaards Museum.)*

rejsende danske Haandværkere at opholde sig paa Steder, »hvor Associationer og Forsamlinger af Haandværkere taales«. Lavenes Ophævelse eller Bestaaen var Dagsordenens brændende Spørgsmaal. Paa Lavsvæsenets Vegne optraadte den Gang Skomager J. A. Hansen, den senere fremsynte Politiker; han var de smaa Købstadshaandværkeres Ordfører. Denne smaaborgerlige Bevægelse samlede sig senere i »Haandværkerforeningen«, medens »Industriforeningen«, der var stiftet 1838, udtrykte Bestræbelserne for Næringsfrihed. Men den store menige Arbejderstand var ganske uden Forstaaelse af sine Krav, uden politisk eller social Interesse. Men Pustet udefra, og især fra Frankrig, viste de mere fremsynte, at disse lidet tilfredsstillende Tilstande ganske havde overlevet sig selv. Samtidig med at Svovlstikkerne afløste Fyrtøjet og Staalpennen traadte i Stedet for Gaasefjeren, vaagnede der et friere aandeligt Liv, der fik stærk Næring i M. A. Goldschmidt's »Corsaren«, om hvilket den dristige Redaktør selv sagde: »Jeg gjorde det til mig, og det gjorde mig til sig«. Det — og en hel Del forstaaende sluttede op om dets Synspunkter — fremhævede de sociale Krav som betydningsfuldere end de liberale borgerlige Forfatningskrav. Nu var det ikke mere Skinfrihed, man vilde nøjes med, man vilde have virkelig Frihed paa en bred social Basis.

Det var Tale, Jacob Holm forstod, og han var saa klog, at han følte, han burde forstaa den. Trods al sin Fremgang glemte han ingenlunde, at han var rundet af Smaakaarsfolk, og da han kom i Forbindelse med Lorentz Simonsen, der fra 1826-29 var Kateket ved Frederiks tyske Kirke i Strandgade og derpaa i nogle Aar var konstitueret som dennes Sognepræst, fik han for Alvor Øjnene op for, at det var nødvendigt at gøre noget for Arbejderne, og Pastor Simonsen, Grundtvigs Beskytter i de svære Aar, da man ikke vilde give ham Plads i nogen Kirke, lod Jacob Holm forstaa, at just han burde tage den Opgave op, som andre altfor længe havde ladet ligge.

Som tænkt saa gjort. De fleste af Jacob Holms Folk boede først i 1830'erne forrest paa Christianshavn eller inde i Kvarteret omkring

Holms Huse.
(Øregårds Museum.)

Nicolaj Kirke. Det var nogle usle, rædselsfulde Rønner, der allerede da var en Skændsel for Byen. Mindst af alt bød de Beboerne et Hjem. Hvad der gik i Svang der af Uhumskhed og Usseldom, overlades til Tanken. Græsseligt var det, og for hvert Aar blev det værre og værre. Dertil kom, at disse Huse var idelige Smittekilder for alle Arter af Sygdomme. Med andre Ord: der var i Hovedstadens Hjerte og nær derved et Boligproblem, som maatte løses. Men ingen tænkte derpaa, førend Jacob Holm greb ind paa den virkningsfulde Vis, at han skabte nye Boliger til Smaakaarsfolk. At Pastor Lorentz Simonson stod ham bi, er givet. Et og andet tyder paa, at N. F. S. Grundtvig var med, da Jacob Holm opførte »Holms Huse« — nu ikke

noget videre, men dengang et stort Fremskridt fra, hvad man var vant til.

Husene indrettedes paa Jacob Holms Grund ved Engelskmandens Plads i Aarene 1833 til 1835. Det var et praktisk Byggeri, Jacob Holm her foretog for egen Regning, da den grundmurede Reberbane omdannedes til Bolig for 103 Arbejderfamilier. Denne »Omkalfatring« vakte en vis Opsigt alene af den Grund, at det var det første private Foretagende i sin Art, og det var første Gang overhovedet, at en Fabrikherre, en stor Arbejdsgiver sørgede for, at hans Folk kunde faa bedre Boliger end dem, de var vant til at bo i. Paa en Maade var det hele Foretagende lagt stort an, saadan som det nu stemte bedst med Jacob Holms hele Indstilling, og »Holms Huse« kom til at spille en meget stor Rolle ved det gode Eksempel, de gav for Eftertiden.

Hele Komplekset bestod af Rækkehuse i gule Mursten med Tage af røde Tegl. De saa »pyntelige og meget nette ud«, skrev »Berlingske Tidende«, og i hvert Hus var der to Lejligheder, en til højre og en til venstre, naar man kom ind i Gangen. Alt var smaat, men sammenlignet med Arbejderlejligheder i Kaserneerne rundt om var disse Huse dog i høj Grad at foretrække.

Almindeligvis var Lejen paa 25 Rdl. halvaarlig. Det var endog meget billigt. For at kunne komme i Betragtning ønskede Jacob Holm visse Sikkerheder. Hver Lejer maatte møde med en Kautionsist eller deponere en Obligation; Jacob Holm vilde gardere sig mod noget Lejetab. Endvidere fordrede han i de Tilfælde, hvor han ikke personlig kendte dem, der vilde flytte ind, en Slags Vandelsattest. Han krævede absolut Ædruelighed, og var det gifte Folk, der vilde have et Hjem hos ham, vilde han have en Udtalelse fra Folk, der kendte dem, om, at de var fredsommelige og ikke vilde yppe Kiv med Naboerne. Det hele skulde med andre Ord være solidt og ordentligt i enhver Henseende. De gode Planer, Jacob Holm havde med »Holms Huse«, skulde ikke kunne ødelægges. Her var en social Opgave, som skulde løses paa den rigtige Maade. At andre vilde følge efter i Jacob

Holms Huse.
(Oregårds Museum.)

Holms Spor, følte han sig overbevist om, naar blot Sagen blev grebet rigtigt an. De sociale Strømninger i Tiden var nu ved at gøre sig gældende. Netop derfor forekom det Jacob Holm saa vigtigt, at der ikke levnedes noget Spillerum for Fejltagelser.

Husene var først og fremmest beregnede paa Folk, der var ansatte i en af Jacob Holms Virksomheder; søgte de en Lejlighed, blev de opførte paa en Expektanceliste; Jacob Holm vilde nemlig have, det skulde være forbundet med nogen Vanskelighed at flytte ind i en af Boligerne. Saa meget større blev saa Glæden ved at være kommet i Betragtning. Det er ganske ejendommeligt at se, at der aldrig blev givet Huse til Jacob Holms Skippere eller Styrmand. Listerne viser, at det var Haandværkere, Arbejdsmand, Skibsbyggersvende, Brovægter og senere ogsaa Enker, der fik Lejlighederne. En Hustømmermand, senere Baneforpagter A. Fischer og efter ham hans Enke havde et helt Hus med to Lejligheder. Prisen for de forskellige Op-gange var meget varierende; i Nr. I blev der oprindelig betalt 340 Rdl., men senere blev Prisen sat i Vejret med godt en Trediedel. De andre Boliger var fra 25, 50, 60, 110, 130 og 140 Rdl. halvaarligt. Der var en Have ved Husene, der kostede 50 Rdl. aarligt, men Lejen af dem maatte nedsættes Gang paa Gang. Ved Indflytningen blev der altid lagt Vægt paa, »at det var Folk, man kunde regne med vilde blive«. Som et Kuriosum kan det omtales, at Jacob Holm holdt stift paa, at han alene vilde holde Husene i Orden saavel udenpaa som indeni. Flyttede nye Folk ind, var der Eftersyn, og Jacob Holms egne Haandværkere kom da og gjorde, hvad de maatte. Det stemmer udmærket overens med Jacob Holms hele Livssyn. Han vilde være med i alt, hvad der blev foretaget i hans Navn, og han vilde have Sikkerhed for, at det blev gjort paa en ordentlig Maade. Derfor leverede han ogsaa selv alle Materialerne. Nu og da kom en af hans Folk for at se, om alt stod vel til; med streng Konsekvens forlangte Jacob Holm, at Beboerne »i alle Henseender skulde opføre sig sømmeligt«, og han vilde ikke have unødige Istandsættelser. Begge Parter har sikkert været vel tilfreds med hinanden, for der var i det store Kompleks

642

*Holms Huse.
(Østergades Museum.)*

kun meget faa Flytninger. Der kunde gaa flere Aar, uden at nye Lejere kom til, et Særsyn i de Tider.

Sociale Interesser, Sansen for Smaamandens Kaar fik Jacob Holm til som den første at anlægge Arbejdsboliger i København. Paa dette saa vigtige Punkt viste han sig som en Foregangsmand, der satte dybe Spor i den senere Udvikling. Oktober 1885 blev Holms Huse solgt til A/s De forenede Oplagspladser og Værfter, men de vil altid vidne højt om hans gode Hjerte.

MENNESKET JACOB HOLM

Til skøn Bedrift blev Aanden skønt udrustet.

LIGE FOR LIGE, Akt I, Scene I.

Fra sin tidlige Ungdom havde Jacob Holm været sig sine Evners Overordentlighed bevidst. Men det blev ham først gennem deres Udvikling klart, hvori de Opgaver bestod, han var kaldet til at løse. Med erhvervet Kyndighed og medfødt enestaaende Intelligens kastede han sig over sit efterhaanden mangesidige Arbejde, og han naaede frem til en gennemtrængende Sikkerhed. Mødte han en Hindring, kunde han bekæmpe den med sammenbidt Kraft, brusende Lidenskab og sydende Spot. Der er i Udfoldelsen af disse Egenskaber hos ham meget, som bevæger os med en mærkelig Styrke. Vel ingen, der har villet lære Jacob Holm at kende, kan se bort fra, at man gennem ham modtager Forkyndelsen af en skarp og fuldkommen Forstaaelse af, under hvilke Former en Købmands Liv skal føres. Kun faa har i denne Henseende været paa Linie med ham i de skandinaviske Lande. Manglede han end en Del i den uvilkaarlige Gratie, der er saa velgørende ogsaa hos en dansk Storhandelsmand, som skabte Virksomheder i Verdensformat, bødede han derpaa fra Ungdom til Alderdom ved en pyntelig eller stadselig, næsten rococolignende Udsiring af Formen.

Den bedste Arv, Jacob Holm havde fra sin Slægt, var den altid utæmmelige Lyst til at arbejde, og han følte det som en personlig Lykke, at han havde naaet at sætte Foden under eget Bord i Byen med de skønne Taarne, førend de mange Ulykker brød ind over Hovedstaden og hele Landet. Da den Tid saa pludseligt var omme, da Frue Kirkes Spir ikke mere løftede sig over Tagenes Linier, da hele Kvarterer var skudt i Grus, sandede han, at den unge N. F. S. Grundtvig har Ret, naar han saa alle Belejringens Rædsler lyslevende for sit indre Syn og kunde synge de modige Strofer:

Først da fra Axelstad Luerne svang
Højt sig mod Sky,
Kom under Vaabnens Gny
Liv i min Sang.

Den Mand, som skrev dette, blev senere Jacob Holms Ven, og de viste gensidigt hinanden, at de ved de store Begivenheder, som efter Aarhundredskiftet overgik Fædrelandet, havde faaet Tanker, som omsattes i Handling, da de nye og frugtbare Tider satte ind.

Arbejdet og atter Arbejdet var Grundakkorden for Jacob Holms Dag som Aar. Da Krigens haardeste Følger saa nogenlunde var overvundne, blev Samfundslivet for de fleste en stadig Vegeteren. Den lange Spænding og Kamp havde ganske udmattet Folket. Hvor man end saa hen, foregik intet af det usædvanlige eller store. Almenheden var sløv og tog Tiderne, som de var, tilfredse med, at der atter var kommet Fred og Sikkerhed. Man fornøjede sig med det hverdagsagtige og var glad ved Livet for dets egen Skyld. Bedsteborgeren havde sine Bekymringer for Udkommet. Kampen for det daglige Brød var altid streng. Der kom noget filistrøst over Menneskene, der maatte rette sig efter de trange Kaar, og der var ingen rigtig Købmandsaand over Handelsstaden; for Samfundsspørgsmaal og Politik var Interessen minimal, og der næredes i mange Krese en sand Rædsel for at komme ind paa Forandringer. Døsig og kedeligt var det; men medens alle omtrent sov, ogsaa Vægterne, fandt Jacob Holm ud af, at Livet havde lagt sig til Rette for ham. Der skete jo saa meget, trods alt, og han havde ingen videre Sans for Idyllen med dens ydmyge og lystelige Poesi, endnu mindre forstod han, at Tilværelsens Maal og Mening var den at vegetere. Tænkte den unge Jacob Holm paa Livets Værd, brugte denne beherskede Mand Dramaets Alen. For ham selv og i ham skulde der ske noget. Alene det var spændende, men bedre var det, om Handlingen bar Frugt. Derfor gjaldt det om ikke at være splidagtig med sig selv, men sørge for, at Personligheden, ens eget Jeg, fik Tid og Lov til uforstyrret at vokse sin egen Vækst, saa den kunde blive rask og stærk, høj og særpræget. Ved Arbejde forstod Jacob Holm, at Mennesket alene fik et selvstændigt Værd.

Den daglige Tugt, han fra første Færd paalagde sig for altid at være i Arbejdsform, bestod for en væsentlig Del i Afsondrethed og

Uforstyrrethed i den vanlige Livsførelse. Han samlede sig og modnedes uden Sindsophidselse og ydre Adspredelser og bragte sig selv i Sikkerhed for Døgnets Strid og Splid. Maalet var at »gøre fortune i Verden« uden derfor at være en Carrièremager og Øjentjener. Uden Tvivl havde han stor Sans for den kvindelige Skønhed, men han satte den ikke over Dygtigheden, og da han som ganske ung giftede sig med Maren (Maria) Lock, havde han da ogsaa set hende godt an. Hun kom fra Naboens udmærkede Hjem, var vel oplært efter Datidens bedste Skik, havde Penge og forstod sig paa dem. At han holdt af hende, er sikkert og vist, men Romantikens i hans Forlovelsesaar næsten evige Længsel efter den blaa Blomst var hos ham i nogen Maade forbundet med en Stræben efter Livets haandgribelige Realiteter. Kærlighed var godt nok, det skulde til, men derfor glemte han ikke, der var noget, som hed Magt, Indflydelse, positive Samfundsgoder og Samtidens Bifald. Alt dette fik man kun ved Arbejde uden Standsning. Denne Drift gjorde ham paa samme Tid forstaaende og haard. Mødte han Mennesker i samme Stræben som han selv, støttede han dem med Raad og Daad. Krydsede Skæbnen hans Vej, tog han det med sjælden Fatning. Paa et Aar mistede han sin første Hustru, en Datter og endelig Moderen, som vel er den, der har staaet ham nærmest. Det var haarde Slag, men de slog ham ikke ned. Var Gangen ud til Assistens Kirkegaard tung, vendte han sig dog hurtigt til Livets Side igen, og kun i et Fjerdingaar var han Enkemand. Saa giftede han sig med Christiane Schifter. Som første Gang fandt ogsaa denne Vielse Sted »i Huset«, men det var nu ingen ringere end Professor H. N. Clausen, der foretog den, H. N. Clausen, som Orla Lehmann i sine »Efterladte Skrifter« fremhæver som »den ubetinget populæreste af Universitetsprofessorerne; man ærede i ham ikke blot den højt begavede og rigt udviklede Lærer, men tillige den uforfærdede Repræsentant for Frihed i Videnskab, i Kirke og Stat«. At netop denne Mand blev kaldet til Jacob Holm, viser tilfulde, hvor højt op Jacob Holm nu var kommet. H. N. Clausen stod jo paa den Tid som det store Ideal »for den dannede Almenhed«.

Vel kom det nye Ægteskab hurtigt i Stand, men det var ikke i nogen Maade overilet. Gennem mange Aar havde Jacob Holm kendt den unge Pige, der var født i 1785, og var kommet hos hendes Familie. Faderen var Kaptajn i Asiatisk Kompagni Christen Schifter, der døde samme Aar, Datteren fødtes, og Moderen Karen Ibsen fulgte ham i Graven 1796. Det havde været særdeles vel agtede Folk, »og det samme kunde siges om alle Schiftere«. Socialt set var Jacob Holm stadig paa Vej op ad Rangstigen. Om deres Samliv vides ikke saa meget, da alle Optegnelserne er saare sparsomme og det overleverede Materiale magert. Men man tør gaa ud fra, at alt har været, som det skulde. Hun var god og han en Husfader i Datidens Aand. Uden Tvivl har han tilfredsstillet de borgerlige Krav, som da var Idealet. Kun taalte han hverken da eller senere nogen Forstyrrelse i Arbejdet. Fremfor alt skulde det gaa sin ilsomme, men altid punktligt Gang. Kun femten Aar varede dette Samliv, saa døde Christiane Holm, saa vidt det kan ses af en tuberkuløs Lidelse. Det var i 1825, og han jordede hende i den samme Grav som hans første Hustru. Over dem rejste han en Sten med denne Indskrift, hvori Aarstallet 1811 er ændret til 1810, for at der kunde blive femten Aar til hver af Hustruerne:

Jacob Holm
 Grosserer
 Lod Dette Gravminde Opsætte
 Til Kærlig Og Taknemmelig
 Erindring
 Om
 Sine Her Hvilende Tvende
 Hustruer
 MARIE Fød LORCK
 Med Hvem Han I Femten Aars
 Lykkelige Ægteskab Fra 1795—1810
 Var Fader
 Til Fem End Levende Børn
 Og
 CHRISTIANE Fød SCHIFTER
 Med Hvem Han
 I Andre Femten Aars
 Lykkelige Ægteskab Fra 1810—1825
 Atter Var Fader
 Til Fem Levende Børn.

For anden Gang sad Jacob Holm som Enkemand med mindre-aarige Børn, og da han nødvendigvis maatte føre et stort Hus — alene det hjemmeværende Antal var jo betydeligt — tænkte han en Stund paa at gifte sig med sin Svigerinde Bolette Cathrine Mammen født Schifter. Hun var Enke efter Handelsbetjent Søren Mammen og var en meget energisk Bestyrerinde for »Døttreskolen, stiftet 1791«. Alt var vistnok saa godt som i Orden til Brylluppet, da hun døde ganske pludseligt i August 1825. Atter tilføjede Døden i det samme Aar Jacob Holm to haarde Slag, men paany maa det siges om ham, at Sorgerne ikke formaaede at knuse, omend nok at knuge ham. Ligesom for at vise Efterverdenen, at han vilde have ægtet Bolette Cathrine Mammen, lod han hende begrave i samme Grav som sine Hustruer, og han tog hendes to Døtre Karen og Christiane (Jane) Mammen i Huset. Denne sidste blev gift med Jacob Holms Brodersøn, Sejl-, Flag- og Kompassmager Rasmus Andreas Holm, som senere blev Oberstløjtnant i det borgerlige Infanteri.

Men Jacob Holm kunde ikke leve under disse Vilkaar, de passede ikke ind efter hans Temperament og Sædvaner; han vilde have Huset ledet af en Husmoder, der følte sig saadan baade overfor ham, Børnene og alt, som var i Hjemmet. Derfor »henvendte han nu sin Opmærksomhed paa den smukke og stelige Enkefru Anne Margrethe Clausen, født Kirkerup, der boede i Strandgade Nr. 12«. De havde kendt hinanden i flere Aar og havde mange fælles Venner. Betegnende for Jacob Holm er det trods dette, at han vilde se, om det nu kunde gaa; han havde jo et Ansvar for sine Børn og sig selv. Hans Arbejdsro maatte ikke forstyrres. Derfor »forbereder han hende ved at sende sin lille Søn Emil hen til hende med en Gaas. Ved denne lille Opmærksomhed friede han til hende«. Sønnen boede der i en Uges Tid, og det gik godt mellem dem; i Marts 1826 stod Brylluppet; det blev denne Gang fejret under ret store Former. Det var, som om Jacob Holm ved denne Lejlighed følte Trang til at vise sine Forretningsforbindelser og Venner, hvem han i Grunden var blevet. Dertil kom, at Bruden ogsaa havde Lyst til »at lade sig skue«, selskabelig anlagt som hun altid havde været.

Den tredie og sidste Hustru var i mange Henseender et ejendommeligt Menneske. Første Gang havde hun været gift med den islandske Købmand Peter Hølter, og da han døde, ægtede hun en anden islandsk Købmand Holger Peter Clausen, der var en af Stadens 32 Mænd, og som nød stor Anseelse. Selv havde hun ikke nogen Børn i disse Ægteskaber, men fra Holger Peter Clausens tidligere Giftermaal med Walgerde Heidemann, født Petersen, medbragtes Sønnen Hans Arboe Clausen, den senere Etatsraad og græske Generalkonsul, samt fra Fru Heidemanns første Ægteskab Datteren Cathrine Heidemann, som altid i Familien gik under Navnet Tante Trine. Foruden disse to optoges Sophie Skeel, der var Skolekammerat med Jacob Holms Døtre, i Jacob Holms Hus, hvor de alle blev opdraget paa den samme Vis som de andre Børn. Det ser ud til, at endnu et Barn har faaet sit Hjem hos ham; Kirkebogen for Frelsers Kirke anfører den 2. August 1832, at Johanne Margrethe Rønne, som var en Datter af Jens Marcussen Rønne og Jacob Holms Svigerinde Johanne Lock, der begge døde i 1828 paa Holms Plads, blev begravet fra Strandgade 56. Hun var da godt 14 Aar gammel. Hendes Søster Florentine (Flora) Andrea Rønne var derimod i Huset hos Vognmand Andreas Lock. Men noget helt bestemt kan ikke siges. Det kan jo være Tilfældighed, at Jordefærden fandt Sted fra Jacob Holms Lejlighed.

Fra den Dag, Jacob Holm begyndte som selvstændig Købmand, og til Alderen tvang ham til at tage i hvert Fald et lille Hensyn til sig selv, var han Slideren fremfor nogen. Han vidste, at han kunde selv og derfor vilde han ogsaa selv — maaske ud fra den Opfattelse, at ingen kunde være helt ved Siden af ham, endsige over. Om Sommeren var han paa sit Kontor Klokken fem om Morgen, om Vinteren en Time senere, og saa arbejdede han med kun faa Afbrydelser til Klokken ni om Aftenen. De talrige Kopibøger viser, hvor flittigt han tog Del i alt. Han skrev alle de vigtigere Breve selv eller dikterede dem, og i mange Aar undertegnede han personligt hvert eneste Dokument, som udgik fra Kontoret. Overfor sit Personale her, som

Jacob Holm med sin Familie. Malet 1854 af I. F. Møller.

Fra venstre: Fru Nyborg, Emilie, Georg, Jacob Holm, Fru Anna Holm, Ludvig, Christian, Emil, Marie, Peter, Julie og Jacob.

overfor alle, der var i hans Brød, var han streng, men retsindig. Vel krævede han meget af sine Folk, ligegyldigt ved hvilket Arbejde de var, men han var kendt som en Mand, der aldrig var karrig med Lønnen. Saa vidt vides, var han ogsaa en af de første, som gav et Gratiale, naar Aaret havde været godt. Sine Skibsførere var han altid en sjældent god Mand, og kom de heldigt hjem med en værdifuld Last, forstod han fuldtud at paaskønne det. Derfor var der Rift om at komme til at sejle for ham, og han havde til hver en Tid første Klasses Folk paa Bro og Dæk, og de vidste, at de kunde blive hos ham. Det var et Princip hos ham aldrig at afskedige Folk. Viste en sig uredelig, tog han en skriftlig Tilstaaelse for at sikre sig mod Gentagelser; men sin Viden beholdt han for sig, og var der andre, som kendte noget til Sagen, paalagde han dem Tavshed. Om Morgenen kom han og en af Prokuristerne som de første; derved kunde de kontrollere, om Personalet var præcist. Hvis en Kontorist ikke mødte til rette Tid, talte Jacob Holm ikke med ham den hele Dag. Det var en haard Straf, men den var af Virkning, og flere af dem, der var paa Kontoret, bl. a. den senere saa betydelige Købmand Moses Melchior, har fortalt, hvor pinligt det var at blive sat i Karentæne paa denne Maade.

Kopibøgerne og en hel Del private Breve, som heldigvis er bevarede, lader os lære Jacob Holms Arbejdsmetode at kende — og vi ser ind i hans Hjertekammer. For at tage dette først skal det siges uomstødeligt, at Jacob Holm var en god Mand, som ingensinde lod den venstre Haand vide, hvad den højre foretog sig. Han hjalp i Stilhed mange trængende, og især var han til at faa i Tale, naar det gjaldt Skolelærerstanden. Fra sit Barndomshjem kendte han de ofte trange Kaar, Skolens Folk levede under, og Regnskabsbøgerne viser at flere Enker efter Lærere baade i Byerne og paa Landet har faaet varig Hjælp af ham. Hændte der hans Folk noget, gav han dem af egen Drift en Haandsrækning, og Menighedsarbejdet ved Frelserens og den nuværende Christianskirke havde gennem mange Aar sin største Støtte i Jacob Holm. Med den »aabne Storslaaethed, som kunde

karakterisere ham«, blev der sagt ved hans Død, hjalp han de sociale Arbejder, Kirkerne satte i Gang. Af særlig Betydning for ham blev N. F. S. Grundtvig, der i en Tid fik sit Hjem i Jacob Holms Ejendom i Strandgade. Bekendtskabet blev gjort ved, at Grundtvig bad Jacob Holm om at støtte nogle af de fattige; lidt efter lidt kom de to hver for sig saa betydelige Mænd hinanden paa nærmere Hold. Den Sans for de kirkelige Spørgsmaal, som Jacob Holm havde haft fra de helt unge Aar, fik nu en stærk Stimulans, der gav sig flere karakteristiske Udslag. Dengang Myndighederne i deres Kortsynethed forment Grundtvig at prædike i de københavnske Kirker, tilbød Jacob Holm, at Grundtvig maatte benytte et Takkelloft ude paa Holms Plads til at holde Gudstjeneste i. Det blev imidlertid ikke til noget, fordi Grundtvig fik Tilladelse til, paa visse Betingelser, at benytte Christianskirken i Strandgade.

Med Orden og Omhu skal alt behandles, kunde have været et Motto for Jacob Holm. De efterladte Papirer viser os til Overflod, at de smaa Sager blev ordnet med samme Paapasselighed som de større. Alt var at finde i Bøgerne, som senere overgik til Arkivet. Enhver Forespørgsel kunde derfor besvares saa godt som omgaaende, og det var let for Kontorets Medarbejdere at se, hvordan den og den Ekspedition havde fundet Sted. For Jacob Holm stod det saadan, at dette i høj Grad understøttede den Kontinuitet og Tradition, der skulde være i enhver Forretning. Betegnende er det ogsaa, at han aabnede alle sine Breve selv og saa fordelte dem i de forskellige Afdelinger. Sine Medarbejders Evne og Arbejde kendte han fuldstændig, og det var en Styrke for ham som Forretningsorganisator, at han havde et aabent Blik for, hvad den enkelte duede til. Paa de mere betroede Poster sad kun de, der kunde bestride dem uden større Vanskelighed.

Det fortælles i Stambogen over Jacob Holm og hans Efterkommere, at just som Jacob Holm »sluttede en længere Forhandling med Kaptajn Sødning om Udrustningen af et Sydhavstogt, der drejede sig om 100.000 Rdl., kom en jævn Kone, der gjorde en ringe Bestil-

ling, og Jacob Holm ekspederede hende selv med samme Omhu, som han havde anvendt paa en større Sag. Han havde Tid til alt, om det saa var til at løse Knuden op paa et Stykke Sejlgarn, som han aldrig skar itu, og der er sagt om ham, at man aldrig kunde mærke, at han havde travlt«. Saadan som han var, vilde han ogsaa, at hans Medarbejdere skulde være, og de var det vistnok alle som en.

Børneflokket voksede ilstomt, og i sine to Ægteskaber havde Jacob Holm ti Børn, der levede, og i det tredie Giftermaal blev han Plejefader til »endnu en Flok«, som han skriver i et Brev. De blev alle opdraget paa den i Tiden gængse Maade: Forældrene talte sjældent med dem, der var en stor Afstand, men Piger som Drengene blev hurtigt vænnede til at bestille noget. De to Dage om Ugen, hvor Posten kom fra Jylland og Hamborg, var der særlig travlt, og Jacob Holm kaldte da hyppigt sine Sønner ind fra deres Leg i Gaarden, for at de kunde være med til at kopiere Brevene. Det foregik udelukkende ved Afskrivning. »Hvor meget Pligtfølelsen havde Overvægt over Hjærtet«, siger Stambogen, »viser Fortællingen om, hvorledes hans yngste Søn, der var ilet hjem fra Nyborg til Faderens Dødsleje, blev modtaget med Ordene: Min Søn, hvor kan du være her nu?«.

Trods Fremgangen i økonomisk Henseende og trods den store sociale Anseelse, som Jacob Holm nød, da han endnu ikke var blevet nogen gammel Mand, var han altid beskedent i al sin Færd. Men dette er ikke ensbetydende med, at han var uden Selvfølelse. Tværtimod var han meget hurtigt klar over, hvor rigt udrustet han var, og han kendte sit eget Værd. Derom taler hans Ord til en af Sønnerne, der maatte rejse til Italien paa Grund af en Gigtlidelse: »Min Søn, vil du erindre, at det er Jacob Holms Søn, der rejser«. I samme Retning peger Fortællingen om et Besøg, Jacob Holm med Familie af lagde paa Den kgl. Porcellainsfabrik, hvor den, der viste ham rundt, ængstelig bad ham være forsigtig med to Par Kopper, som han netop tog i Øjesyn, da de var meget kostbare, hvorpaa Jacob Holm, der følte sig stødt over Bemærkningen, efter at have faaet oplyst, at Prisen

var 25 Rdl. Parret, udbad sig Kopperne sendt hjem. Kopperne er endnu i Familiens Eje.

Nogen nem Mand i Hjemmet var han ingenlunde. Fra Faderen havde han taget en stor Stædighed i Arv, og trods Mildhed »var der altid noget tre Skridt fra Livet ved Moderen«. Havde Jacob Holm sat sig noget i Hovedet, var det ikke muligt at faa ham fra det, og han fordrede ubetinget Respekt — baade af sine Hustruer og Børn. Elsket af dem i dette Ords rette Forstand var han ikke, mellem ham og Sønnerne var der mere Kølighed end Varme. Det var ham, der bestemte, og dem, som lystrede. En Undtagelse var Datteren Jacobine (Bine), der var født 1797, og som i 1829 blev gift med Lægen Mathias Caspar Nyborg. Hun kunde tale frit ud med ham, og som lille Pige fik hun i Modsætning til de andre Lov til »at sætte sig paa hans Knæ og kærtegne ham, og det sagdes, at Jacob Holm godt kunde lide det«. Af Sønnerne »vovede kun Ludvig Holm«, der var født 1804 og døde i 1858 som Medindehaver af Jacob Holm og Sønner, »at tale til ham«. Saavel Georg som Christian, Jacob, Peter og Emil holdt sig i den mest ærbødige Afstand. Der var over det hele noget militært, som avede det familiære. Men det var ikke, fordi Jacob Holm ikke havde noget Hjerte for Børnene. Det havde han i høj Grad, og just derfor mente han, de skulde tugtes tidligt — og ogsaa silde. — Om disse Principper førte til, at de blev de dygtige Mænd, de viste sig at være hver paa deres Felt, skal være usagt. Men de førte dem ikke nærmere til Faderen end, at de lærte at agte ham. Over Kløften ønskede han ikke, der blev slaaet en Bro, og derfor kom den heller ikke. — Hvor strengt det gik til i Hjemmet, hvor enevældig en Hersker han var indenfor dets fire Vægge, faar man et Billede af, naar man hører, at Jacob Holm i de senere Aar af sin Levetid holdt en Loge i Det kgl. Teater en Gang om Ugen. Selv kom han der kun yderst sjældent — Teatrets Kunst i hvilken som helst Form har heller næppe været noget for ham — men ingen af Børnene turde spørge om, hvem der skulde benytte Biletterne. De havde ganske simpelt at være parate, naar Faderen, kort før Vog-

nen skulde af Sted, gav en Besked om, hvem der fik Lov til at komme med. Som man kan forstaa, ødsledes der ikke med Ordene. Og dog kunde de være selv Jacob Holm for faa. Paa hans Fødselsdag var det Skik og Brug, at »hvert af Børnene mødte op med en lille, omhyggelig formet Tale«, og der fortælles, at da en af Sønnerne en Gang nøjedes med at sige: »Til Lykke til Fødselsdagen«, fik han en Lussing med Ordene: »Er det alt, hvad du har at sige din Fader paa hans Fødselsdag?«. Meget bedre var det ikke, da han var blevet Bedstefader. Denne Værdighed tøde ham ikke op, og »naar Børnebørnene var inviterede med deres Forældre, og »Grandpapa« Klokken ni kom op fra Kontoret, som altid meget sirlig i Paaklædningen, hilste Børnebørnene ham med Kys paa Haanden, hvorefter han satte sig til Spillebordet, som stod parat«. Det var det. Han var en Mand, der holdt Masken, og ikke røbede sig for nogen. Men bag den haarde og kolde Skal bankede alligevel at varmt Hjerte, og Breve fra hans seneste Aar viser os, at han fulgte den enkelte i Familien med deltagende Interesse. Var han ofte for vore Øjne urimelig streng, var det efter hans Opfattelse, fordi det nu var bedst saadan. Han vilde intet ondt, kun det gode. Det var hans Agt, at de af Sønnerne, som egnede sig dertil, skulde træde ind i Firmaet, saadan som det ogsaa skete den 1. April 1836, da Georg, Ludvig og Christian Holm — det var de tre ældste Sønner — optoges i Forretningen fra den 1. Januar 1836 at regne. For Jacob Holm var dette et radikalt Skridt, og han markerede det ved at give Firmaet det nye Navn: »Jacob Holm og Sønner«. Men forinden havde han ogsaa opnaaet, hvad han vilde: at dygtiggøre dem alle, saa de hver paa sin Plads kunde gøre Fyldest.

Som Ægtemand fulgte han de samme Principper, han anvendte som Fader: han var i høj Grad Husherre og et stort Stykke af en Tyran. Den første Hustru, Maria Lock, skildres som en god og kærlig Kvinde; den anden, Christiane Schifter, var yndig og fin. De var gode mod Børnene og var forgudede af dem. Hvor de kunde, søgte de at sprede Glæde og tog det ikke saa strengt med Pligterne. Men

H. Palm

der var kun een Vilje, naar alt kom til alt, og det var Jacob Holms. For den havde hans Kone at bøje sig. Noget anderledes var det med hans tredie og sidste Hustru, Anne Margrethe Clausen. Hun skildres som ret myndig og stiv overfor de voksne Børn, men hun kunde med stor Taalmodighed sidde og spille Rampus med Børnebørnene, som holdt meget af »Grandmama«. Ligeledes kunde hun jævnlig give de unge Sønner en Daler eller to, hvis de bad hende pænt derom. Hun maatte undertiden tage en lille Tørn med Jacob Holm, naar der var brugt for mange Penge, men hun forstod altid at klare Vanskelighederne paa en taktfuld Maade og havde i det hele en mildnende Indflydelse paa Manden. Hun havde ikke mange Kundskaaber og kunde daarligt skrive, men hun forstod udmærket godt at lede det store Hus, »hvor man i mange Aar var 25 til Bords daglig, da Kontoristerne spiste ved Bordet«. Gennem de Aar, hun var gift med Jacob Holm, førte han en vis Selskabelighed udover den, der havde nærmest Berøring med hans store Virksomheder. Der kom saaledes flere af Byens 32 Mænd som faste Gæster, og han søgte en ret nær Kontakt med de nationalliberale Krese. Sikkert har det stadige Samarbejde med L. N. Hvidt bibragt ham Forstaaelsen af den Betydning, deres Politik vilde faa i Fremtiden. Begyndelsen blev gjort med Professor H. N. Clausen og fortsattes i et Omfang, saa man kan sige, der var en stadig Forbindelse mellem National-liberalismen og Jacob Holm. Omend født under Christian den Syvende og begyndt sin selvstændige Virksomhed under Kronprinsregenten, den senere Frederik den Sjette, havde han stor Smidighed til at krænge deres politiske Principper af sig og indstille sig paa det nye. At følge med Tiden var altid en selvfølgelig Ting for Jacob Holm.

Var han end i mange Retninger en Mand, som holdt stift paa Traditionen, fulgte han dog ikke med i dette eller hint, fordi »man« gjorde saadan og saadan. Aarets store Fest da som nu var Julen, men den havde intet af det lette og glade, det forjættende, over sig. Tværtimod var den ganske kedsommelig, fordi Jacob Holm nu engang vilde

E. Holm,

have det saadan. Huset var fuldt af Børn og Ungdom, men alligevel maatte Julen ikke være Barnets. Gaver kendtes ikke under nogen Form — og det samme gjaldt Fødselsdagene. De gik som alle de andre, og hverken Pigerne eller Drengene havde nogen Sinde Lov til at tage Kammerater med hjem. Det var haardt, men det blev overholdt med Strenghed. Den tredie Hustru »gjorde forgæves Forsøg paa at ændre dette og hint«. Men Jacob Holm var ikke til at rokke af Stedet. Disse Særheder bevirkede, at han nu og da bedømtes forkert som Menneske.

Han var velvilligt indstillet overfor de begavede nationalliberale Førere, men han kunde hurtigt blive mæt til Overmaal af deres mundtlige og skriftlige Agitations krydrede Tillavning. Den for behændige Servering var ham imod og fik ham, som den sandheds-søgende Mand han var, til at reagere i modsat Retning. Men det er galt at tro, at Jacob Holm derfor rent menneskeligt lod sig havne i Kedsommelighed, der forveksledes med Grundighed og Alvor. Fra første til sidste Færd var Jacob Holm flittig, paapasselig og fremsynet, men han hørte aldrig til den kendte Type: den langskødede Alvorsmand, hvem alle gaber over og just derfor fatter Tillid til. En stor Forfatter har engang sagt, at Alvoren er den nemmeste af alle Attituder, »men den, som ikke hvert Øjeblik tør underkaste sin Alvor Spøgens Prøve og Kontrol, er dum og komisk«. Om Jacob Holm kan det siges, at han ikke hørte til de lattermilde, men han havde den komiske Sans, som de ubegavede ofte maa savne, fordi de synker ned til kun at blive Grinebidere.

Over Jacob Holm som Menneske er der en rolig Vækst, der aldrig slaar over i de forhastede Spring. Med Rette sagdes det om ham, »at hans Maade at føre sig paa egnede sig bedre for Menuetten end for Galopaden«. Derfor kom han ogsaa ved flere Lejligheder paa tværs af sine liberale Venners utaalmodige Ærgerrighed, og de »mere letsindige og løsslupne lod sig forlede til at fremsætte vrang og vripne Domme over ham«. Men de blev ikke de sidste Ord, det er ikke dem, der vil gaa over i Historien.

Christian John

Da Jacob Holm naaede de halvfjerds Aar, som i de Tider var Støvets, blev han karakteriseret som en »stor Mand«. Udtrykket peger helt ind mod Mennesket i ham, mod hans Personlighed. Faa gjorde i Samtiden et saa helstøbt og harmonisk Indtryk som han. Mellem hans Evner og alle Sider af hans Væsen var der den nøjeste Sammenhæng. Hvad der gjaldt Anders Sandøe Ørsted, gælder i samme Grad om Jacob Holm: Sind og Sans, Hu og Tanke, alle sjælelige Egenskaber var smeltet sammen i en Enhed. Derfor blev ogsaa hele hans Gerning enhedspræget, enhedspræget af hans Personligheds bærende Livsprincip: hans urokkelige Pligttroskab, der atter bundede i en dyb Fædrelandskærlighed. For Jacob Holm var Pligtens Bud ubetinget, og Pligten betød altid for ham, at den enkeltes Handlemaade skulde stemme med det, man maatte anse for at være det rette. Derfor er der i al hans Gøren og Laden en ubrydelig Sammenhæng mellem Kravene til Individet og Samfundet; i sit Arbejde som i sin Livsførelse stræbte han efter at overvinde Modsætningen mellem Teori og Praxis, og han hørte til dem, som end ikke erkendte, at der bestod nogen Modsætning mellem den sande Teori og den maaltro Praxis. »Prøvestenen for Teoriens Rigtighed er, om den slaar til ude i det praktiske Liv, og omvendt vil enhver god Praxis bestandig vise sig at være anvendt Teori«, har Immanuel Kant sagt. Nu om Dage er der nærmest en Kløft mellem Teori og Praxis til stort Vanheld for de Spørgsmaal, der melder sig til Løsning i det kommercielle Liv. Kun paa Teknikens Omraade smelter Teori og Praxis i vor Tid sammen og skaber rene Vidundere. For Jacob Holm var det om at gøre, at Praxis aldrig maatte hovmode sig. Det lykkedes ham at holde Balancen, fordi der i ham var »en ædel Enfold og en stille Storhed«, for at bruge et Winckelmann'sk Udtryk. Al Larmen og Raaben op for at gøre sig bemærket laa Jacob Holm fjernt. Han hørte hjemme i de stille Kontorer, hvor han lærte ved at læse og lytte og derpaa samlede sig til en Handling. Meget af det store ved ham som Købmand og Menneske laa i, at han ikke lod sig sprede eller splitte. Derfor beherskede han ogsaa hele sin Virksomhed og rakte langt ud over den.

Ros og Smiger samlede han ikke paa, men naar han Nytaarsaften bad alle sine Skibsførere og andre til sig, for at »de med ham kunde spise et Aftensmaaltid, holdt han af, at der taltes om Resultaterne, der var opnaaet i det gamle Aar«. At hans Folk vurderede den Indsats, ogsaa de var med til at gøre, var ham kært. Det samme var Tilfældet ved det aarlige Skildpaddeselskab, der oftest stod paa Bellevue Kro. Det var specielt beregnet paa hans Forretningsvenner fra Vestindien, der var kommet paa Besøg til København. Ogsaa her sattes Sagen over Personen, selvom Laget kunde blive meget muntert. Noget Bedsteborger var Jacob Holm aldrig, og det morede ham at se, om alle hans Gæster ud paa Aftenen kunde gaa lige ud ad en Planke. Var det ikke Tilfældet, gjorde det heller ikke noget, blot Spasen ikke fortsattes den næste Dag. Fest kunde være godt, men Arbejde var endnu bedre.

Om Sommeren læste Jacob Holm en hel Del Skønlitteratur, »som han aldrig ellers havde Tid til at komme igennem, da han om Vinteren spillede Kort i de faa Aftentimer, han undte sig fri«. Han var vel inde i vor egen Guldalderdigtning, og han følte sig draget af Adam Oehlenschlägers Geni. Den Myndighed, hvormed Naturens muntre Søn underbyggede den vaagnende nationale Selvfølelse, værdsatte Købmanden Jacob Holm, fordi han forstod, at der ikke var noget Modsætningsforhold mellem Litteraturens Blomstring og det danske Erhvervssamfunds økonomiske Trivsel. Tværtimod følte han den nøje rytmiske Overensstemmelse. Blev han ikke selv nogen Mester i Modersmaalets Behandling, og der var meget langt igen, kendte han med sig selv, at Jens Baggesen havde Ret, da han gik ud i sin store Kamp for Sproget og Smagen. Autodidakt helt igennem paa det litterære Omraade udviklede Jacob Holm sin Læselyst i en saadan Grad, at han anskaffede Bøger af Ludvig Tieck og Novalis. Ogsaa Henrik Steffens kom indenfor hans Interessesfære; her havde vel N. F. S. Grundtvig en Finger med i Spillet, og det er nok ogsaa ham, der aabnede Jacob Holms Øje for, at Romantikens Væsen naturligt blev bestemt af den Modsætning, hvori den mente at maatte træde

til Tidens flade og dørske Rationalisme. Med Søren Kierkegaard kunde ogsaa Jacob Holm sande, at Verden gik i Barndom og derfor maatte fornyes.

Alsidig var Jacob Holm, og der var i Grunden ikke den Ting, som lod ham ligegyldig. Hans Aand var skønt udrustet til at øve store Bedrifter. Hvor han satte ind, skabte han noget, som groede og voksede. Det var i en Nedgangstid, han satte sin Livsbaad i Vandet, men det lykkedes ham at føre den frelst i Havn. Mange Storme var den ude for i Tidernes Løb, men de blev alle trodsede, og da han endelig lagde op og gav sine Sønner det fulde Ansvar, kunde han se tilbage paa et Arbejde, et Værk, som havde pløjet en dyb Fure gennem Fædrelandets Jord. Uden Jacob Holm og hans Virke havde Danmark haft mere ondt ved at rejse sig efter de tunge Aar.

Som en stadigt arbejdende Maskine havde Jacob Holm levet sit Liv. Aldrig havde han sparet sig og aldrig undt sig Hvile, førend Dagværket var gjort helt og fuldt. Til op mod de halvfjerds var der intet, som tydede paa, at Slidet var for haardt for en Mand med hans Kæmpekonstitution. Men da Støvets Aar var vel passeret, satte Nedgangen kendeligt ind. Medens Jacob Holm ikke tidligere havde kendt til Træthed, »faldt han nu tit i Søvn i sin noget umagelige Kontorstol«, og det kneb pinagtigt for ham at holde Tankerne sammen. Hukommelsen svigtede, »Symptomerne paa Forkalkning blev tydeligere for næsten hver Dag, og det blev meget daarligt med Synet«. Ofte var det ham besværligt at bevæge sig, og det hændte, at han slet ikke vidste, hvor han var. De sidste Dage i Juli 1845 blev han kendeligt daarligere, og d. 3. August 1845 døde han af Apoplexia senilis. Uden Smerter og uden Kamp sov han stille ind i sit Hjem i Strandgade.

Seks Dage efter — den 9. August — begravedes han fra Frelsers Kirke, hvor N. F. S. Grundtvig og Pastor Carl Holger Visby talte. Mærkeligt nok er de to Ligprædikener ikke trykte, saadan som det ofte var Skik i Datiden, men der gik længe Frasagn om den oratoriske Præstation, Visby havde været Mester for. Det var en af de Taler, som fik selve Søren Kierkegaard til at prise Visby som sin

Tids Førstemand indenfor den danske Kirke — »naar det gjaldt en mundtlig Fremstilling«.

Ved rigt Initiativ og gennem urokkelig Flid og Energi havde Jacob Holm vakt det slumrende Christianshavn af dets Søvn; han havde paany bragt Liv i de tomme Skibsværfter, og han havde sendt sine Skibe ud over Havene for at hjembringe fremmede Produkter, der atter var spredte ud over Landet fra hans Pakhuse. Kort og godt: Jacob Holm havde ved sit Arbejde sat en Vekselvirkning i Gang, man ikke havde set Magen til før.

Selve Ligbegængelsen var pompøs. Toget aabnedes af Skibstømmere med deres Fane. Saa fulgte Firmaets egne Rebslagere og Sejldugsvævere og efter dem igen kom en Mængde Haandværksmestre, der havde haft Forbindelse med Jacob Holm. Saa fulgte en Procession af Skibsførere, der havde ladet væve et Splitflag af Silke.

Jacob Holms Gravkapel i Christianskirken i København.

Det bar den talende Inskription: »Hædersmanden Jacob Holm«. Det øvrige Følge var meget stort. Fabriks- og Haandværksmestre bar Kisten fra Sørgehuset til Hjørnet af Strandgade og Brogade, Skibstømrere og Rebslagere bar den saa skiftevis til Kirken, hvor den blev modtaget af Skibsførere, der satte den op i Koret. Blandt de mange hundrede Kranse var der en grøn Egekrans, der var forarbejdet af Tøj. Den var fra Fabriks- og Haandværksmestrene. Splitflaget blev hængt op over Jacob Holms Kiste i Kapellet, og der har det stadig sin Plads.

Ovre i Vor Frelzers Kirke forrettede Pastor Visby Jordpaakastelsen. Da Baaren var stillet paa Plads i Kapellet, traadte N. F. S. Grundtvig frem og bad en kort Bøn for Jacob Holm, »som havde været en god dansk Mand, der paa ærefuld Maade tjente Fædrelandet gennem Liv og Virke til Handelens Fremme«.

Disse faa Ord af den store Skjald og Seer var Samtidens og Eftertidens Dom over den danske Storkøbmand Jacob Holm.

*Gallionsfigur fra Barken »Jacob»,
bygget 1859 paa Jacob Holms Værst.*

EFTERTIDEN

Vær frejdig og taalmodig.

KONG LEAR, Akt 4, Scene 6.

Det Træ, Jacob Holm havde plantet i sin Ungdom, fik hurtigt en rig Vækst og bar megen Frugt. Naar Jacob Holm paa sine ældre Dage saa tilbage paa sit store Livsværk, havde han Grund til at være tilfreds, og han var det. Vel kendte han ogsaa til Modgang, og ofte maatte han kæmpe haardt, men han smagte ingen-
sinde den bitre Kalk, som saa mange i Samtiden maatte tømme. Da han mærkede, at Døden nærmede sig, var han da ogsaa stor nok til overfor sine nærmeste at sige, at han paa sin Rejse gennem Livet havde haft megen Medbør.

Heldet havde staaet ham bi, men havde ikke været nogen Sovepude for ham; tværtimod havde det ansporet ham til at være end mere flittig og paapasselig. For ham stod det saadan, at Medbør forpligtede.

Gennem al sin Færd var Jacob Holm en frejdig og taalmodig Mand. Blæste Vinden ham imod, lod han sig ikke slaa ud, men krydsede op imod den. Ofte tog det lang Tid, men han var standhaftig og tabte aldrig Maalet af Sigte. Faa forstod som han, at Rom ikke blev bygget paa een Dag. Hvad han lagde Navn til, skulde være godt; hvad der skulde til for at gøre Driften saa god som mulig, blev altid skaffet uden Karrighed. Men enhver Form for Ødslen var ham imod. Disse Principper tog hans Sønner i Arv. Betegnende for den Sparsommelighed, der herskede i Firmaet, er det her gengivne Brev til en Kunde i Skelskør, hvor man bag paa den trykte Meddelelse om Chefens Død har skrevet et almindeligt Forretningsbrev for saaledes at spare Papir og Porto. For vore Øjne kan det se en Smule kynisk ud, men maa ikke opfattes saaledes. Det var blot Udslag af ægte Jacob Holm'sk Nøgternhed og Sparsommelighed.

Kjöbenhavn, den 27de September 1845.

S. F.

Herr

W. Lassen i Njelskøb.

Vi have udsat Opfyldelsen af den tunge Pligt, med først nu at underrette Dem om, at vor høitelskede Fader Grosserer **Jacob Holm** under 3die August sidstleden ved Døden er afgaaet; for tillige at kunne meddele Dem, at vi, som fleeraarige Medinteressenter i Firmaet "**Jacob Holm & Sønner**", ifølge en af vor afdøde Fader oprettet og kongelig confirmeret Disposition, have, efter trussen Overenskomst med vore Medarvinger, overtaget Firmaets samtlige Activa og Passiva, og saaledes fra Dags Dato fortsatte Forretningerne for egen Regning under det hidtil brugte Firma

Jacob Holm & Sønner.

I Forrentning af, at De i Fremtiden vil skjænke os den Firmaet forhen udviste Tillid og Velvillie, tegne vi med Høiagtelse og Ærbødighed.

Georg Holm.

Ludvig Holm.

Christian Holm.

Kiøbenhavn den 6. October 1845.

Herr W. Lassen i Skjelskør.

Deres Estimerede af 30. August, bragte os 80^{Re},
smøtted mig i sin Tid takskyldigt, samt givend,
Dem Credit; Herom samt mig forlangt, burdet,
underrettet, Dem; men antog stedse, at en Ordres
Udførelse for Dem dertil ville give
Leilighed, og hvorved da Portoen besparedes; men da
vi nu bemærke at De udebliver med Deres behagelige
Ordinationer, tillade vi os ved indliggende
Pr. Courant at anbefale os paa nye, og refererende
slutteligen til ombøiede Circulaire, forblive vi
med megen Agtelse

Jacob Holm & Søn

H.

Med vaagen Kritik havde Jacob Holm fulgt sine Sønner under deres Uddannelse, og da han fandt, »de i enhver Henseende artede sig vel, var det naturligt, de blev optaget i Firmaet«, da dette havde bestaaet i fyrretyve Aar. Det var den 1. April 1836, han gjorde Sønnerne Georg, Ludvig og Christian til sine Medindehavere og samtidig gav Firmaet det Navn, det bærer den Dag i Dag:

JACOB HOLM & SØNNER

Omkring Aarhundredets Midte begyndte et Omsving i den danske og især i den københavnske Handel; Konkurrencen blev haardere og den industrielle Specialisering satte efterhaanden stærkt ind. Derfor maatte Sønnerne, og efter dem de senere Ledere af Firmaet, hvor smerteligt det end kunde være, afvikle mangt og meget; hvad der ikke længere var rentabelt maatte lidt efter lidt skæres bort, for at man med saa megen større Kraft kunde koncentrere sig om de Opgaver, der bød paa lønnende Muligheder. Ved Aarhundredskiftet var Olie-møllen med den tilhørende Sæbefabrik, Limfabriken og Reberbanen tilbage, og 25 Aar senere blev det denne, d. v. s. Fabrikationen af Tovværk og Sejlgarn, hvorom Interessen ene samledes. Efter Firmaets Omdannelse til Aktieselskab blev Fabrikens gennemgribende Modernisering sat som Maal. At dette Maal er naaet ses i nogen Grad af hosstaaende Billeder fra Selskabets Fabrik i Reberbanegade, paa Jacob Holms gamle Grund »Oliegreen«.

Ved Indgangen til denne vil man fremtidig kunne læse følgende smukke og sande Ord, som Selskabets Funktionærer i Anledning af 150 Aars Jubilæet sætter til Minde om den Mand, hvis Navn og Aand fremdeles lever i Virksomheden:

DENNE VIRKSOMHED
FØRER SIN OPRINDELSE TILBAGE TIL
JULEAFTENSDAG 1794

DA

JACOB HOLM

FØDT 29. SEPTEMBER 1770 I SKAFTERUP, FUIRENDAL SOGN
SOM SØN AF SKOLEHOLDER KNUD HOLM
OG HUSTRU KIRSTINE SOPHIE KAMPMANN
NEDSATTE SIG SOM URTEKRÆMMER PAA CHRISTIANSHAVN
FRA HVILKEN BESKEDEN BEGYNDELSE HAN

VED

FLID, ÆRLIGHED, FANTASI, STANDHAFTIGHED
OPARBEJDEDE EN VIDTSPÆNDENDE VIRKSOMHED

SOM

STORKØBMAND, RHEDER, IMPORTEUR, FABRIKANT
UNDER DEN NEDGANGSPERIODE

I HVILKEN

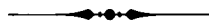
DEN FLORISSANTE DANSKE STORHANDEL OG SKIBSFART
LIGESOM DEN MERCANTILISTISK FREMDREVNE INDUSTRI
SYGNEDE HEN

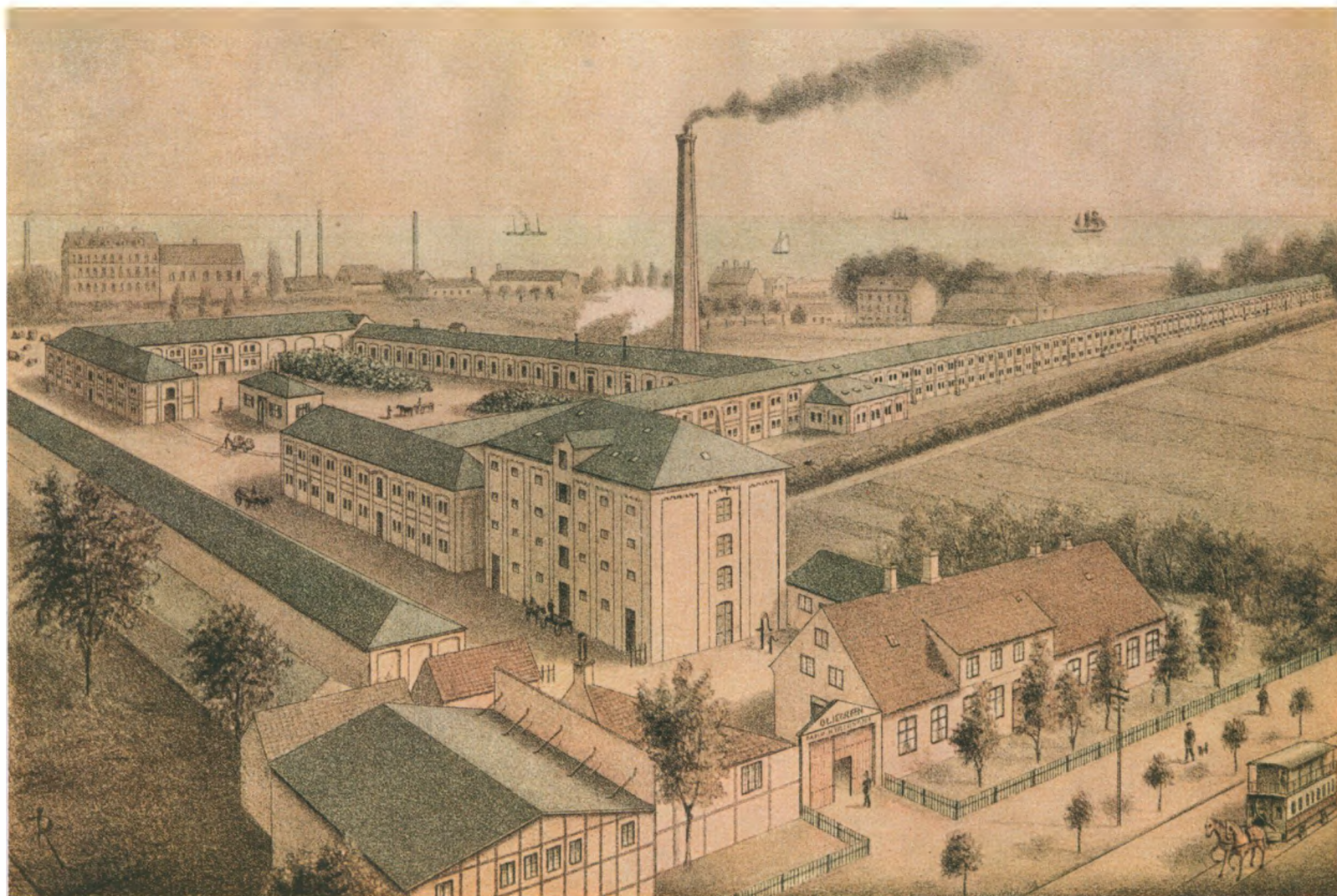
OG SELV

FÆDRELANDET

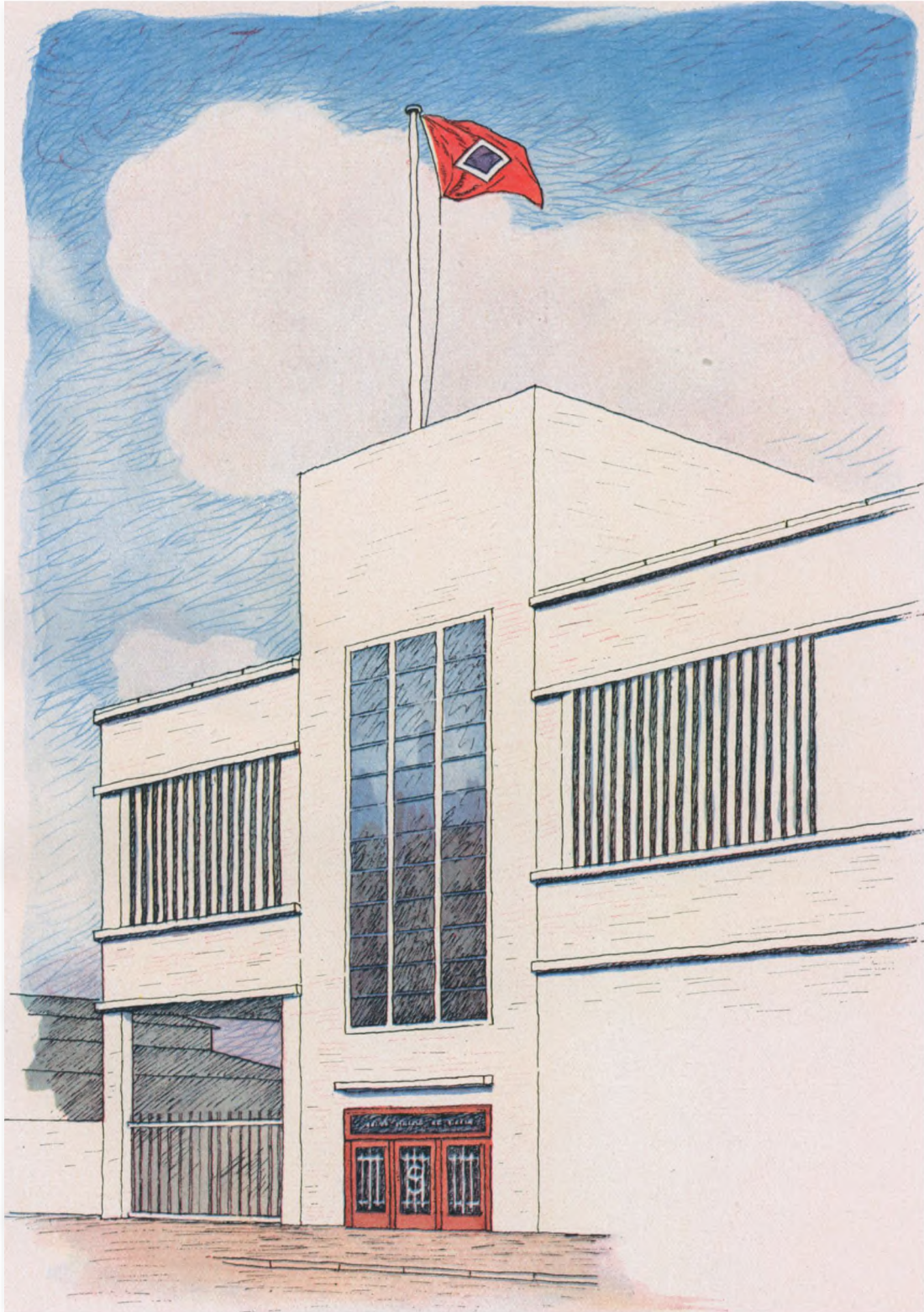
NÆR VAR GAAET TIL GRUNDE.

ÆRET VÆRE HANS MINDE.

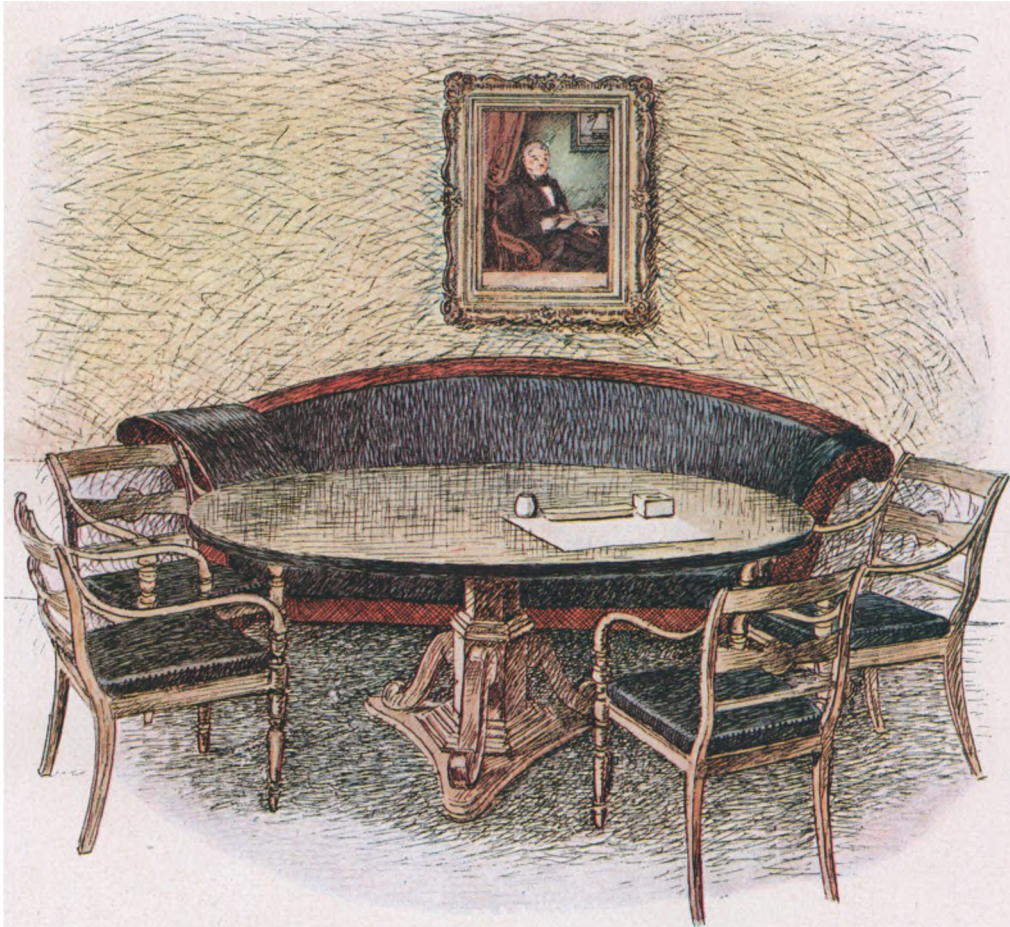
Damp-Reberbanen paa »Oliegreen« ca. 1880.

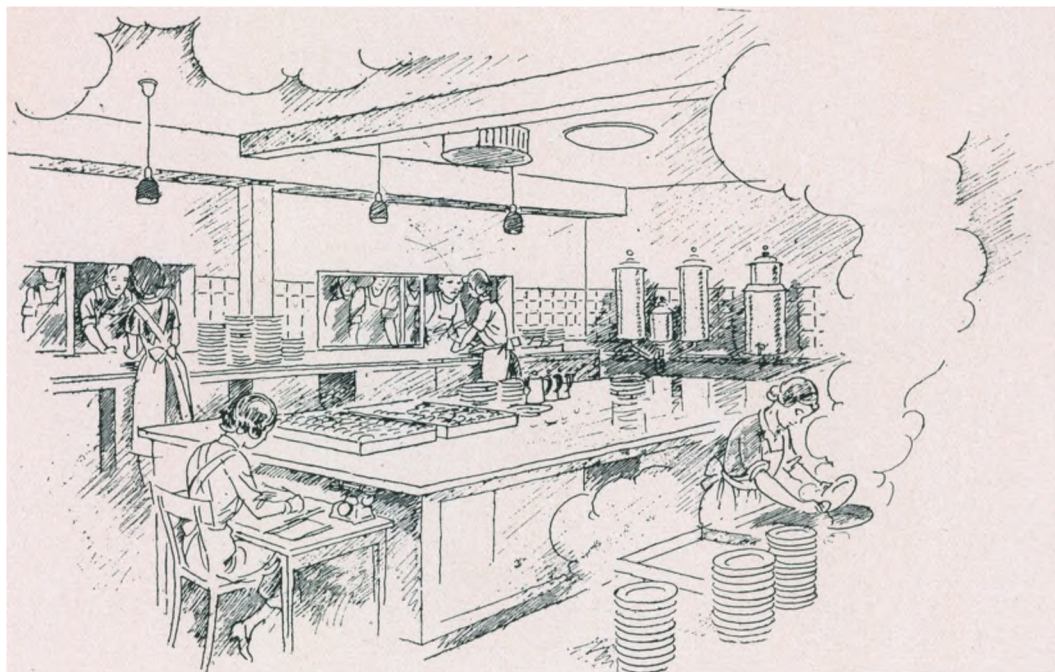
Indgangen til den ny Fabrik.

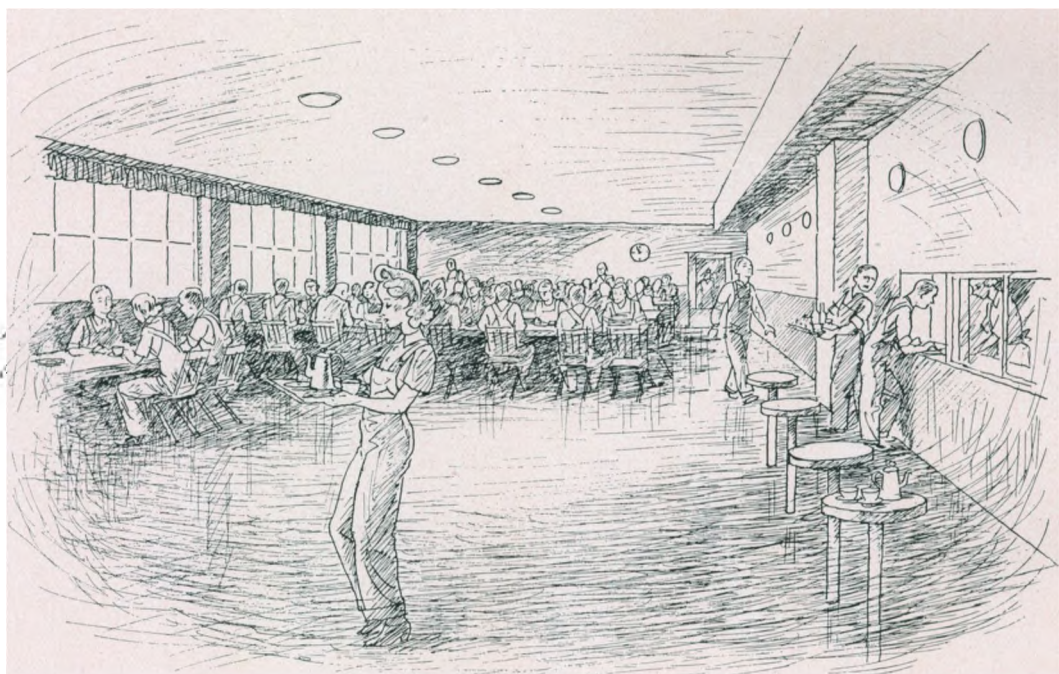
Trappeværel.

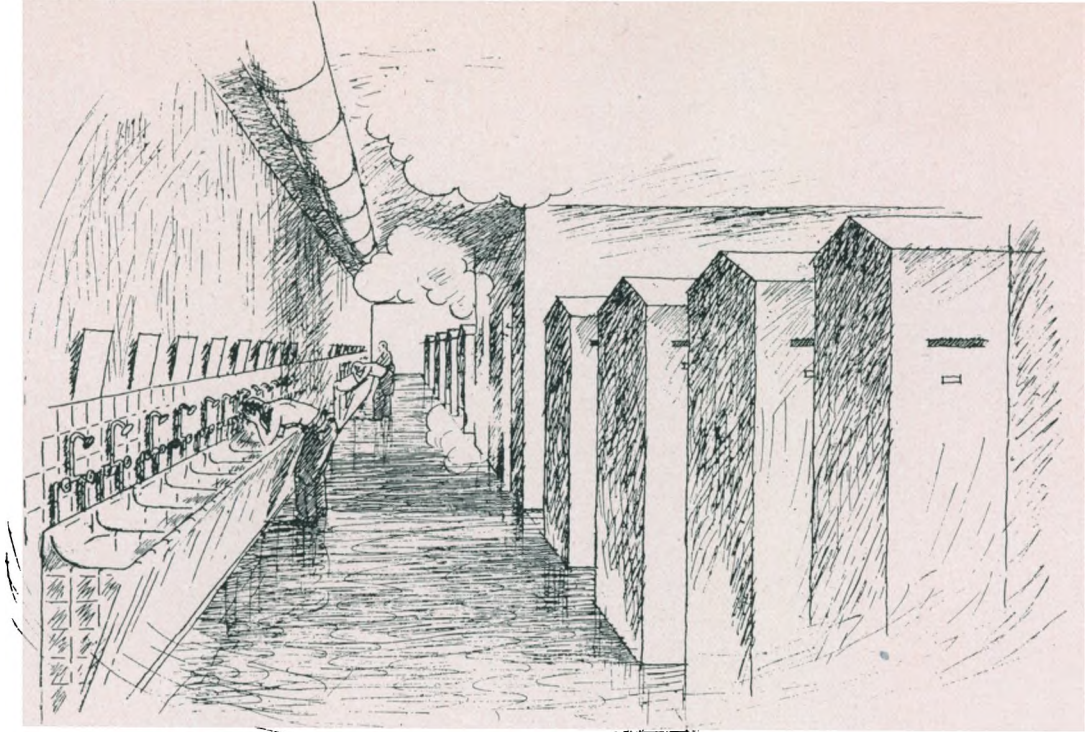
*Bestyrelsesværelset med Portræt af Jacob Holm og Møbler fra hans Kontor.**

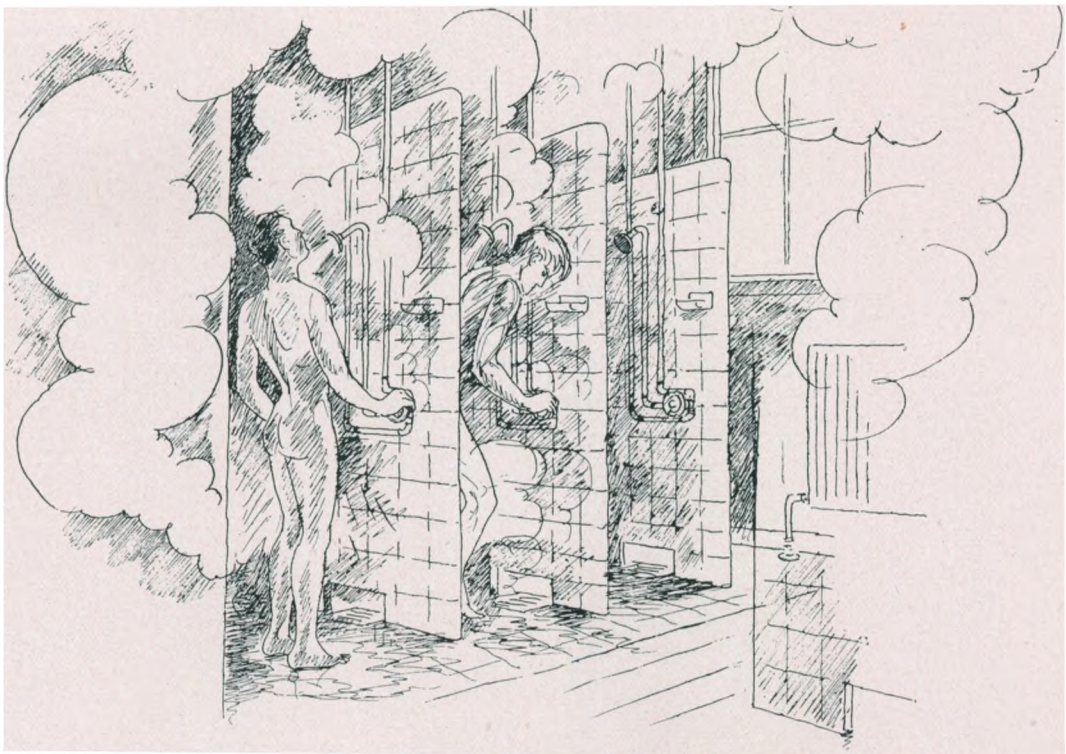
Markelenderiet.

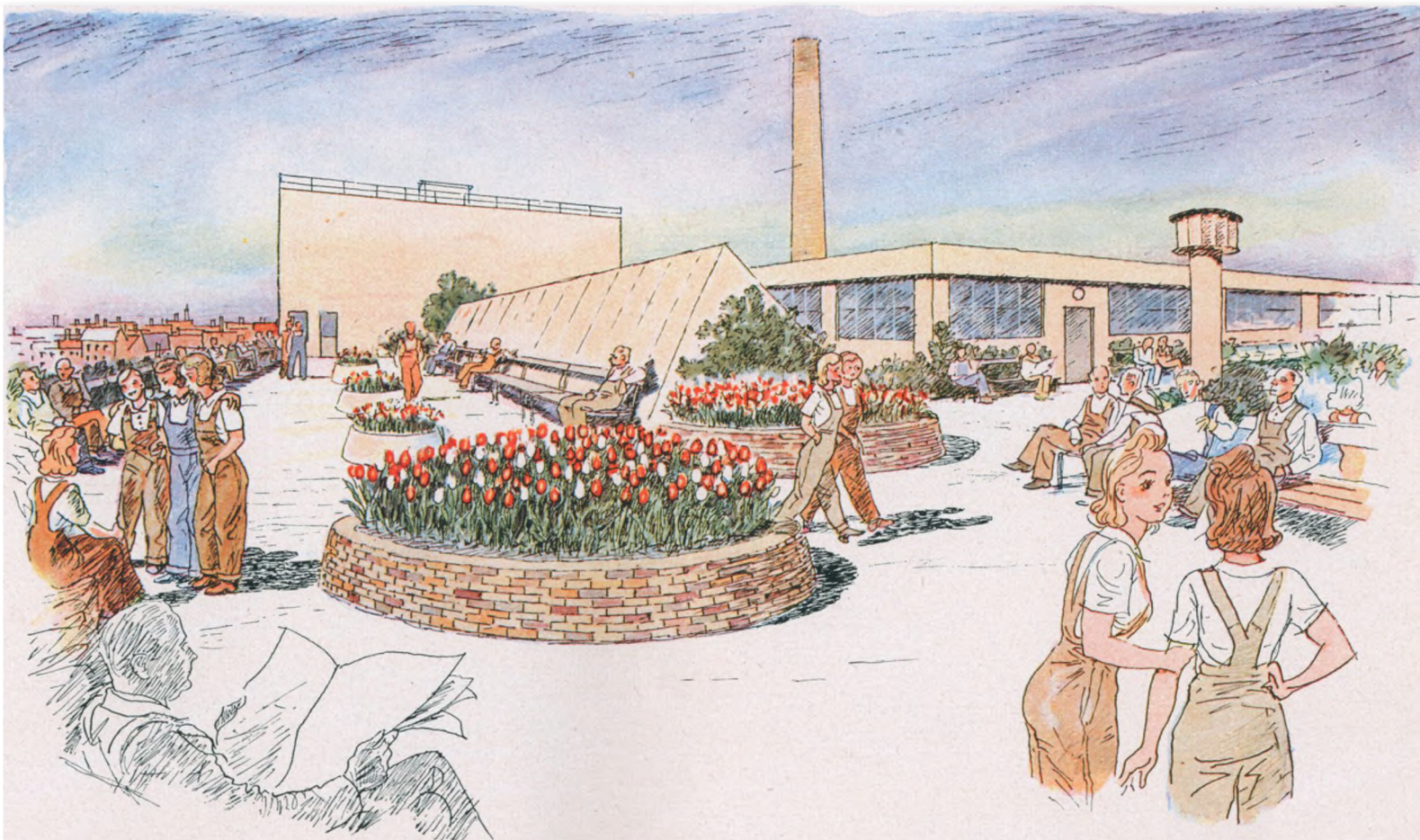
Arbejdernes Spisesal.

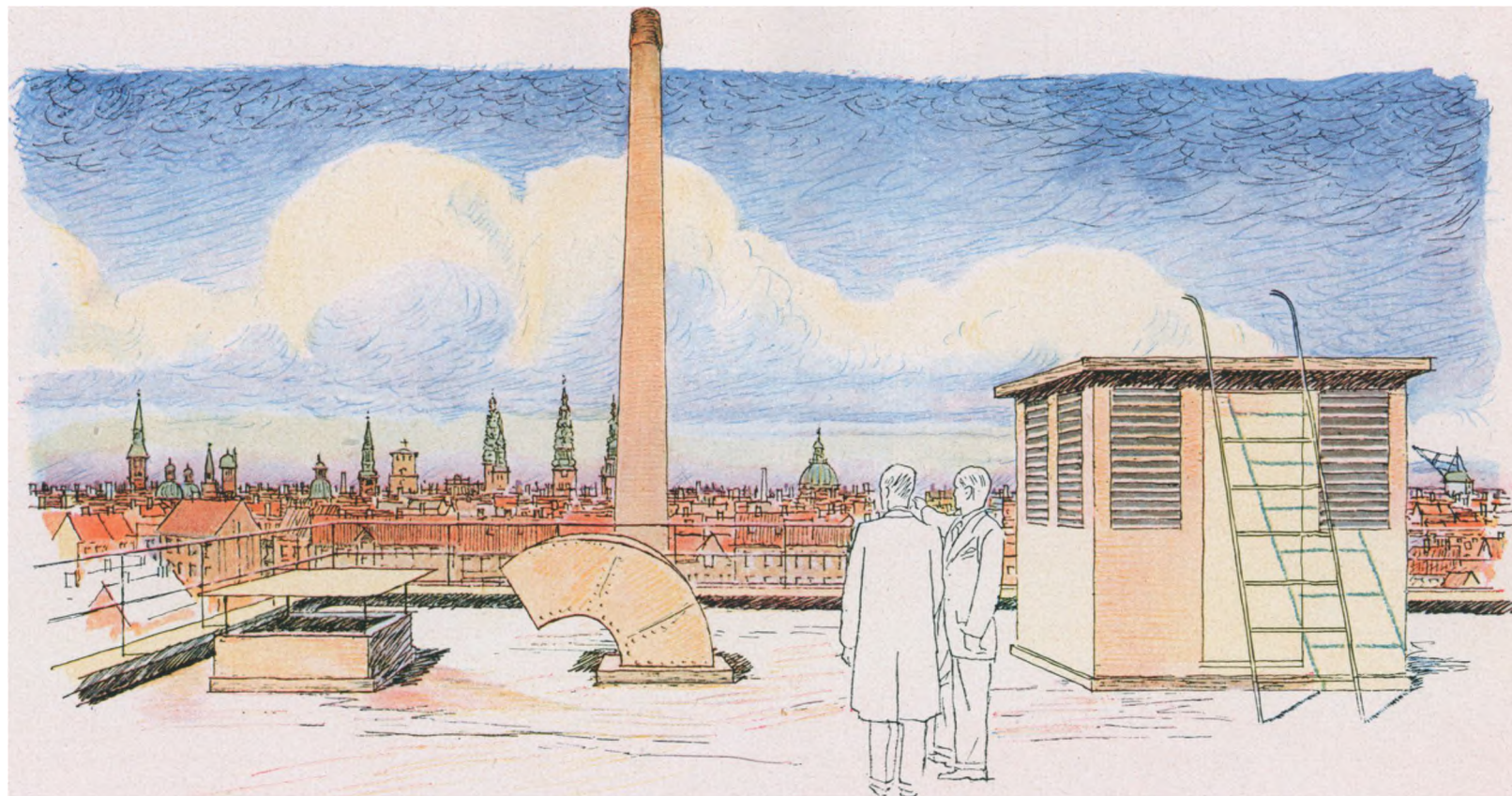
Arbejdernes Omlødningsrum.

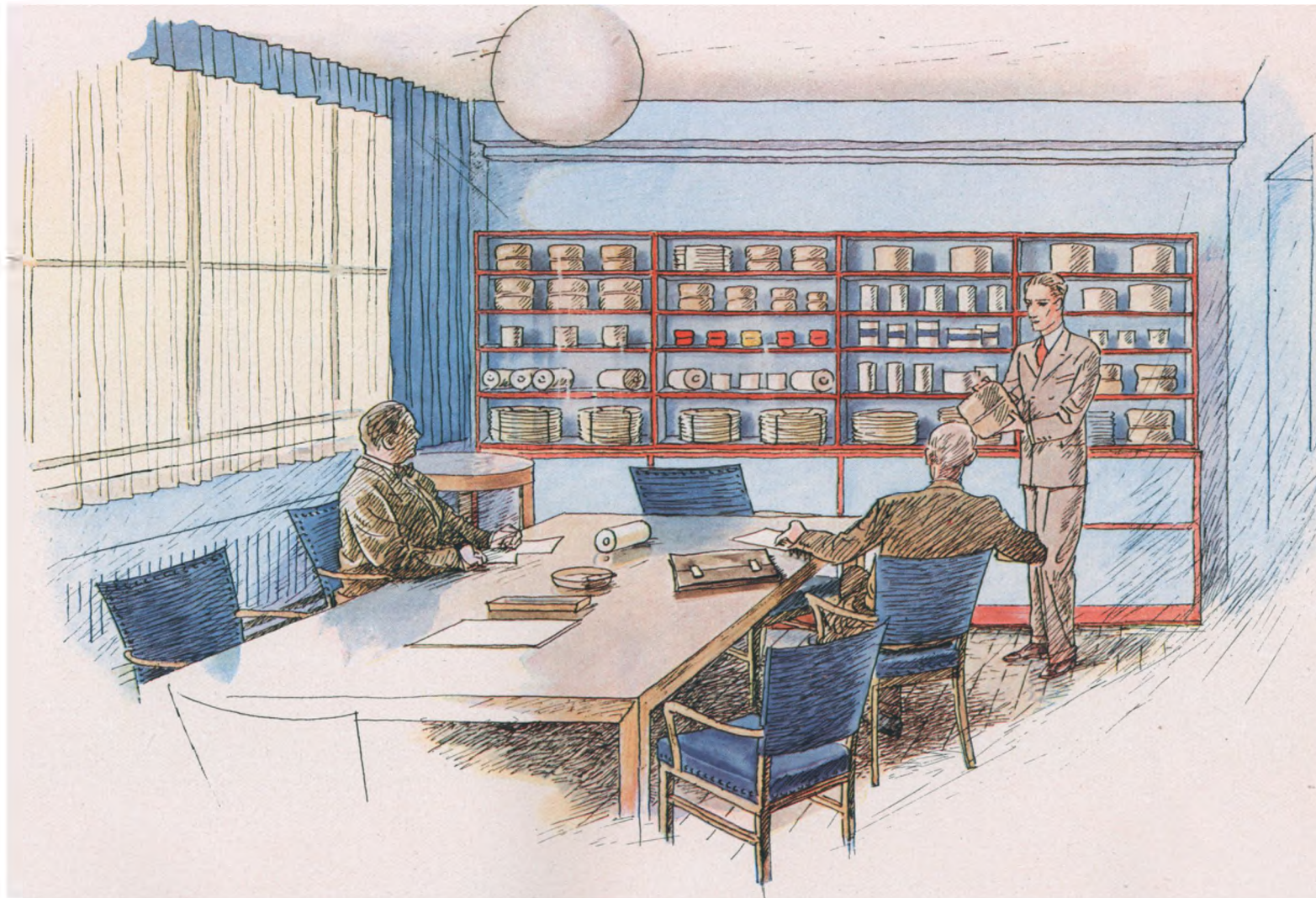
Baderum for Arbejderne.

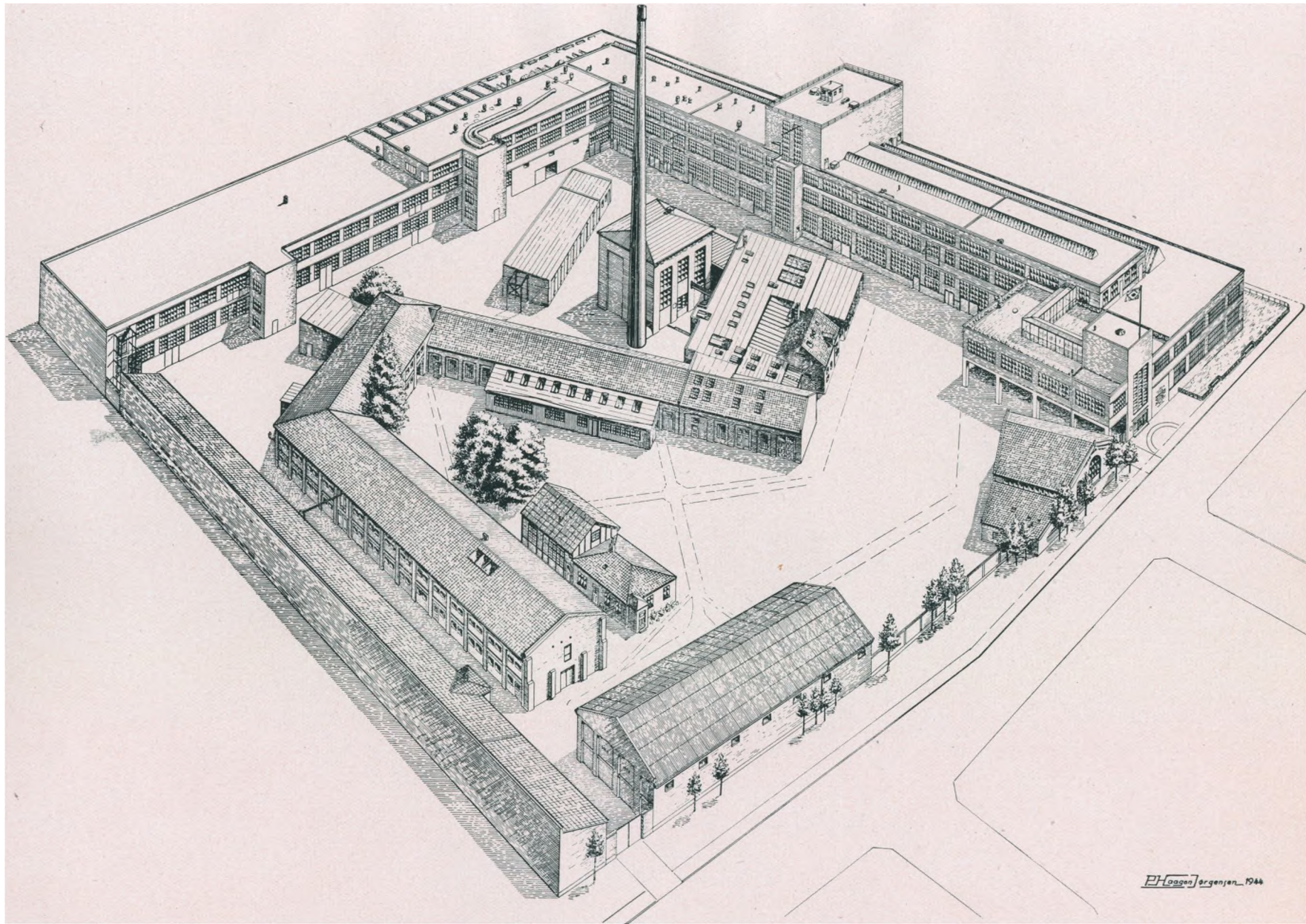
Tagbave for Arbejderne.

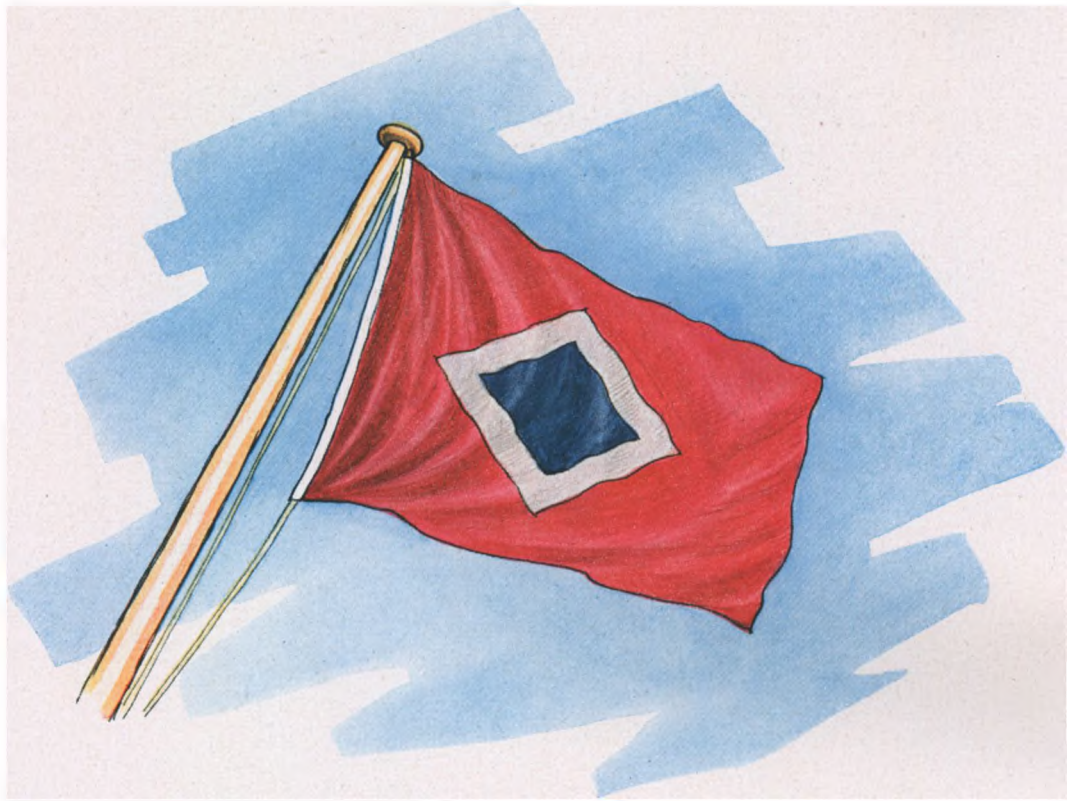
Udsigt fra Taarnet.

Modtagelsesværelse.

. Den nuværende Fabrik.
I Forgrunden ses nogle af de gamle Bygninger.

Som Grundlag for Udarbejdelsen af nærværende Bog er først og fremmest benyttet en Række Arkivalia, der findes i Jacob Holm & Sønner A/S, Rigsarkivet, Det kgl. Bibliotek, Landoarkivet samt i de forskellige Ministerier. Desforuden bar jeg i høj Grad støttet mig til de Skibalister m. m. som er udarbejdet af Forfatteren Kay Larsen i 1939 efter Firmaets Anmodning.

En særlig Tak retter jeg til Historikeren Carl C. Christensen, der med aldrig svigtende Beredvillighed bar stillet sin store Viden om de københavnske Forhold i gamle Dage til min Raadighed. Hvor ofte jeg bar søgt ham for at faa et vanskeligt Spørgsmaal løst, bar han været villig til at ofre sin Tid — og ingen bar bedre end han kunnet hjælpe mig paa Vej, fuldstændig sikker som han er inden for sine Emners vide Rammer. — En Tak retter jeg ogsaa til Overretssagfører Jacob Holm i Holbæk, der bar laant mig mange Breve fra Jacob Holm skrevne i Aarene 1839 til 1842. Generalkonsul Poul Holm bar stadig vist Arbejdet den Interesse at gennemlæse Manuskriptet efterhaanden som det blev færdigt fra Forfatterens Haand. For mangen god Oplysning bringer jeg ham min bedste Tak.

Foruden nedennævnte Bøger og en lang Række Tidsskriftsartikler bar der af den forbaandenværende Litteratur været benyttet en Del personalhistoriske Skrifter, en Del udenlandske Bøger og forskellige Samlinger og Anordninger. De vigtigste Værker, som er benyttet ved denne Bogs Tilblivelse er:

- Carl Bruun: *Kjøbenhavn.*
 - Falbe-Hansen og Scharling: *Danmarks Statistik.*
 - Historiske Meddelelser om Staden Kjøbenhavn og dens Borgere.
 - Jens Kragb Høst: *Clio, I. Bind.*
 - Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks Forhold 1800—1844.
 - Søren Kierkegaard: *Samlede Skrifter.*
 - Orla Lehmann: *Efterladte Skrifter, I-II.*
 - M. L. Natanson: *Danmarks National- og Statsuboldning.*
 - Oluf Nielsen: *Københavns Historie og Beskrivelse.*
 - Camillus Nyrop: *Bidrag til den danske Industris Historie.*
 - O. J. Rawert: *Kongeriget Danmarks industrielle Forhold.*
 - Julius Schovelin: *Fra den danske Handels Empire, I-II.*
 - Julius Schovelin: *Fra Kongegunst til Selvtyre.*
 - Friedrik Thorup: *Vejledning til det danske Monarchies Statistik.*
 - P. Vedel: *Den ældre Grev Bernstorffs Ministerium.*
- Desuden bar jeg benyttet de førende Aviser i Hovedstaden og Provinsen i Tidrummet 1770 til 1845.

J. L.